

Antoni Morell
i Jansà, Pvre.

HISTÒRIA DE SARREAL

HISTÒRIA
DE
SARREAL

Antoni Morell i Jansà, Pvre.

CL 908.469.1 Cc Sarreal
MOR

ANTONI MORELL I JANSA, PVRE.

HISTORIA
DE
SARREAL

al magnífic Ajunta-
ment de Sarreal molt
cordialment

Antoni Morell Pvre.

SARREAL - 1975

*Amb l'aprovació
Eclesiàstica*

ISBN 84-400-9095-1

Dipòsit Legal N.º T. 2079-75

IMPREMTA REQUESENS - C. RIBER, 5 - MONTBLANC

Amb profunda joia i amb gran afecte dedico i ofereixo a tots els sarralencs aquesta «Història de Sarreal» que durant onze anys he publicat al Full Parroquial.

Començades l'any 1964 les recerques i treballs per compondre aquest llibre, recordo amb agraïment les facilitats i la col·laboració rebudes en la meva tasca de part d'algunes persones i especialment d'En Manuel Molas i Padreny.

També vull fer constar que no em faig pas la il·lusió d'haver esgotat les fonts documentals i de presentar una obra perfecta, històricament i literàriament, puix no sóc professional en la matèria. Per això espero que els sarralencs i els amants de les coses del nostre poble sabran apreciar el treball i comprendran les possibles llacunes.

L'AUTOR

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Additional faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side.

5711

PRESENTACIO

UNA HISTORIA QUE NO ES ACABADA

Els llibres d'història ens contenen les coses dels temps passats. Tenen un punt final. Per això són història. Les coses presents encara no ho són.

El present llibre no té punt final. Jo diria que té punts suspensius. I jo diria que potser això és un dels seus encerts. Va des de la prehistòria fins a les últimes incidències de l'Ermita renovada. El llibre resta obert. Podria ésser altra vegada el Full Parroquial o el cronista conscient i curiós de cada moment els qui podrien anar afegint la relació dels fets de cada dia. El llibre no se'n ressentiria. Podria esdevenir com un arxiu vivent amb les portes obertes per a la divulgació popular. Potser algú ho farà. Seria interessant.

Mn. Antoni Morell i Jansà, que amb un llarg i continuat esforç ha anat escrivint aquest llibre, n'ha obert la porta. Sense enfarfecs i amb paraula planera, el llibre dóna fe a tothom de Sarreal i de fora, no sols de les arrels profundes de la vellúria de la Vila, sinó també de les coses de relleu emmarcades en l'actualitat. No els serà difícil als sarrealencs d'ara i mercès a aquest llibre, d'ésser conscients de que ells són una anella d'una ferma cadena que no poden deixar acabada per a tancar-la a un museu, sinó que, com punts suspensius d'un llibre inacabat, hi han d'anar empeltant les noves anelles dels seus fills per tal que la història continuï, i la Vila, com un punt noble de la Conca i part de tot un País segueixi avant renovant-se i sempre el mateix.

El vostre escut reial; la vostra església, cinc vegades refeta; el vostre campanar ferm i massís; el vostre Sant Crist; la Mare de Déu de l'Assumpta i Sants Abdon i Senén i els Sants Metges amb la seva Ermita, la d'abans, la dels pares i la d'ara, la vostra; i l'alabastre i els dolors de la vostra història, sempre digna i sempre fidel, i el goig de la convivència secular i el desig de viure i de convidaure i de progressar i tantes d'altres coses, són exigències per a vosaltres i pels vostres fills, com ho van ser pels vostres passats.

Mn. Antoni Morell, Rector incansable de Sarreal, que us ha estimat i us estima, us deixa una prova del seu afecte i us la deixa escrita en aquest llibre, precisament quan, adolorit, es separa de vosaltres per anar a servir una altra comunitat.

Llegiu-lo aquest llibre, amb el mateix afecte amb què ha estat escrit i us ha estat ofert. Aneu-hi de tant en quant a refer memòria de fets i de realitzacions. No oblideu que és una història inacabada. Tots hi teniu una plana en blanc. Desitjo que quan l'escriviu, no desdigni de les millors de les precedents.

Tarragona, vigília de la Mare de Déu d'agost del 1975.

† JOSEP PONT, Arquebisbe de Tarragona

PRESENTACIÓ

UNA HISTÒRIA QUE NO ES ACABADA

El món d'història que construïm amb nosaltres és una història que canvia amb el temps. Però el món real és una història que canvia amb el temps.

El món d'història que construïm amb nosaltres és una història que canvia amb el temps. Però el món real és una història que canvia amb el temps.

El món d'història que construïm amb nosaltres és una història que canvia amb el temps. Però el món real és una història que canvia amb el temps.

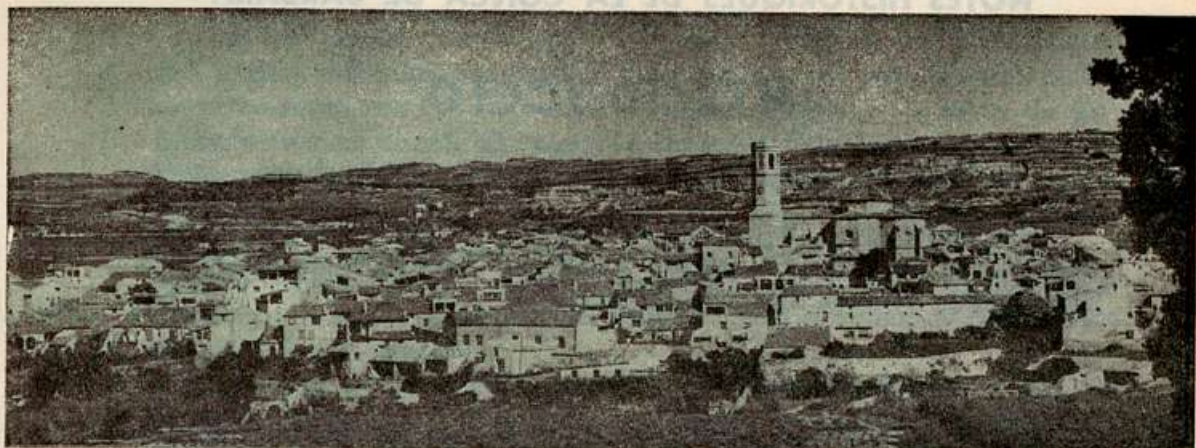
El món d'història que construïm amb nosaltres és una història que canvia amb el temps. Però el món real és una història que canvia amb el temps.

El món d'història que construïm amb nosaltres és una història que canvia amb el temps. Però el món real és una història que canvia amb el temps.

El món d'història que construïm amb nosaltres és una història que canvia amb el temps. Però el món real és una història que canvia amb el temps.

Barcelona, octubre de 1975

JOSEP BOMÀ Aragall de Barcelona

Notes històriques de la Vila de Sarreal

HN començar les «notes històriques» de Sarreal intencem recollir totes les dades més interessants que han estat publicades fins ara i ensems ampliar-les amb una seriosa recerca de nou material amb que bastir una més completa narració del passat i deixar una veritable memòria del present.

Hem de fer constar que existeixen algunes guies sobre la Conca de Barberà, l'edició d'un setmanari publicat a Montblanc al començament del present segle i altres treballs monogràfics, on es donaren a llum algunes dades històriques sobre la població. I volem remarcar que la tasca més important fou realitzada per un vicari de la Parròquia, Mn. Tomàs Capdevila i Miquel, que amb el seu afany d'investigació i de reconstrucció del passat ens llegà una autèntica història en el llibre «SARREAL - NOTES HISTORIQVES DE LA VILA» estampat a la impremta Castells, de Valls, l'any 1934.

L'esmentada edició està esgotada i el nombre de famílies que la posseeixen és reduït. Per això, aportant al treball realitzat el nostre esforç, hem pensat publicar al Full Parroquial unes «notes històriques» per a que tots els sarralencs puguin relligar i tenir les pàgines de la història de la seva Vila.

INTRODUCCIÓ

Situació geogràfica de la Conca de Barbarà

A la banda nord de la província de Tarragona i entre les comarques de Segarra, Urgell, Garrigues i Camp de Tarragona, hi queda una gran clotada ovalada dita *Conca de Barbarà*.

Geologia de la Conca de Barbarà

La Conca de Barbarà, centenars de segles enrera, era un gran estany format per la mateixa naturalesa, les aigües del qual no tenien altra sortida que pel Coll de Cabra. Però molts anys després l'enorme massa d'aigua que encloïa, anava exercint una formidable pressió contra les muntanyes que formaven les parets de l'estany i majorment contra les que hi havia al capdavant de la vessant de la Conca. I fou aleshores que les aigües abundants de les darreries del terciari començaren a erosionar els estrats oligocènics poc consistents, i un plec dels estrats triàsics de La Riba cediren a les aigües, fou en el lloc entre la serra de Solans i la de Puig de Cabrer, la primera de roca viva i compacta va resistir l'empenta de la força de les aigües que fou desviada vers la de Puig de Cabrer, de constitució fullosa i movedissa per la punta terminal de la Solans, obrint-se pas les aigües formant en ziga-zaga un estret congost que els hi donà sortida. Es des d'aleshores que les aigües de la Conca sortiren deixant-la buida i convertida en terra conreable, formant-se a la vegada la conca de recepció del que avui és riu Francolí. Fou en aquell temps que s'acabà d'estructurar l'actual Conca.

Els límits naturals de la Conca de Barbarà

Els seus murs naturals resten constituïts per la Serra del Tallat que corre per *tramuntana* des del Coll de Tarrés fins al de Deogràcies i cima de Sant Miquel de Montclar, i seguint la serralada de Comaverd s'arriba al Coll de Cabra. D'ací a l'estret de La Riba, tancant la banda de *llevant* redressen els seus pics les muntanyes de Prenafeta i Miramar en la Serra Carbonària. Pel cantó de *migjorn* les cimes de Rojals, Montblanc i Poblet, repeus del gran teixit de Serres de Prades, i per *ponent* els contraforts de la Serra de la Llena.

La Conca de Barbarà, voltada per aquesta munió de muntanyes de diferents matisos, és una encontrada pintoresca i alegre.

Variats aspectes de les muntanyes de la Comarca

Les muntanyes que rodegen la Conca presenten variats aspectes que podem fàcilment contemplar. Fixant-nos en el seu conjunt pintoresc observem que de Vilaverd a Vallclara sobressurt la serra de Roquerola amb els cimals de Rojals, La Pasquala, Sant Joan, La Pena i els Plans, extenses estepes, ermes i desertes. En les entranyes d'aquesta munió de muntanyes hi ha les més gemades valls de la comarca. Arreu brollen fonts fresques i saludables, algunes de renomada mundial, i arreu conviden al repòs recessos ombrívols i agradables. Aquests són els llocs més interessants de l'encontrada i més atractius a l'admirador de les belleses naturals.

Segueixen a ponent els comellars de Vallclara que separen la Conca de les Garrigues, tristos i aplanats. Des del coll de Tarrés es desplega la silueta de la Serra de Belltall amb les runes del Tallat i amb Forès, com talaies amatents. Aquest renc de muntanyes, de suaus ondulacions, confinen amb la Segarra. Segueixen els comellars de Vallverd amb el pas de Deogràcies, de configuració monòtona. Del Coll de Cabra a l'estret de La Riba vénen els de Prenafeta i Lilla, redreçant-se al mig el cogulló de Miramar. La munió de muntanyes de llevant i tramuntana té aspectes molt diferents. En les de llevant hi ha abruptes avencs, coves, nius d'àligues, grans penyals esbocinats per revolucions del terror, cims espadades pels llamps, valls afetgegades de vegetació silvestre, fonts naturals i arbres centenaris. En les de tramuntana és tot el contrari: naturalesa quieta, perfils suaus, boscos migrats, escasses fonts i manca de fondalades ombrívols. Tot trist i reposat.

Perquè se l'anomena «Conca» i «Conca de Barbarà»

Es dóna el nom de «Conca» a les terres baixes rodejades de muntanyes altes, i la Conca de Barbarà forma una vertadera conca. Pren el nom del poble de Barbarà, probablement pel lloc on es troba situat quasi bé al mig de la comarca i dalt d'un turonet que sembla fet a posta per a que servís de talaia amatent i de dominador del territori. No és estrany, doncs, que des dels temps dels romans es conegui la comarca per *Conca de Barbarà* derivatiu de *Barbaranus*, nom ben romà, que la corrupció fonètica ha reduït a l'actual Barbarà.

El puig de Barbarà devia estar habitat per algun patrici o poderós de tan privilegiada raça, anomenat *Barbaranus*, el qual seria l'amo i senyor de la Comarca.

Així s'explica generalment l'origen del qualificatiu de Barbarà, que des del temps dels romans porta aquesta contrada. De tan llunyana època es cita la *Via Aurèlia* romana, que posava en comunicació Tarragona i Lleida, creuant la Conca.

Podem, doncs, afirmar que el nom de *Conca de Barbarà* és conegut d'ençà de la dominació romana. Del temps anterior n'ignorem el seu nominatiu

Topografia de la Conca de Barbarà

La superfície de la Conca de Barbarà és accidentada, escassejant els rasos i planells i abundant els tossals, torrents i xaragalls. Té una elevació mitja de 450 metres sobre el nivell del mar.

De les barrancades i vessants de les serres del Tallat, de la Llena i Poblet, baixen munió de xaragalls que donen origen als rius Sec i Milans, els quals, unint-se prop de l'Espluga, formen el riu Francolí. En les vessants occidentals de la serra de Comaverd neix el riu Anguera, que engolint les rieres de Montbrió de la Marca i Prenafeta, i les aigües de l'Escanceta que baixen de Forès, junt amb les del torrent anomenat també d'Anguera, desemboca al Francolí entre Montblanc i Vilaverd. El Francolí, engrossit pels esmentats afluents, s'esmuny de la Conca per entre les muntanyes de granet de l'estret de La Riba i va a parar al mar per Tarragona.

El clima de la Conca és agradable

Encara que durant l'hivern el fred és intens i es presenten dies tristos, sobretot quan la boira d'Urgell cobreix les serralades, es sofreix poc, i aquest sofriment ve després recompensat per la temperatura de la primavera, de l'estiu i de la tardor. Al fort de l'estiu els raigs del sol resten suavitzats per la marinada, aquest aire agradable tan peculiar de la Conca, que fins la corranda popular poetitza:

Al matí, vent seré,
a deu hores, marinada,
a migdia, vent de dalt
i a la tarda garbinada.

Especialment durant el temps estiuenc l'estada a la Conca de Barbarà complau en gran manera pel clima agradable que convida a gaudir del paisatge alegre i assossegat.

Els poblats de la Conca de Barbarà

Per tots els indrets de la Conca hi ha baixos comellars o esquifides valls que amaguen llurs poblets i masos, o tossals que els fan visibles de lluny. Montblanc arrecerat en les negres serres de migjorn. Barbarà dalt d'un tossal. Vilaverd, Lilla i Prenafeta disseminats per les comes de llevant Pira coronant un penyal abocat al riu. Ollers entre conreus.

Sarreal, Rocafort i Montbrió de la Marca, allunyats i amagant-se a l'esguard. Forès penjat al cim de la serra del Tallat. Senant en una gemada vall. Blancafort amagat als peus del Tallat. La Guàrdia i Solivella dalt d'un tossal dominant la carretera. Vimbodí amunt d'un turó. L'Espluga baix del riu. Més enllà el Monestir de Poblet bellament rodejat de verdor, i arreu masies entre arbredes i quintanes.

La població actual de la Conca de Barbarà és d'uns 14.000 habitants i està gairebé a tots els poblats en un procés d'emigració a les capitals, principalment a Barcelona, car l'agricultura i d'una manera especial la vinya, la font principal de la riquesa en altre temps, han esdevingut en un estat decadent, essent poc apreciades i retribuïdes.

Medis de comunicació

La Conca pot creuar-se per qualsevol indret amb cinc hores aproximadament de camí, puix amidada pels seus extrems més separats té uns vint quilòmetres. Posseeix molts medis de comunicació, essent els principals, el camí de ferro i la carretera que des del coll de La Riba corren aparellats fins al de Tarrés, seguint el curs del Francolí. De Montblanc ixen dues carreteres més: la que porta a Tarragona, passant pel coll de Lilla i Valls, i la de Tàrraga que, al ser davant de La Guàrdia, embranca la que per Pira, Ollés, Sarreal i Rocafort, emmena a Santa Coloma de Queralt. La de Tàrraga segueix envers Solivella i enfilant-se serra del Tallat amunt, desapareix de la Conca abans d'arribar a Belltall. De Sarreal surt una altra carretera que, pel coll de Cabra, arriba fins a Valls. Per Barbarà passa una carretera que enllaça la de Montblanc a Santa Coloma amb la de Sarreal a Valls. Totes les esmentades carreteres estan actualment en bon estat de paviment.

Ademés hi ha a la Conca altres carreteres deficientes i un veritable teixit de camins de carro i de ferradura que lliguen poblets, masos i ermites.

Producció del terreny de la Conca

El terror de la Conca és de constitució oligocènica, abundant la vinya, que creix frondosa, la plantació de l'ametller i la producció de cereals. En les fondalades també hi ha hortalissa. Les llegums alimenten i són bones, i les patates anomenades de «muntanya» resulten molt gustoses. La naturalesa es presenta per tota la comarca fèrtil i gentil. Les fonts brollen per tots els indrets i llurs aigües són saludables.

Visió històrica

La història primitiva de la Conca s'ignora, havent donat lloc a suposicions que mentre no es fundin en documents coetanis o dades arqueològiques positives, no deixaran d'ésser simples hipòtesis.

Les obres humanes que en la Conca s'han estudiat no s'allunyen del segle XI, i la història de la mateixa positivament coneguda comença en dita centúria.

S'esmenta vagament l'estada en la Conca dels Ausetans. S'han trobat indicis dels Romans en diferents indrets, a Prenafeta, Barbarà, Sarreal... Es cita d'aquells temps la Conca de Barbarà i el riu Tulcis, avui Francolí, celebrat per collir-se en les seves voreres el lli i altres productes tèxtils.

També es diu que els moros baixaren de Siurana i Prades, i la seva estada a la Conca ha deixat arrels en la tradició i en el record del poble. Enamorats i atrets per les bosquíries que ensementaven els terrenys occidentals de la Conca, allí aixecaren les seves forteses i refugis. El poble encara senyala on fou Castellfolli i Castellsarraí, i esmenta les tradicions de Sant Bernat d'Alzira i de Poblet. El record dels moros ha traspuat de generació en generació, donant-se el cas de que totes les construccions antigues les suposa el poble obra llur, i de que moltes partides de terreny són conegudes encara per *Coma del moro*.

En les postrimeries del segle X veiem als comtes de Barcelona fent la guerra als moros amb l'afany d'engrandir els seus dominis i de comptetar la restauració cristiana amb tan bon zel començada. Aquests actes ens porten a esmentar les primeres notícies certes i documentades que posseïm de la Conca.

Durant la centúria onzena

El primer domini cristià data de l'any 1006, en què el castell de Barbarà era ja del comte de Barcelona, i poc després el mateix sobirà facilitava la repoblació de la comarca, concedint a vassalls seus extensos terrenys amb la condició d'edificar castells i foragitar els pagans, segons apunten els mateixos documents coetanis. Així en 1038 es fa esment del castell de Forès, el qual és donat al noble Mir Foguet. Coetanis són els noms d'Anguera, Montbrió de la Marca, La Guàrdia, Ollers, Solivella, etc., *in plano Barbarano*.

Per aquest temps fou quan Ramon Berenguer i el seu germà portaren els seus exèrcits a la conquesta de gran part de la Conca.

Durant la centúria dotzena

Un segle més tard, en l'any 1.149, el valerós cavaller Ponç de Cervera, sota la guia de Ramon Berenguer IV conquistà definitivament l'Espluga, deixant-la a la cura dels seus fills. Totseguit foragità els moros de Castellfolli, Vimbodí i Tarrés, seguint la seva ruta triomfant fins a Tortosa. Al mateix temps altres guerrers enviats pels sobirans de Barcelona, empaitaven els alarbs per les cimes de la Pasquala i Rojals, acorralant-los envers el cor de les serres de Prades.

Foragitats els moros i sossegat el terror de lluites guerreres, el penó creuat, símbol de la restauració cristiana, onejà per tot arreu. Aleshores el comte Ramon Berenguer IV, comprenent el titànic esforç que reclamava la repoblació de la Conca, va concebre les *cartes de població*, aqueixes concessions que, amb grans franquícies i privilegis, animaven a refer les runes i a fundar noves viles.

Durant el segle XII, restant assegurat el senyoriu cristià per tota la Conca de Barbarà, començà la seva grandesa. Montblanc, pròpiament fundat en 1.162, adquireix preponderància. Sarreal pren nom. Al mateix temps sorgeixen del terror Lilla, Pinatell, Miralpeix, Anguera, Senant, Blancafort, Pira, Rocafort. El comte segueix incansable la repoblació de la comarca i funda el monestir de Poblet, cuidat per l'Orde cistercenca. Arreu s'aixequen esglésies i ermites. Són refets els enrunats castells. S'obren camins. I en finir la dotzena centúria, l'obra civilitzadora de Ramon Berenguer i el seu fill Alfons II d'eixamplar les fites de la Pàtria quedava llesta a la Conca.

Durant la centúria tretzena

Des d'ara la història de la Conca es concentra al monestir de Poblet. Tantost acabades les dependències més precises a la comunitat, aconseguí tal abundància de privilegis i donacions, que ben aviat es convertí en ric i poderós dominador de la comarca. Si bé és cert que per espai de set centúries Poblet tingué a jou gran part de la Conca originant plets i lluites, no ho és menys que promogué la seva vida i riquesa.

Durant el segle XIII s'establiren a Montblanc i a La Guàrdia les Ordes de la Mercè i de Sant Francesc. De l'Espluga i de Barbarà se'n possessionaren els Templers, fent-se sentir llur influència. Santes Creus allargà la seva jurisdicció fins a Sarreal, Turlanda i Forès.

Durant la centúria catorzena

La importància civilitzadora de la Conca anava en augment. Les Corts celebrades a Montblanc contribueixen a que llurs viles siguin

molt visitades Enamorats del terror i de les seves bones condicions estivals, acudeixen forasters que habiten els seus poblats. La fe cristiana enfonsava les arrels bastint ermites i aixecant creus de terme. El rei Pere IV mana rodejar de murs Montblanc i Poblet, ensems que ordena la formació d'un cens general de Catalunya. Per tan curiós document sabem que la població de la Conca en 1359 era d'uns 24.000 habitants. De manera que arreu ensemantaven el terror, pobles, escamots de cases i masies.

Durant la centúria quinzena

El segle XV és el més floreixent per la Conca. Revestit el cenobi de Poblet de tot el seu poder i grandesa, aixecava el priorat del Tallat al cim de la serra d'aquest nom, allotjant nobles famílies les viles de Montblanc, Barbarà, Sarreal i Forès. Acabats els temples i fortificacions, l'agricultura es desenrotlla amb tota la tècnica aleshores coneguda, fent realitat l'aforisme: «el català de les pedres en treu pa». Els oficis manuals donen ocupació als pobres habitants. Mentrestant la fe religiosa, enfonsant llurs arrels, aixecava ermites i santuaris. Aleshores fou quan Sarreal construí la primitiva ermita dedicada als Sants Metges.

En acabar la centúria, les guerres que sostenia Catalunya contra el seu rei tirà Joan II, malmeteren els més preuats monuments de la Conca i provocaren forts daltabaixos. Moltes de les seves poblacions foren deixades en un munt de runes, com la vila de Sarreal, que, atacada per tots cantons, cau rendida al rei. Els soldats de l'un i altre partit s'entreguen al saqueig i causen doloroses pèrdues a tots els pobles de la Conca. El sotrac es fa sentir per tot arreu deixant la comarca en la major misèria.

Durant la centúria setzena

Entrat el segle VXI i gaudint la Conca de relativa tranquil·litat, es va refent de la destroça ocasionada per la guerra. Es donen noves demostracions de prosperitat en tots els aspectes. S'aixequen nous temples i ermites, i el gòtic decadent acabà el priorat del Tallat, el castell de Solivella i l'hospital de Montblanc. Amb aquests monuments es deuria cloure la història civilitzadora de la Conca de Barbarà, puix que amb ells acaben les millors manifestacions socials i artístiques de la comarca. I encara més: estava destinat que allò que amb grans esforços havien construït tantes generacions vinguessin altres a destruir-ho.

Durant les centúries dissetena i divuitena

Els segles XVII i XVIII portaren les guerres de *separació i successió* que tan fatals foren per a Catalunya, ja que tots els exèrcits, els d'un

partit i els de l'altre, malmeteren nostres joiells artístics, no salvant-se els de la Conca de semblants profanacions. Aquestes lluites ocasionaren la crema de molts arxius, l'aterrament de monuments, la despoblació de la Conca. Desapareixen documents necessaris per a reconstruir la història, ensems que s'abandonaren, restant deshabitats els pobles de Pinatell, Anguera, Miralpeix, Montornès i l'antiga Prenafeta. Els venerables joiells antics eren refets amb mal gust o edificats de nou. En aquestes centúries comença un temps decadent per la Conca de Barbarà.

Centúria dinovena

La fisonomia pintoresca i monumental de la Conca era massa secular per a que les sotragades de les dues passades centúries la desfigurassin totalment. La pitjor ruïna estava destinada per a més endavant. Al principi, doncs, del segle XIX, encara conservaven llurs pobles un aspecte de grandesa. Els monuments donaven idea del seu passat i la naturalesa es presentava per tot arreu fèrtil i gentil, essent les baixes terres amorosament conreuades.

El monestir de Poblet constituïa un museu de preciositats de tota mena. Apart de la grandesa arquitectònica, encara guardava íntegres les seves riqueses bibliogràfiques i diplomàtiques. Els cants del monjo blanc del Císter ressonaven en les voltes de la seva església abacial i les campanes brandant de temps en temps remembraven les consuetuds de l'Orde.

A l'altra banda, el priorat del Tallat alçava als quatre vents els seus colrats murs. Els castells medievals dominaven l'encontrada.

Al segle XIX estava reservat malmetre tantes belleses. Començaren els francesos convertint en fortaleses els santuaris. Seguiren les lluites intestines dels 1822 i 1835 que ocasionaren la destrucció del Tallat i de Poblet. Al mateix temps, els castells, les esglésies i ermites es convertiren en recintes fortificats on es vessava la sang a dolls i els germans es mataven els uns als altres, consumant-se d'aquesta manera la ruïna d'obres grandioses que solament a força de centúries s'havia aconseguit edificar. No parà aquí tot. Semblava que els elements naturals desitjaven contribuir a tants desastres, puix en els anys 1843 i 1874 el riu Francolí, sobreixint-se del seu llit, arrasà tota quanta vegetació, cases i persones destorbaren el seu pas, quedant la comarca destituïda de la seva formosa perspectiva. A l'esmentada destroça segueix el decaïment de la fe religiosa, puix les idees liberals començaren a fomentar la des-cristianització de la comarca.

En aquesta conferència comença un temps decadença per la Corona de
Castella, ja que fins aleshores havia estat una de les més poderoses
de la península. Aquesta decadència es manifesta en el fet que
la Corona de Castella deixa de ser una potència independent i
passa a ser una potència vassal·la de França. Aquesta situació
es mantindrà fins a la mort de Ferran II el Catòlic, quan
la Corona de Castella es reunirà amb la Corona de Aragó, formant
la Corona de Espanya.

La unificació de Castella i Aragó

La unificació de Castella i Aragó es va produir el 1479, quan
Ferran II el Catòlic, rei de Aragó i de Sicília, es casà amb
Isabel I la Católica, reina de Castella i de Lleó. Aquesta unió
va crear una nova potència, la Corona de Espanya, que va ser
capaç de unificar els territoris de Castella i Aragó, així com
de conquerir el Regne de Nàpols i el Regne de Sicília. Aquesta
unificació va permetre a Espanya convertir-se en una potència
militar i política de primer ordre a Europa.

La unificació de Castella i Aragó va ser el resultat de la
voluntat de Ferran II el Catòlic i Isabel I la Católica de
construir un gran regne que reunís tots els territoris de la
península Ibèrica.

El Regne de Aragó havia estat una potència independent fins
al 1479, quan es va unir a Castella. Aquesta unió va permetre
a Aragó ampliar els seus territoris i convertir-se en una potència
militar i política de primer ordre a Europa. Aquesta unió va
permetre a Espanya convertir-se en una potència militar i política
de primer ordre a Europa.

La unificació de Castella i Aragó

La unificació de Castella i Aragó es va produir el 1479, quan
Ferran II el Catòlic, rei de Aragó i de Sicília, es casà amb
Isabel I la Católica, reina de Castella i de Lleó. Aquesta unió
va crear una nova potència, la Corona de Espanya, que va ser
capaç de unificar els territoris de Castella i Aragó, així com
de conquerir el Regne de Nàpols i el Regne de Sicília. Aquesta
unificació va permetre a Espanya convertir-se en una potència
militar i política de primer ordre a Europa.

NOTES HISTÒRIQUES DE LA VILA DE SARREAL

EL NOM DE SARREAL

Referent al nom de Sarreal s'han fet afirmacions gratuïtes que no tenen on fonamentar-se. Considerem apodíctics els arguments que Mn. Tomàs Capdevila addueix per a esbrinar el seu origen. Per ço transcrivim íntegrament l'interessant article del seu llibre «Sarreal-Notes històriques de la Vila»:

L'origen històric i filològic del mot «Sarreal» amb el qual es denomina la vila, ha estat una qüestió un xic debatuda, mantes voltes tergiversada, amb l'agravament de què alguns, aprenents i copiadors esclaus de les coses històriques, han arribat a conclusions falses i filològicament ridícules.

En el transcurs del temps l'ortografia d'aquest mot trisíl·lab ha experimentat molts canvis. Fullejant els papers vells hom troba escrit: *Areal, Ça-Reial, Çarreal, Real, Zarreal, La Reial, Vila-Real, Sarreal...* sempre, però, el nom *Reial* informant la paraula.

Afirmacions arbitràries

Un autor anònim de la meitat del segle passat, ignorant completament el gloriós passat de la Vila, afirma: «com fós que l'últim rei de la dinastia catalana, Martí l'*Humà*, vingués a Sarreal per a refer-se de son estat de delicada salut, puix que la vila era lloc escollit per molts que tenien la salut migrada, degut al seu clima sec i bo, i d'aquí el nom de SA que tenia la població, havent-s'hi restablert del tot, volgué premiar la vila, afegint al seu nom monosíl·lab el sufixe REAL, i de llavors ençà, principis del segle XV, la nostra vila és coneguda amb aquest apel·latiu: SARREAL».

J. Vinyeta i Urgell, apoiat sens dubte en la precedent afirmació, s'enfila més amunt, i l'origen històric de la paraula «Sarreal» va a cer-

car-lo en els temps llegendaris, mogut per raons anàlogues a l'anterior. Són seves aquestes paraules:

«La versió més verídica referent a l'origen de Sarreal, Ça Real, Arreal o La Real, puix en tots aquests noms apareix en l'història, és la que es refereix a l'estada ací d'un magnat, fill d'un dels principals capdills de la remota antiguitat, anomenat Cosseto (Drenau de «Origine populorum»). «Sembla cert, que trobant-se Cosseto trist i malencònic al veure que un fill seu malgrat de provar-ho tot no millorava d'una greu malaltia contreta des de petitet, determinà buscar un lloc adequat i aquest fou Sarreal, on hi construï una sumptuosa mansió per al seu fill. Està fora de dubte que la primitiva població de Sarreal radicava en la partida de Sant Pere i Diumenges».

«Degut a la benignitat del clima, la dolença del príncep va millorar de tal manera que quedà restablert del tot al cap de poc temps. A l'estada en la nostra Vila d'aquest magnat és degut segurament el nom de Ça Real, o sigui, casa del Rei, qual nom amb tot el temps es transformà en Sarreal, «Salut real» per haver-la aquí recobrat el fill predilecte de Cosseto».

Llàstima que l'autor no es prengués la molèstia de deixar ben anotades les fonts on trobà el punt sòlid per a fonamentar aquestes novel·lesques afirmacions, perquè tan allunyat està de la veritat el pas de Cosseto per aquesta contrada, com el sostenir, i d'una manera indubtable, que Sarreal radicava a la partida de Sant Pere i Diumenges. Les afirmacions de Drenau no poden adduir-se per a fonamentar cap teoria.

Vertader raonament filològic i històric

Per a deixar clarament exposat l'origen històric del nom de Sarreal, cal abans donar una lleugera explicació lingüística.

La llengua catalana, com totes les altres llengües, abans no ha arribat a l'estat actual de perfecció i de tecnicisme, ha estat precis que s'agermanessin i s'unifiquessin totes les deixalles de les llengües pretèrites que ressonaren per la nostra terra, amb el llenguatge propi de les generacions més noves. La llengua catalana, en el decurs dels segles i de la seva estructura i desenvolupament natural, ha guardat rastres ibèrics, grecs, aràbics i no cal dir llatins, puix del llatí podríem dir-li vertadera pubilla.

Un dels rastres aràbics més constants ha estat l'adopció de la paraula monosíl·laba «SA», que és l'article determinat de la llengua mora, una de les llengües semites més exteses. Encara que fos de poca durada l'estada dels musulms a la major part del territori de Catalunya, hi fou el temps precis per tal de que alguna de les seves romanalles pervingués fins a nosaltres amb el mot de què fem esment.

«SA» el trobem generalitzat a Mallorca, on és usat davant els subs-

tantius com a article determinat, com: *sa pa, sa vinya, sa plaça, sa casa*, que equivalen a dir: *el pa, la vinya, la plaça, la casa...* També és bastant general l'ús del mot SA a les terres empordaneses, adés parlant, adés en l'escriptura, com «...el vi? ...Quina xardor dóna a sa boca des cor!».

En les escriptures catalanes antigues, SA abunda com a prefixe de molts noms de poblats: Savit, Saumella, Samuntà, Sarroca, Sarreal, Savellà... que gairebé sempre en lloc de S hom posava Ç.

Entre els termes que es senyalen en l'any 1038 per a servir de límits al vast territori del castell de Forès, el monosíl lab SA apareix ja ben delineat, puix en l'escriptura de donació es llegeix: «...et vadit rectam semitam usque ad podium quod dicunt Ça-Olivella» («I marxa per ratlla dreta fins davant de Ça-Olivella (Solivella)»). I traduïts ja al català, en els segles XII i XIII, es llegeixen aquests noms: La Cirera, (de Ça-Cirera); La Guàrdia (de Ça-Guardia) i d'altres.

La població de Sarreal es fundà en territori reial, puix l'amo d'aquesta terra era el comte-rei de Barcelona, Anfós I, segons havia hereditat dels seus antecessors, els quals, des de la mort del senyor de Forès, Mir-Foguet, ocorreguda entre els anys de 1076 a 1079, se'n possessionaren per segona vegada.

Al poblar-se aquest lloc, a la segona meitat del segle XII, fou denominat *Reial*, ço és, poblat de jurisdicció reial, que a l'adjuntar-li l'article *La* com corresponia a un mot femení, quedà *La Reial* sinònim de població reial o del domini del Rei. I, de semblant manera que de Ça-Cirera es digué La Cirera, i de Ça-Guardia quedà La Guàrdia, de Ça-Reial quedà La Reial, encara que és més constant l'ortografia Ça Real.

Una data històrica d'últims del segle XII, entre moltíssimes de posteriors, corrobora la nostra asserció. En 1196, a l'ingressar a l'Orde del Temple un tal Titborgis, de Santa Coloma de Queralt, hi aportà com a part integrant de la seva dotació, els drets que el seu pare, Berenguer, tenia a Casela, lloc que era posat al terme de Ça-Real.

A començament del segle XIV, en 1306, trobem el nom de la Vila escrit en Z, suplint la Ç en la renúncia que féu «el jueu de Zarreal» Azayt Perfeyt, dels drets que tenia als castells de Vallverd i Cogul a favor de l'Hospital, document que encara que porti una variació gràfica del nom, no varia pas la significació.

I en quants pergamins i papers de la vellúria havem pogut compulsar que fessin referència als temps del segle XV ençà, el nom de Sarreal és constant sense que pugui besllumar-se el més petit indici del nom quimèric de «Vila de Sa», del qual erròniament s'han servit els naturals de Sarreal per a explicar l'origen nominal de la seva Vila.

La inconsistència de la segona afirmació, que l'autor fonamenta en els dies de la Prehistòria, es mostra perfectament en una de les dades més cèlebres en la història de la contrada: la donació de Forès, en l'any suara esmentat, puix que al senyalar-se el terme d'aquell territori i

castell per la banda de migjorn, es nomena el riu de Rocafort que n'és el límit natural fins a l'arribar a Ollers i salta, sense fer-ne el més petit esment, la suposada vila de Cosseto. Més encara, en la donació d'Anguera efectuada un any més tard, en 1039, «Sa» hauria de quedar a la part nord, el nom, però, no es llegeix enlloc, ço que prova que la població de Sarreal no tenia en aquell llavors ni nom ni existència, com no la tingué, certament, fins a la segona meitat del segle XII.

Actualment hi ha qui escriu el nom de la Vila amb aquesta ortografia *Sarral*, i fins algú s'esforça inútilment en provar que ha d'ésser així. Si no s'addueix l'argument de la consuetud catalana d'escursar els noms i fer de camí-real camí-ral, de Josep Pep, d'Antoni Ton... no en sabem endevinar cap altra. Si hom escrivís *Sarreial*, ho trobaríem més natural, car per força les coses del Rei han d'ésser *Reials* (1).

Considerem que el precedent raonament sobre l'etimologia del nom de Sarreal és concloent i irrefutable. I, en conseqüència, podem refusar les altres afirmacions que no passen de ser una hipòtesi.

En descartar els arguments en què s'assegura l'origen fals del mot «Sarreal», no s'intenta negar el clima molt sà de la nostra Vila. Hom sempre pot constatar que el conjunt de condicions atmosfèriques que caracteritzen la nostra encontrada són excel·lents. En tot temps hi han acudit malalts, cercant-hi salut i actualment cada any va en augment el nombre de persones que vénen a disfrutar d'un repòs reconfortador i remeier.

Entre els llocs pintorescos del terme sobressurten els encontorns de l'Ermite de Sant Cosme i Sant Damià, que són deliciosos i conviden a remuntar la costa per a gaudir de l'aire, del bosc i de les altures.

(1) A. Rovira i Virgili, «Història Nacional de Catalunya». Vol. V.

LA VILA DE SARREAL

La vila de Sarreal està emplaçada a la riba dreta del riu Anguera, gairebé al centre de la Conca de Barbarà. Està a 11 quilòmetres de la vila de Montblanc, cap del Partit Judicial i de l'Arxiprestat, i a 40 de la ciutat de Tarragona, capital de la Província i de l'Arquebisbat.

L'aspecte de la Vila és ben pintoresc des de qualsevulla banda que se l'esguardi. En alguns carrers hi abunden encara bones mostres de tipicisme i en algunes cases s'hi conserven rastres de cert senyoriu antic. I més n'hi hauria si no hagués sofert repetits incendis en el transcurs del temps.

El Terme Municipal

El territori del terme municipal és en general bo i productiu. Hi abunden els vinyars i l'ametller, i en les fondalades s'hi cultiven tota classe de cereals i hortalisses.

Disseminades pel terme ragen una munió de fonts potables, algunes de sabor molt agradable, altres d'aigua que tira a molla perquè travessa estrats guixosos i de ciment. Aquesta pedra és explotada, essent una de les fonts d'ingressos de la Vila. També s'hi troben pedres d'alabastre.

L'extensió del terme reuneix el conjunt d'unes 3.142 hectàrees de terreny. Es limita per la banda nord pel terme de Forès, al sud pels de Barbarà i Cabra, Pont d'Armentera, Montbrió i Vallespinosa el tanquen per sol ixent, i el de Solivella, per la banda de ponent.

Els noms típics de les partides més importants del terme, són: *Anguera, Buforn, Caraç* (de dalt i de baix), *Carlanda* (Carrerada) *Coll de l'Ala, Coll d'En Piles, Coma, Comaguala, Comarrosa, Coma de Sant Joan, Comes, Comorera, Contento, Costa Pedregosa, Diumenge, Escanceta, Estuveltes, Forques, Freginals, Hormí, Horta, Horteta, Llussana, Pedrenyà, Pedrenyera, Picaire, Plana, Plana d'En Ronsa, Pou dels Capellans, Prat de Meda* (de dalt i de baix), *Robina, Rocacorba, Roda, Salada, Salida, Salt, Sant Pere, Sant Jaume, Serra, Solà, Solano de la Vila, Torre-Milans, Tossal d'En Bonet, Tossal d'En Fessit, Tuells, Vallcervera, Valldosera i Vilàs.*

Habitacions Prehistòriques

El territori de Sarreal fou habitat per l'home prehistòric. S'anomena Prehistòria aquell apartat de les ciències històriques que té per objecte l'estudi de totes aquelles generacions que poblaren els diferents països abans de que constin les dates amb exactitud. Millor dit: l'estudi de les gestes, civilitzacions, consuetuds... dels primers colonitzadors.

Els rastres prehistòrics de les nostres comarques no es remunten més enllà de l'any 500 abans de Jesucrist. En els cinc segles que precediren a l'aparició del Cristianisme, es desenvolupà en el nostre país la cultura anomenada *ibèrica*.

La tribu colonitzadora de tota la Conca de Barbarà i fins de bona part de la Segarra, radicava a Tarragona, on tenia establerta la fortalesa-capital amb el nom de Kesse o Cosse, i d'aquí el de Kessetània o tribu dels Kessetans. Descendents dels ligurs, íbers o celtas, el cert és que foren els primers que deixaren rastre de llur pas per casa nostra.

Els llocs del terme on apareixen ben clarament prehistòriques habitacions són entre Caraç i el Tossal (Forès), propet del Mas de Sanahuja i també en la partida de Sant Pere. Perteneixen al temps de la baixa colonització ibèrica i al temps dels grecs, de 400 a 200 anys abans de Crist, ja en els inicis de la dominació romana.

Antiguitat de la Població

La vila de Sarreal no allarga el seu passat més enllà de la segona meitat de la centúria dotzena, temps en que fou repoblada la major part de la Conca, tan prompte es veié lliure completament de les invasions morunes, i, per tant, assegurat el domini cristià i català.

El lloc on està emplaçada la població, integrà abans el senyoriu jurisdiccional de Forès. L'escriptura del territori, que fou donat en 1038 al senyor Mir Foguet i al seu nebot Bernat Llop, traduïda del llatí al català, diu així:

«En nom de Crist: Jo, Ramon, per la gràcia de Déu comte de Barcelona, i Almodis, la meva esposa, comtessa, ens ha plagut i ens plau amb tota joia fer-te a tu Mir Foguet i al teu nebot Bernat Llop, aquesta carta de donació de les terres ermes que tenim tocant als dominis dels moros, on no hi habita ningú, ni es veu cap junyida de bous que llaurin, per tal que allí hi construïu una fortalesa i feu donar fruit a la terra inculta, batallant contra els pagans, i si Déu ho permetés contra tots aquells que us en vulguin arrabassar. Per tant us donem aquella punta apel·lada Forès, que essent dins del comtat de Barcelona, és a l'extrem del domini de Manresa. I us donem el lloc sobredit amb tots els seus termes, prats, ramats de bestiar i amb la total jurisdicció:

»I jo Ramon, comte, junt amb la meva muller Almodis, ens retenim el dret, cas de morir vosaltres sense descendència directa, de tornar a heretar

els termes esmentats. El territori que us donem està comprès dintre d'aquests límits: Sortint d'Alfes-Vallis (Vallfogona), puja cap a orient serra amunt, fins damunt mateix de Segura, baixant després fins a tocar a Conesa i a Triarigó (Turlanda) marxant d'aquí en direcció cap al riu de Rocafort de Queralt, que segueix fins a l'arribar propet d'Ollers, pujant llavors al tossal i seguint dret fins a Ça-Olivella (Solivella), per o ascendir al cim del Tallat, de quin lloc, seguint fins al límit del castell de Guimerà, retorna a Alfes-Vallis. Tot quant hi ha de territori dintre d'aquests límits us el donem amb la condició de que no pugueu elegir altre senyor que a Nos.

»Aquesta carta de donació és atorgada el dia 3 de les idus de gener del VII any del regnat del rei Enric. Signatura de Ramon, comte. Signatura d'Almodis, comtessa. Signatura de Ramon, vescomte de Cardona. Signatura de Guillem Bernat de Queralt. Signatura d'Huc Dalmau de Cervera. Signatura de Seniofret, sacerdot i notari, qui ha escrit i segellat la present en el dia i any sobredits».

Aquesta carta-escriptura de donació del castell de Forès correspon a la data de l'11 de gener de 1038. Es molt interessant, perquè es refereix a la contrada.

El territori del castell de Forès, segons clarament es desprén del document esmentat, era gran. Comprenia els que avui són termes de Vallfogona, Conesa, Turlanda, Rocafort (en part), i íntegres els de Forès, Belltall, Passanant, Glorieta, Rocallaura, i part dels de Ciutadilla i Guimerà. Sarreal, pel fet de quedar a la riba dreta del riu que servia de partió, hi quedava també inclòs, passant completament a engrossir aquella jurisdicció un any més tard, quan en 1039 el comte de Barcelona feu donació al mateix Mir Foguet de tot el territori d'Anguera.

Durant tota una centúria el territori de Sarreal seguí la sort del castell de Forès fins que passà del tot a la jurisdicció reial.

Desmembrat ja el territori per la defunció de Mir Foguet sense hereus, i donat en la seva major part a la noble casa de Cervera, que a la vegada feu diferents subdonacions, en 1081 Forès amb Anguera (i per tant tot el territori de Sarreal) i Barbarà, fou donat al comte d'Urgell, Ermengol, el de Gerp, qui el posseí fins l'any 1086, en que en feu donació a l'Església d'Urgell, la qual hi tingué jurisdicció fins ben entrat el segle XII.

Els territoris de que fem esment, retornaren al comte de Barcelona en 1131 Volent Ramon Berenguer IV que la novella institució de l'Orde del Temple arribés als dominis catalans s'entengué amb l'Església i el comte d'Urgell a fi de que li fossin cedits els castells suara notats, i en el dia 18 de setembre de 1132, dóna a aquesta Orde religiosa i militar el castell de Barbarà, donació que fou novament confirmada el 27 de novembre de 1143. I tot quant restava del primitiu domini de Forès quedà sota la jurisdicció comtal.

Sarreal, durant aquest temps, no havia obtingut encara la seva

carta de població. Malgrat l'haver estat esboirada tota temença d'una nova invasió moruna, puix els musulms havien ja abandonat Ciurana, i gaudir la contrada d'una pau duradera, les atorgacions reials d'escriptures de població es feien esperar bastant. Sembla natural que la població de Sarreal hauria d'ésser coetània de la de Montblanc, però no és així. Mentre Montblanc assoleix el nom en 1155, i pròpiament en 1162, Sarreal encara resta totalment incògnit per molts anys

La primera dada certa de Sarreal és de l'any 1187. Això ens permet assegurar que la població de la Vila s'esdevingué en els primers anys del vuitè decenni del segle XII

L'origen de la població es deu, sense dubte, al fet de trobar-se en el seu terme un jaciment important de ciment, el qual, ultra ésser conegut per la comarca, ho fou per la incipient comunitat cistercenca de Santes Creus. L'abat d'aquest monestir, Huc, en donar realitat a l'increment material de la casa, es serví del ciment de Sarreal, instant al monarca una aparent cessió, per tal que sense el destorb més insignificant poguessin extreure el material necessari. En la data suara esmentada, el rei Anfós I, dóna al monestir, en la persona de l'abat Huc, el privilegi de poder fer ús del *forn de Areal*, i un any més tard, 1188, el mateix sobirà en fa donació complerta i perpètua.

En 1196 el propi Rei feu un donatiu de blat al dit monestir mitjançant la renúncia per part dels monjos de l'alou de Vilagrassa situat als terrenys on s'edificava Areal (del nom de Vilagrassa, que potser fou una propietat, potser una partida termenal, avui no en resta el més petit record). Es del cas, doncs, suposar que la carta de població de Sarreal, tal vegada perduda, és aproximada a la de Montblanc, que fou en 1162, és a dir, després de la reconquesta i a la darrerria de la dotzena centúria.

La Vila des del seu origen sempre fou del domini reial.

VIDA POLITICA DE SARREAL

La història de la població comença a últims del segle XII i és rica en esdeveniments polítics que han contribuït unes vegades al seu engrandiment i altres a la seva decadència.

La posició que en el transcurs dels temps ha adoptat en la vida política la vila de Sarreal, ha estat variada. De vegades el partit del rei ha estat el seu únic objectiu polític, essent la tendència més constant fins a últims del segle XVIII. Freqüentment en les coses públiques esperava la decisió de Montblanc, decantant-se sempre al bàndol oposat al d'aquella Vila.

Segurament tindriem dades més abundants, si la població no hagués estat destruïda i la major part dels arxius de la Conca cremats en els segles XV i XVII.

Els temps primitius de la Població

La Vila des del seu començament fou sempre sotmesa a la jurisdicció reial, però, ensems, tenia altres subjurisdiccions, les quals, si bé en treien un profit exigint delmes i primícies, sempre li donaren vida i importància, esdevenint Sarreal, una població curulla de privilegis d'una alta influència comarcal.

A últims del segle XII, per manament del rei, la incipient vila de Sarreal paga cada any al monestir de Santes Creus una quantitat de blat, sens dubte, per tal que els monjos poguessin dignament remunerar-se de les despeses amb les quals havien prestat adjutori a la població.

En 1196, l'orde del Temple adquireix jurisdicció per primera volta en els territoris de Sarreal. Titborgis, fill de Berenguer de Santa Coloma, professa a la milícia del Temple, i en qualitat de dot hi aporta tots els drets que Berenguer tenia a Casela, propietat de Sarreal. Més endavant l'orde del Temple adquireix altres drets i propietats.

Del molí del Temple, situat al camí de Montbrió de la Marca, encara se'n parla avui.

El monestir cistercenc de Vallbona de les Monges adquirí drets a Sarreal en 1251. En aquesta data l'alt rei Jaime I, *el Conqueridor*, feu donació al convent de tot el delme de blat que percebia dels termes de Sarreal, Forès, Anguera i Conesa.

La població de Sarreal durant tots aquests anys es veu que avan-

cava ben poc. El temps, les circumstàncies, i sense dubte el malfiament de les poblacions veïnes no regatejaren res de tot quant poguéssin dificultar la seva naixença. Per a desvirtuar totes aquestes causes, es feu precisa la intervenció reial, per ço el dia 5 d'agost de l'any 1259, Jaume I autoritza a l'Abat de Santes Creus, Berenguer d'Aymeric, per a que pugui comprar terrenys a Sarreal i continuar l'edificació i població del lloc. A més, preceptua que aquell que edifiqui a la Vila, sigui completament lliure de la host i cavalcada, i que no perteneixi a la classe alta ni a la més pobra, sinó que sigui menestral. Aquesta autorització fou confirmada pel mateix rei, el primer de setembre de l'any esmentat, el qual trobant-se a Lleida redactà una escriptura concedint ampla permissió per a construir cases a Sarreal, amb la condició, però, que tota persona que volgués edificar i romandre a la Vila fos treballador. L'única cosa que s'exigia en aquesta nova concessió era la de formar part de l'host reial en temps de guerra.

Sarreal, d'ençà de la seva fundació, malgrat algunes jurisdiccions eventuals que hagué de suportar amb permissió superior, fou sempre una part integrant del patrimoni reial, fins que en 1285, el mateix rei cedí la Vila al monestir de Santes Creus.

Sarreal, senyoriu de Santes Creus

Des de 1285 fins a 1383

El dia 12 de setembre de l'any 1285 es reuniren a Barcelona el rei Pere II, el Gran, i l'almirall Roger de Llúria. L'objecte de la reunió fou l'aparellar l'esquadra al port de Salou per a fer via cap a Mallorca. El dia 26 del mateix mes el rei es dirigí a Salou, però feu el tomb cap a Cervera, on es sentí malalt, de tal manera que fou precis el traslladar-lo a Vilafranca amb una llitera. Allí s'agreujà d'una tal faiso, que tota la ciència mèdica del cèlebre Arnau de Vilanova no pogué deturar-li un punt la malura, de tal manera que el dia 10 de novembre, envoltat per l'Arquebisbe de Tarragona, Bernat d'Olivella, pel de València, Berenguer de Palau, per l'Abat de Poblet, Bernat de Cervera, pel de Santes Creus, Berenguer d'Aymeric i pels principals barons del reialme, després de rebre amb gran devoció els Sagraments pel ministeri del monjo de Santes Creus, Galceran de Tous, passà a millor vida, i fou plorat arreu de Catalunya. El rei, abans de morir, posà clàusules al seu testament, fet un temps abans, per mitjà d'un codicil, on, entre altres coses, manava que les seves despulles fossin portades a Santes Creus, (el primer dels monarques catalans que elegí sepultura al monestir), i que en paga per les despeses que ocasionaria la seva tomba, passessin al monestir tots els drets que tenia a diferents pobles, entre els quals s'hi comptava la vila de Sarreal.

Sarreal passà, doncs, a Santes Creus en 1285, i d'ençà d'aquesta data fins el 1383 viu completament la vida d'aquell monestir famós, qual creu de doble travesser es passejava amb tota autoritat per una bona part del territori català.

Mentre la Vila fou subjecta a la jurisdicció de Santes Creus, no perdé pas quelcom de la seva importància, ans el contrari, augmentà en privilegis, en habitants, i davant l'amenaça dels exèrcits castellans en temps del rei Pere III, aixecà les muralles per a defensar-se contra tota invasió, restant la Vila closa i tancada amb pany i clau. Però Sarreal, volent fer honor al seu nom, intentava sempre una vida pròpia i del tot deslligada de qualsevulla jurisdicció que no fos la reial. Per ço havent acudit al monarca per tal d'ésser lliurada del monestir, el dia 19 de març de 1308. Jaume II d'Aragó, volgué complaure a la Vila amb la institució d'una Sots-Vegueria amb plena jurisdicció, a més de l'ordinària del Batlle, elegit pel Veguer de Montblanc, privilegi que fou novament confirmat pel rei Pere III. A aquesta forma de govern s'hi oposà sempre el monestir, i, més tard, també el marquès de Mortara, però, a desgrat de tothom, subsistí fins al Decret de Nova Planta, de 1716.

El document de la concessió de la Sots-Vegueria, traduït del llatí, diu així:

«Sigui a tothom notori com havent-se arribat al plet entre la Universitat de Montblanc, d'una part, i la Universitat de la vila de Sarreal i el seu Batlle, de l'altra part, sobre el fet d'intentar i volguer el Veguer de Montblanc tenir competència en tota qüestió criminal que es ventilés en territori de Sarreal; Nos Jaume, per la gràcia de Déu, Rei d'Aragó, València, Sardenya i Còrcega comte de Barcelona, havent oït i examinat una per una les raons que es proposen; considerant que la vila de Sarreal és tocant als límits jurisdiccionals de la Vegueria de Montblanc; i considerant que dita vila de Sarreal compta amb veïns de prestigi i d'influència, que tal vegada podrien ésser oprimits i maltractats si no hi fos present un Oficial dels nostres; ordenem i manem que en la dita Vila de Sarreal hi hagi un Sots-Veguer, qui deu ésser instituït pel Veguer de Montblanc i judicar en nom seu en totes les causes civils i criminals, i imposar sancions, a excepció del cas en que el reu sigui agafat en el mateix lloc del crim i la causa no hagi estat iniciada. En virtut d'aquesta concessió no intentem pas mermar la jurisdicció del de Montblanc de cap manera. Declarem també que el Veguer de Montblanc sigui sempre present a la Vila, de qualsevulla ma-

nera que sigui, àdhuc hagin estat ja iniciades. Declarem igualment que el Veguer de Montblanc pot obligar als homes de Sarreal i al seu Batlle, a què es subjectin a un altre delegat, però amb la condició de que la causa es vegi a Sarreal. Donat a Barcelona el dia XI de les calendes d'abril de 1308.

Senyal de Jaume, per la gràcia de Déu, Rei d'Aragó. Senyal de R. bisbe de València. Senyal de Bernat de Ribelles. Senyal de Bernat de Portella. Senyal de G. Agustí, Notari Reial, qui ha redactat la present escriptura».

L'enemic més acèrrim que tingué Sarreal amb motiu d'aquest privilegi fou el Veguer de Montblanc, car li minvava un xic la jurisdicció. En el temps fou tan gran la rivalitat que existí entre Sarreal i Montblanc, que calia només que una vila s'afiliés a un partit per a que l'altra milités al partit contrari. Però el Rei tenia motiu per a confirmar als de Sarreal aquest privilegi, puix que a les Corts celebrades a Montblanc, el dia 6 de juliol de 1333, malgrat estar apurada la Vila econòmicament, tota vegada que construïa les seves muralles, votà la concessió de 6.750 sous per a ajudar al Rei en la guerra contra el de Castella.

Pere III havia venut tot el seu reialme al seu primogènit l'infant Joan, però en lletra que li adreçà des de Tortosa, a 16 de febrer de 1383, li pregà que, per a evitar conflictes i qüestions, es digni fer una permuta amb el monestir de Santes Creus, el qual cediria la jurisdicció de Sarreal i Cabra amb la condició de que se li donés els llocs de Forès, Conesa i Turlanda, que encara que fossin assignats en dot a la seva germana, Elionor, podria ben bé arranjar-se.

A tal petició el primogènit respongué afirmativament i Sarreal, el 1383, tornà novament a la jurisdicció reial.

En entrar l'infant Joan en possessió jurisdiccional de la Vila, li atorgà el privilegi de que cap dels seus fills pogués estar presoner per més de tres dies. I també que jamai fóra separada del reial patrimoni, facultant a les autoritats de Sarreal el poder usar com a propi escut el de Catalunya, el qual conserva encara avui.

La Vila durant el segle XV

La vida política sarrealenca durant l'última centúria de l'edat mitjana fou agitadaíssima. Participà abastament de les convulsions polítiques nacionals i, majorment en la revolta contra Joan II, es veié capolada i desfeta.

El segle XV comença molt gris per a Catalunya. S'acaba la dinastia de la Casa de Barcelona, genuïnament catalana. L'adveniment d'una dinastia castellana amb Ferran d'Antequera fou mal vist per tot Catalunya, la qual hagué d'embrutar de sang per tal de fer rendir a Jaume d'Urgell, el legítim pretendent, que es feia fort dins les muralles de Balaguer.

El nou rei només visqué quatre anys, morint el dia 2 d'abril de 1416.

Després del govern del rei *Magnànim*, que durà fins el 27 de juny de 1458, vingué el funest Joan II, i amb ell la revolta del país per a lliurar-se de les urpes del tirà, qui permeté que Joan Vezach, metge de la casa de Foix, donés verí al seu primogènit, Carles, *el de Viana*, a instàncies de la seva segona muller, Joana Enriqueç.

En 1462, la reina Joana Enriqueç i l'Arquebisbe de Tarragona declaren la guerra a Catalunya, i ben prompte és invadida per la soldadesca, que cometé molts estralls, de tal manera que l'Abat de Poblet, Miquel Delgado, hagué de queixar-se fortament de la gran desmoralització que sembraven per la Conca de Barbarà. Sarreal es declarà en contra de Joan II.

El rei havia iniciat una marxa guerrera a primers de juliol a través de la Segarra, Conca de Barbarà i Camp de Tarragona, ço que feu aixecar aquestes comarques, com un sol home, en contra de la seva causa.

Batallaven al costat de Joan II, l'Arquebisbe de Tarragona, Pere d'Urrea, el comte de Prades, Joan Ramon Folc, amb el seu germanastre, *el Bord de Cardona*, Ramon Berenguer de Llorac, senyor de Saumella, i altres. Catalunya era defensada en aquestes contrades per Mn. Fivaller, per Huc de Passanant, per Mn. Joan Vilafranca i pel monestir de Poblet.

Sarreal, durant el juliol de 1462, es dirigia a la Generalitat de Catalunya en demanda d'ajuda, principalment soldats, per a defensar-se. I li fou enviat Mn. Fivaller amb la gent precisa per la defensa. Montblanc i Poblet havien ja estat reforçats.

Durant el juliol i agost tingueren lloc a la Conca diferents batusses entre els enemics i els partidaris del rei.

Durant el mes de setembre, el Bord de Cardona començava a fer estralls per la Conca. Poblet es veié fortament atacat. Forès restà completament incendiat, i Montblanc i Sarreal, tement la pedregada que s'acosta, es posen a la defensa i la valentia d'uns quants esclarià un xic el carregat ambient. Era el dia 28 de setembre en què quarantacinc dels de Poblet, seguits d'alguns traginers, marxaren a atacar la Vila de Prades. El Bord de Cardona els hi barrà el pas. Però fou tan encertada llur punteria que amb un tret maten el cavall del de Cardona, i amb un altre deixen el Bord tan mal ferit, que no tingué altre remei que retirar-se. Aquesta proesa envalentonà tota la Conca, de tal manera que si en els pobles hi havia algú que sentia afecte al rei, fou perseguit per ordre de la Generalitat.

Durant un any la comarca restà un poc pacificada, però en començar el 1464 novament la desgràcia planà damunt els nostres pobles. Joan II tornava de Navarra a Catalunya per a dirigir personalment la guerra, acampant per la Conca de Barbarà durant el mes de juliol.

A primers d'agost destroçava Barbarà, mentre el seu partidari Pere d'Urrea, amb un altre cos d'exèrcit es dirigí a Sarreal, el qual, sense escoltar capitulacions ni atendre el reduït nombre de soldats que defensaven la Vila, hi posà foc per tots quatre costats, i les muralles, i les cases, i l'església, i tots quants rastres hi haguessin de construcció quedaren fets una muntanya de runes, amb les conseqüents misèries, marfuges i estralls.

Sarreal suportà aquesta desfeta amb valentia i, allunyats els enemics, començà de peu, altra vegada, l'edificació de la seva Vila que tornaria a ésser destroçada pels contraris de Catalunya en la revolta del segle XVII.

Sarreal en la guerra dels Segadors

Passat el segle XVI i el primer terç del XVII amb relativa pau, ens trobem en una altra època afrosa, de turbulències i revoltes: la de la guerra dels Segadors.

Després del cèlebre *Corpus de Sang*, 1640, i de l'occiment del comte de Santa Coloma, virrei de Catalunya, va tenir un ràpid abrondament la guerra amb Castella. Amb motiu de la guerra amb França, el país català es veié, contra tots els seus privilegis, vexat, perseguit i demoralitzat per la soldadesca castellana, que, preparant-se per a passar el Pirineu, el seu exercici militar era el robatori, la destrucció, l'assassinat i la violació de les donzelles. Catalunya respongué amb valentia a l'acceptació de guerra, mentre Castella preparava ja un gran exèrcit que fou comanat pel marquès de Vèlez. El Principat, el 20 de febrer de 1641, es posà sota el tutelatge del rei de França, qui, a l'1 d'abril, envià a Mr. La Motte com a governador general.

Els poblats de la Conca adés foren defensors de França, adés del de Castella. Sarreal es posà al costat del baró de Rocafort, qui, amb un exèrcit integrat per molts sarrealencs, acudí a la defensa de Cambrils, a últims de l'any 1640, que era assetjada per Vèlez, però foren derrotats, i alguns, juntament amb el baró de Rocafort, penjats a les muralles d'aquella població.

Els dies dolents per la Conca foren els dels anys 1647 i 1648, en què fou registrada total de cap a peus i quedaren fetes cendres la major part dels seus arxius, i alguns llogarrets restaren deshabitats. Sarreal fou destroçat i incendiat el 17 de novembre de 1647, així mateix Rocafort de Queralt i Forès. El dia 6 de gener de 1648 flamejaven Pontils, Vallespinosa i Saumella. I el dia 27 de setembre de 1649, es rendia Montblanc al general Garay qui hi entrava amb un exèrcit de 7 000 homes i 300 cavalls.

Dos anys més tard, 1651, la major part de la Conca amb el Priorat, a la veu de l'abat de Poblet, Rafael Llovera, s'aixecà a favor de Castella,

però la guerra ja anava a l'ocàs. Mentre per la Conca es notaven ja els estralls de la revolta amb mortíferes malalties, com a Barbarà, que gairebé restà tot despoblat, la Diputació general del Principat, que es trobava a Manresa, reconeixia per rei Felip IV, el setembre de 1652.

Malgrat les escomeses de l'enemic, la Vila es redreçà novament. Les muralles foren reconstruïdes, com també s'arranjaren els danys que sofriren l'església parroquial i alguns casals. El carrer de Sant Joan fou el que s'aguantà més fort. Els estralls no pogueren res en contra dels fonaments de les cases Generès, Palau, Sanahuja, Nen. També s'aguantaren les cases Vallet, Grau, Talavera Anguera i d'altres, que posteriorment han estat restaurades i arranjades, majorment després de la primera revolta carlina.

Sarreal, senyoriu del Marquès de la Mortara ⁽¹⁾

El rei Felip IV, en virtut dels bons serveis prestats per l'Excm. Sr. D. Francesc Orozco de Rivera, marquès d'Olias i Mortara, durant la guerra en contra de Catalunya i en consideració a la seva fidelitat incondicional a la Corona, l'emplenà de títols, honors i privilegis, i al 20 de desembre de 1653 li cedí el senyoriu sobre les viles de Sarreal i Cabra, i el de les Quadres de Conill del Prat, i el territori de Vallcervera, amb els seus vassalls, terres i jurisdicció civil i criminal, prenent-ne possessió l'any 1656.

Amb aquesta nova mutació de senyoriu la vila de Sarreal continuà la vida normal, essent respectats tots els seus privilegis pel marquès de la Mortara. Hi guanyà en una casa, que fou la casa de Senyor, conservada fins no fa molt de temps a l'extrem nord del carrer del Roser, l'actual casa del veí Isidre Tarragó, on morava el lloc-tinent del marquès, l'encarregat de la inspecció senyorial i de la recaptació de tots els drets dominicals.

El primogènit del marquès, Joan d'Orozco, el 18 de desembre de l'any 1698, en document apel·lat *carta de gràcia*, autoritzat a Madrid pel Dr. Antoni Domingo i Garrido, la vengué al noble Cristòfor de Potau, el qual en prenia possessió el dia 27 de gener de 1699 i d'ençà d'aquella data fins l'any 1772, la vila de Sarreal va estar vinculada amb la noble casa de Potau. (La família Potau és originària de la Vila i ensems una de les més antigues de quantes han fet vida en aquest lloc).

El dia 26 de juny de 1766 comprà la Vila el noble Pau de Potau i de Dalmases, comte de Vallcabra, que era propietari de la major part del territori que hi ha a la banda oriental del terme, però un successor del primer Mortara, Joaquim Osorio i Orozco, marquès de la Mortara, començà un pledejament per a la recuperació de Sarreal, que quedà

(1) El rei Felip III distingí a En Francesc Orozco de Rivera amb el títol de Marquès de la Mortara, ciutat del Milanès (Itàlia).

fallat a favor seu en 1772, després de senyalar-se una indemnització a Pau de Potau, pels drets que hi tingués adquirits, consistent en una quantitat de 7.120 lliures barcelonines.

La Vila, doncs, fou novament recuperada pel Marquès de la Mortara, el dia 9 de juny de l'any 1772, qui la posseí fins l'any 1800, en què morí sense deixar successió.

L'escriptura notarial del retorn de la Vila a la jurisdicció del de Mortara fou autoritzada pel notari de Sarreal, Bernat Generès i Mateu, en la qual exerciren de testimonis el Dr. Agustí Puig d'Amigó, advocat, i En Joan Clorza de Aiziclorta, oficial de l'Exèrcit. Per la relació del document sabem que era Alcalde de la Vila Francesc Moles, que Damià Mateu, Rafael Grau, Antoni Bonet, Pere Ferrer i Josep Oller, eren Regidors, Pau Serra i Bernat Padreny, Diputats de la Vila i Francesc Capdevila i Pere Martí, doctor en medicina, Síndics.

El procurador del Marquès de la Mortara, En Francesc Oliva, requerí en nom del seu senyor, a la Universitat, l'entrega de la població. Els prohoms de la Vila donaren la resposta: que sempre que fossin respectades les seves llibertats no hi tenien cap inconvenient.

Relació de les condicions que es senyalaren:

1.ª Deu guardar-se el privilegi concedit pels reis d'Aragó consistent en que mai la vila de Sarreal fóra separada del domini Reial, i que si pertanyia a altra jurisdicció, que fos amb el conveni de la Corona.

2.ª Volem que es reconegui el privilegi que tenim de governar-nos amb un Baille i Regidors, i administrar-nos justícia com féiem abans, per mitjà d'un Sots-Veguer, fins al Decret de la Nova Planta.

3.ª Que es torni a l'Ajuntament el dret d'imposició sobre les fires, mercats, riqueses i demés.

4.ª Que les Autoritats de la Vila havien de donar la legítima possessió.

5.ª Que no podia retenir-se a la presó per més de dos dies a cap fill de Sarreal, quan són presos per delictes de minsa importància, segons privilegi reial concedit en 1363.

Aquestes patriòtiques condicions imposades per la Universitat de la Vila, foren contestades per En Francesc Oliva d'una manera satisfactòria, prometent que seran respectats tots els furs i privilegis que de temps immemorial són concedits a la Vila.

Amb la garantia d'aquesta resposta, les Autoritats feren entrega de la Vila. I congregats el batlle, regidors, diputats, síndic, procurador, i una gran multitud de veïns, al Portal de Pedrenyà, procediren a fer la legítima entrega de la Vila al Procurador del Marquès de la Mortara. Allí, el més antic dels regidors, N'Agustí Borràs, lliurà les claus de tots els portals de la Vila, per voluntat de totes les Autoritats, jurant a l'ensems homenatge i lleialtat conforme als usatges de Barcelona i Constitucions de Catalunya. Acceptades les claus pel Procurador,

N'Agustí Borràs el prengué per la mà dreta i ambdós entraren per l'esmentat Portal. Ben tost el degà dels regidors deixà de la mà el Procurador i es feu enrera, sortint fora de la Vila.

Mentrestant, el Procurador, rodejat dels demés, tancava i obria les portes del Portal de Pedrenyà en senyal de veritable possessió, declarant que el Marquès *entenia posseir tota la Vila, no solament en la cosa sinó en cos i ànima*. Acte seguit lliurà les claus als regidors i aquests les trameteren al degà Agustí Borràs. Després, amb l'acompanyament de tota la comitiva, passà a prendre possessió del terme de Sarreal i del de Vallcervera, tornant a entrar a la Vila pel mateix portal.

Seguidament s'encaminaren a la Plaça Major, on hi havia una post i una cadira de couro. Sentat en ella, es tragué i posà els guants, en senyal de jurisdicció civil, i aixecant una espasa, com senyor en el criminal, digué per tres vegades: «Visca l'Excel·lentíssim Senyor En Joaquim Ossorio i Orozco, Marquès d'Olies i Mortara, senyor de les viles de Sarreal i Cabra, terme de Vallcervera i Quadre de Cunill». Els reunits respongueren en alta veu amb els tres visques de consuetud.

Tot seguit el Procurador aprovà el nomenament de Batlle a favor de Francesc Moles, i en penyora de la possessió de delmes, rendes, censals i altres drets que les Autoritats de la Vila acostumaven a percebre, el regidor degà, en nom de la Universitat, lliurà al Procurador llegums de tota mena, vi, blat, sègol, ordi i alguns diners. El Procurador, en nom del Marquès, ho escampà tot per terra en senyal de la veritable possessió.

Després prengué possessió de les presons, i assegut a la cadira de couro rebé de les Autoritats jurament de fidelitat i d'homenatge. Aleshores el Procurador manà al nunci que fes un pregó, en el qual, després de constatar els títols nobiliaris del Marquès, es deia:

1. «Que cap persona s'atreveixi a jurar i blasfemar del Santíssim Nom de Jesucrist, ni de la seva Santíssima Mare, ni d'altres sants ni santes del Paradís, sota pena de deu sous per cada vegada».

2. «Que cap persona gosi ni presumeixi portar per la present vila de Sarreal garrots, bastons, ni ganivets amb punta, amb mala intenció, ni es maltractin els uns als altres, sota pena de cinquanta sous».

3. «I, finalment, que donin auxili a la veu de justícia segons estan obligats, sota la pena de cinquanta sous».

Acabades aquestes cerimònies es dirigiren tots a l'església parroquial, i agenollant-se davant de l'altar major, el Procurador va estendre les mans sobre el Missal, dient: «Jo, Francesc Oliva, veí de Barcelona, en nom i com a procurador del Marquès de Mortara, senyor de Sarreal, i dels seus termes: Juro en l'ànima de dit... mon principal, a Déu, als quatre evangelistes, per les meves mans posades corporalment sobre el Missal, d'observar i guardar en tots l'afecte i degut compliment, de tots els privilegis, prerrogatives, llibertats, immunitats, cos-

tums, usos i consuetuds, així els que estan escrits com els que no ho estan, concedits i atorgats pels Senyors Reis i Reines i per altres qualsevulla Senyors de Sarreal, antecessors de l'Excm. Sr. mon principal, per aquells i per qualsevulla d'ells acceptada i acceptats i que es troben avui en tota llur observança, a excepció feta dels concedits tal vegada pel noble En Cristòfol de Potau i els seus successors, posseïdors que han estat de la Vila i termes, per no haver tingut dret, ni acció de concedir-los».

Com ja havem notat, aquesta segona jurisdicció dels Mortara a Sarreal fou curta, puix que a 16 d'octubre de 1800, moria el Marquès sense fills. Aleshores la possessió de la Vila fou objecte d'un sorollós plet, que finí en 1828, any en que Sarreal s'adjudicà al comte de la Figueira, de Portugal.

El plet de l'any 1800

El dia 16 d'octubre de l'any 1800, entregava l'ànima a Déu l'Excm. Sr. En Benet de Palermo Osorio i Orozco, marquès de Mortara i senyor de la vila de Sarreal, morint en la circumstància de no deixar hereus directes dels títols i drets jurisdiccionals

Assabentada la Vila del traspàs del seu Senyor procedí a la celebració d'unes solemníssimes exèquies, com mai s'haguessin presenciat a la població.

El mateix any, sis foren els pretendents que pledejaren per a l'obtenció de la Vila, creient-se cadascú d'ells amb drets ben definits per a prosseguir el pledejament: *el marquès de Cerralbo, el comte d'Alcúdia, el comte de Castrillo i Orgaa, el de Cerbellon, el duc de Montellana i el comte de Figueira*, portuguès, el qual demanava els drets de la seva esposa, D.ª Maria Amàlia Machado. El plet durà 28 anys, al terme dels quals, vistes i ponderades les raons i drets que assistien als pretendents, es fallà sentència, en 27 de juny de 1828, a favor del comte de la Figueira, com a consort de Maria Amàlia Machado, qui de fet la posseïa des de l'any 1805, el qual es presentava amb més probabilitats per a heredar els drets del marquès de Mortara.

En el mateix any 1828, el comte de Figueira, per mitjà del seu procurador En Josep Maria Vargas, es possessionà, legítimament, previs tots els requisits que li foren exigits, de la jurisdiccion senyoria de Sarreal, i com a Senyor fou tingut i homenatjat fins que esclatà la guerra dels set anys, en 1833.

La guerra de la independència

Durant la guerra de la independència el país hagué de sostenir els estralls de la invasió francesa, que també molestà bastant la contrada

amb incursions soldadesques i amb pagament de tributs, a més de les moltes altres misèries que ocasionen les revoltes.

Els fets més destacats en la nostra comarca són els següents: En plena guerra de la independència, a 24 de febrer de 1809, el general Reding, comanant 10.000 homes, celebrà a Montblanc consell de guerra per a determinar entre retirar-se a Tarragona o lliurar batalla a l'ene-mic. Havent-se acordat l'últim, marxà el dia següent, i en arribar prop de Valls tingué lloc la desgraciada acció del *Pont de Goy* en la qual caigué mal ferit el cèlebre capdill, morint pocs dies després a Tarragona. En 27 del propi febrer entren a Montblanc els francesos vencedors de l'acció del *Pont de Goy*. Durant prop d'un mes es queden a Montblanc, causant estralls per la comarca.

El 26 d'agost i 30 de novembre tornaren els francesos comanats per Macdonald.

A la caiguda de la tarda del 23 d'abril de 1810 arribà a la Conca derrotat l'exèrcit del general O'Donell, que en el mateix dia lliurà una desastrosa batalla contra Suchet, a Margalef, prop de Lleida.

El 5 d'abril de 1811 el general Harispe, anant de Barcelona a Lleida, hagué de sostenir en la comarca un combat amb el guerriller català Josep Manso.

A l'objecte de desbaratar contínuament els plans dels francesos que estaven sitiant Tarragona, una columna de miquelets, junt amb els sometents de la comarca, el dia 6 de maig de 1811 atacaren Montblanc, ocupat per un destacament francès. Encara que no assoliren apoderar-se del convent de la Serra en el qual els francesos s'havien fortificat, obligaren a aquests a demanar nous reforços. Acudí Suchet al seu auxili, però es veié forçat d'abandonar aquell punt per ésser constantment atacat pels sometents.

Gràcies als sometents de la Conca, ens veiérem lliures de més grossos estralls, encara que no es pogué impedir que els francesos saque-gessin Passanant i pengessin alguns dels seus habitants a les muralles de Montblanc, el 27 d'agost de 1812.

Després de la victòria del Bruc, que guanyaren els sometents, la comarca restà apaivagada.

Les guerres carlines del segle passat

Després de les lluites constitucionalistes esclataren les guerres carlines que planaren formidablement damunt de Sarreal, com damunt dels altres pobles de la contrada, on els realistes adés, i adés els carlins hi entraven i en sortien amb greu perjudici per les poblacions. La primera guerra, dita *dels set anys*, esclatà a la Conca d'una manera desaforada, on hi havia disposades en ordre de batalla una munió de companyies, sota el comanament dels carlins Manuel Ibàñez, el

Llarg de Copons, de Mora i de Grisè, guerrillers valerosos que semblaren arreu la por i el respecte.

Montblanc, com a vila cap de la contrada, tenia per a la seva defensa el primer batalló lleuger de Valls, fundat a 1 de gener de 1.834 i compost d'unes 1.000 places, el qual, en petites fraccions, era enviat pels pobles comarcals. El 26 de maig de 1.835 hagué de sostenir un notable fet d'armes amb el *Llarg de Copons*, qui de nit entrava a la Vila amb 300 homes, escampant la mort i la confusió, però tingué les baixes del Ciset de l'Espluga, del Baliu de Montblanc, la d'un oficial del Pont d'Armentera i molts ferits.

El dia 1 de juliol del mateix any arribava a les portes de Poblet Manuel Ibáñez, el *Llarg de Copons*, amb set-cents homes. Aleshores els frares liberals es veieren la tempesta al damunt i, arreplegant tots els utensilis de defensa que pogueren trobar, escalaren el cimbori de l'església per a fer-s'hi forts, amb el consegüent esglai de la Comunitat. El capítol d'aquest bàndol liberal fou el sarrealenc En Manuel Mateu i Padreny, el frare de l'Arnet. Tal acte fou perdonat a aquells monjos, però els carlins en paga exigiren una grossa quantitat. Emperò el Monestir estava escurat i només pogueren pagar una vintena d'unces.

Sarreal, encara que comptava amb un contingent bastant crescut de gent armada a favor de la causa carlina, la majoria de la Vila era de sentiment liberal, del qual s'havia inficionat ja anys abans amb motiu de les revoltes constitucionals.

La Vila comptava per a la defensa amb una quarentena de soldats que hi tenien el seu destí, però quan la tempesta carlina amenaçava, es fonien tots un per un. S'esqueia el dia 4 de febrer de l'any 1836 en què una vint-i-cinquena dels esmentats soldats practicaven exercicis militars en el *Portell d'En Xamora*, i sense que sospitessin en una invasió carlina, els hi caigué com una bomba, i al migdia tots ja eren difunts. El gros de l'exèrcit que restava a Montblanc feu via cap a Sarreal, i després de recollir els cadàvers, que encara no s'havien tocat del lloc, se les hagueren amb l'alcalde de la Vila, que ho era aleshores En Jaume Teixidó, conegut pel *Jaume de càl Nen*, i després de sotmetre'l a mil tortures i de passejar-lo d'una manera vil per la població com a traïdor a l'exèrcit, fou conduït a les Eres (marxant de la Vila cap a Ollers) i, sense tenir en compte la seva edat i prestigi, caigué afusellat, després de donar un crit de ¡Visca la vila de Sarreal!

En Jaume Teixidó ha estat nomenat el *màrtir de Sarreal*. La seva partida de defunció, que hi havia en l'arxiu parroquial, deia així:

«Dia quatre de Febrer del any mil vuit cents trenta i sis: En esta parroquia de la Vila de Sarreal, Arquebisbat de Tarragona, morí afusellat després de haber rebut lo Sant Sagrament de Penitencia Jaume Teixidó, de edat sexanta tres anys. Marit de Caterina Padreny no

feu testament. Y lo mateix dia fou son cadaver sepultat en lo cementiri comu, assistint la Rt. Comunitat=Bonaventura Ayxalá. Rtor.»

Perpetrat aquest acte vil, la soldadesca procedí al saqueig i a l'incendi de la Vila que, començant al *Portal de Tàrrega*, es propagà gairebé per tota la població. I els maltractes conferits a Sarreal duraren dies, de tal manera que des d'aquesta data fins l'any 1841, els veïns anaren emigrant després de moltes vexacions, arribant a quedar gairebé deserta.

El perjudici ocasionat a la Vila durant el temps de 1836 a 1838 fou incalculable. De les 455 cases que aleshores comptava, ni una sola en restà sencera. El dany conferit a la propietat immoble s'elevà fins a 5.003.325 rs, la pecuària sofrí per 372.030 rs, la possessió movable fou perjudicada en 6.124.412 rs, la pèrdua en diner 21.230 rs. Total de pèrdua: 11.521.097 rals. Està publicat un document on hi ha detallada la pèrdua de cada casa, de tots els béns immobles, mobles, pecuaris i en diner.

En venir la calma a l'any 1842, Sarreal tornà a aixecar-se. Les famílies que havien abandonat la casa llur retornaren totes, i agafant una per una aquelles pedres tantes voltes remenades, amb amor i amb constància referen de nou les seves llars i, àdhuc vestits de dol, les endolciren amb la tradició i la corranda.

La segona revolta carlina, 1872 a 1876, no tingué conseqüències per a Sarreal. Descomptats tres o quatre surts que passaren uns quants particulars, els quals la major part dels dies no pogueren dormir a casa seva, i si habitaven a la població havien de vigilar des del campanar, tot el demés no fou ni de pena, ni de glòria. A la nostra Vila el nom d'En Joan Ricart, el *Ferrer de la Parra*, simbolitza tota l'efervescència política d'aquells dies.

Primera meitat del segle XX

En començar la vintena centúria, les dues tendències polítiques més accentuades, la liberal i la conservadora, ocasionaren i fomentaren entre els sarrealencs una greu desunió que havia de tenir fatals conseqüències en l'esdevenidor.

La vida política de Sarreal, participant del malestar nacional provocat per idees subversives i revolucionàries, fou agitadíssima des del 14 d'abril de 1931 al 18 de juliol de 1936, data en la qual esclatà la guerra civil i fratricida que reportaria per la nació, i també per a Sarreal, notables estralls i disbauxes i faria vessar moltes llàgrimes als dos bàndols.

Acabada la guerra el primer d'abril de 1939, Sarreal, després de suportar amb fortalesa la difícil penúria i calamitats de la postguerra, comença amb novella embranzida una època de prosperitat i benestar que, si agermana a tots els sarrealencs, contribuirà a la veritable grandesa històrica de Sarreal.

NOTES ECLESIASTIQUES

INTRODUCCIÓ

Sarreal, vila religiosa

L'història religiosa de Sarreal té una importància remarcable. Les dades històriques, que s'han pogut conservar, donen testimoni de la seva florent vida religiosa en el decurs dels temps. La fe i la pietat dels nostres avantpassats han aportat a la Vila grandesa i bon nom i a la seva història pàgines glòries i memorables.

La pregona i constant veneració que els sarrealencs han tributat als Sants Màrtirs Cosme i Damià, Protectors de la Vila, esdevé un dels factors primordials en la grandesa històrica del seu passat. Han estat famoses per tota l'encontrada i fins per tota la província eclesiàstica les gran festes i pregàries que Sarreal ha adreçat a Jesucrist en el misteri de la Creu. Es indispensable recordar la profunda devoció a la Mare de Déu i la vida ufana de les antigues Confraries, principalment la de la Verge del Roser, a la qual pertanyia materialment tota la Vila, a inicis del segle passat, i contemplar els avis aixecant l'església parroquial per quatre voltes amb constància i fermesa.

Sarreal ha esta vila religiosa. I en conseqüència, com anirem veient en aquestes ratlles, la vida dels sarrealencs estava embolcallada de fe i de bones costums. Només fa un segle que ha perdut aquest noble títol, renunciant a la grandesa dels avantpassats i essent víctima dels errors d'una època que, en amassar les novetats polítiques amb la vida

de la població, va cristal·litzar-ho en una tendència d'oposició religiosa. Però encara en el fons de molts sarrealencs de prestigi moral, que han descuidat les pràctiques de la religió, s'hi albira una engruna de fe i de sentiments religiosos.

El Temple Parroquial

Probablement que, com nosaltres, molts veïns de Sarreal s'hauran preguntat, més d'una vegada, en quina data fou construït el nostre primer temple parroquial per atendre degudament a llur comunitat cristiana. El tema mereix una disquisició històrica, abans de parlar del nostre temple.

L'home és religiós i sociable per naturalesa, i per oferir a Déu els propis homenatges, precisa un lloc de reunió: el temple. Per això els pobles idòlatres més antics tenien ja els seus temples, i el poble hebreu sentia satisfacció de reunir-se per a prestar el tribut d'adoració i d'homenatge en el lloc on Déu s'havia mostrat sensiblement, i es reuneix a la Vall del Mambre, on Abraham havia vist la Trinitat en la Unitat; es reuneix a Bersabè, on Isaac havia tingut una visita de Déu; es concentra a Betel, on Jacob havia vist l'escala misteriosa, un extrem de la qual tocava al cel amb el tron de Déu; s'agrupava també a Horeb, on Moisès havia sentit clara la veu de Déu en la romaguera ardent, i al peu del Sinaí en el cim del qual havia estat donada la Llei. Els piadosos anaven allí on Déu s'havia mostrat d'alguna manera, i Déu volgué satisfer-los inspirant l'idea del Temple. Així aixecà Salomó el magnífic temple que més tard refà Esdras, anomenant-lo el Senyor «la seva casa».

Però el temple antic era solament una sombra, una figura del temple cristià. En la «Sancta Sanctorum» es guardava l'Arca de l'Aliança que contenia el «mannà» del desert, la vara d'Aaron, les taules de la Llei. En el nostre temple hi ha realment el mateix Fill de Déu encarnat, Jesucrist, sota les espècies sacramentals. A l'altar diàriament es renova el sacrifici de la Creu, sacrifici august, que reconcilia l'home amb Déu. Es al temple on s'hi veuen segellats els més importants esdeveniments de la vida cristiana...

Ens manquen o escassegen les dades històriques com romanalles arqueològiques que ens permetin estudiar i determinar amb seguretat l'època en què començà l'establiment dels Sacerdots en les Parròquies, car, ademés, no existeix cap cànon que ho prescrivui, i la raó és ben senzilla, doncs el seu nomenament no fou per una llei general, sinó que aquesta missió fou donada successivament per a diversos llocs, a mida que les necessitats espirituals del poble ho exigien.

Dins els quatre primers segles de l'Església no es troben Parròquies a Catalunya i, per tant, ni Sacerdots titulars, com tampoc existeix vertadera demarcació de diòcesi, no obstant haver estat introduït molt

aviat el Cristianisme a les nostres comarques per l'apòstol Sant Pau i pels anomenats set Varons apostòlics, durant els primers segles de la nostra Era.

Tan sols en les principals ciutats hispàniques existien incipients comunitats cristianes, al davant de les quals hi havia bisbes. La prova, entre moltes, la tenim a Tarragona, amb el martiri del bisbe de la ciutat Sant Fructuós, l'any 259, durant una de les persecucions de l'Emperador Valerià.

En aquells llunyans temps, el camp continuava pagà, aferrat a les seves supersticions més que no pas a la idolatria i el culte a l'Emperador que amb tanta de coacció, no exempt d'interès polític, volgueren introduir els romans.

Les primeres esglésies rurals, doncs, no sorgeixen fins a l'acabament del segle IV, i gràcies a dos esdeveniments transcendents per l'esplendor del culte cristià, tan perseguit fins aleshores. Un d'ells fou la promulgació de l'Edicte de Milà l'any 313 pel mateix Emperador Constantí, declarant la llibertat religiosa i concedint als cristians el dret a posseir béns; l'altre esdeveniment tingué lloc l'any 394, quan l'Emperador Teodosi declarà el Cristianisme religió oficial de l'Imperi i va ordenar la destrucció dels temples pagans i dels seus ídols.

Posteriorment encara tingué de sofrir l'Església hispano-romana les persecucions d'alguns monarques visigots, fervorosos arrians. Però amb la conversió de Rocared al catolicisme, l'any 587, comença l'època brillant de l'Església visigòtica, i des d'aquell monarca l'Església catòlica goda, proscrit ja l'arrianisme, és un model d'organització i les demarcacions territorials diocesanes són subdividides en Parròquies de límits geogràfics ben definits.

Desconeixem dades històriques de la vida religiosa de les nostres comarques durant les primeres centúries de l'Era cristiana.

Sabem que la terra catalana fou invadida pels moros l'any 711 i dominada per ells en gran part, essent impossible aleshores aixecar a la Conca un temple parroquial, car fou lloc de continues lluites guerreres fins a la reconquesta del Valiat de Ciurana, on fou vençut definitivament el jou sarraí el segle XII. La Conca fou la darrera comarca reconquistada per l'exèrcit de R. Berenguer IV, comte de Barcelona, i aquest fet fa que sigui la Conca dels darrers llocs on es construeixen temples parroquials, perquè fou des dels primers temps de la Reconquesta cristiana quan la Parròquia es defineix com una institució d'especial relleu. L'esperit religiós que informà aquella gran empresa dóna lloc a que la restauració d'un territori, repoblació d'una comarca, vagi acompanyada de la fundació d'una Parròquia en els seus termes.

També Sarreal en ésser poblada a finals del segle XII comença el seu Temple parroquial.

Timpà de la primitiva església

L'ESGLÉSIA PRIMITIVA

En evocar els primers dies de l'església primitiva constitueix un elogi a la fe d'aquells que l'edificaren, a l'ensens que una ressenya històrica d'una data i una manifestació de còm creixia el lloc de Sarreal.

A principis del segle XIII Sarreal tingué el seu temple parroquial.

Tan prompte com la Vila fou poblada, es posaren els fonaments del castell, i tocant al castell es bastí una església romànica, on eren atesos espiritualment els veïns.

L'arquitecte del nostre primer temple s'ignora i no resta tampoc una ressenya de la seva construcció i dimensions. Sabem que existia en ço que avui és plànol de l'església actual, oberta a migdia i orientada a sol levant segons les prescripcions litúrgiques i les usances d'aquells temps. El bocí que avui encara en queda ens dóna peu per a sostenir que era ja terminada en començar el segle XIII i, per tant, fóra contemporània de la de Forès, Savellà i Anguera, el grup primitiu més interessant d'aquestes comarques. La construcció es portà a terme seguint les directius de l'art romànic, que generalment obria les seves obres d'un gruix extraordinari amb una portalada de mig punt i les cobria amb voltes de mig canó, sortint de la part posterior una o més àbsides. La llum penetrava al recinte travessant uns finestrals estrets, en forma de troneres, com pot apreciar-se encara en els restes de l'església d'Anguera.

De la primitiva església solament es conserva la part superior de la portalada, que actualment pot ésser admirada dins el pati de la nova Casa Rectoral.

Aquesta preuada joia arquitectònica i escultòrica és composta d'un àbac sobre el qual reposa l'arquivolta emmarcada per una cenefa de fullatge entrelaçat que centra les dovelles finament treballades. En el timpà hi són oberts tres nínxols molt ressortits i de bona factura artística. Aquests nínxols entre columnetes i capitells adornats, contenen al mig una preciosa imatge de la Verge, la titular de Sarreal, i als dos laterals hi ha dues estàtues toscament treballades, potser apòstols, potser primitius patrons de la Vila.

La imatge de la Verge, que forma part del mateix timpà, puix és un alt relleu, com totes les de l'època està assentada en una arqueta i coronada. La indumentària es compon d'una túnica i un mantell que des del cap baixa a replegar-se uniformement davant d'ambdós genolls. Assegut al mig de la falda i mirant el públic hi té seient Jesús Infant.

Aquest conjunt escultòric, salvat de diferents incendis, apareix negre o fumat, a més es nota que hi ha arribat la mà iconoclasta, puix que les picades incultes hi són ben bé esgrafiades i les mutilacions hi són notòries.

Aquesta primitiva església fou enrunada en el segle XV, durant el juliol de 1464, en què l'exèrcit de Joan II entrà a la Vila i ho convertí tot en cendres

La segona església

Allunyada la tempesta de la guerra, els sarrealencs, que en la seva major part abandonaren la Vila enrunada, començaren a reconstruir les muralles, les cases i l'església. Aquesta fou emplaçada en el mateix lloc i aprofitant els bocins de paret que s'aguantaven amb mitja consistència. Aquesta nova església, que seria una barreja d'estils, puix fou pujada amb estil gòtic rebaixat damunt els fonaments romànics anteriors i amb la mateixa portalada, durà fins el segle XVIII, àdhuc després d'haver sofert tots els embats en temps de la guerra dels segadors (1640-1652) i la revolta de successió al tron (1700 a 1714).

La Santa Visita Pastoral que efectuà a la Vila el Dr. Josep Llinàs, el 18 de maig de 1696, ens dóna una visió completa d'aquesta església. Diu el document:

«... Vt. Fontes Baptismales. Et inveniit les Santas Ayguas Baptismals dins una conca d'aram...».

«... Vt. Cimiterium. Et inveniit bene et decenter».

«... Vt. Sacristiam. Et inveniit dos calcers lo un tot dorat y l'altre dorat per dins ab sa patena, altres dos calcers lo un de St. Joan Batista y lo altre de larmita dels Sts. Metges, una creu gran professional de plata

sobredorada. Incensers y una barquilla de plata, dos bordons de plata, una corona de plata ab pedras, de la Verge Maria, una beracreu de plata sobredaurada. Reliquiari de St. Cosme i St. Damia, altre Reliquiari de plata de la Reliquia de St. Abdon y Senent y St. Isidro, dos terns enters de llana encamusada de negre, un tern de domas blanc, altre tern de Raso estafayat ab flors felpadas, altre tern de bellut carmesí ab senefas brodadas de or, 6 mantos de la verge de diferents colors, altre tern de brocat de diferents colors, altre de Raso morat ab diferents flors, vuit casullas ordinarias de diferents colors per tots los dias, dos talams de domas blanc, una capeta de domas naranjat, 3 missals bons, 30 toballas de altar, quatre roquets per als acolits, 6 bolsas ab sos corporals, 8 toballas per ajugar les mans, un St. Christo de massoneria chiquet, dos frontals un vert i altre blanc».

«... Vt. *Altare de la Asumpta*. Invenit ara... lo guarnechen los regidors, y a una alfombra».

«... Vt. *Altare de St. Antoni de Padua*. Invenit que ya ara, vuit toballas de altar y una bandera de domas».

«... Vt. *Altare de St. Francesc Xavier*. Et invenit que ya ara».

«... Vt. *Altare de St. Jorge*. Et inven. que ya ara».

«... Vt. *Altare de Sta. Llúcia*. Et inven. que ya ara. . Reliquiari de plata amb Reliquia de Santa Llúcia, una casulla de domas vert, dos frontals, nou toballas daltar, una bandera de domas vert, quatre camis. de tela per a portar lo tabernacle.

«... Vt. *Altare de lo Sant nom de Jesús*. et invenit que ya ara y una llantia de plata... la guarnexen los estrangers y tene creu de plata, una casulla de domas vert, un frontal de domas vert, 3 toballas de Altar, quatre camisas per lo tabernacle, una bandera negra per la Confraria de la Sang, una altra de vermella y dos llantias».

«... Vt. *Altare de St. Roc*, et inven. que ya ara manam que no si diga misa».

«... Vt. *Altare Bte Maria V. de Rosario*. Et inv. que ya ara, dos creus de plata, dos candeleros de plata y dos de bronse, dos bordons de plata, un missal, un tern enter blanc de domas amb toballas de safí blanc, 3 casullas de diferents colors, quatre frontals de diferents colors, una roda de campanillas, una cortina de cotó blau, una bandera de domas blanc, altra bandera xiqueta, altra bandera negra, quatre camisas per lo tabernacle dorat, 6 estoballas, dos ganfarons de domas blanc... y tres llantias.

«... Vt. *Altare de la Santa Trinitat*, et invenit que ya ara... y una creu de plata, dos candeleros de bronse y dos de platejats, dos ganfarons, una bandera gran tota de carmesí, unas toballas, 4 camisas per lo tabernacle y tres llantias».

«... Vt. *Altare de St. Pere*, et inven. que ya ara y manam que no si diga misa, aquesta capella te lo seu cor».

«... VI. *Altare de St. Josep, et invenit. que ya ara...*».

«... VI. *El cos de la Esglesia, et inven. que y ha dos colgaduras de tafata al altar mayor, una bandera y dos ganfarons de domas carmesí y blanch, y a orgue, al altar mayor y ha un dose de domas carmesi y 3 llantias...*».

«... VI. *Lo campana. Et inavenit que y ha quatre Campanas dos de xicas y dos de grans...*».

En aquesta llista, després de llegir-hi l'existència d'onze altars, es posa de manifest la riquesa d'objectes litúrgics de la qual estava dotada, i que per cert la feien la més sumptuosa de la comarca. Però havem notat que hagué de sostenir per dues vegades el pes de la guerra que a cada pas deixà estralls que es notaven, puix consta en el document que foren deixades ja inútils les capelles de Sant Roc i Sant Pere, en les quals es prohibí el celebrar-hi Missa.

I fins la major part de l'església estaria deteriorada puix que en l'esmentat document diu el Prelat entre altres coses:

«I com que a dita Iglesia se plou manam als Jurats la fassen reparar en pena de 3 lls. y en subsidi descomunió Mjr.».

En 1722 el canvi d'església o almenys una reparació important es feia necessària, puix que l'arquebisbe Manuel de Samaniego, el dia 10 de novembre del mateix any, diu:

«Y mandamos a los Regidores que con toda brevedad dispongan se quite la tierra de la capilla de Sta. Lucia, para evitar el daño y perjuicio, que resulta a otra capilla».

I després afegeix:

«Et invenimus que debia fabricarse el coro por estar descompuesto, y por quanto Isidro Spinac, estaba debiendo a la sacristia cien libras, se ha efectuado el ajuste de la obra, que deberá concluirse sin dilación, sobre que encargamos toda su aplicación al Reverendo Rector».

La segona església de Sarreal arribà a ésser inservible cap allà a l'any 1746, temps en què els veïns es posaren de fort i de ferm a pujar una església de peu.

Tercera església

La figura exterior de la tercera església és la mateixa que l'actual, però una gran part està reconstruïda de la destroça que sofrí durant la guerra civil (1936-1939), restant només escapçat el campanar i deteriorada la portalada principal. L'aspecte interior ha canviat dues vegades, puix fou convertit en cendres d'una manera fortuïta la nit de Nadal de l'any 1801 i destruït maliciosament per alguns fills de la Vila entre el 21 i 22 de juliol de 1936.

Abans de la segona destroça esmentada hi havia en la façana monumental d'aquesta gran fàbrica dos lleons posats un a cada banda de

COBLAS EN QUE SE DECLARA LAS GRANS LLASTIMAS Y
calamitats que pati aquell Sant temple de Sarral, que per voluntat
Divina fou convertit en llamas la nit de Nadal.

Unas piadosas coblas
las ohireu cantá
contempleu ab ternura
lo que aniré explicá:
per festas de Nadal
el temple de Sarral
per voluntat Divina
fou cremat en un instant.

Lo cor se me aniquila
solament de pensá
no puch parlá paraula
menos pronunciai:
válguem lo Esperit-Sant
quin desconsol tant gran
contempleu piadosos
amables cristians.

Al obir la noticia
de esta crema tant gran
baix pena de la vida
el trompeta publicant:
anaba relatán
un desconsol tant gran
per totes parts anaban
las personas plorant.

Ab altas veus clamabant
al Rey celestial
Senyor com á fills vostres
deslliureunos de mal:
cristians agrahits
contempleu afligits
lo llanto de la vila
als plors, y los suspirs.

Aquellas fonts Sagradas
del aygua Bautismal
son las fonts de la gracia
per tots los cristians:
pregunto ¿ahont sou?
¡ay que cremadas son!
son las fonts de la gracia
que salvan tot lo Mon.

Las personas divinas
Pare, Fill y Esperit-Sant,
que estaban retratadas

al temple de Sarral:
pregunto ahont están,
no paso mes abant;
ab jurament professo
que están al Cel regnán.

Contemplem lo pesebre
de Jesus fill de Deu
que nasqué entre pallas
al portal de Betlem:
pregunto ¿ahont es?
cremat com lo demés
contempleu piadosos
quina desgracia es.

Contemplem lo Sepulcre
ab trista soledat
ahont ploraba Maria
ab tot lo apostolat:
amables cristians
quins desconsols tants grans
contemplem piadosos
catòlichs meus germans.

Contemplem aquell trono
de Jesus gloriós
y aquell gran Santuari
camaril preciós:
que molt tresor costá
entre pedra y daurá
prenda tant preciosa
de pols volgué torná.

Contemplem la Imatge
de Cristo Sacramentat
que posát en son trono
de pols volgué torná:
que per significa
que de pols va formá
á nostres primers pares
y pols habém de torná.

Una ma preciosa
sols se nes encontrada
es la ma sacro-santa
de Cristo en creu clavada:
¡Ay preciosa ma!
de pensá fa plorá

á nostres primers pares
y pols habém de torná.
Contemplem ab ternura
lo retaula majo
de mirá com cremaba
de pensá fa tristó:
certament podem di
que Cristo era allí
posit en tantas flamas
en quans Deu no pot pati.

Unas santas reliquias
de Sant Cosme y Damiá
en mitja de tantas flamas
el foch no las cremá:
fou un cas portentós
de Deu tot poderós
per ser estas reliquias
remey de pecadors.

Una llántia de plata
solament ha restada
totas las demés llántias
se son totes cremadas:
tot lo demés tresor
dos tronas y lo cor
las orgas y retaulas
fou convertit en foch.

Aquesta Santa Iglesia
era de gran valor
guarnida de retaulas
ab molta plata y or:
no se auria trobat
tresor de mes valor
pot ser en Catalunya
y hura es cremat tot.

Alegreus piadosos
amables cristians
ans' resta una alegría
despres de tant gran dany:
Cristo Sacramentat
per sempre sia alabat
es al foch y nos crema
no tenim que plorá.

¶ 1.

Son propietat.

COMPAR EN QUE SE DECLARA LAS GRACIAS Y BENEFICIOS

En esta parte se declara el fin de las gracias y beneficios que se conceden a los religiosos, y se muestra como se han de usar para el servicio de Dios y de su alma.

El fin de las gracias y beneficios que se conceden a los religiosos es para que se dediquen a la contemplación de Dios y a la perfección de su vida. Por lo tanto, se les concede el uso de ciertos bienes temporales para que no se preocupen de ellos y puedan dedicarse enteramente a Dios. Estos bienes pueden ser de diferentes tipos, como el uso de un hábito, el uso de un lugar de habitación, el uso de un alimento, etc. Pero siempre se debe entender que estos bienes son solo para el uso del religioso y no para el comercio o para el enriquecimiento personal. Además, se les concede el uso de ciertos privilegios, como el uso de un título, el uso de un honor, etc. Pero siempre se debe entender que estos privilegios son solo para el uso del religioso y no para el orgullo o para la vanidad. En resumen, el fin de las gracias y beneficios que se conceden a los religiosos es para que se dediquen a la contemplación de Dios y a la perfección de su vida, y para que no se preocupen de los bienes temporales que se les conceden.

En esta parte se declara el fin de las gracias y beneficios que se conceden a los religiosos, y se muestra como se han de usar para el servicio de Dios y de su alma.

l'escut de la Vila, els quals tenien a les potes una inscripció: l'any 1752, però no significava pas que l'església fos ja terminada en aquesta data. Aquesta asserció és corroborada pel decret de Visita que donà a Sarreal el canonge visitador Dr. Josep Bellver, el 29 de juliol de 1753, que diu:

«... Item. Havent visitat Lo Cos de la Iгла que vui te lo present Poble que es sols la Meitat, i lo altre restant se esta actualment fabricant de Nou, y las Capellas e Altars de aquell que son: Altar Major, St. Antoni de Padua, St. Josep, St. Jordi, N.ª S.ª del Angels, Santissima Trinitat, N.ª Sra. del Roser, Santa Lluçia y Lo Santissim Nom de Jesús junt ab la Purissima Sanch de Jesu-Christ, y ditas capellas e Altars, com lo demes Cos de la Iгла estan tots abtes i decents per celebrarse lo Snt. Sacrifici de la Missa».

I, com que en la Visita següent practicada en 1759 ja es troba l'església en estat de perfecta decència, podem donar per segura la terminació de l'obra, i afirmar que la tercera església, en quant al seu exterior, fou construïda durant la meitat del segle XVIII, entre els anys de 1748-1755. Per un altre document sabem l'any del començament, essent batlle i regidors de la Vila: Pere de Generès, J. Antoni Sanahuja i Joan Moles, respectivament.

Es dignè d'elogi l'esforç i sacrifici dels sarrealencs que van construir aquesta gran església, que té una llargària de 41'50 metres per 36'25 d'amplada màxima al creuer. La nau és ampla de 11 metres, i el travesser té una llargada de 28'40.

Aquesta nova i formosa construcció fou totalment bleïda durant la nit de Nadal de l'any 1801.

Heus ací detallat el sinistre tal com ens deixà anotat el llavors Rector, Dr. Pere Cabrer:

«En lo any 1801 la nit de Nadal a S. Esteve, patí l'Església parroquial de esta Vila lo mes vorás, espantos y terrible incendi, que haja vist la memoria dels homes, digne de consternar a tot lo Mon per Sas Circunstancias.

«Esta nit als tres quarts per las dos de la Matinada portant a mamar a una criatura que no podia Consolar per raho de no estar molt bona la Sua Mare, Magdalena Torroja. La sogra Ipha Torroja muller de Iph Torroja del costat de casa de Joan Matheu dit lo Bot: portant dich la sogra Ipha Torroja a mamar a una criatura repara luego a l'eixir de Casa que per detras de la Iglesia ahon estava lo Altar Major eixien unes flames de foch Comensá a donar veus ho sentí luego lo Rtor. se alsá ab tota la casa y eixint al balcó del seu quarto veje ja que eixia un grandissim fum per la O de la Iglesia, volgué entrar per la porta falsa i ja no pogué: acudí luego tot lo Poble pero infructuosament, y solament pera donar Suspirs, Clamors y derramar llagrimas al veure ó ohir derribar las Imatges dels Sants de un temple, sens exageració dels mes

hermosos del Arquebisbat, veure reduhirse a cendres y sens remei la Imatge de un S. Christo que era lo objecte de sa devoció, y digamo aixis lo seu Deu. Pero que molt ¿quant no se libró de aquell incendi lo que governa tot lo Mon, a qui obeheixen los elements, lo qui fa cessar les tempestats, lo criador de totes las cosas. Lo unigenit fill de Deu Sagramentat? aquí faltan expressions per representar mon Sentiment, tot ho perderem pues perderem lo Señor de totes las Cosas. Esto es fou Consumit y reduhit a cendres aquelles especies Sagramentals.

«No quedá ni tansolament un pam de fusta de la molta que hi havia entre retaules bancs orga y cor. Lo retaule Major era Magnífich encara que no dorat, lo del S. Christo que se anava dorant era Sump-tuosissim y finalment tots los demes retaules tots de gran cost, y a las Sinch horas del matí ja no hi havia res de Combustible en tota la Iglesia de manera que ab lo espay de tres horas vegerem consumir un dels temples mes magnífichs del Arquebisbat. Solament quedá la roba de la Sicristia a la que no se comunicá lo foch, pero a mon pensar hauria estat millor que se hagues cremat tot perque a excepció de alguna Cosa de Sacerdots particulars que era de prou importancia, los Ornaments Comuns eran indignissims Lo demes, Vericle, globo, vera creu, reliquiariis, creus de plata, de confrarias y llantias tot se cremá y queda per Casualitat que se trobá entre las ruinas una reliquia de S. Cosme y Damiá que verificada la identitat com consta de autos se ha donat y deixat a pública veneració.

«Tota la Vila era un llanto, los vehins immediats a la Iglesia, tots desembarasaren las Casas i jo fins que vas veure que eixint les flamas per lo Simbori del Roser me entraven a la Rtoria. y la gent que estava treballant dalt a la Esgorfa se espantaren, no vas permetre que traguessen res de la Casa pero apenas vas donar ordre de traure mobles ab menos de un quart me buidaren tota la Casa sense deixar-hi un Clau, es molt de alabar lo que treballaren la gent y sa fidelitat, pues havent estat exposats tots mos mobles y quant hi havia a la Rtoria. tot dispergit per lo espai de 4 ó 5 dias no me faltá per valor de un meravedís.

«Lo dia de S. Esteve al matí fou precis luego fer celebrar una misa a S. Joan y Consagrar algunas formas per lo que podia convenir, y a hora Competent vas fer celebrar una Misa per lo Vicari Rnt. Isidro Roig a la Plassa del estudi a modo de Campaña. Lo mateix se practicá lo dia de S. Joan y després havent ja donat part al Illm. vingué luego lo dia de S. Joan al matí lo Señor Dr. Anton Civit Plebá de Montblanch de orde del Illm. a disposar lo Convenient, y se elegí per un interim la Iglesia o Capella de S. Joan per fer totes les funcions.

«Registrada la Iglesia, despres de alguns dias, perque als primers dias no hi podia entrar perque continuament se anaven despreguent pedras de la bóveda y de las pilastras que quedaren totes esdernades, registrada, dich la Iglésia per los mestres de Cases judicaren que no se

podia exposar sense ferla Caurer: ab asso fou precis determinar fer una Iglesia interina, pues a la Capella de S. Joan no podian ferse totas las funcions y majorment las de Quaresma que se acercava.

«Se construhi pues una Iglesia interina prenent per ella lo Cementiri vell, lo Carrer dita antes la Costeta, la Capella que era del Roser y la Sagristia Vella, de tot se compongue una Iglesia interina pero molt poch decent y poch capas pera la molta gent del Poble.

«Aquesta fou concluhida ja per lo mes de febrer, y lo dia dos de Mars de 1802 dia de Carnestoltes fou benehida per mi Dr. Pere Cabrer Rtor., ab las llicencias necessarias. Grants disturbis y oposicions hi haqué ja per benehir dita Iglesia que sempre se han mesclat *profano sacris* en esta Parroquia, motiu de totas las discensions y partiits, y de aquí mateix se originaren los retardos per la reedificació de la Iglesia incendiada olvidats ja de que era un just judici o Castic de Deu lo incendi de aquella atesas totas las circunstancias de temps, modo y demes.

«En fin se acordá donar á publich subhast lo reedificar la Iglesia incendiada y se lliura lo dia 10 de 8.bre de 1802 per lo preu de 8000 lliuras».

La reedificació de l'església cremada, que tan minuciosament ens descriu el Dr. Pere Cabrer, durà fins l'any 1807. El dia 6 de desembre d'aquest any fou solemniament beneïda pel mateix Rector, prèvia la concessió que, des de Cambrils, li atorgà l'arquebisbe Romuald A. Mon, vuit dies abans, 29 de novembre.

Es digna d'ésser copiada la següent ressenya de la festa:

«Lo dia sis de desembre de l'any 1807, despres de las moltas tribulacions que precehiren en la reparació de la nova Iglesia Parroquial y sobre tot en la fi, fou la expresada Iglesia benehida per mi lo Dr. Pere Cabrer Pbre. y Rtor. de ella, en virtut de la llicencia que antecedentment sem doná. Esta benedicció fou feta ab lo lluhiment que requereix tanta solemnitat, y a pesar de que no podia esperarse tant Solemne y Magestuosa per los debats que precehiren: Fou no obtant la funcio mes solemne que se haja vist en tot lo temps de mon regimen en esta Parroquia; be que sens ninguna bulla ni ruido de balls per haver estat en un temps molt Calamitós, y lo Poble Cansat en la reparació de la Iglesia. Lo dia 6 de Desembre al matí se feu la benedicció de la Iglesia ab la Musica de Montblanch y asistencia de alguns Rtors. vahins, Religiosos de Sant Francesch de Montblanch i de la Mercè, i altres Sacerdots forasters.

«Luego de benehida la Iglesia se feu una solemnissima professo per tota la vila trasladant lo SSm. Sagrament ab lo globo a la Nova Iglesia. En esta Professo se esmera lo poble ab la asistencia ab atxas que foren moltas: y en haver arribat á la Iglesia se Celebrá per mi lo Rtor. notat un solemne ofici en que assistiren per diacas lo Rnt. doctor Joan Padreny y lo Rnt. Domingo Thomas, los dos Beneficiats de la

mateixa Iglesia. Lo Rnt. Plebá de Montblanch D. Iph. Canyellas y Rnt. Rtor. de Barbara D. Iph. Cabirol assistiren ab las Capas. Predicá en dita Missa lo Rnt. Pare Fr. Pere Martí, Lector de Filosofia del Convent de Sant Francesch de Montblanch, y a la tarda hi hagué un solemne Rosari cantat ab la mateixa Musica. Y no contents los habitants del poble per haver pogut mostrar Son Contento, devoció i alegria suplicaren que lo endemá dia 7 se fes altre Ofici solemne i sermo, lo que se practicá predicant lo mateix P. Lector Martí, tot en acció de gracias. De manera que per la molta harmonica devoció y lluhiment Celebraren tots los Sacerdots que assistiren á ella per una solemnissima festa, y los habitants del Poble digueren que no solament no havian may vist una funcio tan lluida sino que no la esperaven tampoch veurerla en lo Poble».

Quarta església

En beneir-se la quarta església el dia 6 de desembre de 1807,

Altar Major abans del 1936

no quedà encara exornada completament amb els altars, retaules i altres objectes, sinó que només es deixà enllestida la fàbrica, en aptitud d'ésser artística-ment abillada.

Fins a més de mitjans de la centúria passada els altars devien ésser senzillíssims ja que els retaules no foren obrats sinó del 1860 en amunt.

L'ALTAR MAJOR

Era una obra monumental d'estil renaixentista compost, i dedicat a la Verge Assumpta que figurava en relleu a

la glòria central. En els intercolumnis hi havien posades les imatges dels Sants Patrons, Abdon i Senén, i els Sants Protectors, Cosme i Damià. Era bastant interessant el Sagrari d'exposició, tallat en finíssim alabastre. A la part superior, en una formosa capelleta, hi estava representada la Immaculada Concepció, i als costats els Sants Bisbes Gregori i Blai. L'altar era de guix, fou construït en 1.860 pel reputat artista Fèlix Ferrer i decorat en 1.870.

ALTAR DE SANT ISIDRE

D'estil anàleg a l'anterior del qual era també coetani. Als costats hi figuraven les estàtues de Santa Cecília i Santa Maria de la Cabeza, muller de Sant Isidre. A l'extrem superior Sant Jaume. Fou pintat en 1.928.

ALTAR DE SANT JORDI

En aquest altar, ultra el Titular, hi tenien lloc Sant Víctor i Sant Plàcid, i en remat Sant Gil. Fou decorat en 1927 a expenses de N'Antònia Farré.

ALTAR DE SANTA LLÚCIA

Obrat en guix com els anteriors. La imatge de la Santa anava acompanyada d'altres quatre. A l'esquerra Santa Agata i Santa Caterina, i a la dreta Santa Apolònia i Santa Bàrbara. Sant Miquel aixecava l'espasa a la part més alta. Aquest altar era ben senzill.

ALTAR DE LA SANTÍSSIMA TRINITAT

Al fons esquerre del creuer. Fou construït en 1.861. Antigament hi havia l'altar del Sagrament. Ultra la representació del Misteri, hi havien els fundadors de la gloriosa Orde dels Trinitaris, Sant Joan de Mata i Sant Feliu de Valois, amb la indumentària de la Institució, i Sant Joan Baptista.

ALTAR DE LA PURÍSSIMA CONCEPCIÓ

Era una obra de mal gust construïda en fusta per Joan Homs, de Reus, en 1.920. Cuidava de l'altar l'Associació de les Filles de Maria. Es feu a expenses de Josep Compte Aguadé, de Barcelona, qui donà 2 500 pessetes.

ALTAR DE LA VERGE DEL CARME

Aquest altar on, a més de la Titular, hi havien posats Sant Pere i Sant Pau, fou decorat per subscripció popular en 1.927.

ALTAR DE LA VERGE DELS ANGELS

Era una obra reduïda i de bon gust, tancada amb una formosa reixa de ferro. La munificència de les senyores Maria Rodríguez i Elvira Potau feu que quedés un dels altars més vistosos de l'església. En ell hi havia les imatges de Sant Sebastià i Sant Roc, i les Santes Fe, Esperança i Caritat.

ALTAR DE SANT JOSEP

El basament era d'alabastre. Les escultures de Sant Antoni Abat i Sant Bonaventura exornaven aquest bonic altar. Fou recomposat en 1928.

ALTAR DE LA VERGE DEL ROSER

Era l'altar on hi estava posat el Santíssim Sagrament, essent una obra acabada i de bon gust. La formosa imatge de la Verge del Roser anava acompanyada a la dreta per Sant Domènec i a l'esquerra per Santa Caterina. Hi havia els cinc Misteris de Glòria, dos en cada costat i en el remat la Coronació de Maria.

El primer cos del retaule, tot d'alabastre finíssim, com també el Sagrari i combregador, recordaven els noms de Maurice Raud, Magdalena Fornés i Maria Ripoll.

ALTAR DE LA VERGE DELS DOLORS

Estava format, principalment, per un grup escultòric, l'obra més antiga de l'església, posat en una capella oberta de qualsevulla manera al mur. Era un pas de la processó del Dijous Sant, tallat en 1766 per Isidre Espinal.

ALTAR DE SANT ANTONI

Endemés del Titular, es podia venerar Sant Francesc Xavier, Sant Francesc d'Assís i Sant Josep de Calassanç. En el cos superior hi havia Sant Ramon Nonat. Fou daurat en 1927 i pagat per la Sra. Antònia Farré.

ALTAR DEL SANT CRIST

Era obra de l'any 1861, de guix, i decorat per Pere Ribera en 1895. Hi havia un Crist monumental de 1'90 m. de ialla i amb una alçària de conjunt de 3 metres. La pintura barroca que exornava aquesta dependència era d'un mal gust extremat. Empotrat a la part davantera de l'altar hi havia el Sant Sepulcre, de factura més antiga que tot el restant.

ALTAR DEL SAGRAT COR DE JESÚS

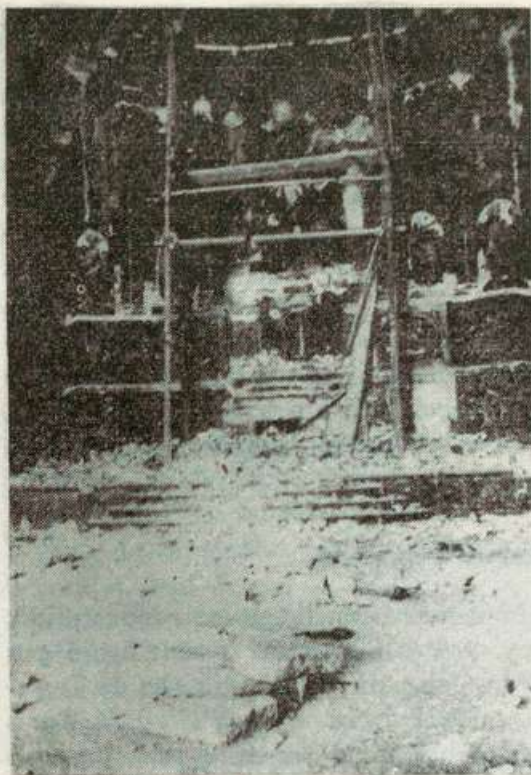
Fou decorat per Pere Ribes en 1902. Conté les imatges de Sant Joaquim i Santa Anna, i al damunt els tres Reis d'Orient. Abans era l'altar del Sant Nom de Jesús.

Tenien cura d'aquest altar els forasters.

El dia 1 de juny de 1591, Climent Talavera, mercader de Barcelona, atorgà davant Esteve Gilabert, notari, la donació d'un censal de 100 lliures amb una pensió de 100 sous, pagadors tots els anys el dia 7 de juny, per la llàntia de l'altar del Sant Nom de Jesús.

CAPELLA DEL BAPTISTERI

Existia una digna Capella del Baptisteri, a l'eixida per la porta falsa, amb una formosa pica de jaspi, tancat tot amb una reixa de ferro.

Altar Major destruït el 1936

Aquests actes vandàlics foren realitzats principalment el 21 i 22 de juliol de 1936, esmicolant més endavant tot allò que havia restat il·lès de l'incendi.

La negra i desgraciada pàgina de la història religiosa de Sarreal, durant la guerra civil, no acaba amb la destrucció de l'interior de l'església, puix el 12 de gener de l'any 1939 una minoria, enemiga de Déu i del poble, en aquella hora de desesperació, sense cap bon sentiment ni profit, únicament amb el sentit d'odi i de destrucció, feu volar amb dinamita el formós campanar, gran part de la fàbrica i de la

LA FAÇANA DE L'ESGLÉSIA

Estava presidida per una formosa imatge de la Verge, de pedra, d'últims del segle XV, posada en un nínxol damunt la porta principal.

///

Aquest Temple parroquial que amb grans esforços havien construït els avantpassats, vingueren alguns dels seus descendents a destruir-lo.

Els enemics de Déu aprofitaren l'avinentesa de la guerra civil per a entregar a les flames l'interior de la quarta església, abraonar-se en aquelles mudes pedres i salpicar de trencalls les preuades imatges, destruint, ensems, totes les sepultures i profanant els esquelets que hi descansaven.

Façana i Campanar destruïts el 1939

façana del Temple, la Casa Rectoral, amb perill de les vides sarrealenques i de les seves llars pairals. La plaça de l'església quedà una muntanya de pedres i d'enderrocs. Tràgica fou per la Vila la nit aquella de l'església derruïda i del campanar enrunat. L'obra amassada amb el suor i els sacrificis dels avis havia estat salvatgement aterrada. Eren els últims estralls que sofria la quarta església parroquial i els darrers fruits destructors, que Sarreal recollia, de la cogula anticristiana sembrada profusament i sense taxa per corifeus, curulls d'esperit diabòlic.

Acabada la guerra civil el dia 1 d'abril de l'any 1939, els veïns de Sarreal començaren a desenrunar la plaça i la Casa de Déu. La magnífica església que ens llegaren els avantpassats va reconstruint-se poc a poc amb l'esforç de tots, restant inservible fins a finals de l'any 1945, mestrestant el poble fidel celebrava els cultes religiosos a l'església de Sant Joan.

La cinquena església

Encara que l'església actual no estava completament reconstruïda, el dia 15 de desembre de l'any 1945 s'efectuà la reconciliació per l'Excm. i Rvdm. Sr. En Manuel Arce Ochotorena, Arquebisbe de Tarragona, essent Ecònom de la Parròquia el Rvnd. Pere Vallverdú. Per a celebrar tan joiós esdeveniment hi hagué un solemne trídium amb els actes següents:

El divendres, dia 14 de desembre, a les cinc de la tarda, es traslladaren totes les Imatges de l'església provisional al Temple parroquial, amb assistència de les Autoritats de la Vila i de la Junta de reconstrucció del Temple. Durant el trajecte de la Processó fou resat el Rosari Montserratí i Lletanies

En arribar al Temple parroquial, es celebrà la funció religiosa del primer dia del Trídium, en la qual predicà la paraula de Déu l'Il·ltre. Dr. En Ramon Bergadà, Canonge de la S. I. Catedral de Tarragona.

El dissabte, dia 15, a les deu del matí, s'efectuà la *Reconciliació del Temple parroquial de Santa Maria* per l'Excm i Rvdm. En Manuel Arce Ochotorena. A continuació fou celebrada una *Missa solemne* i cantada a gran orquestra la «Pontificalis», de Perosi, predicant el mateix Sr. Arquebisbe de Tarragona.

Aquest acte tan solemne fou presidit per les primeres Autoritats de la Província i també per les de la Vila i de la Junta de Reparació del Temple. Un gran nombre de feligresos evidentment emocionats va assistir a tots els actes.

Després de la Santa Missa el Sr. Arquebisbe, revestit amb els ornaments pontificals, practicà la *Santa Visita Pastoral*, administrant el Sagrament de la Confirmació a molts nens i nenes.

A les cinc de la tarda fou organitzada una solemne i devota Processó per a traslladar el Santíssim Sagrament des de l'església provisional al Temple parroquial reconstruït.

Arribada la Processó a l'església parroquial i exposat S. D. M. es celebrà la funció religiosa del segon dia del Tríduum de Reparació, cantant-se amb orquestra el Trisagi de la Santíssima Trinitat i altres motets. Predicà el Rvnd. En Josep Llauradó, Capellà Major de la 4.ª Regió Aèria. Finalment hi hagué la Benedicció i Reserva del Santíssim.

El Diumenge, dia 16, tercer dia del Tríduum, fou oferta una Missa solemne cantada, de Comunió, pels nens i nenes i pel poble fidel, en desagravi dels ultratges que Jesús-Eucaristia rebé amb motiu de la sacrílega profanació del Temple. Predicà el Molt Illtre Dr. Francesc Vives, Vicari General de l'Arquebisbat. Foren interpretats diferents motets per l'«Schola Cantorum» de la Parròquia.

A dos quarts de cinc de la tarda es resà el Sant Rosari i fou cantat el Trisagi Marià, a tres veus mixtes, amb acompanyament d'orquestra. Finalitzà el solemne Tríduum amb la predicació del senyor Vicari General i amb besamans a la Mare de Déu, restant els feligresos molt satisfets de la gran festa celebrada.

UNA NOVA ETAPA DE RECONSTRUCCIO. Per a efectuar la reconciliació del Temple parroquial fou reconstruït allò que era més necessari, però encara mancava molt per la restauració completa.

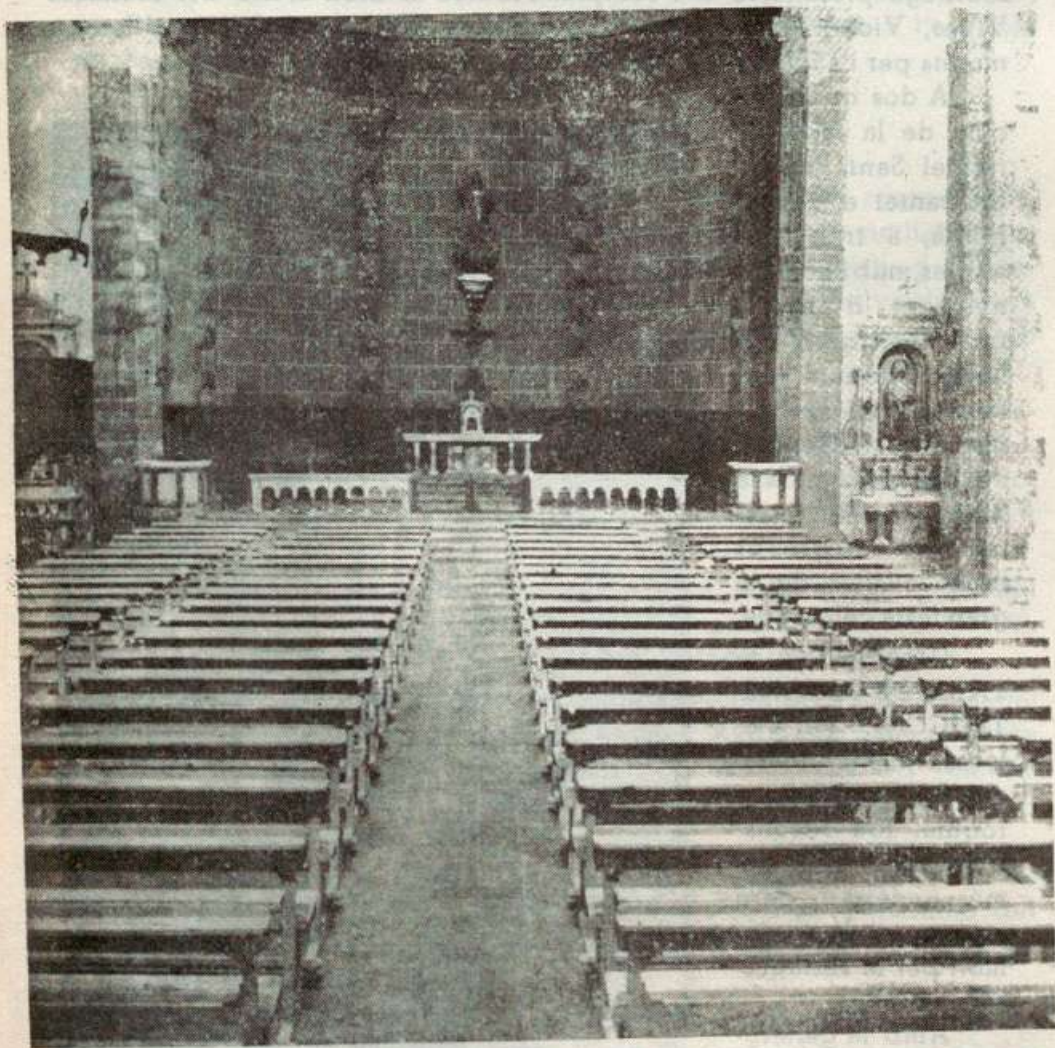
Amb la generositat extraordinària d'algunes famílies i

Assumpta Altar Major - Sarreal

amb l'esforç de tota la feligresia el nostre Temple va embellint-se novament sota la direcció del nou Arxiprest, el Rvnd. Jaume Ciurana. El dia 4 d'abril de l'Any Marià 1954 és una data memorable, car la Vila celebrà esplendorosament la Diada Comarcal Mariana i la realització de la nova etapa d'abillament i de reconstrucció del Temple parroquial. L'Emm. Sr. Cardenal Benjamí de Arriba i Castro, Arquebisbe de Tarragona, inaugurarà les importants obres realitzades i presidí els actes de la festa que resultà solemne i amb molta assistència de fidels.

OBRES REALITZADES: El mosaic de la planta del Temple, reparació de la cúpula, agençament de les parets i col·locació de finestral a la capella de la Santíssima Trinitat. Donatiu de la família Vidrí-Mes

Interior de l'Església

L'escalinata d'accés i l'enrajolat del Presbiteri, els dos formosos combregadors i ambons d'alabastre, l'artística peanya i l'imatge de l'Assumpta, la reparació i l'ampliació de la Sagristia. Això fou donatiu de la família Vidrí-Moix.

Inoblidable record resta a la Parròquia per aquestes dues famílies que tan generosament han contribuït a la seva reconstrucció.

També un noble esforç dels demás feligresos i de les Confraries va completar les esmentades millores amb l'aportació d'unes 30.000 ptes. per la reparació de les columnes, cornises, capitells i d'algunes capelles, per la nova instal·lació elèctrica i per la construcció del cancell d'entrada i d'un centenar de bancs.

IMATGES I ALTARS

La Titular de la Parròquia és Santa Maria en el misteri de l'Assumpció, de la qual tenim una formosa imatge que presideix l'Altar Major. Es un record de la família Vidrí-Moix, que l'ofrenà l'any 1948.

L'Altar Major: Es un donatiu d'«Alabastres Miquel» a l'any 1954. Tenen cura de l'altar les majorales de l'Associació de les Filles de Maria.

El Presbiteri encara necessita d'una decoració més adequada.

Sant Abdon i Sant Senén: Són els Patrons de la Parròquia. Les seves imatges són un obsequi de la Sra. Maria Vinadé Almenara. Actualment estan en una capella lateral sense altar, on també hi ha l'imatge de Sant Joan.

L'Altar del Sagrat Cor: Fou reconstruït l'any 1954. Les despeses de l'altar i de l'imatge foren pagades per l'Associació de l'Apostolat de l'Oració. Té cura d'aquest altar la Sra. Maria Arbós.

L'Altar del Sant Crist i de la Verge dels Dolors: En el cambril hi ha les imatges del Sant Crist, record de la família Bonet-Compte, i de la Verge dels Dolors, costejada per la Confraria

L'altar és d'alabastre i fou reconstruït l'any 1954. El conjunt necessita d'una bona decoració. Tenen cura de l'altar les majorales de la Confraria dels Dolors.

L'Altar de la Immaculada: L'Associació de les Filles de Maria adquirí l'imatge l'any 1941 i feu construir l'any 1951 l'altar i el retaule d'alabastre, on, a més de la Titular, hi ha posats Sant Lluís i Santa Teresina. Tenen cura de l'altar les majorales de l'Associació.

L'Altar de la Mare de Déu del Roser: L'any 1946 fou reconstruït i obrat d'alabastre. Necessita d'una reforma i d'una ornamentació més noble. Una petita imatge restaurada, que abans de la guerra del 1936 servia per portar a la processó, presideix la capella de la qual té cura la família «Martra», com també de la Confraria.

L'Altar de la Mare de Déu del Carme: Es obra d'alabastre de l'any 1950. Amb la diligència de la família «Bot» i l'ajut d'altres famílies i senyores que tenen per Patrona a la Verge del Carme s'efectuà la reconstrucció i la compra de l'imatge. Ultra la titular, hi ha les de Sant Cosme i Sant Damià. Té cura de l'altar la família «Pira».

L'Altar de Maria Auxiliadora: Es una obra de bon gust i de construcció moderna. Es feu l'any 1962 a expenses de la família Duch-Vidrí. Acompanyen a Maria Auxiliadora les imatges de Sant Josep, obsequi de la Sra. Magdalena Fornés, i Santa Llúcia, obsequi de la Sra. Llúcia Miquel.

L'Altar de Sant Ramon: El retaule i l'altar són construïts en fusta ben decorada. Es una formosa obra que fou pagada per la Sra. Petronila Vinadé l'any 1950. Als costats de Sant Ramon hi figuren les imatges de Sant Antoni de Pàdua i de Santa Petronila. Té cura d'aquest altar la senyora donant amb l'ajut de la senyoreta Joana Fontanals.

L'Altar de Santa Anna: Es un dels altars més vistosos. Fou construït l'any 1951. Les despeses foren pagades per la família Mateu-Morelló, la qual té cura de l'altar.

L'Altar de Sant Isidre: També és de bell aspecte paral·lel a l'anterior. Fou reconstruït l'any 1954 per la Germandat de Llauradors de la Vila. Té cura de l'altar l'esmentada Germandat.

Capella de la Santíssima Trinitat: Hi figura una formosa imatge. No hi ha altar i necessita ésser decorada.

Capella del Baptisteri: Hi ha la pica de l'aigua, però la capella està en un estat poc decorós.

Veritablement s'ha reconstruït i s'ha fet molt, però el conjunt del Temple Parroquial ens exigeix encara més sacrificis per a ésser millorat.

EL SANT CRIST DE SARREAL

El Sant Crist de Sarreal tenia fama de miracler per tota aquesta bandada de Catalunya. Sempre que el flagell de la secada o altra malvestat amenaçava el país amb misèria afrosa, el Crist de Sarreal era invocat, aclamat i esguardat amb una torrentada de llàgrimes i anhels. La imatge, que fou destruïda l'any 1.936, no era la primitiva. N'existia una altra que quedà cendres a l'incendiar-se el temple parroquial en 1801. Encara que de factura no molt antiga el poble li atribuïa origen llegendari. Actualment les persones d'avançada edat recorden la llegenda que havien escoltat moltes vegades de llavis dels seus avis. Sense intentar donar-li cap valor, la reproduïm en substància.

Era una tarda de primavera en què un pobre captaire trucava de porta en porta pels carrers de la Vila. En demanar almoïna a l'actual carrer de l'Hospital topà amb una casa on hi havia un rotlle de dones sorgint roba. Com fos que demanés a la mestressa de la casa un bocí de pa en caritat, se li feu de resposta que de pa no en tenien ni mica, màxim en aquell any en què per una formidable secada amb prou feines si podien menjar. El captaire, amb posat humil, li digué que anés a la pastera que la trobaria curulla de pa blanc, i després, que junt amb altres dones es dirigís a l'església de l'Hospital per a portar a la parroquial e Sant Crist que trobarien darrera la porta. Tal com digué el pobre transeünt, l'ama de casa anà a la pastera, i, amb la consegüent sorpresa, la trobà curulla d'un pa saborosíssim amb el qual convidà a les veïnes, i fent via totes cap a l'Hospital toparen amb el Crist anunciat, el qual fou portat a l'església principal i venerat a la capella de Santa Llúcia, des d'on escampà misericòrdies del cel a la Vila i a tota la contrada. El captaire havia desaparegut encontinent.

Segui quina sigui la veritat d'aquesta tradició, el cert és que sota els braços oberts del Sant Crist de Sarreal s'hi aplegaven les multituds clamant misericòrdia, el qual era portat processionalment pels carrers de la Vila amb solemnitat inusitada.

Heus ací el Ceremonial que s'observava en 1798:

«...P.º Quant lo Ajuntament demana a la Comunitat lo fer pregaries se fan del modo seguent: Comensan a fer per nou dias continuos Professo cantant la lletania major, o dels Sants: y al arribar a la Iglesia se canta una missa al camarin del Sant Cristo. Pero no consentira lo Rtor. que esta missa sigui votiva sino conforme a la rubrica i reso del dia, contra del que tingué mes debats amb la Comunitat; pues deyan tots

los dias missa votiva. I si lo Ajuntament demana que se continuen mes dias dels nou assenyalats, se continuaran ab la mateixa forma».

«2.º Quant se ha de traurer la Imatge del St. Christo se congregará lo Ajuntament, y de consentiment ab la Comunitat i Rtor. destinan lo dia en que se ha de traurer».

«3.º Lo dia en que se trau la Imatge que regularment és en dia de festa, a la hora de vespres se treuen tota la gent de la Iglesia sens que per ningun pretext queden en ella més que los Sacerdots, Ajuntament, los Procuradors i obrers del St Christo, y ningú més sinó los fusters i mestre de cases del Ajuntament».

«4.º Desocupada la Iglesia de la gent, se fa un rato de oració lo Rtor. y Comunitat, y ab llums que subministra la Confraria del St. Christo se va ab orde a la Capella, y resant semitonat lo Miserere se baixa dita Imatge de son camarín per los Sacerdots, se col·loca per ells mateixos en un Docer decentment compost per aquest fi, negre ab estrelles blanques, al Altar Major, y mentres dura esta funció se està tocant en lo Campanar una Campana, y compost tot se obra la Iglesia pera que entre lo Poble que está esperant a la plassa, procurant que sia ab devoció y no ab tropell».

«5.º En lo any 1798 als 29 de Abril y en Diumenge que per sequedat se tragué dita Imatge, luego que fou collocada al Altar Major, y oberta la Iglesia se feu un sermó al intent, que predicá lo P. Fr. Rafel Sanromá, Religios de Escornalbou que ab altre company vingueren a sollicitut y expensas del Ajuntament pera dita funció. Durant dit sermó no se permeté com tampoch en les demás funcions públicas de la Iglesia no fou permés que entras en la Iglesia ningun Disciplinant ni penitent per los inconvenients e indevocio y tropell que causarien...».

«6.º Estigue dita Imatge tres dias al altar major, esto es: lo restant del Diumenge, lo Dilluns, y Dimarts fins al Dimecres: y lo Dilluns i Dimarts a la Missa que se canta per pregarias després de les lletanias hi hagué Sermó cada dia per un dels mencionats Religiosos de Escornalbou ab bastant assistencia y Concurs cada dia pero sempre ab la prevenció de que en ditas funcions no assistissen Disciplinants ni penitents».

«7.º... a la tarda antes de hora de vespras, se procurá desocupar altra vegada la Iglesia quedant solament los notats al núm.º 3: y se col·loca la Imatge des del Altar major a un tabernacle á est fi construhit y se deixá davant dit Altar major: y luego oberta la Iglesia fent senyal ab las Campanas o tocant a Vespras assisteix lo Poble, esto es, la Congregació ab vestas penitents de tota manera, Disciplinants en sech y en sanch, y cada qual segons sa devoció, o passió, y les Donas totes ab alguna Imatge en les mans Aquí deu procurar lo Parroco, per evitar tropell, destinar i repartir dits Penitents, al Presbiteri, altres a la Capella del Roser, altres a la Trinitat, o com millor se puga».

«8.º Collocats ya tots a la Iglesia se fa una breu platica en la que se procura tocar lo pas de la Sentencia de Ninive en cas no fessen penitencia ohint lo Profeta Jonás. Y al parlar dels Ninivitas, entra luego a la Iglesia una gran turma de gent dits *Ninivitas* (en llengua de Sarreal) vestits tots de penitencia y alguns dells horrorosa. Estos no estaven encara presents en la Iglesia, que per aquest fi i pas estant esperant a la Casa de la Vila, i al arribar lo Predicador al pas dels Ninivitas, entran luego ells, y es precis baixar ja lo Predicador del Pulpit porque lo que va al devant (que ja procuran sia de una espantosa veu) portant una creu verda grossa y arbolada, comensa ab un espantos Crit: *Señor verdader Deu*, y luego tots los demás cridan: *Misericordia*, deixant-se caure tots a terra a exepció pel que porta la Creu. Luego se segueix en tota la Iglesia un gran llanto...».

«9.º Entrats tots en la Iglesia procurarà lo Parroco un poch de silenci y pujat al Pulpit procurarà ab tota brevetat excitarlos a que vayan tots ab devoció y compunció, no buscant disputas ni preheminen-cies, per cuyo fi al Comensar eixir la Professo que sera luego de dita exortació del Parroco, deurá est pasarse a la porta de la Iglesia pera ordenarla y dirigirla. Advertint que en aquest any de 1798 alguns dels *Ninivitas* anavan demasiat indecents per anar massa descuberts de sas Carns, lo que procurarà remediari lo Parroco pues es mes motiu d'escandol que de devocio».

«10.º En dita professo van tots tan homes com Donas grans y xics seculars y eglesiastics descalsos. En dit any anava la professo ordenada com segueix: Primer anava al davant una Imatge de un Christo que es del altar del Roser portat per un Ordenando ab bonete y Manteu, y assistit de dos miñons, un a cada costat amb una atxa cada un. Luego de dos en dos fileras las miñonas petites, despres les mes grans, y ultimament las donas casadas. Luego se seguian los homes ab ciris y despres los que portaven atxas, y entre mig de las fileras de estos, los penitents. Despres se seguian a dos filas los *Ninivitas*, y despres comensava la Congregació del St. Christo del Chor portat per altra ordenando ab dos miñons ab vestas y atxas a son costat, y sempre pel mig de las dos fileras los Disciplinats, que son ab molta abundancia y tots procuran anar prop del St. Christo que va al últim de la Congregació portat per quatre sacerdots ab alba y estola y al últim de tot va sota talem la Reliquia dels Sants Martirs Abdon y Senen ab lo preste y Diaca».

«11.º En la Professo se canta lo Miserere, y al arribar la Imatge a la Plassa Nova ahont está preparada una capella ab son Pulpit, se para allí y se fa un gran Sermó, qual digué lo P. N Buigas de Escornalbou, y finit lo Sermó continua la Professo fins a la Iglesia, y a lashoras es quan mes abunden los Disciplinats. En dit any per temor d'algun alborot a causa de tanta gent, vingueren la Esquadra de Valls y la de Mora de Ebro».

El Cel no es feia pas sord a tanta petició. Algunes vegades la pluja ansiada queia abundosa mentre encara duraven les pregàries, per ço apunta la mateixa relació:

«En est any lo mateix dia de la Professo a la nit que serian unas 9 horas plugué un poch, pero lo dia que se torná la Imatge a sa Capella plugué bastantment».

La veu popular diu que en cremar-se aquesta venerada Imatge del Crucificat l'any 1801 en restà la cabellera i els dits de la mà dreta, que foren posats a la nova Imatge del Sant Crist, el qual fou esculturat a principis del segle passat per l'escultor vilatà Isidre Espinal. Era un dels més proporcionats de quants es veneraven a Catalunya. La Imatge tenia una alçària de 1'90 metres, i junt amb la Creu, que tenia un diàmetre de 0'15 centímetres, presentava una altitud de conjunt de 3'50 metres. Sobressortia la plasmació de l'efigie del Crist.

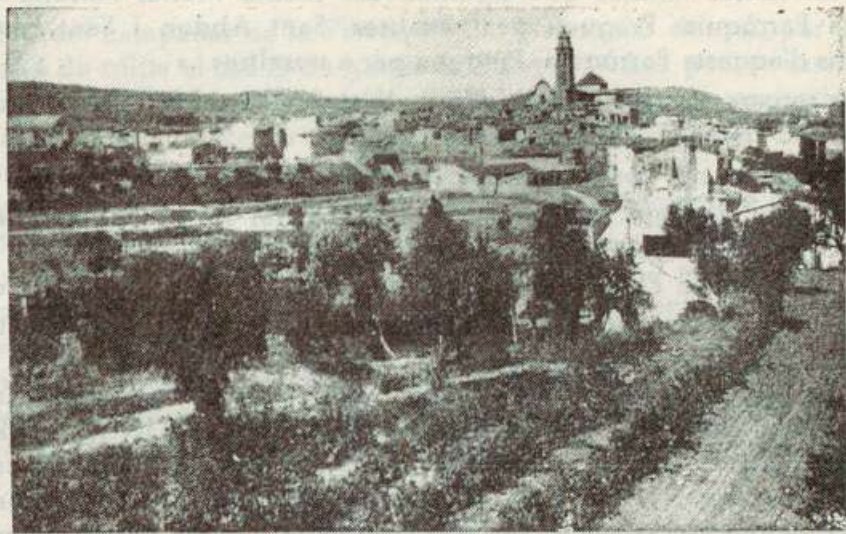
A aquesta Imatge no li faltava tampoc qualque tradició. Una de ben constant és la que es refereix al seu trasllat a Solivella durant la guerra dels set anys, el qual, amb tot i fer un pes considerable, fou portat d'un sol tiratge i per un sol home, talment com si portés una palla.

Durant més d'una centúria fou també diferents vegades objecte d'aclamacions i de pregàries. Algunes persones encara recorden les extraordinàries de l'any 1905.

Aquesta Imatge del Crucificat fou destruïda i cremada l'any 1936, però en restà novament la cabellera, la qual fou recollida i guardada per una feligresa durant els tres anys de la guerra.

En celebrar el final de la Santa Missió el dia de Sant Josep, de l'any 1947, fou col·locada l'actual Imatge del Sant Crist, que té en conjunt 3'10 metres d'alçària. El Crucificat porta la cabellera que ha estat prodigiosament salvada dues vegades, essent un record constant de l'avantpassada i profunda devoció al Sant Crist de la Parròquia de Sarreal

Vista general

Abans de la destrucció de l'església

ELS CAMPANARS

En el decurs de la història la Parròquia de Sarreal ha tingut diferents campanars.

El campanar de la primera església seria construït segons les directrius de l'art romànic. Tampoc posseïm dades sobre el de la segona església construïda amb varietat d'estils

El campanar destruït l'any 1939, estava adossat a l'església en el seu angle de mig jorn i fou construït durant la meitat del segle XVIII. De dalt a baix era obra de pedra picada amb escala interior de mamposteria. Constava de tres parts ben marcades: la inferior quadrada, la del mig vuitavada i la superior rematada amb una sèrie d'arcs damunt sengles pilars que s'ajuntaven amb una pedra clau. En el cos del mig hi havien oberts set espaiosos finestrals, en sis dels quals s'hi balancejaven bones campanes i un restava tapat perquè per allí hi passava l'escala per anar al replà.

En el finestral del nord hi havia la campana dita de *reservar*. Portava la següent inscripció: «ST. ABDON Y ST. SENEN: ST. COSME Y ST. DAMIA: STA. BARBARA: GUARDEUNOS: CARLOS MESTRE ME A FETA EN CALAF: LO ANY 1774».

La campana grossa era a la banda de la plaça. En ella s'hi llegia: «STA. MARIA: PATRONA: HUUJUS: PAROCIE: ORA PRO NOBIS: ST. ABDON ET SENEN PATRONI HUUJUS PAROCIE: ORATE PRO NOBIS: ME FEU: JOSEP POMEROL: ANY 1863».

Eren lletres llatines que significaven: «Santa Maria, Patrona d'aquesta Parròquia: Pregueu per nosaltres. Sant Abdon i Sant Senén, Patrons d'aquesta Parròquia: Pregueu per a nosaltres...»

La tercera era posada a migdia i deia: **SANT ABDON Y SENEN: ORA PRO NOBIS: FETA LO ANY 1763.**

La quarta no portava inscripció.

La cinquena era al finestral de la part del riu: S'hi llegia: «**ST. MARCH Y STA. BARBARA: ORATE PRO NOBIS: GUARDEUNOS DE TEMPESTAT: ME FEU: JOSEPH MESTRE: DE CALAF: LO ANY 1764.**»

La sisena estava situada a la banda més oriental i era la més antiga de totes, que segurament pertanyia a l'església i campanar antics. En unes lletres gòtiques bastant difícils d'interpretar s'hi endevinava aquesta llegenda: «**CHRISTUS VINCIT: CHRISTUS REGNAT: CHRISTUS IMPERAT.**» «Crist venç, Crist regna, Crist impera» Aquesta campana, que tocava tots els dies a Rosari, tenia la particularitat d'emetre 435 vibracions per segon, i, per tant, resultava afinada segons la nota *La* de l'escala musical. Semblant particularitat fou notada pels frares del Monestir de Poblet, en el cloquer del qual hi desitjaven una campana d'aquest to. Moltes i moltes vegades es dirigí l'abat al senyor i batlle de la Vila per a la seva adquisició, arribant fins a fer la promesa d'omplir-la de plata fins a vessar. Però, la contesta fou sempre aquesta: *el gust que té Poblet també el té la vila de Sarreal.*

A la part superior hi havia una altra campana de gran sonoritat que tocava a impuls del rellotge.

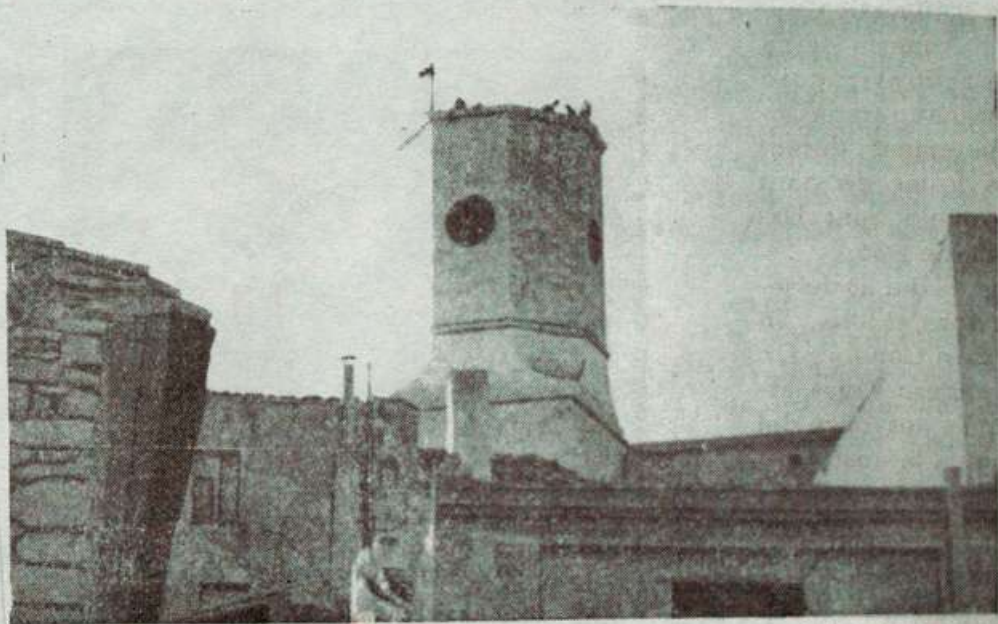
Sarreal

Sense el campanar

El tercer campanar de la Parròquia de Sarreal fou destruït per una explosió de trilita el dia 12 de gener de l'any 1939. Les pedres amassades amb l'esforç i la suor dels avantpassats restaren disseminades i caigudes per damunt de les cases de la Vila i per la plaça de l'església, que presentava un aspecte desolat.

Les campanes ja havien estat durant el 1936 despenjades i tirades daltabaix, on foren destruïdes a cops de mall i robades per a fer municions.

En acabar-se la guerra civil començà la reconstrucció de la fàbrica del Temple parroquial i, ensems, de la part inferior i quadrada del campanar, que consta de 6'70 m. per cada costat a la banda exterior, essent els seus murs de 1'85 m. d'ample i restant a l'interior un quadre de 3 m. per banda. La seva alçària és de 18 metres. S'efectuà

Campanar en construcció

aquesta millora sota la direcció de la Junta d'Obres, presidida per l'Ecònom Rvnd. Pere Vallverdú, Pvre, que regí la Parròquia de Sarreal fins a l'agost de l'any 1952.

El promotor de la nova embranzida de reconstrucció fou el Rvnd Jaume Ciurana, Pvre., el qual durant les festes de Sant Cosme i Sant Damià de 1954 començà a planejar l'Obra del Campanar, enviant a l'il lustre Colònia sarrealenca de la República d'El Salvador una proclama, on constava el pressupost aproximat de l'obra i s'invitava als fills emigrants de la Vila a contribuir-hi amb generosos donatius.

El dia de Sant Cosme i Sant Damià de 1955 es donà la gran nova

de la immediata reconstrucció tan desitjada per a tots. L'esclat d'alegria fou general. Aleshores ja es comptava amb la promesa de cooperació de la Colònia Salvadorenca i es confiava amb l'ajut dels bons feligresos i fills de Sarreal.

Sota la direcció del Sr. Adell, arquitecte, i En Pere Sabidó, mestre de cases de la Vila, començà l'obra preparatòria, l'escala interior de 94 graons i la primera armadura, el dia 17 d'octubre de 1955 i acabà el dia 2 de desembre.

Els primers dies de novembre de 1955 foren adquirides les ruïnes d'un ex-convent de Ciutadilla i a últims d'abril de 1956, l'any següent ja estaven traslladades a Sarreal les 473 tones de pedra.

L'obra es tornà a reemprendre el dia 9 de juliol de 1956, col·locant la base del vuitavat i continuant el treball durant l'estiu per a construir la part octogonal fins arribar al pis de les campanes, que té l'alçària de 31'40 metres.

Aquesta etapa de reconstrucció fou inaugurada solemnement durant les festes de Sant Cosme i Sant Damia, de 1956.

El dia 28 de setembre, l'Il·lm. Sr. Vicari General, Dr. Francesc Vives, arribà a les onze del matí a la nostra Vila per a presidir els actes. Després de la Santa Missa solemne, celebrada a l'Ermita amb molta assistència de fidels, tothom es dirigí a la plaça de l'església, i en arribar davant el Campanar l'Il·lm. Sr. Vicari General, acompanyat de les magnífiques Autoritats locals, la música ho celebrà amb una

Campanar gairebé acabat

tocada i la multitud amb els seus aplaudiments. El discurs inaugural de l'Autoritat Eclesiàstica, des dels micròfons instal·lats al pis de les campanes, fou esplèndid i escoltat amb gran atenció per tot el poble. Felicità a les Autoritats Locals per la col·laboració que prestaven a la Parròquia, dedicà un fervorós record a la Colònia d'El Salvador i animà a tots els fidels a continuar i a perseverar en la reconstrucció. Penyora d'aquesta felicitació general fou la Benedicció donada molt efusivament. Els sorollosos aplaudiments, les llàgrimes vessades i les emocions dels cors amb una tocada final de la Banda de Música agrairen les encertades paraules i la Benedicció. S'acabà l'acte d'inauguració amb un festival popular: Globus, paracaigudes, coets, traca valenciana...

Campanar actual sense cúpula

I tothom restà content i esperonat a contribuir a l'Obra del Campanar, esperant veure'l avant altra vegada, fins el seu coronament.

Immediatament després de les festes esmentades fou iniciada una nova etapa de treball, en la qual es donà un pas gegantí en la reconstrucció.

En arribar l'estiu de 1957 ja estaven construïdes les pilastres, de tres metres d'alçària, restant formats els vuit esvelts finestrals. A poc a poc s'anava perfilant la formosa silueta i figura airosa del nou cloquer.

Durant el temps estiuenc, amb ritme més accelerat, es continuaren les obres, aixecant altres dos metres fins arribar al replà del tercer cos del Campanar i essent construïda la volta de pedra picada i col·locada l'artística escala de caragol que comunica el pla de les campanes amb la magnífica talaia de 40 metres d'alçària des d'on es contempla la Conca de Barbarà.

El segon cos del Campanar quedà completament acabat el mes de setembre de 1957 i, encara que sense cúpula, SARREAL JA TE CAMPANAR.

Moment que puja la campana

LES CAMPANES

Ensems que el Campanar anava amunt, començaren a fer-se les diligències convenients per a aconseguir un bon joc de campanes.

Durant l'any 1956 fou firmada una contracta amb la Casa Manclús, de València, per l'adquisició de la campana grossa i per a posar capçalera metàl·lica a la campana de 100 quilos, que hi havia a la Parròquia, i a la de 250 quilos, que servia per a tocar hores al rellotge de l'Ajuntament. Durant el segon trimestre de 1957 es contractà la compra de la segona campana. A més, totes funcionarien amb dos motors elèctrics, un per a repicar i l'altre per a voltejar. Des d'aleshores Sarreal esdevenia la primera Parròquia de la província de Tarragona que col·locava campanes amb funcionament elèctric.

Promptament els sarrealencs pogueren dir: JA TENIM CAMPANES! Era la tarda del 27 d'agost de 1957, quan arribaren de València les campanes transportades amb el camió d'En Salvador Cantó (Ventureta). La joia fou general. La gran majoria del poble estigué present a llur descàrrega i tothom pogué admirar-les de prop, a la plaça de l'església.

El divendres, 30 d'agost, fou la data memorable de la COL·LOCACIÓ DE LES CAMPANES. El matí era plujós i els pagesos estaven a casa. En córrer la veu pel poble que ja preparaven la col·locació de les campanes, la plaça s'omplí de feligresos, i altres miraven per les finestres, balconis i terrats. Malgrat el mal temps l'entusiasme popular pogué més que aquell estat meteorològic.

L'admiració de tots es concentrava en veure que les campanes pujaven enlaire d'una manera tan fàcil. En un quart d'hora arribaven als finestrals i entraven dintre del cloquer. A l'hora de dinar ja eren dalt, sense la més petita incidència.

Aquest acte tan interessant fou filmat pel Sr. Gil Bonet, d'El Salvador.

Durant la primera setmana del mes de setembre foren col·locades al seu lloc: La més grossa al finestral que dóna a la plaça i façana del Temple. La segona al finestral oposat de la Major, situació Nord. La tercera mirant de cara al Passeig en la part occidental i la més petita de cara a l'Ermita en la part oriental, formant les quatre una creu. La dels quarts del rellotge fou col·locada interinament a l'interior del Campanar per ésser posada un altre dia al cim.

Moment col·locació de la campana Major

LA CAMPANA GROSSA de 992 quilos, de la Casa Manclús, de València, obsequi de la Germandat Sindical de Llauradors i Ramaders, fou apadrinada pel Prohom En Damià Rosanes Giné i la seva filla Na Francesca Rosanes d'Amorós. Porta la següent inscripció:

MARIA - ISIDRA - MONTSERRAT

Costeada por la Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos. Damián Rosanes Giné - Miguel Mateu Castellá - Ramón Giné Tarés - Juan Sans Vinadé - Juan Roca Civit - José Amorós Vinadé - Manuel Moles Padreny - Ramon Rosanes Vinadé.

Sarreal, 21 septiembre de 1957.

Campana Major

LA CAMPANA DE 727 KILOS, fabricada també a la Casa Manclús, de València, costejada per la Parròquia, fou apadrinada per En Gil Bonet Compte i la seva senyora Na M.ª Teresa Boronat Sendra, de la Colònia d'El Salvador. Representaven en aquest acte a les famílies Bonet, Compte i Llord.

Hi ha la següent llegenda:

VICENTA - ANTONIA
MARIA ROSA
MARIA TERESA

Fué bendecida por el Emmo. Sr. Cardenal de Arriba y Castro. Apadrinada por los

esposos D Gil Bonet Compte y Dª Maria Teresa Boronat de Bonet, residentes en el Salvador, siendo Cura-Arcipreste D. Jaime Ciurana Sans.

Sarreal, 21 septiembre de 1957.

LA CAMPANA DE 250 KILOS fou adquirida l'any 1948 per a donar les hores del rellotge públic de la Casa Consistorial. Per ço hi ha una inscripció que diu:

Exmo. Ayuntamiento de Sarreal. 30 julio 1948.

Alcalde: D. Damián Rosanes Giné.

Tte. Alcalde: D. Joaquín Tous Tarragó.

Concejal: D. José Pons Barrot.

Secretario: D. Ramón Rosanes Vinadé.

Aquesta campana, donada pel Magnífic Ajuntament i electrificada, fou apadrinada pel M. I. Sr. Batlle de la Vila, En Joan Llobet Ballesté i la seva senyora esposa Na Dolors Batlle Juncosa.

Té una altra inscripció que diu:

DAMIANA - FLORENTINA - JUANA

Bendecida por el Emmo. Sr. Cardenal-Arzbispo de Tarragona el 22 de septiembre 1957. Apadrinada por el M. I. Sr. Alcalde de la Villa D. Juan Llobet Ballesté y su esposa D.ª Dolores Batlle Juncosa.

CAMPANA D'UN CENTENAR DE KILOS, obsequi que feu per la Parròquia el senyor Antoni Vidrí Llord i la senyora esposa Francesca Mas de Vidrí, el dia del naixement del seu fill Joan.

Està destinada a l'Ermita de Sant Cosme i Sant Damià.

Porta una inscripció que diu:

D. Antonio Vidri y familia
a los Santos Cosme y Damián, siendo Cura-Ecónomo D. Pedro Vallverdú.
Sarreal XXVII septiembre MCMXXXIX.

Les quatre campanes anteriors formen un joc perfecte elèctric i automàtic, essent dirigit des del peu del Campanar.

CAMPANA DE 120 KILOS que serveix per a donar el quart d'hora del rellotge, col·locada interinament a l'interior del pavelló de les campanes.

Fou adquirida l'any 1948 per a donar els quarts del rellotge de la Casa de la Vila. Per ço porta la mateixa inscripció que la primera de la campana de 250 kilos.

Fou apadrinada pels joves salvadorenys En Marius Vila Llorc i Na Maria de la Consolació Llorc, filla d'En Pau Llorc Escalante.

RELOTGE AUTOMATIC I ELECTRIC, obsequi del Magnífic Ajuntament de Sarreal. Fou adquirit als «Talleres Cronos», de Roquetes (Tarragona). Es visible per mitjà de quatre esferes de 1'60 de diàmetre, col·locades al cloquer.

FESTA DE LA BENEDICCIO DE LES CAMPANES

El diumenge, dia 22 de setembre de 1957, la Parròquia de Sarreal celebrà la festa de la benedicció de les campanes, que resultà solemne i amb molta assistència.

A les primeres hores del matí hi hagué cercavila dels Gegants i dels Caps grossos.

A dos quarts de deu, l'arribada de l'Emm. Sr. Cardenal de Tarragona i de les primeres Autoritats civils.

Actes de la diada:

Fou descobert un bust dedicat a l'insigne Patrici En Pau Llorc Inglès, assistint a l'acte part de la Colònia Salvadorenya, presidida pel Cònsul General de la República d'El Salvador, a Barcelona.

Benedicció del Rellotge, obsequi del Magnífic Ajuntament de la Vila.

SOLEMNE BENEDICCIO DE LES CAM^oANES per l'Eminentíssim Prelat.

MISSA PONTIFICAL, essent cantada la de «Crist Rei», de Vittadini, per la Comunitat del Col·legi Major dels PP. Paüls, d'Espluga de Francolí, acompanyada per l'orquestra «Marabú», de Valls. El Sr. Cardenal predicà una magistral homilia.

Fervorosa Processó eucarística, a les cinc de la tarda, amb molta assistència de fidels.

Bust de l'insigne patricl En Pau Llor Inglés

Campanar i a la festa de les Campanes.

La Colònia sarrealenca d'El Salvador celebra l'inauguració del Campanar

Així ho detallà «Tribuna Libre», de Sant Salvador:

Sarreal y El Salvador unidos por fuertes lazos espirituales

«Fiesta doblemente significativa, podría decirse, la celebrada en el majestuoso Liceo Salvadoreño de los HH. Maristas, el día 29 de Septiembre último, por los naturales de Sarreal (España) y amigos, residentes en El Salvador.

Mientras en Sarreal se celebraba la inauguración de la reconstrucción del señorial campanario, derribado a consecuencia de la última guerra civil española, y bendición de campanas, presidiendo el acto el Emmo. y Rvdmo. Cardenal Arzobispo de Tarragona y con asistencia de las Autoridades civiles de la Provincia, así como el homenaje tributado a D. Pablo Llor Inglés, de grata memoria entre

Tothom radiant d'alegria acomiadà respectuosament al Sr. Cardenal i Autoritats civils.

Foren celebrats altres actes populars que resultaren magnífics.

Sarreal festejà entusiàsticament un dels esdeveniments més importants de la vida d'una Parròquia, car són poques les generacions que veuen una cosa semblant.

La Parròquia, conscient de la gran importància històrica de la festa, publicà un Full extraordinari, on hi havia fotografats, programa de les festes religioses i dels actes cívics, i col·laboracions locals.

També la Premsa i la Ràdio dedicaren els millors elogis a l'obra del

Escut d'El Salvador

nosotros, y por otra parte la celebración de las fiestas de dicha Villa en honor de los ilustres médicos Santos Cosme y Damián, aquí en el Liceo Salvadoreño se celebraba una fiesta, reflejo de las celebradas en Sarreal, por todos los originarios de aquella antigua Villa y amigos.

En la Capilla, en la suntuosa Capilla del Liceo, se celebró una Misa, que se vió muy concurrida, oficiada por el Padre Jesuita Garrido, de San José de la Montaña, habiendo predicado un sermón, cantando en forma elocuente las virtudes de los famosos médicos Santos Cosme y Damián. Durante la Misa se cantó el Virolay en honor de la Virgen Morena de Montserrat, patrona de los catalanes, corriendo el solo a cargo de D. Baltasar Llorc que poniendo todo su sentimiento emocionó a los asistentes.

Después de la Misa, hubo una recepción en el mismo Liceo, estando presentes entre la mucha concurrencia, el señor Embajador de España, así como el señor Director del Instituto Hispánico, de paso por esta capital, acompañados de sus respectivas esposas.

El señor Embajador de España pronunció breves palabras, enalteciendo estas fiestas que recordaban a la patria chica y que todo fuera para una España grande. Se leyeron también algunos discursos pronunciados allá en el mismo Sarreal, representados por otras personas, de D. Pablo y D. Baltasar Llorc, así como de la Madre M. Enriqueta, hijos todos ellos del extinto Pablo Llorc Inglés.

D. José M.ª Saguer, asistente al acto, recitó una poesía patriótica del laureado poeta catalán Ventura Gassol; D. Manuel Duch leyó un trabajo de Sr. Adolfo Andreu, dando las gracias a todos los que colaboraron en la reconstrucción del campanario. Leída por su mismo autor señor A. Mateu Poblet fué la poesía «*Era un campanar molt alt*». También el señor José Compte hizo uso de la palabra con el fin de animar estas fiestas y se sigan celebrando todos los años con mayor auge. Cerró el acto el dinámico Hermano Miguel, Director del Liceo Salvadoreño, que en forma entusiasta felicitó a todos los allí reunidos y que tenía las puertas del Colegio siempre abiertas para fiestas de esta índole.

Durante el acto se sirvió una copa de champagne, bailaron sardanas y transcurrió toda la fiesta con el mayor regocijo, disfrutando de este ambiente sano HH. Maristas y concurrentes».

Homenatge a En Pau Llorc Inglés

Abans de la Benedicció de les Campanes, el Diumenge, dia 22 de setembre, fou descobert al Saló d'Honor del Campanar, l'artístic bust d'En Pau Llorc Inglés, obra de l'escultor sarrealenc Josep Miquel Tarés. L'acte fou presidit per les Autoritats religioses i civils amb l'assistència

d'una representació de la Colònia d'El Salvador. En Baltasar Llor Escalante, fill il·lustre de l'Homenatjat, pronuncià un emocionant discurs.

En Pau Llor Inglés és el veritable propulsor de l'emigració sarrealenca a l'Amèrica Central. Residí a la ciutat de Quezaltepeque (República d'El Salvador), essent elegit Batlle en 1912 i reelegit en 1914 i 1917. El periòdic «El Imparcial», d'aquella República, escrivia: «...surge con firmes perfiles la recia y simpática figura de D. Pablo Llor, el mejor alcalde de Quezaltepeque en los últimos veinte años».

L'homenatge al gran Patrici roman en la vila de Sarreal com un record a la heroïtat i bondat del fundador de la Colònia Sarrealenca d'El Salvador i com agraïment a la col·laboració que han prestat els fills, familiars i altres emigrants per l'obra del Campanar.

Valor de l'obra del Campanar i de les campanes

Les obres de reconstrucció del Campanar, realitzades des de l'any 1955 fins a l'any 1957, tingueren en junt el valor de 336 205'05 ptes. En el llibre dels comptes de la Parròquia està referit d'aquesta manera (1):

Segurs pels treballadors	5.089'50 ptes.
Instal·lació força motriu	2.676'—
Industrials	11.190'15
Materials	40.329'70
Pedra Convent Ciutadilla (jornals, transports...)	59.262'— ptes.
Pedra de Vinaixa i transports	15.688'—
Picapedrer	41.864'—
Jornals mestre de cases i d'altres	65.399'—
Grua elèctrica	11.280'—
Arquitecte i aparellador	11.138'50
Manutenció d'alguns treballadors	12.605'—
Propaganda	7.797'—
2.100 kilos de ferro	14.630'—
Bust d'En Pau Llor.	4.800'—
Festa d'inauguració	11.014'—
Altres despeses	21.442'20

En junt: 336.205'05 ptes.

El valor de les campanes i instal·lació fou de 264.598 ptes. En els comptes de l'arxiu parroquial està relatat d'aquesta manera:

(1) Els Fulls Parroquials des de 1955 a 1957 detallen encara més les despeses del Campanar i campanes.

Factures de la Casa Manclús	231.701'— ptes.
Manutenció i viatges operari	1.225'—
Factura Sans (lampista)	12.973'—
Força industrial	1.892'—
Factura Cantó. Transports de campanes	3.320'—
Interessos renovació de lletres	12.280'—
Rebuts electricitat fins XII - 59	1.207'—
	<hr/>
En junt:	264.598'— ptes.

Per tant, el valor total de la reconstrucció de la part del Campanar i de les dues campanes i d'accessoris per electrificar les quatre, puja la quantitat de 600 803'05 ptes. A més, els jornals de prestació personal i les menjades i el valor del rellotge, que pagà el Magnífic Ajuntament, sumen unes 100 000 ptes.

Donatius per l'obra del Campanar i campanes

La col·laboració fou eficient, car de diferents indrets hi hagueren els donatius necessaris en metàl·lic, en treball i en menjades per a realitzar l'obra del Campanar i de les campanes.

El conjunt de les entrades fou el següent: (1)

Colònia Salvadorenya	279.742'— ptes.
Germans Rodríguez Compte, Mèxic	6.300'—
Feligresos i forasters	62.840'—
Germandat de Llauradors de la Vila	97.800'—
Abonat del coure oficial rebut	59.500'—
Regions devastades	50.000'—
Ferro sobrant venut a E. Freixas	16.510'—
Associacions parroquials	15.622'—
Donatiu particular	12.489'05

Total: 600.803'05 ptes.

A la col·laboració dels feligresos en metàl·lic hem d'afegir la prestació personal amb molts jornals i el concurs de moltes famílies amb menjades pels treballadors forasters.

Reconeixença a la Colònia Salvadorenya

A la Parròquia ha quedat constància de les famílies salvadorenyes que han contribuït a l'Obra del Campanar:

En BALTASAR LLORT ESCALANTE és considerat com l'incansable recol·lector de gran part dels donatius de la Colònia Sarrealenca d'El Salvador.

(1) Del llibre de comptes de l'arxiu parroquial

N'ANTONI VIDRI LLORT I FAMILIA consta com el primer col·laborador amb el donatiu inicial d'una campana i de 42.500 ptes. i amb altres aportacions de jornals del tractor i dels treballadors i també en metàl·lic per a rematar el deute.

En MANUEL DUCH I FAMILIA consta com un gran col·laborador amb l'important donatiu de 51.000 ptes.

En JOSEP COMPTE LLORT I FAMILIA consta com un magnífic col·laborador amb l'important donatiu de 42 500 ptes.

N'ANTONI BONET ALMENARA, FILLS I FAMILIA col·laboren amb la considerable quantitat de 34 700 ptes.

En PAU I BALTASAR LLORT ESCALANTE I FAMILIES RESPECTIVES donaren l'apreciable quantitat de 25.500 ptes.

També hi ha memòria de la valuosa col·laboració amb donatius inferiors a 12.000 ptes.:

D'En Ramon Vidrí Llor, d'En Joan Segarra, d'En Benet Miró, d'En Lluís Torné, d'En Joan Bonet Poblet, d'En Joan Miquel, d'En Joan Vidrí Llor, d'En Joan Panadés Bonet, d'En Joan Duch Torres, dels germans Veciana, de N'Eusebi Vilà, del Dr. Joan Llor Escalante, de Na Maria Escalante, vídua de Llor, de N'Isidre Morell, d'En Valeri Fontanals, d'En Miquel Artiñano, d'En Jaume Badia, d'En Josep Torné i de llurs famílies.

Sarreal tindrà un record perdurable de la generositat i de l'amor de totes aquestes famílies a la Vila nadiua o d'origen.

Recordança: Als germans N'Antoni i Magdalena Rodríguez Compte i llurs famílies, de Mèxic, que contribuïren generosament a l'Obra.

Gratitud a la Vila

Al Sr. Batlle i membres de la Corporació Municipal que acordaren col·locar al nou cloquer les dues campanes de la Casa de la Vila i adquirir un modern rellotge, que valgué unes 50.000 ptes.

Eren Batlle En Joan Llobet Ballesté i *Regidors* En Joan Roca Civit, En Miquel Mateu Castellà, En Damià Rosanes Giné, En Joan Freixas Clarasó i En Joan Carbó Esteve.

Al Prohom, als membres de la Junta i a tota la Germandat de Llaudadors i Ramaders, que costejaren la Campana Major.

Era Prohom En Damià Rosanes Giné i formaven *la Junta* En Miquel Mateu Castellà, En Ramon Giné Tarés, En Joan Sans Vinadé, En Joan Bonet Potau, En Celestí Travé Aluja, En Joan Roca Civit, En Josep Amorós Vinadé, En Manuel Moles Padreny i En Ramon Rosanes Vinadé.

A tots els feligresos i sarrealencs absents que d'una manera directa o indirecta contribuïren generosament a l'obra de reconstrucció del Campanar i a l'adquisició de les campanes.

Missions practicades a la Vila

Només resta memòria de les següents:

Missió de l'any 1800

«En lo any 1800 als últims de febrer i primers de Mars, en est temps se encontrava la Missió dels Seminaris de Reus en esta Parroquia en la que eran 4 Sacerdots Missionistas, esto es, lo Señor Superior q^e era Señor Vallhonestà, lo Señor Cabruja, lo Señor Iburó y lo Señor Lapedra, y al dia 9 de Mars que era lo Segon Diumenge de Quaresma se feu la Comunió general, y a la tarda la Professó molt lluhida, del que quedaren Contentíssims los Señores Missionistas, quals vingueren lo dia 5 de Febrer».

Missió de l'any 1814

«En lo any 1814 lo dia 6 de novembre los P.P. Rafael Plana, Pere Anton Icart, Fra Jph. Sarrat, Missionistes del Seminari de Escornalbou comensaren la Missió en esta Parròquia de Sarreal, y feren la Comunió General lo dia 6 de Dbre ».

Missió de l'any 1827

«En lo any 1827 lo dia 29 de Desembre, los P.P. Fra Jph. Sarrat, Magí Martí, de Valls, y lo P. Rafael Blanch de Reus, per ordre del Sr. Arquebisbe vingueren en esta Parroquia a fer Missió, dits Padres eran del Seminari de Escornalbou, y lo dia 29 de Jener marxaren de esta».

Missió de l'any 1846

«Lo dia 15 de Desembre del any 1846 vingueren a fer la Santa Missió en esta Parroquia de Sarreal los R. R. Mosen Anton Claret, natural de Sallent, y Mn. Manuel Vilaró, natural de Vich, quals feren tan fruit en ses pràcticas i confessions, segons judici i humana conjectura, qual mai se hagués vist de major en lo present sigle, pues que se confessaren molts infelisos, que molts anys i anys que no se atrevit a acercarse al Sant tribunal de la Penitencia, y no solament se confesaren los feligresos de esta Parroquia, si que també molts de pobles del circumvehinat, pues no baixaren de 1800 comunions que se despaxaren, causant tal entusiasme en esta Població que tothom deia eran sants...

succehi en esta Parroquia estant predicant lo R. Mn. Anton Claret lo dia 20 dels citats mes y any, succehi pues q.º se desprengué luego de comensat lo sermó una pedra de dos lliuras de una elevació de unas 12 canas q.º cayent sobre la multitud, no danyá persona alguna, y luego estant ya per acabar dit sermó se desprengué altra pedra de la mateixa elevació, si be de la altra part oposada de la Iglesia, pero de un pes diferent pues los trossos de aquesta pesaven 16 lliuras, qual cayent sobre la multitud no danyá persona alguna. Se feu la Comunió general molt concurrida y edificant lo dia 27, y lo dia 30 marxaren de esta acompanyats dels mes representants de la Població».

El missioner Mn. Anton Claret és sant. El dia 7 de maig de l'any 1950 fou canonitzat pel Papa Pius XII.

A l'edat de 39 anys predicà a la nostra Parròquia l'esmentada Missió. Fou gran Missioner popular que desplegà el seu zel per tot Catalunya amb sa paraula i amb multitud de publicacions. Creat arquebisbe de Santiago de Cuba, després la reina Isabel II l'elegí per confessor. Fou el fundador dels apostòlics Missioners Fills de l'Immaculat Cor de Maria.

Missió de l'any 1921

La Missió d'aquest any, que durà del 20 al 27 de març, fou predicada pels PP. Jesuïtes Josep M.ª Pijoan, Casellas y Riudor. El dia de la conclusió varen fer la primera Comunió 38 infants i fou entronitzada solemnement l'imatge del Sagrat Cor de Jesús per gairebé totes les cases de la Vila. Per aquest fi l'Excm. Sr. En Pere Gil Moreno de Mora, senyor de Riudabella, regalà 500 formoses estampes del Sagrat Cor, artísticament emmarcades

Missió de l'any 1947

El dia 8 de març de l'any 1947 començaren la Santa Missió els RR. PP. Antoni M.ª Tugores i Nicolau Pascual, de la Congregació de la Missió. Durant 9 dies hi hagueren sermons i conferències especials pel jovent i pels homes i dones. El dia 19 de març, festa de Sant Josep, es feu la solemne conclusió amb assistència de molts feligresos.

Per a perpetuar la memòria de la Santa Missió fou col·locada a la façana de l'església parroquial una creu de fusta i la data de la conclusió i foren distribuïts entre els fidels uns fullets-recordatoris amb encertats consells de vida cristiana.

Principals festes de la Parròquia

LA FESTA DE LA TITULAR

Des de temps immemorial Santa Maria en el misteri de l'Assumpció és la Titular de la Parròquia. Aquesta festa es celebra el dia 15 d'agost.

Antigament Santa Maria era venerada amb molta solemnitat.

LA FESTA DELS SANTS PATRONS

Els Patrons de la Parròquia són Sant Abdon i Sant Senén, màrtirs. El dia 30 de juliol la Vila celebra la Festa Major.

Hi ha a la Parròquia uns interessantíssims i antics documents sobre l'origen de la nostra festa patronal i sobre la fervorosa devoció que els nostres avant-passats tenien als Sants Màrtirs Abdon i Senén, dels quals obtingueren les relíquies.

El dia 28 de maig de 1959, En Joan Morell Bonet m'entregà els esmentats documents que N'Amat Sans Coret, Jutge de Pau de Caldes de Montbui, li havia donat en prova d'amistat. Desconeixem la manera com pogueren arribar a Caldes, car en altre temps probablement van pertànyer a algun arxiv de la Parròquia.

Origen de la devoció als Sants Abdon i Senén

El citat document refereix l'origen de la devoció de Sarreal als Sants Abdon i Senén amb aquestes paraules:

«Afligits antigament los Naturals de la Vila de Sarreal de tantas esterelitats de aguas y tempestats de pedra, que los frustava los fruits de sas fatigas, y los constituia en gran necessitat: noticiosos de que Deu ntre. Senyor per sa infinita bondat se havia dignat revelar al V. Abat Arnulfo, que para deslliurar als naturals de la Ciutat de Arles en França, i als de sa Comarca de semblants, y encara molt millor afliccions, los havia destinat per Patrons als Gloriosos Germans Sants Màrtirs Abdon y Senen, las sagradas reliquies dels quals li havia concedit lo Sumo Pontifice i molt desitjosos los Naturals de dita Vila (Sarreal) de ser deslliurats de tanta calamitat prengueren per Patrons a dits Sants Martirs, e imploraren son patrocini...».

Adquisició de les Relíquies

L'adquisició de les Relíquies és relatada així:

«...Al pas que se aumentaban las virtuts y miracles dels Ynvencibles Martirs, dels quals mols anys ha que se veneran sas santas reliquias en nostra Parroquial Iglesia per haver ans comisionat la vila y los Jurats de ella a dos virtuosas Personas una eclesiastica y altra secular, que pasasen a la dita vila de Arles per obtenirne sagradas reliquias, com en efecte obtingué».

Petició de festa solemne i de precepte

Fou tan extraordinària la protecció dels Sants Abdon i Senén que la Vila demanà celebrar perpètuament i de precepte la festa llur. Amb detall ho explica el document:

«Experimentant despres, que Deu ntre, Senyor per intercessió dels Sants Martirs se dignava socorerlos ab lo benefici de agua en temps de esterilitat, y deslliurarlos de las tempestats de pedra, ab que ans los castigava, als 21 de Febrer del any 1672 resolgueren los Jurats y Consellers para mostrarse agrahits a tan poderosos intercessors, y se dignàs nostre Senyor dispensarlos en avant iguals gracias, votar, y consagrarlos tots los anys perpetuament una festa de precepte ab tota solemnitat en lo dia, en que la celebrava la nostra Mare Santa la Iglesia, a que la Rnt. Comunitat del Rector, y Preberes de la mateixa Vila accedí en lo citat dia: y lo Illm. y Rm. Sr. Dn. Joan Manuel Espinosa Archebisbe de Tarragona per medi de son Vic. Gl. als 27 de Febrer del mateix any 1672, inserint lo decret de la Santetat de Urbano VIII donat al 13 de setembre de 1642, lloà, ratificà, y aprobà lo referit vot ...»

Nova petició per a solemnitzar encara més la festa

«Y ultimament los Senyors Regidors de la dita Vila para enfervorizar als Naturals de ella en la devoció als Sants Martirs, y commoverla als que se han domiciliat, y en avant se domicilian en dita Vila acudiren humilment al Sumo Pontifice, lo qual manà ab son decret, que los naturals de ella, y el Rector renovasen son vot, lo que conformes renovaren, y en virtud de ell la Santitat de Pius VI se dignà en 2 de Juny de 1786 concedir especial Brev para resar en la nostra Parroquial Iglesia lo ofici ab octava, y Missa als Sans Patrons Martirs Abdon i Senen, y lo cumpliment de dit Brev consta en la Curia de Tarragona y está archivat en la propia Casa de l'Ajuntament de Sarreal».

GOZOS

GLORIOSOS

SAN ABDON ,
Patrones de la
Sarreal , del
de Tar-

DE LOS

MARTIRES

Y SENNEN,
Ilustre Villa de
Arzobispado
ragona.

Pues sois Santos, que en los Cielos
alcanzais de Dios favores :
Abdón, y Sennen gloriosos,
ohid nuestras oraciones.
Cetro, y Corona ceñisteis
en Persia, como à Reyes,
à Dios, y sus sacras Leyes
siempre obedientes fuisteis ;
despreciasteis las riquezas,
y gentilicos errores :
Abdón, y Sennen gloriosos, &c.
Los Christianos, que animosos
el cuello al cuchillo daban,
con vuestras exhortaciones
fortalecidos quedaban ;
despus honrosos Sepulcros
les dabais, y adoraciones : &c.
Supo vuestra caridad
Decio Emperador Romano,
y con rigor inhumano,
que os prendan manda al instante,
y al veros muy arrogante,
os ata en fuertes prisiones : &c.
En la gran Ciudad de Roma,
de Persia os hizo llevar,
con otros Cautivos Persas
caminasteis sin cesar ;
ganando Almas diversas
con vuestras predicaciones : &c.
Os ofreció Valeriano
honras, y varios blasones,
si dabais à sus Deidades
incienso, y adoraciones ;
despreciaron sus ofertas,
firmes vuestros corazones : &c.
Viendo ya que sus promesas
nada pudieron lograr,
determina con tormentos,

vuestra constancia doblar ;
fuerzes azotes os dieron
con fiereza los Sayones : &c.
En el Circo de las fieras
tambien os hizo metér,
sueltan Osos, y Leones,
y el portento fué de vér,
como los brutos feroces,
os rendian sumisiones : &c.
Al vér el cruel Tyrano
burladas sus invenciones,
manda os corten las Cabezas,
dispuestas sus precauciones ;
volaron ya vuestras Almas
à las Celestes Regiones : &c.
Vuestras Reliquias posee,
la Villa de Sarreal,
y con ellas todo mal,
y tempestad desvanee,
el corazon se enternece,
viendo tantas bendiciones : &c.
Por dicha suya acertó
à elegiros por Patrones,
pues por vuestra intercesion,
Dios dispensa los favores,
cuyos de continuo logra
en todas tribulaciones : &c.
Ya que en el Reyno Celeste
vuestro Trono será eterno,
libradnos pues del Infierno,
de Piedras, Rayos, y Peste,
para que jamás moleste,
su veneno estas Regiones : &c.
Pues librais de todo mal,
dispensando los favores :
Abdón, y Sennen gloriosos,
ohid nuestras oraciones.

V. Latamini in Domino, & exultate Justii.

R. Et gloriamini omnes velli corde.

O R E M U S.

DEUS, qui Sanctis tuis Abdon, & Sennen ad hanc gloriam veniendi copiosum munus gratia
consultisti : da famulis tuis suorum veniam peccatorum; ut Sanctorum tuorum intercedentibus
meritis, ab omnibus mereantur adversitatibus liberari. Per Dominum.

Tarragona: Por Joseph Barbèr, Impresór, año 1767.

Un altre document interessant

També fou donat al nostre arxiu parroquial un document-certificat oficial, firmat pel secretari de l'Ajuntament de Sarreal En Francesc Generès i Molins, a 24 de juny de 1783, en el qual hi consta la còpia de les resolucions preses per la Corporació Municipal i per la Comunitat de Preveres amb el decret de l'Arquebisbat referent a la festa dels Sants Abdon i Senén.

No reproduïm el present document perquè és molt extens. Només copiem el començament que ens indica el seu origen: «Certifico: Que en el archivo de los papeles de la Casa Capitular del Común de dicha villa de Sarreal, en un libro en folio cubierto con pergamino, intitulado *Llibre de Resolucions del Consell de la universitat de la vila de Sarreal de mil sis cents seixanta dos fins mil sis cents setanta quatre*, se halla consuída una certificación pública de un acuerdo de los Consilleres de dicha villa, otra de la Rda Comunidad del Rector y Pbro de la misma con aprobación y decreto del Ilre. Sr. V. G. y Offl. Tarraconenses. » a Aquest document té quatre folis grans, escrits a ambdues bandes.

La preparació de la Festa Major

Els nostres avantpassats no solament celebraven amb gran solemnitat religiosa la Festa Major sinó que també la preparaven durant nou dies, venerant dignament als Patrons i agraint llurs favors. Entre els documents antics que foren donats a la Parròquia hi ha catorze folis petits, on està escrita la «Novena dels Invencibles y Gloriosos Màrtirs los Sants Abdon i Sennen, Patrons de la Vila de Sarreal del Archebisbat de Tarragona ab aprobació en lo any 1787».

Actualment la devoció de Sarreal a Sant Abdon i Sant Senén ha desmerescut molt. Ensem amb la nostra generació, estrafent la Festa dels Sants Patrons, no ha guardat íntegrament, la sagrada herència dels avantpassats

LA FESTA DELS SANTS PROTECTORS

Els Protectors de la Vila són els Sants Màrtirs Cosme i Damià, dels quals l'Església celebra la festa el dia 27 de setembre. És la festa principal dels sarrealencs, que a l'endemà, dia 28 de setembre, van a l'Ermita a retre novament homenatge als Sants Metges.

Des de temps immemorial la Vila ha venerat als Màrtirs Cosme i Damià. La primera dada de la gran devoció de Sarreal als Sants Metges es remunta al segle XV. La festa i la devoció als Sants Protectors són herència sagrada que de generació en generació ha arribat fins a nosaltres. Actualment podem constatar que encara la portem endinçada els bons sarrealencs.

FESTA MEMORATIVA A L'ERMITA

Des de 1855 Sarreal celebra cada any, el dia 6 de juny, una festa en memòria de la protecció dels Sants Metges en el còlera de l'any 1854. A l'Ermita s'ofereix al Senyor una Missa cantada. Fins a la present centúria hi havia tots els anys un veritable aplec. Des d'aleshores ençà la festa ha disminuït en assistència i en solemnitat.

FESTA DEL ROSER

El dia 12 de maig la Parròquia de Sarreal celebra una festa dedicada a la Mare de Déu del Roser, la qual data de molt antic.

Aquesta festa fou celebrada amb gran solemnitat pels nostres avantpassats.

LA FESTA DELS SANTS PROTECTORS

EL CEMENTIRI

El Cementiri, seguint la pràctica tradicional, fou bastit a l'entorn posterior de l'església, circumdant l'àbsis, en tot ço que avui és carrer de l'església i part de la plaça que dona a la façana de la mateixa. Quedava, per tant, al centre de la població i a les envistes de totes les cases del costat.

A l'urbanitzar-se el nucli de la població, cap allà a començaments del segle XVII, el fossar antic fou inutilitzat, i buscaren un altre lloc que fos un xic més adient però recordant-se que tots els veïns de la Vila pertanyien a alguna Confraria pietosa, vinculada amb el seu altar, decidiren ésser enterrats tots al Temple Parroquial, als peus de les imatges de llurs patrons celestials. El cementiri vell fou trasbalsat del tot, i les restes foren traslladades a una fossa oberta al paviment, que, abans de la guerra civil de 1936, quedava a l'entrada a l'església i estava tapada amb una làpida que ostentava el segell de la Vila i la següent llegenda: «LOS OSSOS DEL FOSSAR FOREN TRASLLADATS ASSI A 3 DE FEBRER DE 1638»

Durant el segle XVII i XVIII tots els enterraments eren fets a la tomba de la Verge del Roser, o de la Trinitat, o de Sant Jordi, o de Sant Josep, segons fos la Confraria a la qual estessin inscrits.

Tombes particulars gairebé no en tenia ningú. En destruir el Temple l'any 1936 només restaven les particulars dels beneficiats, al peu de l'Altar Major, la d'Antoni Grau, en començar l'escalinata de la trona de la banda dreta, i la de Jaume Pinyes en el cos de la nau, davant de l'altar del Roser.

Antoni Grau era un pagès, fill d'Ollers i veí de la present, qui morí el dia 23 de novembre de 1614, després d'haver atorgat testament que autoritzà el notari Celdoni Perpinyà. Pel seu enterrament llegà 90 sous. A la seva tomba es llegia: «SEPULTURA DE ANTONI GUERAU ANY 1615».

Jaume Pinyes era Rector retirat de la present. Deixà el càrrec el 18 de febrer de 1797, i, amb una assignació anyal de 430 lliures, visqué a la penúltima casa de la carretera de Montblanc, la qual els avis la coneixen per la casa del Rector (1). Era fill de Riudecols, i vingué a

(1) Aquesta casa fou comprada a l'Estat per En Matias Bonet (avi de Na Josepa Bonet Llord), qui en vengué la meitat al veí, i comprèn les cases actuals, on hi viuen les famílies d'En Ramon Magre Nuet i En Joan Borràs Vidal (c. Maset).

Sarreal des de Vallespinosa. La seva làpida funerària deia:

«DOCTOR JACOBUS PIÑES ET PONT : RECTOR QUI FUIT
HUIUS SANCTE ECLESIE : HIC EXPECTAT RESURRECTIONEM
MORTUORUM : MURI DIA VIV DEL MES DE JUNY DE 1802».

Les sepultures col·lectives a l'església portaven una sèrie d'inconvenients i perills, com era una possible infecció en el cas de morir-se en poc temps alguns que havien de parar a la mateixa, pel fet d'haver-se de destapar sovint i quan els cadàvers començaven la putrefacció. Més d'una vegada l'arquebisbe s'havia queixat, en practicar la Santa Visita, amonestant-los per la construcció d'un fossar nou, però era inútil. La construcció es portà a terme a pura força, després que una infecció i mortaldat flagel·là la població, en l'any 1800. Per la relació detallada que ens en fa el rector Cabrer, la inserim textualment:

« ..En aquest any des del primer de Janer fins al últim de Desembre moriren 212 persones entre parvuls i adults: esto es 77 Parvulos y 135 Cosos. Los malalts foren molts, sens que de entre ells poguessen librarse Rtor, Vicari, ni Escolá Pero per la Misericordia de Deu tots camparem .. Los viaticats en dit any foren 482 y los extremunciats 205. La vigilia de San Joan 23 de Juny dia en que vas yo esse viaticat sen Combregaren 12».

«Los metjes que vingueren a visitar alguns particulars, com el Dr. Foguet de Montblanch asseguraren, y lo mateix afirmaren los metjes de la Vila, que la principal causa de la epidemia provenia de *sepulturarse a la Iglesia*, y sens caixas o atahuts (com se acostumava) pues lo mal olor que despedien las Sepulturas ara intolerable, lo que inficionava lo ambient pera haverse de obrir diferents vegades a un mateix dia, y de aqui se originaren las malalties... Lo arquebisbe de Tarragona maná no se enterrás ningú mes a la Iglesia (y en efecte era inhumanitat y barbarie lo modo de sepulturar perque essent com eran plenas las sepulturas, los hi pitjaven amb barras, com qui posa feixos al forn). Maná lo lltm Arquebisbe se construhis un cementiri o fossar nou, y que entretant que lo cementiri se anás fent, se sepultassen en el Cementiri vell que es al detras la Capella de N. S. del Roser, entre la Casa de Ia Confraria, la Casa del Notari Ferrer, y la Casa de Joan Anton Molas, y lo Carrer dit de la Costeto que passa fins a la Plassa dita de *Las Escudellas*, qual Cementiri seria de 35 pams de llarc per 20 de ampla qual Cementiri servia solament per soterrar als Forasters que per casualitat morien en la parroquia I al ser ple dit Cementiri disposa lo Arquebisbe se soterrassen en la Ermita de S. Barthomeu. En efecte se practicá aixís, se umpli lo cementiri expressat, y se enterraren 25 Cosos y 32 Albats a S. Barthomeu».

El cementiri nou fou construït a la muralla i extrem nord de la població, en ço que avui és Passeig del Generalíssim, tocant a Casa del

Manescal. Aquest fossar fou causa de moltes lluites, car volien ésser enterrats al paviment de l'església.

L'obra fou beneïda el dia 7 de setembre del mateix any 1800. El desig d'ésser soterrat en algun paviment d'església es veu que era tan posat al cor dels vilatans, que en morir l'apotecari de la Vila, En Bernat Generès, aprofitant l'absència del Rector, fou soterrat a la Capella del nou cementiri, sepultura que serví després per als seus descendents i per al seu sogre En Joan Morell.

Donant compliment a les prescripcions higièniques sobre la situació i construcció de cementiris, en l'any 1884 es construí el fossar actual, a la part nord-oriental de la Vila i a la distància de mig quilòmetre. En 1896 fou novament engrandit. Es municipal. L'Ajuntament pagava anualment 240 pessetes de rèdit per l'adquisició del terreny.

Durant la present centúria s'hi han fet diferents millores, entre les quals cal destacar la construcció de nous nínxols i de dos formosos panteons, pertanyents l'un, d'estil clàssic, a la família Vidrí-Mas i l'altre, d'estil modern, a la família Bonet-Compte.

Al centre del fossar s'aixeca la Creu termenal de Sant Bartomeu, una bona peça arquitectònica d'últims del segle XV.

Mineral. Aquest forma les grans de molles, fins, molt volubles.

Entre els minerals de l'estat de Michigan hi ha un nombre de minerals que són molt comuns i que són molt importants per a l'agricultura i per a l'indústria. Entre ells hi ha el ferro, el coure, el zinc, el plom, el níquel, el cobalt, el manganès, el potassi, el sodi, el magnesi, el silici, el fòsfor, el sofre, el clor, el brom, el iode, el fluor, el bari, el estronci, el radis, el urani, el tori, el plutoni, el americium, el curi, el neptuni, el plutoni, el americium, el curi, el neptuni, el plutoni, el americium, el curi, el neptuni.

Donat el nombre de minerals que són molt comuns i que són molt importants per a l'agricultura i per a l'indústria, és molt interessant veure quins són els minerals que són molt comuns i que són molt importants per a l'agricultura i per a l'indústria.

Entre els minerals que són molt comuns i que són molt importants per a l'agricultura i per a l'indústria, hi ha el ferro, el coure, el zinc, el plom, el níquel, el cobalt, el manganès, el potassi, el sodi, el magnesi, el silici, el fòsfor, el sofre, el clor, el brom, el iode, el fluor, el bari, el estronci, el radis, el urani, el tori, el plutoni, el americium, el curi, el neptuni, el plutoni, el americium, el curi, el neptuni.

Al centre del país s'estén la Gran Formació de Sant Joan, que és una gran formació de roques sedimentàries que són molt importants per a l'agricultura i per a l'indústria.

Una bona part de les roques sedimentàries que són molt importants per a l'agricultura i per a l'indústria, són roques que són molt comuns i que són molt importants per a l'agricultura i per a l'indústria.

Entre les roques sedimentàries que són molt importants per a l'agricultura i per a l'indústria, hi ha el ferro, el coure, el zinc, el plom, el níquel, el cobalt, el manganès, el potassi, el sodi, el magnesi, el silici, el fòsfor, el sofre, el clor, el brom, el iode, el fluor, el bari, el estronci, el radis, el urani, el tori, el plutoni, el americium, el curi, el neptuni, el plutoni, el americium, el curi, el neptuni.

Entre les roques sedimentàries que són molt importants per a l'agricultura i per a l'indústria, hi ha el ferro, el coure, el zinc, el plom, el níquel, el cobalt, el manganès, el potassi, el sodi, el magnesi, el silici, el fòsfor, el sofre, el clor, el brom, el iode, el fluor, el bari, el estronci, el radis, el urani, el tori, el plutoni, el americium, el curi, el neptuni, el plutoni, el americium, el curi, el neptuni.

Entre les roques sedimentàries que són molt importants per a l'agricultura i per a l'indústria, hi ha el ferro, el coure, el zinc, el plom, el níquel, el cobalt, el manganès, el potassi, el sodi, el magnesi, el silici, el fòsfor, el sofre, el clor, el brom, el iode, el fluor, el bari, el estronci, el radis, el urani, el tori, el plutoni, el americium, el curi, el neptuni, el plutoni, el americium, el curi, el neptuni.

LA COMUNITAT DE PREVERES

Sarreal, des de ben antic, comptà amb una Comunitat de beneficiats que podia competir amb les millors Parròquies de l'Arquebisbat. En començar-se la centúria catorzena, a l'any 1322, posseïa 23 beneficis (1).

Els segles, del XIV al XVIII, foren esplendorosos per l'església de Sarreal. Gairebé no s'efectuava una escriptura d'última voluntat en què no es llegís un donatiu, la fundació d'una Missa o d'alguna hora canònica.

En 1322, N'Andreu Montseny deix a la Comunitat un censal de 80 lliures, pagadores el 12 de març de cada any, amb una renda de 63 sous.

En Pere Beart, a l'any 1324, dona un censal, que ell mateix havia adquirit, de 200 lliures, 10 sous i 4 diners.

Fins a l'any 1350, s'esmenten 72 fundacions.

En un Capbreu de la Comunitat, de 1487, constava que a més de la fundació de 46 Misses d'hora, Pau Albarells dona un censal, Gabriel Miró 10 diners, Paula Beart 4 sous, Bartomeu Bugarella 9 sous, Joan Torner 15 sous i Antoni Alió 28 sous.

A inicis del segle XVI, les obligacions de la Comunitat havien esdevingut tan nombroses, que fou precís una reducció. Així es desprèn del document que en 1501 signà el Prelat i que adreçà al Prior dels preveres, Mn. Bartomeu Montseny (2).

El dia 7 d'octubre de 1639, En Josep Pasqual deix a la Comunitat un censal mort de 500 lls. amb una renda anyal de 500 sous, pagadors, sempre, el dia 7 d'octubre.

En 1647 feien censal a la Comunitat els següents pobles:

Sarreal	181 censals	Barbarà	7 censals
Solivella	4 »	Guàrdia	3 »
Ollers	2 »	Ciutadilla	2 »
Blancafort	2 »	Agramunt	1 »
Barcelona	1 »	Biure	1 »
Cogul	1 »	Conesa	1 »
Espluga de F.	1 »	Forès	1 »
Montblanc	1 »	Montbrió	1 »
Passanant	1 »	Freixana	1 »
Segura	1 »	Vimbodí	1 »

(1) Llibre de Fundacions. Manuscrit gòtic existent a l'Arxiu Diocesà.

(2) Arxiu Diocesà.

Particulars de Montblanquet 225 lliures.

» » Segura 220 »

També pagava un censal el Molí del Temple.

Com fos que la Comunitat no sempre percibís els rèdits assignats en els dies establerts, i alguns es retrassessin en gran manera, el 20 de març de 1687, es feu una concòrdia entre la Comunitat i els deutors. En virtut d'aquesta concòrdia, Sarreal pagà de retrassos 545 lliures; Rocafort de Queralt 640 lls.; Rocallaura 173 lls.; Solivella 260 lls. i alguns particulars d'Agramunt 194 lliures.

En la Santa Visita de l'any 1696 constaven a Sarreal 16 beneficiats residents:

Mn. Josep Potau }
» Josep Grau } Beneficiats de l'altar de l'Assumpta.

Mn. Pere Mateu }
» Francesc Veciana } Beneficiats de l'altar de Sant Jordi (1).
» Jeroni Torner }
» Francesc Potau }

Mn. Pau Tarragó }
» Ramon Llord } Obtentors dels beneficis que radicaven
» Joan Serrat } a l'altar de Santa Llúcia, sota la invo-
cació de Sant Miquel, Sant Eloi i de
Tots-Sants, respectivament.

Mn. Carles Potau }
» Joan Veciana } Beneficiata del Roser, amb els
titulars de Santa Caterina i Sant
Nicolau, respectivament.

Mn. Josep Vallet }
» Josep Sividó } Beneficiats de la Trinitat, un amb el titular
de la Santíssima Trinitat, i el segon amb
el de Sant Joan Baptista.

Mn. Antoni Moles, beneficiat de l'església de Sant Joan Baptista.

Mn. Josep Potau, beneficiat de Sant Pere de Pedrenyà.

Un altre de vacant a l'església de Sant Bartomeu.

La Comunitat era obligada a la recitació de les pregàries litúrgiques en conjunt, de manera que tots els dies de l'any es celebrava Ofici Solemne i el cant de les Hores canòniques.

En 1704, per disposició del Vicari General de Tarragona, foren

(1) Fundats per Guillem Cevellà en 1518. El Dr. Josep Generès Mateu se'n possessionà d'un el 21 de setembre de 1742

reduïdes novament les obligacions comunitàries, quedant en aquesta forma:

38	Aniversaris solemnes amb tern	243'20 ptes.
115	» no solemnes amb tern	460'—
266	» sense tern	993'05
29	Misses solemnes amb tern	185'60
68	» no solemnes amb tern	227'—
13	» cantades sense tern	48'52
826	» resades	881'05
294	» resades matinals	332'—
86	» a les onze hores	114'67
118	» a dos quarts d'onze	157'33
90	» a la Capella de Sant Joan	120'—
92	» després de l'Ofici	134'92
92	» a les dotze	147'20
4	» d'almoines sobrants	5'66
57	Vespres	57'—
65	Completes	44'12
19	Maitines i Laudes	45'87
18	Maitines solemnes	124'80
12	» no solemnes	32'28
17	» i Laudes de Difunts	117'85
4	Nocturns de Difunts	7'62
	Total:	4.479'74 ptes.

Tots aquests comptes eren detalladament anotats al llibre dit *Lo Ambrosià* o *Racional*, que es guardava a l'arxiu de la Comunitat junt amb molts altres llibres i documents, totalment desapareguts. Tot el paperam de la Comunitat era guardat en arxiu propi, que en l'església actual era posat a una habitació construïda damunt l'altar del Sagrat Cor. Els llibres de comptes i els pergamins, on constaven les donacions, censals i altres drets varen desaparèixer ja ben entrat el segle passat. A l'Arxiu Diocesà es conserven uns quants llibres, que molt serviren per a recollir aquestes notes.

La Comunitat poc a poc anà disminuint de tal manera que en 1766 ja no comptava més que amb nou beneficiats residents; en 1880 n'hi havia sis, i en 1850 no en quedava més que un.

Novament, el dia 7 de març de 1888, el vilatà Mn. Antoni Cortada i Miró, rector de Creixell, en l'escriptura d'última voluntat, deixà fundat un benefici sota l'advocació de Sant Antoni de Pàdua, essent posada en pràctica la seva voluntat pels marmessors Mn. Ramon Ballester i Mn Pau Guasc, capellans de l'Ensenyança (convent) i Hospital de Tarragona, respectivament. Entre altres obligacions, hi havia la de celebrar Missa de vuit tots els dies festius des del 14 de setembre al dia 3 de maig. La renda del benefici no podia ultrapassar de 2 500 ptes. L'últim obtentor fou el Rvnd. Enric Rosanes, natural de la Vila.

Actualment no hi ha cap benifet a la nostra Parròquia.

Alguns Rectors de la Parròquia ⁽¹⁾

Sarreal tingué església parroquial a principis del segle XIII. Des d'aleshores segurament començà a establir-se en la nostra Parròquia el sacerdot titular, puix les necessitats espirituals del poble ho exigiren.

Com que la vila de Sarreal, durant la llarga història ha passat per tants tropells, i han desaparegut molts dels llibres del seu arxiu, és impossible presentar una relació de tots els Sacerdots qui han guiat espiritualment la Parròquia. Només, doncs, publiquem els noms d'aquells qui constaven en els llibres o en algun pergami abans de la total destrucció de l'arxiu a l'any 1936, i dels últims dels quals encara hi ha memòria:

Mn. Bartomeu Grau	1320
› Ramon Alió	1376
› Antoni Cloter	1409
› Joan Clotet	1467
› Pere Calat	1487
› Joan Oromí	1512
› Joan Albier	1530
Dr. Bartomeu Ferrer	1550
› Bernat Vallès	1553
Mn. Joan Miró	1579
› Pere Briansó	1599
› Pere Fuster	1604
› Joan Balanyà	1609
› Josep Soldevila	1676
› Francesc Sanahuja	1696
Dr. Felicià Peris	1699
Mn. Josep Fontanilles	1720
› Antoni Moles	1720
› Francesc Homs	1732
› Francesc Alió	1753
Dr. Jaume Pinyes	1768
Mn. Jaume Fenollera	1797
Dr. Pere Cabré	1797

(1) Ajuntem indistintament els Rectors, Ecònoms i Regents:

Rector és el Sacerdot que té la Parròquia en propietat amb cura d'ànimes.

Ecònom és el Sacerdot que regeix una Parròquia vacant fent de Rector.

Regent és el Sacerdot que regeix una Parròquia per absència del Rector.

Mn Antoni Serra	1810
• Carles Cornet	1810
• Ramon Cassador	1815
• Pau Vidal	1824
• Agustí Koca	1827
• Josep Oliveres	1827
• Ramon Foraster	1833
• Bonaventura Aixelà	1836
• Josep Nogués	1848
• Pere Rovira	1850
• Antoni Domènec	1870
Mn. Francesc Aymamí	1876
Dr. Francesc Bergadà	1885
Mn Josep Manyé	1898
• Joan Sardà	1899
Dr. Joan Bta. Viñas	1906
Mn Joan Gatell	1907
Dr. Josep Pijoan	1917
Mn. Francesc Jové	1919
Dr. Lluís Rubinat	1927
Mn. Joan Barbarà	1930
• Lluís Sans	1932
• Pere Vallverdú	1939
• Jaume Ciurana	1952
Mn. Antoni Morell	1959

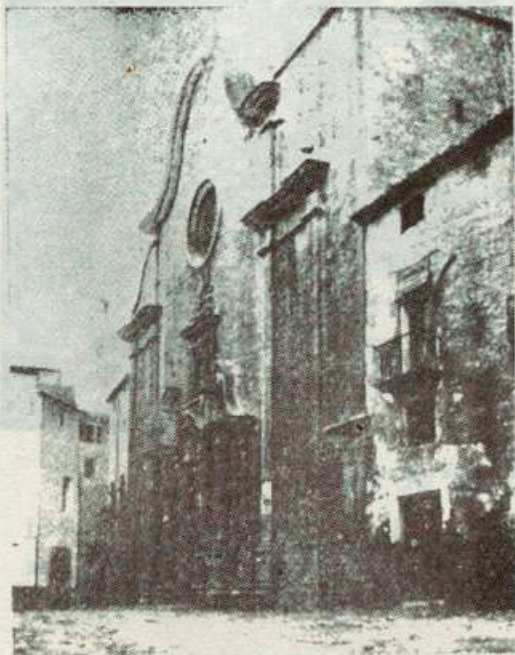
En començar la guerra civil 1936-1939 Mn. Lluís Sans fou martiritzat per odi a la Religió, restant la Parròquia de Sarreal, gairebé tres anys, sense Sacerdot.

Durant vuit anys la nostra església fou arxiprestal. El 25 de març de 1952 el Sr. Arquebisbe de Tarragona erigí l'Arxiprestat de Sarreal amb jurisdicció sobre les Parròquies de Rocafort de Queralt, Conesa, Forès, Les Piles, Biure, Montbrió de la Marca, Pontils, Santa Perpètua, Vallespinosa, Sant Magí i Vallverd.

Essent incorporat a l'Arxidiòcesi Tarraconense l'Arxiprestat de Santa Coloma de Queralt, que era de Vic, a conseqüència de la rectificació dels límits diocesans, decretada per la Sagrada Congregació Consistorial, el Sr Arquebisbe per decret de 14 de març de 1960 suprimí l'Arxiprestat de Sarreal a 14 de març de 1960, car ja no tenia raó d'ésser, passant les Parròquies de Rocafort de Queralt, Montbrió de la Marca, Forès, Vallverd i Sarreal a l'Arxiprestat de Montblanc, i les Parròquies de Biure, Conesa, Les Piles, Pontils, Santa Perpètua, Sant Magí i Vallespinosa a l'Arxiprestat de Santa Coloma de Queralt.

A Sarreal han tingut la dignitat d'Arxiprest Mn. Pere Vallverdú, Mn. Jaume Ciurana i Mn. Antoni Morell, actual Ecònom de la Parròquia.

LA CASA RECTORAL

Part de la façana de l'antiga Casa Rectoral

No posseïm documents per a arribar a un coneixement exacte de les Cases Rectorals que la Parròquia de Sarreal ha tingut en el decurs de la seva història. Però podem afirmar que probablement n'han existit quatre diferents.

La primera podia estar construïda al costat de la primitiva església romànica, essent enrunada en 1464 per l'exèrcit de Joan II que convertí tot Sarreal en cendres.

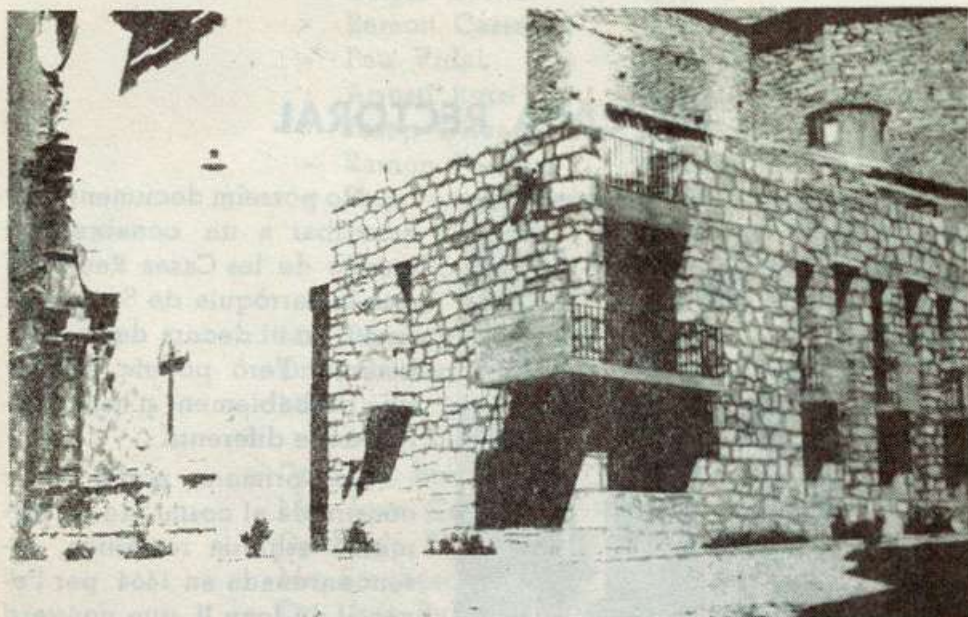
En construir la segona església a finals del segle XV, també ho seria la Casa Rectoral, la qual, alhora com el Temple parroquial, arribaria a ésser inservible durant el segle XVIII.

Amb certesa, només ens resta memòria de la Casa Rectoral que, juntament amb les cases de la plaça de l'Església, fou enrunada pel derrocament de la magnífica torre de les campanes durant l'última guerra civil, com ja ho hem contat en el capítol sobre el campanar.

L'esmentada Casa estava edificada en el mateix lloc on hi ha l'actual. Segurament fou reconstruïda o restaurada durant la segona meitat de la centúria divuitena. Tenia unes considerables dimensions, resultant últimament un casal antic, però espaiós en els dos pisos i en la golfa. La part baixa constava d'una entrada gran amb l'escala de pedra fins al primer pis, d'un corredor que anava del fossar vell fins al Baptisteri i d'altre espai servible.

En acabar la guerra civil els enderrocs de la casa restaren durant molt temps en el mateix lloc i, més endavant, el solar desembarassat de quasi tota la runa, servia per a encabir la pedra sobrera de l'edificació del campanar.

LA NOVA CASA RECTORAL

Façana de la nova Casa Rectoral

El dia 1 de gener de 1961, l'Ecònom de la Parròquia, Mn. Antoni Morell, anunciava a l'església el projecte de reconstrucció de la Casa Rectoral i el dia 8 del mateix mes ho publicava al Full Parroquial per a tots els feligresos i sarrealencs absents.

Per esborrar les últimes senyals visibles de la guerra civil es projectava aixecar la nova Casa al mateix lloc que l'anterior, al costat del Temple Parroquial.

La proclama de reconstrucció de la Casa Rectoral fou acollida favorablement pels feligresos, els quals de seguida començaren a entregar donatius. Ensenms l'Ecònom destinava per la mateixa finalitat les col·lectes de les Misses de tots els primers Diumenges de mes.

El dia 7 de maig de 1961, fou exposat a la porta del cancell de l'Església el projecte exterior de la nova Casa, original de l'arquitecte En Josep Puig Torné, fill de Sarreal.

Amb prestació personal de diferents feligresos, començaren el dia 22 de febrer de 1963 les obres de preparació del solar, les quals duraren fins els últims dies del mes de març del mateix any. Aleshores el mestre de cases En Lluís Savidó Roselló donà principi a la reconstrucció de la Casa, la qual fou acabada completament durant la segona quinzena de desembre de 1964.

Inauguració de la Casa Rectoral

El Diumenge, dia 14 de març de 1965, fou celebrada públicament l'inauguració amb gran pompa i cerimònia.

A dos quarts de dotze la vila de Sarreal rebé solemnement a l'Eminentíssim i Rvdm. Sr. Cardenal de Tarragona, Dr. Benjamí de Arriba i Castro, que vingué a realçar la festa i a agrair personalment les proves de generositat que els sarrealencs havien donat per a reconstruir la Casa Rectoral.

A les dotze S. Emcia. celebrà la Santa Missa amb l'assistència del magnífic Ajuntament, de les demés Entitats locals i de gran nombre de fidels. En acabar el Sant Sacrifici els assistents es congregaren a la plaça, on el Sr. Cardenal efectuà amb tota solemnitat la benedicció de la nova Casa.

Acte seguit la visità, tenint paraules d'elogi per totes les persones que havien col·laborat a la seva reconstrucció.

Finalment el Sr. Cardenal fou complimentat per les Autoritats locals i, visiblement satisfet, s'acomiadà de tots els presents a l'acte.

El cost de la Casa Rectoral

Les obres de reconstrucció de la Casa Rectoral tingueren en junt el valor de 568.921'91 ptes., les quals foren esmerçades de la manera següent:

Factura del mestre de cases En Lluís Savidó	350.983'— ptes.
• del fuster En Josep Tarragó	40.716'—
• del fuster N'Antoni Miquel	38.110'86
• fusteria mecànica i gradhemètic	33.876'—
• electricista En Josep Sans	30.034'—
Honoraris Sr. Arquitecte	23.864'25
• Srs. Aparelladors	5.369'50
Factura pintors En Josep i N'Antoni Bonet	17.631'75
• vidres Sr. Baldrich, de Valls	12.888'50
• ferrer En Ramon Magre	5.798'—
• ferrer N'Enric Freixas	5.305'—
• decoració de Casa Grau, de Valls	2.360'05
• metalúrgica vallense Sr. Salat	1.985'—
En junt	568.921'91 ptes.

Al valor esmentat hem d'afegir els jornals de donació personal d'alguns feligresos i de tractors.

Donatius «Pro Casa Rectoral»

El cost de la Casa Rectoral ha estat pagat amb l'ajut de distintes aportacions. Els feligresos efectuaren la principal. Per a obtenir llur col·laboració constant l'Ecònom de la Parròquia usà, durant sis anys, de diferents ressorts, entre els quals sobressurt la capta extraordinària de les Misses de tots els primers diumenges de mes.

La Parròquia ha col·laborat amb 388.921'91 ptes., l'Arquebisbat amb 150.000 ptes. i el Ministeri de la «Vivienda» amb 30.000 ptes. Les distintes aportacions s'han realitzat d'aquesta manera:

Col·lectes dels primers diumenges de mes i d'altres festes	143.698'16 ptes.
406 donatius particulars	114.795'—
Donatiu del superàvit dels comptes parroquials	
1960 - 64	23.000'—
Tòmbola «Pro Casa Rectoral»	12.100'—
Rifes de Nadal, Reis i d'altres festes	22.265'—
Germandat de Llauradors de la Vila	6.500'—
Associació de la Sagrada Família	7.000'—
id de les Filles de Maria	6.000'—
Confraria dels Dolors	6.000'—
id. del Roser	1.000'—
De la venda de l'església de Sant Joan	33.000'—
Interessos de les pessetes dipositades a la Caixa de Pensions durant 1961-64	10.563'75
Venda de la pedra	3.000'—
Donatiu de l'Arquebisbat de Tarragona	150.000'—
Ministeri de la «Vivienda»	30.000'—
En junt	568.921'91 ptes.

Cal notar que, d'una manera directa o indirecta, quasi totes les famílies de la Parròquia contribuïren a l'obra de reconstrucció de la Casa Rectoral. Així mateix alguns sarrealencs absents hi col·laboraren.

Els donatius particulars foren inferiors a les cinc-centes pessetes, exceptuant els d'algunes famílies; però amb la constant ajuda de molts, durant sis anys, s'ha pogut plasmar una nova realització que parlarà llargament de la generositat dels sarrealencs.

ESGLÉSIES DESAPAREGUDES

La Parròquia de Sarreal ha tingut durant la història diferents esglésies, que avui ja no existeixen.

ESGLÉSIA DE SANT PERE DE PEDRENYÀ

L'esglésiola de Sant Pere de Pedrenyà fou bastida als afores de la població, a uns tres quilòmetres de distància cap a la banda del nord-oest, a la partida termenal dita *Sant Pere*, nom que ja obeeix a l'existència de l'església.

No consta l'origen d'aquesta capella. Potser fou una esglésiola d'anacoretas en els temps allunyats de la reconquesta, potser fou de devoció particular en el segle XIV. Sigui com sigui el seu origen, el cert és que en els segles XVI i XVII era una bona ermita, a la qual hi eren vinculats dos beneficis residents a la Parròquia, un dels quals regentava sempre el Rector de la Vila.

En un Capbreu de Sant Pere de Pedrenyà i Santa Llúcia datat en 1590, existent a l'Arxiu Diocesà, es pot llegir que un tal Josep Alió, a 15 de gener de l'any esmentat, deixava una quartera de blat per cada any a Sant Pere de Pedrenyà. En el mateix any, Joan Torner hi feia un llegat de 8 diners, Gabriel Pasqual i Honori Grau donaven una fanega de blat; Bartomeu Segarra, dues quarteres del mateix cereal; Bartomeu Ferrer, 4 diners i Jaume Vallmanya, 1 quartera de blat.

De totes maneres, en començar el segle XVIII la capella deuria quedar bastant malmesa, puix que en la visita de 15 d'octubre de 1720, practicada pel Vicari Capitular, Dr. Francesc Alemany i Vinyals, trobant-la molt derruïda, manà que en avant no s'hi celebrés la Santa Missa i, per tant, fos clausurada. En aquesta data era beneficiat de l'ermita el sots-diacon Mn. Josep Potau, qual benefici fou traslladat a l'altar de Santa Llúcia de l'Església Parroquial.

El nom de la partida de *Sant Pere* deu recordar-nos sempre el lloc on existí l'església de Sant Pere de Pedrenyà.

ESGLÉSIA DE SANT BARTOMEU

Es l'església desapareguda de més valor artístic, puix era un formós temple de construcció romànica edificat el segle XIII i situat a la part dreta de la primera Corba que fa la carretera de Valls, després de deixar el pont sobre l'Anguera.

A Sant Bartomeu s'hi anava en Processó, ultra el dia 24 d'agost, festa major de l'Ermite, el dia de Nadal, per a cantar-hi Completes de Sant Esteve. L'haver deixat les atxes mal apagades el dia de Nadal de 1801, fou la causa de la crema de l'Església parroquial.

Mentre es construï el cementiri parroquial, després de la gran marfuga de que ja havem fet esment, el paviment de la present església fou utilitzat per a fossar. Allí hi foren soterrats 25 adults i 32 albaus

En quedar l'Ermite inservible tots els objectes del culte foren extrets i portats a l'església principal.

En convertir-se en runes la capella, els vianants encara pogueren contemplar, durant molts anys, l'absis i els panys de mur. Però, per dissort, a darrers de maig de 1929, desaparegué tot el que restava de l'Ermite que durant set centúries havia estat per a Sarreal una joia d'estil romànic.

ESGLÉSIA DE SANT JOAN BAPTISTA

Aquesta esglésiola, existent ja en el segle XVI, estava situada a la part extrema sud del carrer de Sant Joan, essent de construcció senzilla i imitant les prescripcions renaixentistes. Tenia una llargada de 12 metres per 4 d'amplada. El seu interior era pobre i humit.

En el decurs de la història serví d'església de l'Hospital i provisionalment de Parròquia quan el Temple principal es cremà en la nit de Nadal de 1801 i també quan fou destruït durant la guerra civil 1936-39.

Celebrava festa dos dies a l'any, per Sant Joan Baptista i per Sant Antoni Abat, els quals hi tenien llur altar dedicat.

Ultimament aquesta església esdevingué en un estat ruïnós, essent urgent la reparació. Ço fou comunicat a la feligresia el 21 de juny de 1959. Però la proclama no trobà un ressò favorable, ni les famílies acabalades, que podien costejar la restauració, manifestaren interès en contribuir. No tenint valor artístic ni aleshores utilitat i restant altres obres més necessàries per realitzar a la Parròquia, l'Arquebisbat procedí a la venda, ans no quedés convertida totalment en ruïnes.

El 20 de gener de 1961 fou venuda a En Joan Miquel Sans per la quantitat de trenta-tres mil pessetes.

La imatge de Sant Joan Baptista fou traslladada al Temple parroquial on es venera

ALTRES NOTES HISTÒRIQUES

PRIVILEGIS I PRERROGATIVES DE LA POBLACIÓ

La circumstància d'haver estat la Vila, gairebé sempre, part integrant del reial patrimoni donà lloc a què de tant en tant es veiés honorada amb distincions i gràcies, que arribaren a constituir un verdader tresor de prerrogatives.

En Jaume I, en 1259, concedí ja a tots els qui poblessin la Vila, la redempció del pressupost i de tota paga de vectigal, obligant-nos només a concórrer a la host i cavalcada.

En Jaume II, en 1308, ordenà que la població no estés subjecta a cap altra en quant a l'administració de justícia, instituint per aquest fi una Sots-Vegueria a Sarreal, independent de la de Montblanc. Corrent el temps fou convertida, gairebé, en verdadera Vegueria, administrant justícia sobre set pobles, entre els quals hi eren comptats Malmany i Vallfogona de Riucorb

L'infant Joan, en 1383, en entrar en possessió jurisdiccional de la Vila, li atorgà el privilegi de què cap dels seus fills pogués estar presoner per més de tres dies i també que jamai fóra separada del reial patrimoni, facultant a les autoritats de la Vila el poder usar com a propi escut el de Catalunya, el qual conserva encara avui.

Sarreal, des de la creació de les Corts pel Rei Jaume I, comptà amb dos diputats, que eren elegits pel sufragi popular. El dia senyalat per a l'elecció els prohoms de la Vila es reunien en tocar la campana «ad hoc» a la plaça de l'Església, i per terna proposaven els noms a elegir.

En els temps posteriors, ultra els nomenats ja en el temps en què el senyoriu de la Vila revertí al marquès de Mortara, cal esmentar el de la celebració d'una fira anyal el dia 8 de desembre i un mercat tots els diumenges de l'any. Tant la fira com el mercat, que molts recorden encara la celebració llur, durant els segles XVII, XVIII i XIX foren cèlebres per tot Catalunya. El preu de les transaccions firals de Sarreal eren els acceptats per la contrada fins que la fira quaresmal de Santa Coloma de Queralt en posava de nous. I el preu del mercat del primer

diuenge d'agost tenia força fins a la fira de Santa Tecla que solem-
nialment s'aplegava en aquella població.

Des de temps immemorial comptà també la Vila amb una Notaria
resident per a autoritzar tota mena d'escriptures públiques. Inserir el
nom dels principals notaris:

En Jaume Tarrida (1512) - N'Antoni Vidal (1591) - En Joan Masdeu
(1612) - En Celdoni Perpinyà (1620) - En Bernat Generès (1772) - En Joan
Moles (1800) - En Jaume Ramon i Vidales (1875) - En Bonaventura Sa-
nahuja (1885)

L'Arxiu notarial actualment ha estat traslladat a Montblanc.

La presència del notari de Santa Coloma a la Vila tots els primers
dijous de mes i la del notari de Montblanc els tercers dijous de mes,
recorda, avui, el privilegi de l'antiga Notaria.

LA VILA CLOSA

La població de Sarreal, d'ençà de la guerra que el rei Pere III tingué contra el de Castella, quedà closa per un emmurallat, la qual es franquejava per tres portals: *el de Sant Joan*, situat al final del carrer del mateix nom; *el de Tàrrega*, situat a la banda oriental, allí mateix on finia el camí que arribava d'aquella població, i *el de Pedrenyà*, posat a la part nord tocant a les que avui són cases d'en *Garrofa* i *Salat*. Posteriorment també fou obert a la muralla el portell, anomenat *del Fatxenda* que encara existeix.

Els portals de la Vila es tancaven amb pany i clau, per això hem vist que en possessionar-se de la mateixa el marquès de Mortara, li foren entregades les claus. En els temps perillosos de guerra o malvestat era impossible l'entrar i sortir de la població sense fer grinyolar les portes d'alzina que es movien mandroses damunt les resistents frontisses. Dintre la Vila closa hi havia el castell, l'església, les places emporxades, els carrers tortuosos, per on, a l'hivern, no es podia transitar durant catorze hores sense l'ajut d'una bona llanterna, i també altres portells particulars, *el d'en Xamora*, desfet durant l'any 1936, *el del Fèlix* i *el de Santa Llúcia*, existents actualment.

El castell primitiu fou bastit a la part més alta de la població, en ço que avui es casa de l'Ajuntament. Des d'allí es dominava perfectament tota la fondalada del riu Anguera i les terres del veïnat. La torre de l'homenatge fou el suficient elevada perquè per mitjà de signes i flamarades es pogués comunicar amb els castells de Forès i de Sant Miquel de Montclar. Aterrat que fou el castell durant la revolta de Joan II, sembla que se'n construí un altre de provisional més cap al mig de la Vila, el qual tindria per una de les afrontacions l'antiga plaça de l'Estudi, segons s'ha pogut comprovar per mitjà d'un document del segle XVI, que tenia el vilatà En Joan Grau. A últims del segle XVIII encara s'anomenava, i posat per aquell indret hi havia el carrer del castell, el qual no sabem quin fou dels actuals. Dels castells avui no en queda rastre.

Tampoc existeixen dos dels principals portals de la Vila. A principis del segle XIX fou destruït el de Pedrenyà i el de Sant Joan, que moltes persones encara recorden, es desfé durant l'any 1936.

La població que feia vida dintre els murs de Sarreal, segons el cens de Cervera de l'any 1359, era de 1.000 habitants, amb 194 cases. El cens que efectuà Cook, enginyer d'En Felip II, en 1585, hi senyala 180 cases.

Ultra els casals de què havem fet esment en parlar de la guerra dels Segadors, es recorden de temps llunyans els d'En Padreny, Clarassó, (avui Guimerà), Calces, on es guarda empotrada a la paret del pis una formosa imatge del Sant Crist de primers del segle XV, Potau, Boter de l'Aluja, d'on sortí un monjo de Santes Creus, a inicis del segle passat, Xamora, Bot, i d'altres, que ens mostren quelcom de l'antic aspecte de la Vila.

L'HOSPITAL DELS POBRES

Sarreal ha estat en tot temps una Vila amarada de caritat evangèlica, ço que palesà perfectament en la fundació i continuació d'una Casa-Hospital, on, ultra els miseriosos de la població, eren acollits els transeünts que es trobaven a la Vila mancats de salut i de cabals.

La fundació de l'Hospital, situat dintre de la Vila closa, al carrer d'aquest nom, casa núm. 5, que existeix avui encara, no pot precisar-se detalladament, però la seva existència s'apuja almenys fins al segle XVI, segons es desprèn d'algunes escriptures de venda i d'últimes voluntats.

L'Hospital era administrat conjuntament per una comissió dels jurats de la Vila i el Rector, els quals, com era de consuetud, nomenaven un procurador per a la bona marxa de la comptabilitat.

Amb les deixes particulars que rebia la casa, amb les captes que es verificaven per la població, amb la bacina que es passava en totes les misses celebrades a Sant Joan, l'església de l'Hospital, i amb els censals que pagaven la major part dels propietaris que tenien terra a la partida de les «Estuvetes», podia donar-se un servei bastant acurat als pobres que es refugiaven en aquest lloc, i, a més de donar-los-hi pa i carn, eren acompanyats als pobles del veïnat per un propi, que era pagat per l'Hospital.

En 1765, entre altres arrendaments, quin import es donava a l'Hospital, hi havia els següents:

«... Item, Josep Ferrer, dit lo Piadós, paga per lo arrendament del Dissabte y Dilluns del Forn petit un llansol de bri de sis canas»

«It. Joan Castanyé y sos Companys del arrendament del Dimarts i Dimecres del Forn petit un llansol de sis canas».

«It. Miquel Miquel del arrendament del Dijous y Divendres del Forn petit un llansol de bri de sis canas».

«It. Pere Mateu, arrendatari de la Tenda del Oli un llansol de bri de sis canas».

«It. Josep Alió, arrendatari de l'aiguardent un llansol de bri de sis canas».

«It. es destina a l'Hospital lo arrendament del joc de la Pilota».

En morir un auxiliat era consuetud fer-li enterrament de pobre, i el Rector i beneficiats de la Parròquia assistien a l'acte funerari, amore Dei.

De totes maneres, potser per l'acumulació de pobres i de malalts, potser pel poc mirament en les despeses, l'Hospital passà penúria, i més d'una volta fou precisa la intervenció de l'autoritat superior per a que es portés com calia. Heus ací com s'expressava l'arquebisbe Fr. Josep Llinàs en verificar la Visita Pastoral a Sarreal el dia 18 de maig de l'any 1696.

«... Item, per quant abem trobat que la vila no porta la renda del Hospital cong^{da} y rao encara que stam informats que la vila gasta mes de lo quete de renda dit Hospital no obstant pera que se vagi al devant sesapia qual es la renda y lo que se gasta manam als jurats un llibre nou en lo qual continuen lo que rebran per la renda de dit Hospital y lo que per ell gastaran y juntament continuen la renda y qui la fa y que tots los anys quan entran nous administradors prengan inventari dela roba».

Aquesta monició està motivada per la poca cura que tindrien en les despeses, i mana el prelat que s'obri un llibre, on constin detalladament els ingressos i les despeses.

En la Santa Visita de 1737, es manà que l'Hospital fos consolidat, puix que estava tot clivellat i en prou feines es podia donar acolliment. L'arranjament fou portat fidelment a terme, segons consta en el decret de Visita de 1753, que fou practicada a Sarreal el dia 29 de juliol pel Dr. Josep Bellver, canonge i Vicari Capitular.

«... Item, Havem Visitat la Capella de Sⁿ Joan Baptista de la prⁿ Vila, trobanse aquella be y decentment per celebrarsi en ella lo Sⁿ Sacrifici de la Missa. Així mateix visitant lo Sⁿ Hospital trobam que actualment estavan fent obras per arreglarlo y per la manutenció de ell, y posaven en execució lo decret de la Visita del any 1737 al que Nos referim y reproduim en la prⁿ visita».

En 1759, el Plebà de Montblanc, Dr. Josep Muntaner i Murtra, Visitador de Sarreal, el dia 22 de juny, per manament de l'arquebisbe, deia:

«Ytem, exortam als Srs. Regidors de la present vila tingan lo major cuidado axi en mantenir la casa del Hospital de la mateixa vila, com en que no falte cosa per lo alivio y consuelo dels pobres malalts».

Com que en ço que es referia a tenir un llibre de comptes ben arreglat, i potser fins amb l'arreglar la casa totalment, observarien certa morositat, novament en la visita que feu, en 28 d'octubre de 1766, l'arquebisbe, Lario i Lancis, a la Parròquia i vila de Sarreal, estatueix:

«... Item, Per quanto en la Visita del Hospital avemos hallado que su techo y paredes estan amenazando ruina: ordenamos y mandamos al Ayuntam^{to} de esta Villa y al Administrador del mismo Hospital, que de la renta que tendra de oi en adelante procuren separarlo hasta ponerlo en debida forma, para que se puedan acomodar los Enfermos y Peregrinos q^e acudieren, y exhortamos a los mismos de su piedad. I por q^{to} hasta ahora no se ha llevado cuenta formal de las entradas y salidas al referido Hospital, mandamos también a los sobre dichos componen un Libro en que se noten con claridad y separación las entradas y salidas que hubiere, assi de la renta fundada como de las Limosnas de los Fieles, para lo qual nombrara el Ayuntam^{to} con asistencia del Rector un Administrador que sea cuidadoso y habil para el desempeño de este oficio».

Dos anys més tard, el dia 6 de juny de 1768, en lletres expedides de Tarragona estant, el prelat es mostra zelós de la bona marxa de l'Hospital, puix que diu:

«... Item, Respecto de que al fol. 233 del nuevo Racional consta que Mathias Carbonell fundó 10 ll. 10 s. y después de la reducción 18 s. para mantas en el Santo Hospital de dicha villa; y la Comunidad, por olvido, jamás ha satisfecho otra Limosna al Hospital, aunque la ha cobrado anualmente, declaramos que por lo pasado deberá dar al Hospital seis Mantas nuevas, y celebrar un Aniversario general por quien corresponda, y que en lo sucesivo deba pagarle anualmente dichos 18 sueldos».

La vila de Sarreal no es feu pas sorda a tots aquests advertiments, sinó que cuità a posar-los en pràctica, i així, quan en el dia 25 de maig de 1790, l'Exm. Sr. Francesc Armañà, feia Visita a Sarreal, deia:

«Dr. Fr. Francisco Armañá per la gracia de Deu y de la Santa Sede Apostolica Arquebisbe de Tarragona Primat de las Españas del Consell de S. M. ect. ect.»

En la segona Visita general de nostra Diocesi havem visitat aquesta Iglesia Parroquial de N.^a Sra. de la Asumpta de la Vila de Sarreal, y en ella lo SS. Sagrament y son Tabernacle, las fonts bautismals ab los

Sants Olis y demes a elles pertañent. Las sagradas Reliquias, lo cos de la Iglesia, sos altars y aras, y tot lo contingut en ella. Lo cementiri, la sagristia, ornaments, vasos sagrats, alajas y mobles. La Capella de Sn. Joan «intra muros», y las hermitas de Sant Cosme y Sant Damiá, y Sn. Barthomeu. Lo Hospital ab son llibre corresponent, los beneficis etc».

El llibre de l'Hospital era ja fet en 1766. Per ell sabem que en dit any pagaven censal a l'Hospital els següents veïns:

Rafel Vinadé (a) Diego .	30	lliures,	35	sous,	8	diners
Joan Balcells	40	»	6	»	2	»
Joan Panadès Sabater .	20	»	6	»	10	»
Josep Mateu Llord . . .	30	»	5	»	1	»
Francesc Cardó	40	»	1	»	9	»
Isidre Grau Pey.	30	»	2	»	4	»
Miquel Duch Teixidor .	30	»	9	»	5	»
Francesc Moles.	20	»	7	»	3	»
Bernat Generès (Notari) .	110	»	8	»	5	»
Regidors	3	»	15	»	4	»

Tots els anteriors censals rendien anualment 39 lliures, 6 sous i 7 diners.

Comptes donats per Agustí Borràs, administrador, en 1767.

ENTRADES: 125 lliures, 94 sous, 10 diners.

SORTIDES:

Pagat a Joan Morell i Antoni Pasqual.	18	lliures,	19	sous,	3	diners.
Pagat a Pere Grau, per dos fusts .			15	»		
Pagat a Magdalena Bonet, per jornals .			16	»		
Pagat a Joan Ollé, per guix	10	»	3	»	6	»
Pagat a Magí Tomàs, per una igüera .	14	»	9	»	9	»
Pagat a Josep Ametlla, per una finestra amb golfos i frontisses per dit Hospital	6	»	7	»		
Pagat a Salari a l'Hospital	7	»	9	»		

Inventari de l'Hospital fet pels administradors Pere Torres i Josep Fontanals, a 12 de gener de 1783:

- «Primo: trenta llensols entre usats i nous.
- It. dos llensols pintats.
- It. tres flassadas verdas usades.
- It. tres flassadas blancas.

- It. una xeringa.
- It. nou coixineras molt dolentas.
- It. tres llits de pots i bancs.
- It. un cosí de pedra.
- It. dos caixas ab sos panys i claus.
- It. una caldera dolenta.
- It. una corriola per lo pou.
- It. una campana petita.
- It. una imatge de Christo Crucificat.

Francisco Generès Molins. Secretari.

Com que a l'any 1802, en entrar els nous administradors, successors d'Isidre Espinal, varen trobar que entre les 219 lliures, 103 sous i 5 diners d'entrades, i les 197 lliures, 65 sous i 1 diner de despeses, hi havien 22 ll. 4 s. i 9 d. que no es justificava com havien estat invertits, el fill de l'Espinal, perquè ningú pogués sospitar de la rectitud del seu pare i d'ell, regalà a la parròquia un artístic sagrari.

A l'any 1812, Maria Generès i Miquel deixà en testament 60 lliures per l'Hospital i amb una pensió anual de lliura i 16 sous.

En 1817, morí a l'Hospital Antònia Potau (a) *la Gossera*, i hi deixà en testament tots els seus drets. La *xica de la Vicenta*, posseïdora d'una vinya d'Antònia Potau, pagava a l'Hospital, en 1820, una part de vi.

Ramon Mateu i Pere Ribó, en 1853, tancaren els comptes de l'Hospital en aquesta forma:

Entrades: 1944 rs. 12 ms.

Sortides: 1725 » 14 »

El dia 5 de juliol de 1859, el secretari Joan Sala presentava aquests comptes:

Entrades: 118 rs. 32 ms.

Sortides: 118 » 32 »

En el transcurs de la present centúria l'Hospital ha anat perdent utilitat i, ensems, la Vila ha descuidat aquella cura que en altre temps havia estat molt interessada.

L'antic Hospital de Sarreal encara s'aguanta avui en el mateix lloc, però ja fa alguns anys que no serveix i ha esdevingut en un estat ruïnós.

11. The first...

12. The second...

13. The third...

14. The fourth...

15. The fifth...

16. The sixth...

17. The seventh...

18. The eighth...

19. The ninth...

20. The tenth...

21. The eleventh...

22. The twelfth...

23. The thirteenth...

24. The fourteenth...

25. The fifteenth...

26. The sixteenth...

27. The seventeenth...

28. The eighteenth...

29. The nineteenth...

30. The twentieth...

31. The twenty-first...

32. The twenty-second...

33. The twenty-third...

34. The twenty-fourth...

35. The twenty-fifth...

36. The twenty-sixth...

37. The twenty-seventh...

38. The twenty-eighth...

39. The twenty-ninth...

40. The thirtieth...

Fills il·lustres de Sarreal

La galeria de fills il·lustres de la vila de Sarreal és ben remarcable. Publiquem els principals, dels quals fa menció la història:

LLORENÇ RIBES. Nasqué el dia 11 d'agost de 1677. Secundant la vocació religiosa i, ensems, l'afició que sentia per les lletres, ingressà, en 1691, a l'ordre gloriosa de la Mercè, a la qual professà en 1692. Després d'estar molts anys donat a la predicació, puix es distingí com a orador, i a l'exercici de la ploma, fou nomenat Prior General de tota l'Ordre, en 1730. Entre altres llibres publicà: *Compendio histórico de la antigüedad y excelencia de la Iglesia de Tarragona*. Després d'una vida plena de virtut i de treball finà el 4 de juliol de 1746.

PERE-ANTONI VECIANA I RABASSA. Es el fundador dels Mossos d'Esquadra. Veié la llum per primera volta el 7 de novembre de 1677. De jove passà a Valls, d'on era batlle en 1715. Fou un entusiasta propugnador de la causa de Felip V, el qual per a premiar-li la seva incondicional submissió, el nomenà director de les Esquadres, instituïts per decret del 21 d'abril de 1721, amb el fi exclusiu de perseguir els malfactors.

En aquells anys que seguiren a la *Guerra de Successió*, quedaven encara alguns bandolers guerrejadors que cometien tota mena d'arbitrarietats per les contrades, dels quals un era Pere Joan Barceló (a) *el Carrasca*, fill d'un carboner de Capsanes.

Pere Joan Barceló, en 1719, feu una invasió pel Camp de Tarragona, i amb 500 homes atacà Reus, Igualada, Terrassa, Piera, on se li ajuntaren 100 cavalls amb *el Bernic de Masquefa*, i el dia 5 de desembre es presentà a les portes de Valls, obligant a tots els pagesos que es dirigien al camp a posar-se al davant de la força. Veciana, des de que *el Carrasca* feu la seva entrada al Camp, posà a les muralles de Valls 150 ciutadans, amb els quals foragità els revoltosos, amb l'aplaudiment del capità general i del mateix monarca, qui, en crear un cos per a perseguir els revoltosos que feien vida refugiats per les coves i muntanyes, el nomenà Superior. Com que els allistats foren repartits primerament entre les poblacions de Valls, Rodonyà, Riudoms, Llacuna, Arbós i Vimbodí, en esquadrons, d'aquí el nom d'Esquadres o Mossos d'Esquadra, amb que foren coneguts.

ISIDRE ESPINAL. Aquest nom ens recorda una generació d'artistes de mèrit que escamparen arreu la fama de Sarreal. Els Espinal (a) *Xavalla* començaren a esculturar en els tallers d'alabastre que en els segles XVI i XVII enriquiren la Vila, i llurs obres encara corrien en el segle XIX. Isidre Espinal, qui no seria el primer d'aquest nom i professió, comptava amb un bon taller a últims del segle XVII. El dia 6 de juliol de 1698 morí un dels seus fadrins escultors anomenat Bernat Lluç, de Tarragona, i fou soterrat en el vas dels confreres del Roser. Espinal és l'autor d'un artístic retaule de la Immaculada que fins a l'any 1936 hi hagué a Santa Maria, de Montblanc; del famós relleu del Sant Sopar del priorat d'Escala Dei, d'algunes imatges de la catedral de Tarragona, i d'una munió d'obres escampades arreu de Catalunya, com el cèlebre grup escultòric apel·lat «el Misteri dels Pescadors» que figurava tots els anys a la processó del Divendres Sant a Tarragona, encarregat el 1713 pel preu de dos cents duros.

L'Espinal morí, havent fet testament davant de mossèn Fontanilles, el dia 30 de maig de 1737, essent el seu cos dipositat a la tomba del Roser.

ISIDRE ESPINAL. Fill de l'anterior i de Clara Espinal, i consort de Marianna Espinal i Vallet. Treballà en totes les obres que portaren la signatura *Espinal* durant tot el primer terç del segle XVIII. En morir el seu pare va perdre gairebé tota la família en pocs anys. Passà a millor vida el dia 5 d'agost de 1741. La generació d'artistes fou continuada pel seu fill, ISIDRE ESPINAL i VALLVE, el qual ensems que bon escultor fou un gran filantrop. L'Hospital, del qual durant molts anys en fou zelós administrador, ens palesa la seva bondat de cor. Morí als 65 anys, el dia 19 de setembre de 1800. Amb el seu hereu, ISIDRE ESPINAL, s'acabaren els *Xavalla* en començar la segona meitat del segle passat.

JOAN DE POTAU VIDAL. De la noble família Potau, la qual fou senyora de la Vila durant setanta anys. Fou diputat i alcalde de Sarreal per espai de molt temps. El seu traspàs tingué lloc el 31 d'agost de 1698, dipositant-se el seu cadàver a la tomba dels Angels, al paviment de l'església.

BERNAT GENERES i MATEU. Notari públic i advocat. Fou el prohoms de la Vila durant gairebé tota la segona meitat del segle XVIII, el qual per espai de quaranta anys autoritzà la major part de les escriptures de la comarca.

La casa Generès, emparentada amb la de Margarit, de Ros, de Sana-huja i d'altres de ben nobles de la nostra terra, és de procedència francesa. El nom generès fou ben conegut a Bearn (diòcesi de Tarbes) a últims del segle XIV. Molts fills d'aquella contrada professaven,

religiosos, al monestir de Sant Pere de Generès. A les acaballes del segle XVI els Generès s'establiren a Perpinyà, d'on es traslladaren a diferents indrets de Catalunya i d'Aragó, com Manresa, Talamanca, Molina... El qui per primera volta vingué a Sarreal (1673) amb el títol de farmacèutic fou Bernat Generès i Canadell, natural de Prats de Rei. Ultra el ja esmentat, notari de la Vila, veieren la llum a Sarreal, FRANCESC GENERES i MATEU, doctor en Cànon, advocat il·lustre i cèlebre catedràtic de lleis a la Universitat de Cervera, PERE GENERES I SANAHUJA (1763-1829), fill de Pere Generès i Mateu i Magdalena Sanahuja, doctor en Lleis en 1783, celebrà la primera missa en 1789. En 1791 fou nomenat beneficiat de Vilafranca del Panadès i en 1798 canonge comensal de la catedral de Tarragona, JOSEP ANTONI GENERES I SANAHUJA, germà de l'anterior, el qual va néixer en 1767, i en 1792 es graduà a la Universitat de Cervera, quin examen feu època en els annals d'aquella Universitat. Dos anys més tard fou nomenat advocat del Reial Consell. En 1803 era alcalde de Vic, traslladant-se després a Madrid, on obtingué el títol d'advocat de la Cort.

La casa Generès, entre altres títols i privilegis, ostentava el de baró de Canet de Rosselló. El seu escut d'armes era partit. A la part superior, damunt el camp verd, hi era posada una lleona d'or amb un cadell, ambdós ajupits en una gleva. A la part dessota, una torre de pedra amb tres finestrelles, damunt el camp groc (1).

JOAN PALAU I GENERES. Polític liberal del segle passat. Nasqué el dia primer d'agost de 1831 Havent cursat llatí i filosofia al col·legi superior de Valls, passà a la Universitat de Barcelona, on obtingué el grau de doctor en Farmàcia en 1853. Retornant a Sarreal, fou elegit alcalde. Amb la seva vinguda feren cap a la Vila una sèrie de periòdics de regust liberal, i, en trobar el terreny ja disposat i una tertúlia de vaguerosos que mataben les hores en companyia de Palau, començaren de malejar la població. Aquí prengué origen l'esperit republicà que tant ha dominat la Vila. En 1864, Palau fou diputat pel districte de Montblanc, i en 1869 diputat a les Constituents. Més tard fou elegit successivament governador de Castelló de la Plana i de València, càrrecs que de fet no exercí.

JOSEP VALLET. Escriptor de vàlua. Fou canonge de Barcelona i rector del Seminari de la mateixa ciutat. Predicà a l'Ermita dels Sants Metges en les festes, que celebrà la Vila a l'any 1885 en acció de gràcies per haver estat alliberada del còlera. El nom d'aquest patrici està íntimament lligat amb el del P. Vallet, jesuïta cèlebre, apòstol de l'Obra dels Exercicis Parroquials

(1) Dades extretes del llibre de la Genealogia de la casa Generès.

PAU LLORT INGLÉS. Nasqué a Sarreal l'any 1873. Fou el veritable propulsor de l'emigració sarrealenca a l'Amèrica Central. Habitant a Quezaltepeque (República del Salvador), arribà a ésser alcalde de la ciutat. «El Imparcial», periòdic que s'edita en aquella República, en el número 27, corresponent a l'11 de setembre de 1933, diu: «... 1912. Este año surge con firmes perfiles la recia y simpática figura de don Pablo Llor, el mejor alcalde de Quezaltepeque en los últimos veinte años». Fou reelegit en 1914 i en 1917. Morí l'any 1932.

CLAUDI AMETLLA I COLL. Nasqué a Sarreal el 22 de maig de 1883, d'on s'absentà ben prompte. Exercí a Barcelona i a Tarragona, la carrera del magisteri, i va abandonar-la per entrar en el periodisme català, al costat de Rovira i Virgili. Instat per aquest, ingressà a la redacció de «El Poble Català» i seguí intensament la vida política catalana, principalment el moviment de Solidaritat Catalana (1906) i l'apogeu de la primera Esquerra Catalana. Periodista de vocació, fundà l'Agència Fabra i col·laborà a nombrosos diaris i revistes de Catalunya. Fou Governador Civil de Girona (1931) i de Barcelona (1933) i diputat a Corts per Barcelona (1936). Ha estat un home d'una voluntat ferma i d'un treball constant.

ALBERT TALAVERA I SABATER. Veié la llum el dia 24 de maig de 1888. Advocat de nota i periodista, especialment dedicat a temes agraris i literaris. L'any 1914 començà una ferma campanya per la fundació de Sindicats i Cellers Cooperatius de la Conca de Barbarà, extenent-la després per la Manxa i pobles d'altres regions. Va fundar tot seguit i dirigí la Federació Agrícola de la Conca de Barbarà, obtenint 42 Sindicats associats de la nostra província i d'altres pobles veïns. L'any 1929 també va fundar i dirigir la coneguda Unió de Sindicats i Pagesos de Catalunya. Entre altres entitats, va presidir la Cambra Provincial Agrària de Tarragona i va ésser Comissari de la Generalitat de Catalunya per la nostra província.

Es distingí sempre per les seves qualitats humanes i per la gran capacitat de treball.

LA COMUNITAT DE LES MONGES

Durant catorze anys residí en la Vila una petita Comunitat de Religioses Carmelites de la Caritat, dedicada a l'ensenyança. Encara que llur estada fou curta, volem deixar-ne constància amb algunes dades que hem pogut obtenir, puix la seva vinguda tingué veritable importància en aquells temps, en que la població escolar de la Vila estava necessitada d'ensenyament.

Aleshores a la Vila solament hi havia una escola que estava situada al carrer de Sant Joan a l'edifici que avui és propietat de la Cooperativa Vinícola i fou, durant més de 40 anys, el local social de la Cooperativa de Vinicultors. Aquest edifici estava en males condicions i en la seva major part de temps sense mestre, essent la manca d'ensenyament un dels principals motius que induïren a les monges a establir-se en aquesta població.

En el mes d'octubre o de novembre de l'any 1879 vingueren a la Vila cinc monges de l'esmentada Congregació i anaren a residir en primer lloc a l'antiga casa de l'Hospital, situada al mateix carrer amb el seu nom, practicant l'ensenyança a la mainada i a noies grans que aprenien de cosir i de brodar.

La Comunitat acudia a l'església de Sant Joan per a celebrar els actes de pietat. Es interessant transcriure l'acord de l'Ajuntament en sessió celebrada el 20 de novembre de 1879:

«Luego enseguida por el Sr. D. Juan Farré Rabassa, Concejal e individuo de la Junta de Beneficencia se expuso que, conviniendo a las Señoras Monjas que se acaban de establecer para la enseñanza en el Hospital de esta población, poder pasar desde dicho edificio a la Iglesia de San Juan que tan inmediata se halla al referido Hospital, se acuerdan y aprueban por esta Municipalidad abrir una especie de galeria subterránea al efecto, puesto que dicho paso subterráneo contiene tan solo unos metros y que puede hacerse en un terreno de dominio público o sea por la calle. Y el Ayuntamiento convencido de la conveniencia de dichas señoras Monjas puedan ir i venir de dicha Iglesia sin la molestia de ir por la calle, acordó aprobar tal proposición y que faculta en cuanto está de su parte y sin perjuicio de tercero el que se abra el referido paso subterráneo» (1).

(1) Llibre d'Actes de l'Ajuntament.

De quatre a cinc anys les monges habitaren en l'edifici de l'Hospital, puix que en el curs escolar 1885-86 l'Ajuntament el va habilitar per escoles públiques, com es dedueix de la sessió celebrada el dia 11 de març de 1886, en la qual la Corporació, entre altres, prengué el següent acord:

«Incontinenti, el mismo señor Presidente manifestó que la Junta de Instrucción Primaria había acordado que la escuela de niños se trasladara del Hospital en que hoy se hallaba establecida a la antigua escuela, después que en el local se verificaran los reparos necesarios con el fin de que la enseñanza no se retrasara, como por desgracia sucede en la actualidad, por hallarse aquella establecida en el local del Hospital, el cual no reúne ninguna de las condiciones que son necesarias para que interinamente pudiera aquel servir para el fin que se le destinó, a cuyo objeto sería muy necesario reparar todos los desperfectos que en el mismo pudieran existir y que después de verificado esto, se trasladara a él la escuela de niños».

En deixar l'Hospital les monges s'establiren durant algun temps a la casa, situada al n.º 21 de l'actual carrer 14 de gener, anomenat a Cal Notari, que avui és propietat de N'Emili Mateu, i també a casa «Rutllat», de la qual només en resta el solar junt a la plaça de l'Església. Al voltant de l'any 1887 es traslladaren definitivament al carrer de Sant Joan a la casa coneguda per les «Monges», actualment Casal de l'Obra Cultural Recreativa de la Parròquia. Feia alguns anys que la casa havia estat comprada a En Josep Giné (C. Duch), el qual disposà, en l'escriptura de venda, que les monges ensenyessin gratuïtament a les seves dues filles.

L'adquisició i l'apariament de l'immoble foren realitzades per iniciativa del rector Mn. Francesc Aymamí, el qual ja s'havia interessat per a que la Vila tingués un col·legi dirigit per una congregació religiosa. En morir Mn. Francesc Aymamí Mañé, a causa del còlera, el 16 d'agost de 1885, les monges perderen a un gran afavoridor.

Les monges continuaren vivint i practicant l'ensenyament a la casa del carrer de Sant Joan fins a l'any 1893, en el que abandonaren definitivament la Vila. La seva marxa probablement fou deguda a que l'Ajuntament construí, cinc anys abans, en un sobrant de via pública del carrer de Sant Francesc, anomenat llavors raval de Sant Pere, unes escoles públiques que foren inaugurades el novembre de 1888, en el lloc que avui ocupa el magnífic edifici de la Caixa de Pensions i d'Estalvis. En les noves escoles públiques instal·laren una de nens i altra de nenes, on hi acudiren gairebé tota la mainada de la Vila. En quedar-se les monges amb una reduïda assistència d'escolars, no es pogueren mantenir i marxaren de la població.

Notes típiques i llegendàries

ELS «JUEUS» DE SARREAL

En la tradició catalana poca cosa es troba referent als jueus. Es creença arrelada que, en ésser expulsats, la gran majoria de jueus catalans varen convertir-se al cristianisme i acabaren per confondre's amb la nostra raça tan fonament, que avui és impossible de distingir, entre nosalres, els jueus, dels que no ho són, perquè hem acabat per tenir-ne tots els catalans un cert deix. Es un fet molt remarcable que Catalunya és un dels poquíssims països europeus on el problema jueu és completament desconegut.

Sobre els jueus a Catalunya és interessant transcriure la següent tradició: «En certa ocasió els jueus es proposaren d'establir-se de nou a Catalunya. En vingueren uns quants a explorar terreny, els quals entraren pel cantó de l'Empordà. Tot just entrats, veieren ballar la sardana. Sorpresos per la novetat es deturaren a contemplar la dansa. Aviat notaren com els ballaires en dansar comptaven, per això cregueren que poca forrolla podrien fer, puix el poble que compta ballant, té un sentit del càlcul i de l'estalvi molt més arrelat que els mateixos jueus». (1)

En terres tarragonines la tradició amb bastant fonament històric vol que hi hagués un nucli de jueus a la vila de Sarreal.

El mestre de les lletres catalanes, el doctor Milà i Fontanals, admirador entusiasta de tota la grandesa pàtria i col·leccionista, ensems, del seu «Folklore», en deixà apuntats els «renoms» de molts pobles de la contrada. En parlar de Sarreal anomena jueus als seus habitants. Per l'interès que ofereixen, creiem just reproduir-los íntegrament.

Diuen així:

«Mare de Déu del Tallat
Vós que'n sou aquí tan alta
En vista de tot l'Urgell
De la Conca i la Sagarra.
I la ciutat de Forès
Que's a dalt d'una muntanya.
A Sarreal són jueus
Aquella gent tan malvada.
A Rocafort safraners
Porten les dents rovellades.

(1) Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, núm. 461 «Tradició dels jueus a Catalunya» Barcelona 1933.

A Solivella les bruixes
 D'on surten les pedregades.
 A Blançafort els garruts
 Porten la cama girada.
 L'Espluga prop de Poblet
 Allí on habiten els frares.
 A La Guàrdia els bufons
 Que sempre fan bufonades,
 A Montblanc són els sabuts
 Allí on es formen els actes.
 Vilavert n'és bona vila
 Sinó que hi ha caiguda l'Arpa.
 La Riba prop de l'estret
 Allí on fan paper d'estraça.
 Picamoixons prop del riu
 Però més prop n'és la Plana.
 Alcover emplatejat.
 La Selva sobredaurada.
 L'Aleixar i Castellvell
 Terra de molta avellana.
 A Reus els cavallerets
 Porten perruca i espasa.
 A Tarragona les aigües
 D'on surten les llimonades (1).

En aquesta corranda popular que saltironant de poble en poble s'abaixa des de la punta del Tallat fins a Tarragona, no hi falta la dita de Sarreal, que dona el nom de *jueus* als seus habitants. «A Sarreal són jueus aquella gent tan malvada», «apodo» que d'ençà de la crema de l'església parroquial a l'any 1801, quedà a la memòria del poble amb aquesta forma:

«A Sarreal són jueus
 tenen l'Església cremada».

Que el nom de *jueus* donat als habitants de Sarreal és cosa arreu coneguda, no cal pas dubtar-ne. Però les paraules *aquella gent tan malvada*, que es llegeixen al vers curosament recollit per Milà i Fontanals, no anaven de fet contra els de Sarreal, sinó contra els jueus en general, quin nom evocava el record d'aquells antics jueus que, rebutjant el Messies profetitzat, el condemnaren a mort quan el seu adveniment fou una realitat.

Per què aquest «renom» ha estat aplicat amb tanta constància a la vila de Sarreal? Aclarir aquesta qüestió és difícil. Evidentment que no poden ésser acceptades com històriques les dues següents explicacions:

(1) «Romancero catalán». Barcelona, 1882.

La primera és pueril i prové d'una tradició segons la qual figuren a la processó del Dijous Sant o del Sant Enterrament, celebrada en aquesta població, uns simulats jueus que, per fer millor el seu paper, renegaven a desdir, donant lloc a la dita vulgar de «renegar més que un jueu de Sarreal».

La segona és una llegenda que diu que quan Pilat vingué a Tarragona, desterrat pel seu malfet en jutjar malament a Jesús, no trobà qui el volgués servir, puix que tothom sentia repulsió a tenir-hi tractes. Feu venir gent de Sarreal que, com a jueus que eren, el serviren amb goig.

A més de les dues precedents llegendes, creiem que existeix una explicació ben probable de la vinguda d'una colònia jueva a Sarreal.

Els jueus, d'ençà de la destrucció del Temple de Jerusalem per l'emperador romà Titus, ordinàriament han viscut escampats per diferents nacions i, per causa del crim deïcida, han estat mirats amb recel pels cristians, dels quals han sofert moltes vegades persecució oberta, majorment en arribar tots els anys els dies de la Setmana Major. En les poblacions de certa importància tenien barri separat amb porta diferent, on tenien instal·lada la Sinagoga. Barcelona, Tarragona i altres ciutats de la nostra terra comptaven amb la jueria llur, de les quals foren expulsats diferents vegades, principalment després de la pesta general de l'any 1348 que se'ls imputà haver-la portada d'Orient. La matança del Call de Barcelona fou terrible. Això donà ocasió a què fugint molts de les ciutats en les quals la vida llur no era prou segura, busquessin en les poblacions de menys importància la possessió d'un alberg on poder anar tirant, i efectuar, en quant fos possible, operacions mercantils. Molts dels establiments jueus en els nostres pobles no tenen altra explicació ni altre origen.

En quina data vingueren a Sarreal no consta, però en el segle XIV és cert que els jueus tenien a Sarreal instal·lada llur Sinagoga, i que per les operacions canvistes i enganyoses foren doblement mal mirats, fent-se ben corrent la dita: *curau dels jueus de Sarreal*.

En 1306 ens consta el fet d'una transacció en la qual intervé un jueu de Sarreal. L'ordre de l'Hospital volgué posseir ben net el territori dels castells de Vallvert i Cogul, però el jueu de Sarreal, Adzay Perfeyt els ho impedia amb uns drets que hi tenia adquirits, i que el seu avi Salomó s'havia fet seus a canvi de 150 morabetins d'or que li devia Guillem d'Aguiló. El fet d'anotar a Salomó, avi d'Adzay, ens obliga a concloure que els jueus eren coneguts a Sarreal ja en el segle XIII.

Un altre jueu, Maimó Cap, renuncià en el mateix temps, una quantitat que li devia Grau Alemany, senyor que fou de Vallvert (1).

(1) J Miret i Sans «Les cases dels Templers i Hospitalers de Catalunya».

Corrent el temps, el nom de *jueu* fou tan constant als habitants de Sarreal, que dir jueu i sarrealenc era una mateixa cosa. La realitat d'aquesta asserció és corroborada amb una llegenda ben popular que corria de boca en boca per la ciutat de Valls. Els vallencs, durant la segona meitat del segle XVIII, encarregaren al cèlebre imagineire Bonifaç la factura d'un grup escultòric per a la processó del Divendres Sant, que fos una representació del pas de la flagel·lació de Crist. L'artista, amb tot i la seva gran inventiva, es veié apurat per plasmar els personatges, els quals es veu que els hi volia donar apariència de jueu, exceptuant Jesús. Sabent, però, que existien els jueus de Sarreal, un dia de mercat s'encaminà a aquesta vila, i, després de donar una ullada als diferents tipus que efectuaven transaccions comercials, parà esment en uns sarrealencs de figura estrambòtica que es dedicaven a la venda de carbó. Bonifaç, trobà en ells el seu ideal perseguit. Sense que el carbó li fos necessari en féu una compra, ja que ço que li interessava era que aquells subjectes arribessin a casa seva. Descarregat el carbó a casa de Bonifaç, aquest, tot dient-los-hi que al moment els hi donaria l'import, s'esmunyí de sa presència i prenent els llapis i paper, posat darrera la porta i mirant per una esclotxa, anà dibuixant-los-hi les faccions estranyes que prenien llurs rostres a mesura que s'escorria el temps i creixia la impaciència per part d'aquella gent. Quan els tingué deliniats al paper, obrí la porta, pagà als malhumorats, posant-se de seguida de mans a la feina i executant un grup escultòric digne de lloança.

Per ço el *misteri* de la flagel·lació de Crist que es portava a la processó de Valls, era conegut amb el nom de *els jueus de Sarreal*.

Avui el nom de *jueus de Sarreal*, com gairebé tots els "renoms" populars, ha caigut a la completa desuetud.

LA PROCESSÓ DE L'ENCUNTRE

La Processó, anomenada amb el mot castellà de l'«Encuentro», és la més típica de Sarreal i posa fermall d'or als solemnes actes religiosos que la vila celebra amb motiu de la Setmana Santa.

Al matí de la Pasqua de Resurrecció ixen a la mateixa hora dues processons, que per indrets diferents es troben a la plaça d'En Padreny. La una, integrada per homes i joves, portant el Ressuscitat, surt del temple parroquial, i l'altra, formada de senyores i noies a lentorn de la Verge Dolorosa, surt del començament del carrer de Sant Joan, on hi havia l'església. En arribar les dues comitives a l'esmenada plaça hi ha el moment culminant de l'acte religiós, representatiu d'un esdeveniment històric i emocionant, com fou l'aparició de Jesús Ressuscitat a la seva Mare, la Verge Maria.

Col·locada la imatge del Ressuscitat davant de la Dolorosa, la coral de la Parròquia interpreta a veus els següents versets:

*Virgen y madre de Dios,
¿dónde vais tan de mañana,
tan triste y tan enlutada,
toda llena de dolor?*

*A buscar mi Hijo voy
en el Huerto del Calvario,
que, si en él no le hallo,
yo me muero de dolor.*

*Pues el mensajero soy
y la nueva vengo a daros
que dejéis luto y llanto,
y os vistáis de gala hoy.*

*Subid, soberana Reina,
en el trono del amor,
sea, pues, la enhorabuena,
reinad con el Salvador.*

A les paraules «que dejéis luto y llanto, y os vistáis de gala hoy» les zeladores de la Confraria dels Dolors treuen el mantell de dol de la imatge de la Dolorosa, que resta abillada amb el vestit de gala.

A continuació es canta el «Regina coeli», fent la pregària el sacerdot que presideix.

Comença el repic general de campanes i s'organitza una nova Processó que, recorrent els carrers de la Verge de Montserrat i del Roser, el Passeig i el carrer Major, retorna al Temple Parroquial, on es celebra la Santa Missa de la Pasqua de Resurrecció.

El veure un gran nombre d'assistents amb la joia exuberant de l'Al·leluia en el cor, aquest acte respira un típic aire matinal de Pasqua Florida.

L'origen d'aquesta piadosa i singular consuetud es remonta a la segona meitat del segle XVII, essent famosa per tota l'encontrada.

LA COVA CATIVERA

A quasi dues hores de camí des de la nostra Vila, dalt de la serralada que limita amb el terme del Pont d'Armentera, al peu del turó anomenat «Cogulló del Quadres», en un desnivell que forma la serra i a una alçada que sobrepassa els 800 metres del nivell del mar, des d'on en els dies clars i serenats es divisa la mar pel costat de marinada i la neu dels Pirineus per l'indret de tramuntana, es troba la *Cova Cativera*, lloc pintoresc, ferèstec i agradable en els dies d'estiu, quan la canícula es fa sentir, amb una font, que goteja i neix al bell mig de la Cova, d'aigua no gaire abundant, però fresca i bona.

En temps pretèrits no passava cap estiu sense que diferents colles hi anessin a fer-hi algun àpat, essent ensems el lloc de concentració de caçadors per a fer-hi el seu dinar i per a descansar a l'agradable frescor que s'hi troba. Allí també hi acudien caçadors de Cabra del Camp, de Montbrió de la Marca i d'altres pobles de la rodalia.

Avui les comoditats del nostre temps han restat importància a la Cova, puix molts sarralencs sols l'han sentit anomenar i no saben on es troba. Ens hem tornat més pràctics seguint l'evolució del món modern. Ara són pocs els qui estan disposats a caminar dues hores, pujant i baixant muntanyes i carregats amb les viandes per a fer una costellada amb allioli i per a respirar l'aire sa i la flaire perfumada de les flors boscanes i beure aquella aigua fresca i bona que hi ha quieta dins la Cova. Actualment existeixen mitjans per a traslladar-se còmodament a un bon restaurant, i, en lloc de contemplar el ferèstec paisatge de cingles de roca corprenedora, es prefereixen admirar les panoràmiques de les formoses ciutats i de les platges de moda.

Des del setembre del 1967 la *Cova de Cativera*, ultra els atractius naturals, té un encís espiritual, puix que unes mans piadoses, probablement d'un grup excursionista, hi col·locaren una formosa imatge de la Verge, amb les següents inscripcions:

«Hermano: Respeta a tu Madre»

«Germà: Respecta a la mareta del Cel»

La imatge, que sembla ésser una imitació d'estil gòtic, és petita i graciosa.

De primer moment la nova de la troballa causà en l'ànim de molts dels nostres vilatans una impressió sorprenent, car es tractava de quelcom insòlit esdevingut en una cova que és propietat d'En Josep Aluja Vinadé, però incontinent fou donada una explicació raonable al fet, i des d'aleshores només alguns sarraïencs, moguts per la curiositat, han anat a veure la imatge que en la Vila és anomenada la Mare de Déu de la Cova de Cativera.

La Mare de Déu de la Cova de Cativera

[Handwritten signature]

LES FONTS DEL TERME

Escampades pel terme hi ha una munió de fonts potables que constitueixen un atractiu natural pels excursionistes. La més típica i visitada és la *font de l'Ermita* amb l'aigua molt bona i saludable, a la qual dedicarem un capítol a part. La *del Salt*, sota les ombres espeses de les freixes, pollancs i salzes, està situada al lloc més pintoresc del riu Anguera, on també s'hi troben en altres reconcs ombrívols i típics de l'entorn les fonts *del Cano*, que assorteix actualment la població, la *del Pallarés*, *del Vitanyo*, *del Gil*, *de la Julia* i *d'En Bidet* envers la partida dels Plans. Les rodalies d'aquestes fonts estan rublertes de vegetació i mereixen ésser visitades per la seva frescor i delitosa estada.

En altres paratges s'hi troben fonts ben situades per a passar-hi estones agradables. Damunt del bosc del Cano hi brolla la *de l'Espinac*. A l'*Horteta* hi ha les fonts *del Xe* i *del Mico*, la qual proveïa antigament a la Vila. En un lloc pintoresc i ombrívol de la *Vallcervera* hi ha la *de l'Aubis*, en la partida de *Picaire* la *dels Frares*, en la *Valldosera* la *de l'Esperança* i en les Comes la *del Coix*. A la carretera de l'Ermita hi ha la *font de Dalt* i prop del pont de Sant Bartomeu la *de Baix*.

Algunes de les fonts esmentades són d'aigua molla, a causa de l'abundància d'estrats guixosos, altres de sabor molt agradable, fins de composició ferrosa i sulfurosa, com la *font d'En Clau*, situada en una racó ombrívola del bosc.

Mentre les aigües ragen abundants i fresques en algunes fonts, altres actualment ja s'han perdut, restant-hi sols el nom, o arriben als estius amb molt poca aigua i gairebé seques.

Totes aquestes fonts sempre havien estat molts visitades pels excursionistes de la Vila per a fer-hi dinars o berenars en els dies festius o d'esplai.

Encara que l'avenç del món ens ha brindat noves i agradables distraccions per a passar el temps lliure, sempre serà profitós disfrutar algunes estones en aquests llocs saludables que'ns ofereix la natura.

LES FONTS DEL TERME

and west side of the river...

of the town of...

The fountain of the town of... is situated in the middle of the town...

In other parts of the town... there are several other fountains...

Some of the fountains... are very old and have been used for centuries...

There are also several... public fountains in the town...

The fountain of the... is one of the most beautiful in the town...

There are also several... private fountains in the town...

LA VINYA EN LA HISTORIA

Sarreal no ha d'ignorar l'antiguitat de la vinya, essent el vi una de les seves principals riqueses.

El vi és tan antic com l'home. En la literatura més antiga ja es llegeixen referències a tan ric nèctar. Al Salm. 103 s'hi diu: «El vi alegra el cor de l'home».

Salomó en el «Càntic dels càntics» enlaira els amors de Sulamita, dient «que s'on millors que el vi», i en el llibre dels Reis es llegeix: «Veremaren i trepitjaren els raïms ballant, i després anaren a la casa del Senyor».

I concretant-nos al vi espanyol, els escriptors romans feren grans alabances dels vins de la Tarraconense i de la Bètica, pel fet que n'eren coneixedors i consumidors. Columela en diu que per servir el consum interior, era freqüent importar vins de la Bètica.

En Llucià de Samosata ens parla de l'entrada de Bacus a Espanya, avançant entre cors i danses.

Els vins de Tarragona tenien molta fama, i en feren elogis Marcial Plinius, Floro i Virgili.

La vinya indígena que es trobava en diferents regions espanyoles, fou aprofitada des de llunyans temps per a l'obtenció del vi. L'Emperador Probo es preocupà en gran manera del cultiu de la vinya a Espanya.

En el s. VII Sant Isidor, de Sevilla, després d'elogiar els vins espanyols, com un dels privilegis de la nostra terra, explica ja l'origen de vint-i-tres classes diferents de vins que s'obtenien al país.

La dominació dels moros, també es preocupà del cultiu de la vinya, essent consumits els raïms, com a postres o panses i per a l'elaboració de bons vins. També es diu que els musulmans no bevien vi, tant que el Califa Haxam II va somniar fer desaparèixer la vinya a Espanya per a acabar amb l'abús de la seva destil·lació; però els alts personatges li aconsellaren que no ho fes, car l'ús de les begudes alcohòliques estava molt extès, i si fossin arrencades les vinyes, es beurién vins obtinguts de figues o d'altres productes dolços.

En el decurs dels temps el cultiu vinícol continuà desenrotllant-se, arribant a ésser una de les fonts més sanejades de la riquesa nacional.

La vinya també és un cultiu típic del terme de Sarreal. Llurs camperols sempre l'han cultivat acuradament en un terreny abunyegat per comes i turons i poc adequat per a altres cultius que demanen plans d'alguna extensió.

Les vinyes del terme, primordialment, són les que han fet viure i prosperar el nostre poble i llurs veïns en la successió del temps.

La vida dels vinyataires sempre fou austera i plena de temences, ja que el fruit del seu treball depèn dels efectes atmosfèrics, havent de sofrir des d'immemorials centúries les secades o els aiguats, les pedregades, les gelades... que minven o fan perdre una collita.

A la meitat del segle passat aparegué el flagell de la fil loxera, que fou el més catastròfic pels nostres camps. La vinya es moria en tot al terme, en tota la comarca. De primer els pàmpols es tornaven grocs: sobre els sarments més curts, els raïms eren menys i més petits, després el cep ja no brostava...

A Espanya la fil loxera aparegué l'any 1877 per la comarca gironina de l'Empordà. Ensem s'estengué per tot Catalunya i per les províncies més meridionals de la Península, destruint totes les plantacions de vinyes.

Si la vida dels pagesos sarrealencs era migrada i estreta en la centúria passada per causa de les guerres, commocions polítiques i aldarulls de tota mena que desvastaren a Catalunya, la pobresa aviat s'accentuà en ple flagell fil'loxèric, car les tres quartes parts conreades del nostre terme eren cobertes de ceps, la planta més adient amb la terra vermellosa a les fondalades o groguenca del ciment als pendissos.

Aleshores començà en el nostre poble i en els altres sotmesos a la mateixa dissort la gran epopeia acomplerta en el silenci, el sacrifici i la misèria: la vinya malalta fou arrencada i en el seu lloc plantats els peus americans invulnerables al mal. Això vol dir dos o tres anys sense collita i altres tants amb collites deficitàries. I, per escriure, les despeses i els treballs extraordinaris demanats per aquella substitució i l'aprenentatge d'una nova tècnica vitícola, puix que el nou cep exigeix conreus més acurats que els altres.

La gesta heroica fou realitzada obscurament, en el treball dur, per perfidiós que durà anys, però el terme torna a ésser cobert de la vinya rediviva, més esponerosa i prometedora que mai. I el vi torna a rajar, a la tardor, en totes les cases, millor i més abundant que abans, amb aquella flaire agrosa que ho embolcalla tot. I les calaixeres tornen a amagar en un reonet algun bitllet dels grossos que només veu la llum del sol en circumstàncies greus, entre la recança dels posseïdors.

En aquell temps els vinyataires van aprendre a conèixer la vinya americana i a conrear-la. Plantaren els peus més adequats a cada terror, els empeltaren, els sulfataren, els ensofraren, els tractaren, en fi, per tal que la nova planta donés més que l'antiga.

Per a donar fruit els peus americans tingueren d'ésser empeltats amb sarments de ceps del país. En el nostre terme s'empeltaren molta varietat de classes de raïms. Entre altres són conegudes les següents: *Macabeu, garnatxa, panser, parellada...* de raïm blanc, i *trepat, garrut, lladoner, bovo...* de raïm negre. Gairebé tots de bona graduació i d'excel·lent classe de vi.

Passen els anys i els vinicultors han anat experimentant els rendiments de les varietats dels ceps que hi ha a les vinyes del terme de Sarreal i han arribat a la conclusió de que, *el macabeu* pel raïm blanc i *el trepat*, pel negre són les dues classes que produeixen més.

El *macabeu* és un bon vi de taula que molts anys fa de 10 a 11 graus i alguns arriba als 12. Es fa de paladar i de bon beure. El *trepat*, en canvi, no és de gaire bon beure pel seu gust un xic verd i bastant asprós; però en compensació té un color rosat esplèndid, clar i brillant que va molt bé per a barrejar-lo amb vins de bona graduació i de poc color, deixant-los en un perfecte vi de taula, que resulta bo de gust i d'una presentació magnífica, essent per aquest motiu bastant sol·licitat als mercats vinaters. Gran part de les vinyes de Sarreal han estat empeltades de *trepat*. La graduació d'aquest vi no arriba mai als 10 graus, si la collita és abundosa. Per a això hi ha la dita popular:

«EL VI DE SARREAL NO FA BE NI MAL».

LA FIRA DE SARREAL

El dia 8 de desembre es celebra a Sarreal una fira.

Aquesta fira es ve celebrant tots els anys des del segle XVI.

Durant els segles XVII, XVIII, XIX i part del XX fou cèlebre per tot Catalunya. El preu de les transaccions firals de Sarreal eren els acceptats per la Comarca fins que la fira quaresmal de Santa Coloma de Queralt en posava de nous.

Els temps moderns han restat importància a la fira, doncs l'avenç del món, l'augment del nivell de vida i els mitjans de comunicació fan que la gent no es traslladi a la nostra fira que també ha seguit la decadència de totes les fires de la major part dels pobles de Catalunya, on es celebraven.

La fira de Sarreal va tenir molta importància fins a la meitat de l'actual centúria, hi acudia una munió de persones de tota la rodalia que omplenaven els carrers de la Vila, principalment pel de l'Església i pel de la Verge de Montserrat hi transitava tanta gent que es feia difícilós el passar-hi.

Els firaires per seccions i menes d'articles s'establien en diferents llocs de la Vila:

A la plaça de l'Església hi havia *els saboters i ferrers de tall*.

A la plaça d'En Padreny, avui General Sanjurjo, s'hi establien els firaires de *tota mena de robes i les parades de quincalla i joguines*.

A la plaça de l'Estudi, avui dels Màrtirs, hi havia la fira dels *cereals i llegums de tota mena i plançons de ceps i d'arbres*.

La fira dels alls, molt important per tota la comarca, tenia lloc a la Muralla, anomenada raval d'En Targa, davant d'on avui es troba el magnífic Grup Escolar i l'esplèndid Camp d'Esports.

A cal Bruno, a cal Batlle, a la casa del Salat, del carrer de Sant Joan, a cal Josepet del Felip i a altres hi havia les quadres d'animals mular i cavallar, on es feien transaccions de molta vàlua.

I disseminades pels carrers centrals de la Vila, que eren els més concorreguts, s'hi col·locaven les turroneeres amb els seus davantals blancs i les taules plenes d'apetitoses coques de turrons d'ametlla i d'avellana.

Es posaven també parades de tir per distracció dels grans i dels petits, i cavallets per diversió de la mainada.

Als locals adequats es celebraven bons espectacles i balls amb famoses orquestres, essent de renom i de fama el ball de forasters al migdia, on hi acudia el jovent dels pobles comarcans.

Els firaires trobaven bona fonda a cal Bruno, i a cal Bufa servien uns plats de bacallà, especialment condimentat, que feien obrir l'apetit al més sobri en el menjar.

Avui de tota aquesta important fira anyal, que feia acudir gent de tots els pobles de la contrada, sols en queda gairebé el record i una modesta festa local un xic més important que els diumenges corrents. Encara es conserva quelcom del caràcter de fira, puix acudeixen alguns firaires amb petites mostres, com a resquícies de la importància que tingué en els seus bons temps.

ALGUNS MOTINS POPULARS

La vida tranquil·la dels sarrealencs ha estat pertorbada periòdicament per l'esperit guerrer dels avantpassats i per esdeveniments que, essent moltes vegades trivials i sense importància, han estat elevats a un pla moral i transcendent. I així quan un poble es dóna fàcilment a extremismes sense conservar aquell punt mig que s'anomena equilibri, pot dur la cosa a tots els heroïsmes i també a totes les catàstrofes. De tot n'hi ha experiència a la vila de Sarreal.

Un fet típic, que defineix el caràcter sarrealenc, és el motí popular, que per una qüestió intrascendent tingué lloc a la nostra Vila a finals de la centúria passada.

Uns quants caps calents havien llançat la consigna: *no pagar l'impost sobre els consums*. La fil·loxera anava matant la vinya, la principal riquesa del país, i aquesta raó semblava prou poderosa a aquells homes simples per a adoptar la decisió revolucionària. L'argument, en efecte, era més que plausible en una lògica pura, perquè la fil·loxera era la ruïna per a aquesta terra gairebé de monocultiu, ja no massa rica d'altres conreus que els vitícoles. Només que aquesta lògica no era la del Govern.

No pagar és sempre un consell ben acollit, i molt més entre pagesos. I encara més quan es pot recolzar damunt de motius tan sòlids. Així, la majoria de contribuents va abstenir-se de pagar. No va pagar l'impost simple ni les comminacions als morosos que queien amb aquella puntual fatalitat de la màquina administrativa, quan es tracta de cobrar.

Si, en un començament, el refús a satisfer aquella contribució era una demanda que no anava més enllà de l'estalvi d'uns diners, poc després esdevingué una causa moral. Les pessetes, per bé que no en tenien gaires, aviat interessaren menys que el punt, el principi. Calia que aquest prevalgués, i això a tothom semblava un cas d'estricta justícia. «Tan pobres serem pagant com no pagant, la qüestió és que passi la nostra», deien aquells pagesos.

Ben aviat hom va viure tan sols per aquesta reivindicació, que en l'esperit dels autors de la pensada i en el de molts prosèlits que a llur voltant s'arreglaren, aparegué com un deure sagrat i un cas de solidaritat poblejana.

De tal manera que la darrera visita del recaptador, feta mig d'amaçat i en companyia de l'agutzil i el «sereno», fou gairebé infructuosa. Els pocs temorecs que retiraren llurs rebuts van ésser copiosament esbroncats i tractats no menys que d'enemics del poble.

Per a fer-nos una idea de com era l'hostilitat popular a l'odiós tribut, recordem una cançó del temps, tan xarona com vulgureu, la qual, en pintar les delícies de Xauxa, rellevava en primer lloc que

*Allí els pagesos no paguen consums
i fer tiberis són els principals costums.*

La vila de Sarreal, doncs, en eixecar-se contra l'impost, no fa més que manifestar l'odi general, exacerbat per la malura que destruïa els vinyars.

El conflicte entrà en el seu desenllaç el dia que es disposaven a anar a embargar de casa en casa. Eren ben poques les que no estaven en descobert amb el fisc. Anit arribà el recaptador i dues parelles de la Guàrdia Civil. Què passaria?

De moment, el poble no sembla pas acoquinat. Creu que això és una provocació, i respon d'una manera adient. Per començar, cosa mai vista en els dies feiners i de bon temps, ningú no anat al camp. Escamots d'homes amb cara ferrenya ronden pels carrers, formen grups i es passen ordres breus. Sota la brusa, la faixa marca una prominència sospitosa, a la qual porten de tant en tant la mà, com fent una manyaça: l'arma és al seu lloc. Llur posat és decidit, talment soldats que esperen l'embestida de l'enemic. A llur voltant, colles de dones criden, avaloten i es desfan en impropèris contra el Govern, el recaptador, l'alcalde i els regidors.

A les vuit del matí, varen sortir de la Casa de la Vila el recaptador i les autoritats municipals, flanquejades de dos empleats subalterns. L'Ajuntament ha estat comminat pel governador a donar el seu suport al cobrador; aquell, però, s'ha oposat a la companyia dels civils, tement que aquesta presència seria presa com una provocació: volia evitar les conseqüències d'una topada amb el poble. Però aquesta arribà de totes maneres a la primera casa on van intentar l'embarg. Les harpies desfermades llençaren contra la comitiva ultra un ruixat d'insults, un altre, més contundent, de pedres. Els homes les hi guarden les espatlles a una certa distància i en actitud alarmant. El grup d'avalotadores es va espessint; el de llurs guardadors, també. L'escena pren un petit aire de drama.

L'alcalde i els regidors ja en tenen prou. Havent demostrat el desig de complir les ordres superiors, no volen arribar fins a la fi. Tenen por, i els repugna la feina a que hom els obliga, perquè en el

fons tots estan d'acord amb els refractaris. Es retiren sense glòria a la Casa Consistorial, i tanquen les portes darrera seu. A la plaça, la gentada, sobtadament a crescuda, vocífera i amenaça fins que apareixen els quatre guàrdies civils brandant els fusells i disposats, per començar, a repartir cops de culata. Aleshores la gent s'esvaeix amb una rapidesa tan miraculosa com la que l'havia congregada. Dues parelles esbandeixen dos cents homes que semblaven disposats a una lluita molt aferrissada. L'ordre regna als carrers silenciosos i nets de gent. De tot l'aldarull resultaren arrestats tres burdegassos, que duïen pistoles primitives. L'Estat va embargar unes finques dels regidors, i va sortir una cançó en la qual es ponderava el braó amb que el poble havia lluitat contra una gran força enemiga. Una carrinclona estrofa feia així:

Ja tenim el poble «manso».
Quan la tropa va ser allí;
amb raó que li sobrava
va callar i va sofrir.

Els quatre civils convertits en un exèrcit i la prudent retirada del poble en proesa heroica, són tergiversacions que fetes cançó tothom acceptava com la cosa més natural del món. Heus-ací com neixen les llegendes belles i falses! Al cap de poc, la veritat era la cançó i no el fet, tal com tothom l'havia vist.

Algun temps després, els polítics provincials s'apoderaven de l'afar i el liquidaren sense conseqüències desagradables per a ningú. Només que calgué, com era just, donar-los el cens sencer en les primeres eleccions, i encara pagar l'impost que originà tót el rebombori, perquè el fisc no pot perdre mai. I tot es va fer puntualment, sense que deixessin de cantar aquella mena de cançó de gesta. Durant molt temps, ningú no pogué treure'ls del cap que el banal incident havia estat un gran triomf: potser perquè amb ell els arribava a la ment aquella punta d'heroisme i de raresa amb que es rescabala de la monotonia de cada jornada.

UN ALTRE MOTÍ POPULAR A L'ANY 1920

Els anys següents a la terrible guerra europea de 1914 a 1918, es produí al nostre país una gran escassetat de tabac. Es formaven llargues cues de gent a les tabaqueries esperant el torn per a poder adquirir quelcom de tabac i, ensems, gaudir del plaer de fumar. Ja sabem que com més fretura hi ha d'una cosa qualsevol, també més ganes hi ha d'aconseguir-la i, aleshores, s'escamoteja tant com es pot la mercaderia per a obtenir guanys extraordinaris o per a afavorir als amics,

esdevenint el que anys després seria nomenat «straperlo», nom provinent del famós afer que l'any 1934 va donar tant que discutir i malestar als governants d'aquell temps, puix es pretenia instal·lar, primer a Sant Sebastià i després a Formentor, un joc de ruleta en el qual era substituïda l'atzar i actuava solament el càlcul, portat a Espanya per uns jueus holandesos associats, de nom Straus i Perlo, formant d'aquests dos noms «straperlo». Anys més tard l'estraperlo, ja adaptada la paraula a la nostra llengua, fou molt de l'abast d'aquell que no tenia escrúpols.

Quelcom semblant passava en aquell temps amb el tabac. Referent a la nostra Vila, era pel juliol de l'any 1920 quan es produí respecte a l'escassetesa pel tabac un cas, que es pot classificar de motí popular. En arribar la saca del tabac a la Vila, l'estanquer donava avís a l'Alcalde perquè pogués revisar-lo a fi de procedir al recompte i donar l'ordre de repartiment entre els veïns. Aquell dia l'Alcalde es trobava absent de la població i l'avís fou donat al Tinent d'Alcalde, el qual, no estant assabentat de la qüestió i de la manera en que es desenrotllava el repartiment, manà que la saca del tabac fos portada a l'Ajuntament per a procedir al recompte i distribució. La gent en saber que havia arribat el tabac s'anava congregant a l'estanc, que estava situat al carrer Major en un edifici que era de cal Vilaplana i ara és de cal Salat, fent cantonada al carrer de l'Església. La multitud demanava la presència de l'estanquer, el qual, preocupat per les dificultats d'acontentar a tothom, de mala manera digué que el tabac estava a l'Ajuntament. La gent es dirigí vers la plaça de l'Església i vociferava davant la Casa Consistorial, on es feia el recompte i s'anava dient que hi havia poc tabac, que no en tocaria gaire per a cada un. Els ànims de la multitud s'exaltaven, l'espera es feia enutjosa i plena d'angoixa. Mentrestant anaven acudint més persones, l'avalot, la confusió i el desordre augmentaven constituint un seriós tumult, en el qual tothom demanava tabac. En comunicar-se la quantitat que hi havia per a repartir, algunes veus exaltades manifestaren: que per aquella quantitat valia més cremar-lo tot al mig de la plaça. Les paraules malicioses i mal intencionades es pronunciaven continuament. L'Autoritat, veient que allò no podia acabar bé i condescendint amb la marratxada dels enutjats, manà a l'agutzil que anés a parlar amb l'estanquer, dient-li si trobava cap inconvenient en que es cremés i fos destruït el tabac. L'estanquer, veient el dubtós aspecte que agafava la situació i no volent sortir-ne malparat, respongué que per ell ja el podien cremar. Seguidament s'agafà tot el tabac i es cremà al bell mig de la plaça de l'Església davant la mirada rancuniosa i malhumorada dels manifestants que veien com cremava inútilment allò que tenien tant delit de gaudir i saborejar. D'aquesta manera tan vulgar com graciosa acabà l'aldarull i motí popular.

EL MOTI DE L'ANY 1934

El Dijous Sant de l'any 1934 es produí una manifestació, espècie de motí popular, davant del Temple parroquial, demanant amb crits i veus fellones el toc de la campana del treball, com a un altre dia feiner.

Des de temps immemorial fins a les recents reformes litúrgiques les campanes gnardaven silenci ja en el matí del Dijous Sant, quan es començaven els Sants Oficis; però en aquell dia un bon nombre d'hommes i dones, influenciats pels esdeveniments polítics nacionals que també portaven un caire antireligiós, volgueren trencar la tradició litúrgica i es manifestaren tumultuosament, cridant: Volem campanes! De moment els manifestants no obteniren ço que desitjaven puix es trobaren amb la seriosa i decidida oposició d'un petit grup de veïns que, seguint les ordres del Sr. Cardenal de Tarragona, es posaren al llindar del Temple i impediren l'entrada fins que les portes foren tancades. Aleshores l'avalot continuà, instant les claus de l'església, i cadascú donava la seva opinió sobre el particular. Les porxades de la plaça s'havien omplert de gent per a manifestar-se o per contemplar el singular espectacle. Era precís aconseguir el propòsit de tocar les campanes, però ningú s'atreví a donar un pas insolent que podia tenir fatals conseqüències.

L'autoritat municipal demanà l'intervenció de la Guàrdia Civil, la qual, també en aquest cas al servei dels qui paguen, exigí del senyor rector de la Parròquia l'entrega de les claus del Temple. I cap al tard del Dijous Sant tocaren les campanes de retornar al treball. D'aquesta manera s'aconseguia l'intent de trencar una tradició religiosa i d'humillar als qui eren considerats adversaris polítics.

D'aquest fet en parlaren alguns diaris de la regió catalana i en alguns indrets digueren: A Sarreal són jueus, car al Dijous Sant toquen les campanes.

Notes contemporànies de la Vila

INTRODUCCIÓ

La història és la narració i exposició veritable d'esdeveniments passats. Generalment la història s'escriu quan ja els fets, que's narren, queden molt llunyans, quan les persones contemporànies als fets ja no existeixen, com són la major part dels esdeveniments inclosos en les anteriors notes de la història de la nostra Vila.

En les presents, que comencem a escriure, ens proposem contar la vida contemporània i actual de la Vila amb llurs activitats industrials i comercials. Encara que moltes coses siguin conegudes o viscudes per la major part dels actuals sarrealencs, serviran de recordança pels qui les van viure, de coneixement pels qui no hi eren i en restarà constància per les generacions venidores.

DEMOGRAFIA

Quan no es compta amb dades ben concretes i reals resulta difícil efectuar una estadística; però recollint antecedents aproximats, que s'apropen molt a la realitat, i partint d'una data, la més llunyana que's pot i de la qual tenim coneixement, el moviment demogràfic de Sarreal durant els últims cent anys dona els resultats següents:

Hi ha referència de que a l'any 1860 la Vila comptava amb 2.600 habitants, però concretant amb xifres més reals és així:

Any 1890	.	.	.	2.243	habitants
» 1900	.	.	.	1.890	»
» 1910	.	.	.	1.767	»
» 1920	.	.	.	1.959	»
» 1930	.	.	.	1.923	»
» 1940	.	.	.	1.712	»
» 1950	.	.	.	1.692	»
» 1960	.	.	.	1.478	»
» 1965	.	.	.	1.508	»
» 1968	.	.	.	1.523	»

Es pot molt bé assegurar que el descens considerable de població durant el període de 1890 a 1910 fou produït en sa major part per la desastrosa plaga de la fil·loxera, de la qual aparegueren els primers focus a Espanya, vers la comarca de l'Empordà, a l'any 1877, extenent-se als anys següents per tot Catalunya i per altres regions de la Península. Les vinyes s'anaren morint fins a quedar completament destruïdes en el nostre terme. Llavors el cultiu de cereals rendia poc per la manca d'adobs nitrogenats i els demás cultius, com són ametllers, oliveres..., eren de poca importància. Això vol dir alguns anys sense collita i altres amb collites deficitàries quan gairebé tota la població sarrealenca estava dedicada a l'agricultura. La vida d'aquells anys fou misèria, essents molts els veïns que emigraren cap a Barcelona principalment.

Les terres foren novament plantades de vinya amb peus americans, resistents a la fil·loxera. I des de 1910 la Vila augmenta d'habitants degut al creixement natural de població i als sarrealencs que tornaren al poble per a emprendre de bell nou el cultiu de les seves terres.

En el cens de l'any 1940 torna haver-hi un dèficit important d'habitants, ocasionat sens dubte per la guerra civil espanyola que, contant els que moriren en la contesa, els que marxaren a l'exili i als pocs nascuts durant els tres anys, feu restar considerablement la població.

La baixa, que novament s'acusa a l'any 1950, és l'abandó de la terra pels pagesos que, considerant les poques possibilitats d'enfilar-se que ofereix la Vila, marxen cap a Barcelona per a buscar treballs més renumerats. Les males collites, els baixos preus dels productes de l'agricultura i un desig de comoditats foren la causa principal d'aquest èxode del camp.

En arribar a l'any 1965 la Vila augmenta lleugerament d'habitants degut a la creació de petites indústries que fan parar l'emigració i, ensem, a la vinguda de vàries famílies, procedents principalment de la província de Ciutat Reial i de Granada.

POBLACIÓ ACTIVA

Efectuant un resum aproximat a l'any 1969 i comptant des de les edats dels 14 fins als 70 anys, la població activa de la Vila és d'unes 1.078 persones, essent 296 les que no arriben als 14 anys i 147 les que passen dels 70 anys.

L'actual població activa es pot distribuir per la seva activitat i llur professió aproximadament de la següent manera:

Dedicats a l'agricultura	187	persones
» a l'alabastre	140	
» al comerç i indústries de l'alimentació	65	
» a confecció de peces de vestir .	59	
» a treballs de la fusta	44	
» a ciments i guix, paletes i pintors	40	
» a l'avicultura i ramaderia . . .	34	
Ferrers, lampistes i del transports . . .	22	
Professions liberals i administratives . .	27	
Professions o activitats no especificades.	40	
Dones dedicades a labors domèstiques al seu domicili	420	
Total	1.078	persones

S'ha de fer constar que d'aquestes dones dedicades als afers domèstics, moltes fan altres feines remunerades a casa seva i algunes també ajuden a temporades als treballs del camp, principalment en recollir la verema i les ametlles.

EDIFICIS DE LA VILA

La Vila actualment té uns 630 edificis, en els quals existeixen aproximadament uns 525 estatges, comptant cases i pisos. Alguns no reuneixen prou condicions de sojorn digne, però la gran majoria estan molt ben arreglats i disposen d'abastiment d'aigua i de bones comeditats. D'aquests estatges en l'actualitat n'estan ocupats 425. La resta dels edificis són magatzems, locals comercials i industrials.

LOCALS INDUSTRIALS Y COMERCIALS DE LA VILA

INDUSTRIALS:

- 1 Fàbrica de farines.
- 1 » de ciments i calç.

- 1 Fàbrica de guix.
- 1 » de productes alimenticis.
- 1 » de begudes refrescants.
- 9 Tallers d'alabastre.
- 3 » de ferrers i mecànics.
- 2 » confecció de peces de vestir.
- 6 Fàbriques i tallers de fusta.
- 5 Obradors d'alabastre.
- 4 Forns de pa
- 2 Escorxadors, un municipal i l'altre avícola.

COMERCIALS:

- 11 Botigues de queviures.
- 5 Carnisseries.
- 5 Merceries.
- 2 Botigues d'electrodomèstics i objectes de regal.
- 2 Botigues de mobles.
- 2 » de venda de calçat.
- 3 Comerços de productes avícoles.
- 1 Farmàcia.
- 1 Comerç d'adobs.
- 1 Gasolinera.

D'ALTRES ACTIVITATS COMERCIALS

- 2 Entitats bancàries.
- 2 Cafès.
- 1 Fonda.
- 2 Perruqueries d'homes.
- 3 » de dones.
- 2 Compra i venda de cereals i fruits secs.
- 1 Cistelleria.
- 1 Sabateria.
- 1 Cinema.
- 6 Granges avícoles i porquines.
- 6 Corral de bestiar de llana.

Diferents aspectes de la Vila

LA VIDA ECONÒMICO-SOCIAL

La vida econòmico-social de la Vila, com un fenòmen propi de la nostra època, ha sofert una evolució extraordinària. Les persones de setanta anys en avant han viscut plenament aquest canvi. D'un estat de migradesa i d'estretor han passat a una vida pròspera i benanant. També saben quelcom de la pobresa antiga, de la qual n'havien sentit parlar més d'una vegada als seus pares i avis, com tots els vells, molt donats a retreure el passat, especialment les desgràcies, puix els seus temps agafaven la major part d'un segle, durant el qual Catalunya fou desvastada per guerres, commocions polítiques i aldarulls de tota mena.

Deixant la miseriosa etapa de la vida de Sarreal, especialment durant la guerra del francès i dels set anys, cal evocar com la pobresa avial fou accentuada pel flagell fil'loxèric, del qual molts dels nostres ancians en tocaren les conseqüències.

Aleshores els sarrealencs tornaren a menjar l'escudella amb un os de porc ranci, les guixes i les farinetes, com llurs avis. La pobresa secular de terra eixuta i aspra, que es complaïen a retreure els ancians com un mal son passat, que amenaça sempre, ja tornava a ésser una realitat despiadada. Les tres carnisseries es reduïren a una, i només la freqüentaven les famílies dels malalts i alguns benestants que no depenien totalment del camp. Les bruses de teixit blau foren novament més nombroses que els geccs de vellut negre. La jornada s'allargà i el jornal s'escursà. Les pessetes escassejaren en gran manera per la majoria de les famílies. Aquells que abans passaven per rics s'endeutaren, esdevenint més pobres que els antics pobres, per tal com tenien més vinya a renovar.

El pa, l'element principal de l'alimentació en aquell temps, no era gaire blanc i el menjaven gairebé sempre sec, però en menjaven per la fam que tenien. Tothom, o quasi tothom, pastava a casa la farina de blat propi, dins uns estris anomenats pasteres. El blat no sempre era xeixa de primera qualitat i moltes famílies no en collien prou per al consum de l'any. La farina era baixa, i sovint calia barrejar-la amb la de sègol, ordi i fins veges. En el primer cas el pa resultava morè però gustós, en els altres dos, era més fosc i poc agradable al paladar. L'operació de pastar no es feia sinó cada catorze o quinze dies, segons costum general, seguint el qual durava més la pastarada: o sigui que no es menjava tant de pa.

El que els escassejava era el tall, és a dir, la carn, de qualsevol bèstia que fos. Moltes famílies engreixaven un porc, i la seva carn conservada amb sal o llard era el tall de tot l'any, menys els dies de la Quaresma, en que s'observava força l'abstinència ordenada per l'Església.

Només les cases principals freqüentaven la carnisseria, on es detallava el moltó: mai el bou o la vedella, bèsties estranyes al país en aquell temps. L'altra part de la població solament visitava aquell establiment en les diades, i encara per comprar la carn baixa, els menuts. Fora d'això s'acontentava del conill casolà, menjat amb arròs o suc. El tall comú del pobre era la tonyina en salmorra, el bacallà i, més que res, les arengades. Es compraven dues arengades per cinc cèntims, i tres per deu, quan eren més grosses. Aleshores amb una arengada en menjaven dues o tres persones. Actualment, en el temps de veremar, encara resulta una menja exquisida amb una escalivada de tomàquet, albergínia i pebrot, acompanyada d'un bon raïm.

En conjunt podem dir que l'alimentació d'aquella generació, com de moltes anteriors, era deficitària, encara que algunes menges d'aquell temps em semblen massa preferides avui, sobretot per les persones grans que no necessiten gaires greixos.

En aquest temps començà a estendre's l'ús d'alguns específics, dels quals abans no es tenia coneixement. Doncs bé, degut a la forçosa frugalitat que es tenia d'observar en el menjar, la majoria dels específics eren reconstituents, fortificants, és a dir, medicaments contra la feblesa, el raquitisme, l'anèmia i altres estats patològics de carència. Avui el major nombre d'aquests productes són, al contrari, per a combatre l'obesitat, les malalties del fetge, la hipertensió i altres malalties que en podríem dir d'excés.

Com a jornal, el guany dels pagesos d'aquells temps era baixíssim: entre sis rals i dues pessetes, més el vi que podia veure un home en una jornada de sol a sol, que venia a ser entre dos porrons i dos porrons i mig. Sortosament era un vi de poca graduació: altrament el treball n'hauria valgut de menys.

Poc versat en ciències econòmiques, no vaig a primilar si la relació preu-jornal aleshores era més favorable a l'assalariat que ara, com pretenen certs pessimistes dels temps actuals, nostàlgics de qualsevol passat. El que puc assegurar és que, malgrat els preus elevadíssims de les coses que avui són comunes, l'home, de qualsevol condició que sigui, viu infinitament millor que en aquest ahir llunyà, com ja anirem exposant.

En el camp de l'economia domèstica uns quants preus d'articles de primera necessitat ens donaran una idea de la diferència abismal entre aquell temps i el nostre: es podia comprar una arrova d'arròs per sis pessetes, una dotzena d'ous valia seixanta cèntims, preu que arribava i fins superava un xic la pesseta durant els mesos en què les gallines es desponen, un cervell costava trenta cèntims, unes sabates bastes per a caminar pel fang valien entre sis i deu pessetes; un vestit, d'home, d'aquells que s'esirenaven per al casament i duraven tota la vida, es podia adquirir entre quaranta i cinquanta pessetes; per una carga de vi es pagava cinc pessetes, les cerveses i les gasoses, que durant la última desena de la centúria passada irromperen ací com una gran novetat, costaven quinze i deu cèntims, respectivament. Per cert que la segona d'aquestes begudes assolí molt de prestigi, sobretot entre les dones, que a l'estiu la prenien barrejant-hi un ou cru, com a remei contra les ventrellades causades per les grans calors.

El pa «que Déu nos en do», com no deixaven mai de dir aquella bona gent en anomenar l'aliment bàsic, amb una mena de respecte religiós, valia quaranta cèntims el quilògram, quan era morè, i cinquanta cèntims, quan era blanc. Quan encetaven un d'aquests pans, hi dibuixaven abans una creu amb el ganivet. I quan hom en donava un crostó a un dels pobres captaires que recitaven en canvi l'oració, «que Déu us guardi de prendre mal», besava aquest crostó amb gest ritual de reverència, com es feia també en collir una llesca caiguda a terra. Per les festes majors, l'universal menjar encara rebia un altre homenatge: tallat en forma de trossets de coca, i després d'ésser beneït, era repartit als concurrents a l'ofici, el qual li llevaven les petites flors que hi eren clavades i se'l menjaven devotament com un aperitiu espiritual, en aquell temps i en aquest lloc on ningú no sabia què era un aperitiu, ni els feia cap falta.

Tallar-se els cabells valia vint-i-cinc cèntims i quinze afeitar-se, fent els dos serveis al mateix temps estaviaven cinc cèntims. En general, els senyors s'afeitaven els dimecres i els dissabtes, els benestants, no tan polits, els dissabtes només, i cada quinze dies una bona part de la població hirsuta.

Les consumacions eren escasses i, sobretot, de baix preu. L'aigua amb anís era la beguda més corrent. Els vermuts, els gelats... no es coneixien. Un cafè valia vint cèntims; però la majoria dels bevedors només es gastava deu cèntims amb mig cafè. Molts també freqüentaven la taberna, on podien beure un vas de vi per cinc cèntims. Durant el divertiment dels dies festius la compra de cacauets era quasi la única despesa, essent de deu cèntims l'ordinària.

A un pobre, si no li donaven una llesca de pa, com era el més corrent, podien donar-li dos cèntims, demanats amb «una gràcia de

caritat, que Déu us ho pagarà» i agraïts amb un patètic «Déu us augmenti la caritat». A finals de la passada centúria encara es feien almoines d'un cèntim, i poc després la minúscula moneda fou retirada de la circulació i quedà el doble cèntim com a unitat per a donar als captaires. Aleshores eren molt nombrosos i formaven una veritable professió, integrada per esguerrats, muts, vells i ganduls. En fi era un temps en què, per cinc cèntims, podíeu comprar un llonguet, com recorda la dita encara no del tot oblidada: «Amb això i cinc cèntims et donaran un llonguet», amb la qual s'engegava a passeig el quídam que volia col·locar un raonament poca-solta o vendre una andròmina.

Tot això, amb poques variacions, i aquestes en sentit de lleugeres alces, durà fins a la primera guerra europea, la del 14-18. El canvi radical, no sols en l'aspecte econòmic de la vida, sinó en tots els altres, tant de l'esperit com de la matèria, començà amb la gran conflagració, acclerant les que han vingut després, tant d'ací com de fora, l'evolució de la societat humana. Aquell conflicte bèl·lic separa dos mons i assenyala el començ d'una nova era. En l'aspecte econòmic-social representa el punt de partença d'una situació miserosa cap al vèrtex actual de prosperitat i de confort. Sobretot l'economia de Catalunya experimenta un ressorgiment esperançador quan la veïna França, mancada de les coses indispensables pels estralls de la guerra, adquireix molts productes del camp i de la indústria catalana.

Aleshores la nostra Vila també va realitzant la seva lenta transformació. L'obscura lluita és menada pels pobletans tots sols, sense adonar-se'n, sense escarafalls, com quan combatien la fil·loxera o qualsevol altra calamitat que tenien per fatal i natural. El tombant de la història pàtria s'insinuava amb un pregon neguit per millorar els temps dels pares.

L'evolució es realitza poc a poc i gairebé tot el progrés s'ha d'esperar del camp, puix la indústria i el comerç de la Vila són insignificants. I així els agricultors, esperonats per les circumstàncies favorables del temps i convençuts que la riquesa es forja treballant i es conserva estalviant, van treballar més que els avantpassats, però sobretot, van treballar millor, més intel·ligentment. El perill vençut de la fil·loxera fou un gran avís, els fatigs que comportà, un profitós entrenament. El conreu gairebé exclusiu de la vinya comença d'ésser simultaniejat amb els dels ametllers i els dels cereals es va intensificant. Els adobs químics, adés parsimoniosament usats, són llençats amb abundor damunt la terra, que paga el do amb una inesperada generositat. Gairebé tothom té una mula i un carro, en lloc del ruc que feia llaurades somes amb una rella del temps dels romans i que transportava a bast les collites exigües.

Els dos sindicats ajuden ací al desvetllament, propi dels nous temps, i, en noble emulació, sense baralles, pregonen l'interès de tots pels recaptés dels quals provenia el comú manteniment. El vi, elaborat dins els cellers sindicals, ja no s'agreja ni s'escalda, com sovint succeïa abans. També era millor i més abundant, tot i no ésser el sol producte de la terra. Si no és venut sempre a preus remuneradors, no és per culpa dels directors, sinó per la incomprendible incúria del Govern, absent d'aquest vital problema dels preus. No obstant, des del 1918 al 1936, exceptuant algun any i algunes vendes, el preu del vi segueix una línia ascendent. Així, a l'any 1923, per una carga de vi es pagava tres duros i en el 1931 el seu preu ja havia arribat a sis duros. Des del 1932, en el qual es comença a vendre a grau i hectòlitre, augmenta considerablement.

Els altres productes del camp també van experimentant una alça que ajuda a millorar la situació econòmico-social de la Vila. Les ametlles de seixanta cèntims el quilògram a l'any 1923 arriben a pagar-se a cinc rals durant els anys 1933-36.

La sembra de cereals cada any esdevé més abundosa, car els agricultors s'han convençut que amb diferents cultius podran superar més fàcilment la dissort que cau amb freqüència sobre els productes de llur treball. Així, quan hagim de sofrir les amargues conseqüències d'algun mal preu o d'alguna collita deficitària, es referan amb el preu o la collita abundant dels altres recaptés. D'entre els cereals destacava la producció de blat que tenia un bon preu. Per un sac de cinquanta quilògrams, es pagava de vint a vint-i-sis pessetes durant els anys 1925-36.

Durant la dictadura de Primo de Rivera i la República l'ascensió econòmica de la Vila fou una realitat, puix els rastres, que la misèria antiga havia deixat, anaven desapareixent. El menjar i el viure eren cada dia més confortables. Tothom vestia millor. El diner corria més i hom el desprenia amb menys gasiveria. Les famílies riques augmentaven i alguna vivia de renda. Els oficials es guanyaven bé la vida i alguns feren força cabals. El preu dels jornals era pel comú entre les cinc i les set pessetes. Els mestres de cases cobraven de vuit a dotze.

Amb l'esperit d'estalvi, com herència deixada pels avantpassats, en general una família podia viure confortablement, puix els preus dels queviures i dels altres articles de primera necessitat eren baixos en relació amb els jornals.

Els espectacles també resultaven bé de preu. El cinema fou mut fins a l'any 1930, que començà a projectar-se sonor a les dues sales de la Vila, la del Sindicat Agrícola i la del «Torero», anomenat «Cine Modern», el qual es trobava a la casa, on actualment hi ha la Farmàcia.

Els infants per vint cèntims i els grans per quaranta podien veure una sessió complerta. Moltes persones encara recorden que el «Torero», a més d'agutzil, era el nunci, que en donar la nova de cinema al Sindicat Agrícola ho feia amb poques paraules; però la propaganda i la retòrica eren llargues quan es tractava d'anunciar els seus espectacles.

A baix preu es podien admirar representacions teatrals per bons elencs d'artistes que sovint venien ací. La Festa Major, alleujada de números bàrbars, en contenia, entre les inevitables carrincloneries, algun de musical força acceptable. Durant l'any es donaven altres espectacles. De tant en tant arribava una colla de cantadors, i, algun cop, de cantadores, pobres artistes de quart rengle, que arrossegaven llur infortuni per aquests mons de Déu, actuant als cafès per un donatiu voluntari dels assistents. I aleshores en moltes cases la mestressa feia «morros» i mala cara durant vuit dies.

Amb pocs cèntims també es podia refrescar i menjar moderadament llamins. Però al cafè, hom hi prenia principalment cafè, o un líquid fumejant i negrós que tenia aquest nom, i en el qual entraven, tanmateix, alguns grans d'aquell arbrissó. Un vas senser, amb quatre terrosos de sucre, valia vint-i-cinc cèntims, essent encara corrent, sobretot els dies feiners, de només prendre'n mig per quinze cèntims. A l'any 1932 es va treure la costum del mig cafè, com també l'ampolla d'anís que acostumava haver-hi a les taules. Encara hi havia qui portava l'economia a no consumir més que dos carquinyolis o un «bolado» amb aigua, que no costaven més que cinc o deu cèntims. Els presumits prenien licors de marca per vint-i-cinc cèntims. A les festes senyalades, molts demanaven cafè, copa i «puro», i en pagaven cinquanta cèntims.

D'aquests establiments n'hi havien quatre a la Vila. Però els més importants eren «el de dalt» i «el de baix». Eren els més grans i tenien annexes sengles sales de ball. Per tres-centes pessetes i la despesa es llogava una bona orquestra pels dos dies de la Festa Major i en les diades el jovent tenia per set duros les orquestres «Espanya» o «The Yanki's Boys», de Montblanc, i els diumenges tocava un famós conjunt de quatre músics locals, anomenat «Els Bonets», car hi tocaven un pare i dos fills, portadors d'aquest cognom. Cobraven la quantitat de dotze pessetes per sessió de ball. Durant el temps de la República hi havia dues orquestres locals, la una tocava ordinàriament al «café de baix» i l'altra, la «Rítmic Jazz», al «café de dalt», guanyant cada músic cinc pessetes.

Per aquest temps s'inicia el veritable canvi dels mitjans de locomoció. Antigament sols les bèsties de càrrega feien el transport, i les persones viatjaven a peu, a dalt del ruc amb albarda o sàrria, o bé

amb sella si es tenia mula o cavall. Les dones, per a viatjar, i especialment les núvies en casar-se, pujaven als baiards, que eren com una cadira, posada i lligada a l'albarda, essent guarnits amb roba vistosa i amb el millor cobrellit quan la núvia sortia de casa per anar a viure al nou domicili.

Quan es tenia carro, també s'usava per anar a mercat o als pobles veïns, però era tan molest aquell sotrac continu i, durant l'hivern, el fred de peus que moltes vegades es caminava al costat del carruatge amb les mans a la butxaca.

Degut a les dificultats i a les inclemències, els nostres avantpassats traspassaven poc les muntanyes de la Conca. No parlem dels temps turbulents en què el bandolerisme campava obertament i que els assalts a les diligències es produïen com un fet endèmic i fatal, ni tampoc d'aquells temps de guerres, en què el perill de caure presoner representava pagar una crescuda quantitat de rescat segons la posició econòmica de les persones retingudes.

Quan el ferrocarril va arribant a les nostres comarques comença la decadència de la diligència, i són les tartanes de sis o més persones, que transporten als qui van de viatge. La primera tartana fou la d'En Bernadet en la passada centúria. A principis de l'actual segle la tartana d'En «Sastret» (dels germans Joan i Ramon Alió) feia diàriament dos viatges rodons a Montblanc i la tartana d'En Bru Arnavat feia el trajecte fins a Valls. A l'any 1909 En Bru traspassà el seu negoci al Pepet del «Cano», que l'explotà fins a l'any 1920. Aquests eren els serveis públics que aleshores tenien els sarrealencs per a sortir de viatge, puix a Valls o a Montblanc ja podien agafar el tren per a dirigir-se a altres indrets.

Cap el 1919 es comença a introduir el servei de cotxes. El primer, que pujava de Tarragona, fou anomenat el «drapaire», car era vell amb vela desencapotable. Feia el trajecte rodó Sarreal-Tarragona i durant un any estigué amb forta competència amb les tartanes.

A principis del 1920 En Fortuny del Pla comprà uns «Lancia», procedents de la guerra europea, i començà a fer la línia Rocafort-Tarragona amb el nom de «Omnibus del Pla de Cabra».

Aleshores el negoci de les tartanes ja resultava ruinós, car la gran majoria de persones viatjava amb els nous serveis de cotxes que eren més ràpids. Això motivà la unió dels propietaris de les tartanes, En Joan Alió (Sastret), En Josep Mateu (Pep del Cano), En Vicens de Rocafort, i també En Bru Arnavat i En Saperas del Pla, els quals compraren dos cotxes americans «Clydesdale» per a oferir als viatgers un millor servei més acomodat a l'avenç dels temps. A l'estiu de 1920 començaren a actuar amb el nom de «Conquesa». La nova companyia aviat va fallir degut a la mala administració, a la destroça dels cotxes i a la poca entesa dels socis.

A l'any 1921, En Florenci Mateu Fabregat (Florenci del Cano), En Josep Mateu Teixidó (Pepet del Cano) i En Benvingut Torné Bonet (Benvingut de l'oli), formaren una nova societat «La Hispano Sarrealenca», la qual en fusionar-se amb «La Hispano Igualadina» a l'any 1924 quedà definitivament amb el nom de «Sarrealenca, S. A.», que durà molts anys. En avant el servei fou més acurat, evolucionant al ritme del progrés. Des del 1920 al 1936 els preus dels viatges fins a Tarragona o Montblanc resultaven mòdics, essent consonants amb el nivell de vida.

A l'any 1924, es comencen a adquirir cotxes de propietat particular. Els primers de la Vila foren comprats per En Florenci Mateu Fabregat (Cano) i per En Salvador Cantó (Ventureta), que tenien un Ford model T. Entre els primerencs també figuren els adquirits per N'Antoni Vidrí Llorit (Pallarès), per En Maurici Ràud i per En Josep Montserrat Roig (Pepito del Bastè), que feia el taxi.

En aquest temps, el 25 de març de l'any 1926, moria el primer fill de la Vila, En Florenci Mateu Fabregat, a conseqüència d'un accident de cotxe, que havia tingut a la carretera de Sarreal a Rocafort. Així es començava a pagar tribut al progrés de la maquinària.

L'avenç obtingut ja és notable amb el canvi de mitjans de locomoció, produït per l'aplicació dels motors mecànics als vehicles de transport. Si al mar desapareixen les veles, a la terra la substitució del ruc, o somera, de la mula i del cavall, després de tants mils anys de servitud a l'home ha fet canviar la fisonomia dels nous temps.

Quan la vida econòmico-social de la Vila havia experimentat una millora i anava evolucionant, la guerra civil 1936-39 ve a paralitzar el seu desenrotllament durant alguns anys.

Com esdevé en totes les guerres, ací també n'hi hagué que s'aprofitaren, enriquint-se a desgrat dels demés, però la majoria en tocaren les desagradables conseqüències, vivint en l'estretor de mitjans o de queviures.

Degut als estralls causats per la contesa fratricida, l'economia de la Vila, i de quasi totes les famílies va quedar molt arruïnada o decaïguda. A més també moriren de diferenta manera bastants sarrealencs. Uns assassinats en el primers temps de la revolta, altres als fronts de combat i altres condemnats pels jutjats militars en acabar la guerra. Foren un bon nombre d'homes joves i vigorosos que no tornaren a les seves llars per a emprendre la dura lluita de la vida en aquelles circumstàncies en que haurien estat tan necessaris, car les economies de les famílies estaven exhaustes, les terres sense rendiment, els comerços buits i gran part de la moneda fou declarada falsa pel Govern.

Els queviures eren buscats amb gran delit per la fretura de menjar que hi havia. Per això els qui disposaven d'alguns articles de consum els valoraven a uns preus molt elevats, tant com podien sense cap mena d'escrúpol, venint a parar al mercat negre, anomenat estraperlo, que es posà molt en voga i a l'abast de tots els qui tenien mitjans o una avinentesa propícia.

Tots els articles de consum foren racionats, essent insuficients per l'alimentació. Llavors no quedava altra solució per acudir als estraperlistes, pagant preus desorbitats per a poder adquirir els aliments necessaris. Realment els anys següents a la guerra civil foren molt difícils per a tothom llevat d'alguns que s'aprofitaren dels càrrecs administratius per a retenir aliments i dels estraperlistes que es passaven la gran vida fent el seu agost.

Així que anava passant el temps, els nostres vilatans, capaços d'enfrontar-se a qualsevol adversitat, treballaven assíduament les terres per a refer les buides economies de les cases i per a treure'n especialment el blat i els llegums que eren les mercaderies més buscades per l'alimentació. També el comerç es posà amb activitat, la petita indústria d'aquells temps emprengué el treball i els mossos, mobilitzats encara, anaven regressant i incorporant-se a la seva tasca. Poc a poc es van superant les dificultats degut a l'estabilitat de la nació i al ferm esperit de treball dels sarrealencs. Augmenten les existències de tota mena d'articles de consum que ja són més assequibles, car tothom disposa de més cabals. Mentrestant també s'anà acabant l'estraperlo, fins i tot el Govern va dictar unes disposicions molt sèries en contra dels estraperlistes, amenaçant-los amb la presó en el cas de cometre aquest delicte.

Si bé l'economia local s'incrementà considerablement per l'esforç laboriós dels pagesos hereditaris d'una raça treballadora i valenia, en les dècades 1940 i 1950, degut en part a uns anys de secades amb collites minvades i a la baixa valoració dels fruits de la terra, es produí un important moviment emigratori, essent bastantes les famílies que emigraren especialment vers Barcelona per a trobar una vida més còmoda i un treball més remunerat. Aquest fenòmen d'emigració i d'abandó de tot el patrimoni causà una mena de pànic que feu titubar a molts ben arrelats en el poble, però, malgrat tot, la Vila tirà endavant.

En arribar a la dècada de 1960 canvia completament l'aspecte de la població. L'emigració dels anys passats es para, produint-se el fenomen oposat, no amb tanta escala, però bastant important. La Vila s'incrementa d'immigrants procedents del Centre i del Sud d'Espanya i recupera en part els habitants perduts.

En aquests últims anys la situació socio-econòmica ha variat considerablement. Els agricultors es mecanitzen, comprant tractors i altres

màquines pel conreu dels camps, ja que, en haver quedat menys pagesos, amb la maquinària cultiven més terra i, ensems, obtenen més quantitat de productes.

Per altra part es van creant noves indústries, no molt importants, però suficients per a donar treball a la població d'immigració recent i a la joventut local que recelava de posar-se a treballar a la terra i hauria marxat a la ciutat en recerca de nous horitzons.

L'erecció d'aquests establiments també ha fet que bona part de la població femenina activa pugui treballar i que els seus ingressos complementin aventatjosament l'economia de les famílies. D'aquesta evolució social i econòmica n'ha resultat que la Vila, eminentment agrícola, on quasi totes les entrades sortien del camp, hagi esdevingut d'una manera remarcable industrial i comercial, passant a segon terme la font de riquesa agrícola, puix el volum econòmic de l'activitat de la indústria i del comerç és molt més alt que el de l'agricultura. Per tant no som atrevits ni presumptuosos en afirmar que Sarreal passa actualment per l'època de major esplendor econòmic de la seva història. Això es nota en totes les manifestacions de la vida pública i privada dels vilatans que han millorat d'una gran manera l'aspecte de la Vila i de les cases on habiten, arrançant-les amb totes les comoditats i adquirint els aparells més moderns d'ús domèstic i televisors, que en l'actualitat ja n'hi ha cent quarant vuit, o sigui, una tercera part de la població en posseeix. Tambè es menja bé i en abundància, no manca el luxe en el vestir i en les joies, adquirides especialment per a senyores i senyoretetes, les despeses de les festes, commemoracions i divertiments són en general extraordinàries, s'han comprat trenta motocicletes, vuitanta motos, cent tres entre cotxes i furgonetes, catorze camions... i encara moltes famílies tenen quantitats notables de diner, empleades en hipoteques i béns immobles o dipositades en la Caixa del Sindicat, especialment en les llibretes d'estalvi dels establiments bancaris... Tot això esmentat ja demostra d'una manera palesa la pujança econòmica de la Vila.

En conclusió hem de dir que els moderns descobriments científics han produït en poc temps una extraordinària transformació de la vida de la comunitat i que en el breu espai d'un segle l'evolució en tots els ordres ha estat tan accentuada que sembla aparentment com si la humanitat hagués permanescut temps i temps en una letàrgia total, en una mena d'estàtica inactivitat creadora, vivint de les conquestes d'un temps arcàic.

LA VIDA MUNICIPAL

En començar aquest nou capítol cal remarcar que no intentem parlar directament del municipi en quant es refereix al Consell, presidit per l'alcalde, puix resulta molt difícil analitzar l'actuació de les diferents persones que han regit la població durant la present centúria. En general podem dir que l'Ajuntament que ha servit més al poble i que ha buscat el bé de tota la comunitat, ha estat el millor i el més honorat.

Ens limitarem d'una manera soma a enumerar les millores realitzades sota l'esguard o direcció de les Corporacions. En aquest sentit la vida municipal, des del començament de l'actual segle, és paral·lela a la dels seus habitants, així com llur vida econòmica va esdevenint més substanciosa, la Vila també va millorant. Durant el primer quart de segle no es realitzaren millores dignes de menció. El desenvolupament econòmic és lent, el nivell de vida progressa molt pausadament i la riquesa està en poques mans. Uns quants propietaris forts tenen bons edificis, però sens poder fer moltes despeses extres, ja que també corren el perill d'acabar els diners, puix varies famílies han anat desapareixent i marxant de la Vila després de vendre el seu patrimoni.

Cap el final de la dècada dels anys vint ja s'efectuaren algunes reformes a la Vila. Es va arreglar el Passeig, anomenat raval de Sant Pere, el carrer Monturiol fou allargat fins al de Sant Francesc, tirant a terra una casa i resultant-ne un beneficiós accés a dins de la població per aquella part. L'Estat va pagar la construcció del braç o tros de carretera nova per fora de la Vila des del pont de Sant Bartomeu fins a la carretera de Montblanc, suprimin d'aquesta manera el trànsit per dins de la Vila, puix resultava dificultós i perillós malgrat haver-hi en aquell temps pocs vehicles amb motor. Al voltant d'aquesta carretera tot seguit es comença a edificar, essent en avant el lloc en s'eixampla més la població.

En arribar a l'any 1931, adveniment de la II República, el nou Ajuntament, que tingué una dinàmica excel·lent, i moltes aspiracions, emprengué i realitzà algunes reformes i millores notables, entre les quals destaca la construcció del pont de la Font de Dalt, al camí de l'Ermida. Fins llavors s'havia de traspasar el riu per una palanca de fusta, amarrada a un costat amb una cadena de ferro que, quan baixava la rierada, era treta del lloc, impeding el pas fins que minvava la

corrent de l'aigua i es tornava a col·locar degudament. El riu s'havia de passar molt sovint, car a l'altra costat existien, encara hi són avui, els rentadors públics, gairebé únics existents, puix aleshores en poques cases n'hi havia.

Una altra millora de relleu va ésser la portada de l'aigua de la Font del Cano des d'Anguera fins al poble, puix tots els estius l'aigua de la Font de la Mica, de la qual s'abastia la població, escassejava i, a més, no era tan bona com la de la Font del Cano. Des de llavors ja sempre s'han vist rajar les fonts públiques amb aigua agradable.

En els últims anys anteriors a la guerra civil les Corporacions es dedicaren més a la política de partits que a procurar l'avenç i el millorament de la Vila. Foren uns temps incerts, abundants de lluites polítiques, que solament aconseguien causar un cert confusióisme de temor i malestar en la gran majoria dels vilatans i un neguit d'inquietud per l'esdevenidor.

Durant l'any 1937 es portà a cap una bona millora, que fou la construcció en ciment de la sèquia de les hortes, obra realitzada per la imposició de les autoritats d'aquell temps. D'altra manera hauria estat difícil fer-ho per pròpia iniciativa dels usuaris de l'aigua.

En narrar fets i circumstàncies del passat les persones de quaranta anys en avant sempre diem «abans i després de la guerra», com si la guerra fos una fita que determina i separa dues èpoques de nostra vida. Potser sigui així, ja que un cop acabada la contesa, la vida de la població experimentaria transformació gairebé radical, tant en les estructures econòmiques com socials. Amb els estralls de la guerra, la Vila va quedar bastant malmesa. La voladura del majestuós Campanar, que, ple d'orgull, s'alçava per damunt de les cases del poble, recolzades al seu entorn, deixà malparats els edificis de la plaça de l'Església, entre els quals la Casa de la Vila. Les restants parts de la Vila no sofriren desperfectes d'importància al pas dels exèrcits. També l'exèrcit en retirada, per a destorbar i retrassar l'avançada de les forces atacants, destruï el pont de Sant Bartomeu, de l'entrada de la població per la carretera de Valls, i el pont de la Salada, a la carretera de Belltall.

Seguidament fou designada la Corporació, formada per una Comissió Gestora, que emprengué l'administració municipal de la forma que li fou possible davant de la crítica situació, deixada per la guerra. La Casa de la Vila, Ajuntament i oficines d'afers públics, foren instal·lades, en un principi, al grandios edifici, propietat de l'antiga i senyorial Casa Potau, avui gairebé en ruïnes. A més de la construcció per part de l'Estat, dels dos ponts destruïts, una de les primeres obres que es feren, fou la reconstrucció de la Casa de la Vila, la qual ja es posà en servei a mitjants de l'any 1943, instal·lant-hi, pocs anys més tard, a la façana de l'edifici, un magnífic rellotge amb esfera il·luminada per a

tocar quarts i hores amb repetició. Després d'alguns anys aquest rellotge va ésser tret de dita façana i posat al Campanar reconstruït, essent ampliat amb quatre esferes il·luminades.

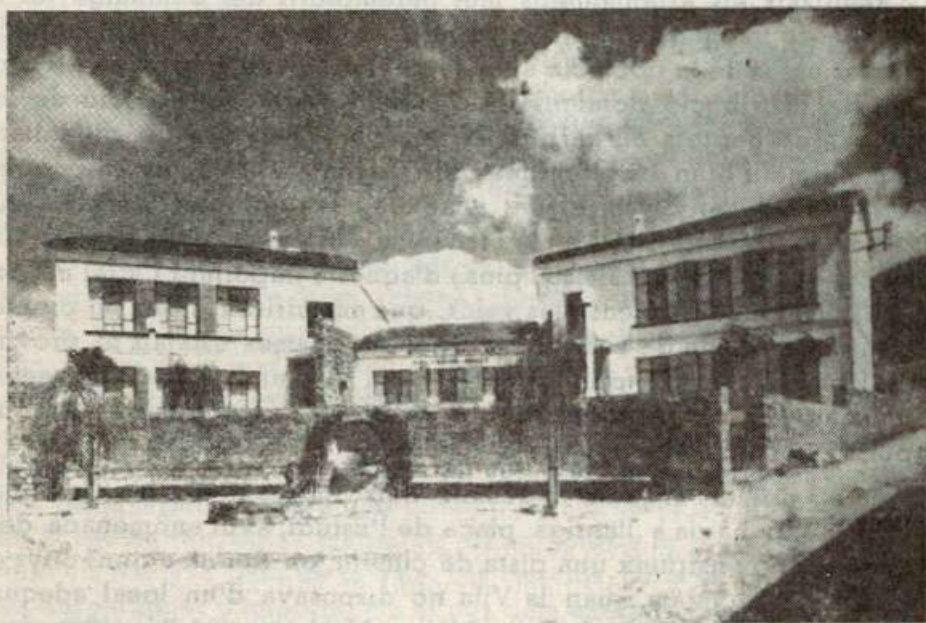
Aleshores els veïns començaren a desenrutar la plaça de l'Església i es realitzaren les primeres obres de reconstrucció del Temple parroquial, com també de les cases destruïdes, ocupant llurs propietaris, per cessió de l'Ajuntament, el terreny de via pública que hi havia sota les porxadades, de reminiscències medievals, existents a un costat de la plaça. La venda i supressió dels porxos fou un malencert de la Corporació, puix, a més de reduir les dimensions, va treure tota la importància típica a la plaça de l'Església.

Realitzats els arranjaments més peremptoris del damnatge de la guerra, ja es tractà de dur a bon terme l'ambiciosa i important obra de dotar les cases de la població amb aigua potable, efectuant-se els projectes de distribució domiciliària d'aigua i de la construcció de les clavegueres per tots els carrers de la Vila. Vençudes les dificultats, que majorment eren econòmiques, els esmentats projectes es posaren en execució a l'any 1948, essent acabada i inaugurada l'obra a l'any 1950 pel Governador Civil de la Província, En Josep Pagès Costart. Cal destacar que l'import (1.314.500 ptes.) d'aquesta important i vital millora fou costejat completament pels veïns, que adquiriren aigua en propietat, sense cap mena de subvenció dels Organismes estatals ni provincials. Dotades gairebé totes les cases de la Vila amb aigua, es crearen noves comoditats a l'ensem que la salubritat de les estades rebia un impuls beneficiós per a tots els habitants.

En els primers anys de la dècada dels 1950 es suprimeix l'abeurador, que hi havia a l'antiga plaça de l'Estudi, avui anomenada dels Màrtirs, i s'hi construeix una pista de ciment, on durant alguns anys es plantaren els envelats, quan la Vila no disposava d'un local adequat per a celebrar el ball de la Festa Major. Aleshores també construïren una font de bon gust a l'entrada del Passeig del Generalíssim amb el seu abeurador.

Ja de temps molt llunyans la Vila ambicionava la construcció d'unes noves escoles públiques, car les existents, situades en un edifici vell, no reunien les condicions mínimes d'espai, sanitat i decència. En diferents èpoques s'havia tractat de construir-les i àdhuc mirat algun possible lloc per a fer l'edifici. A l'any 1957 l'Ajuntament va comprar uns terrenys d'una extensió superficial de deu mil metres quadrats, que formaven part de les finques anomenades «Portell» del Moix i del Botja, situades al Nord-Est de la Vila, entre els carrers de Targa i del Nord. La finalitat de la compra d'aquesta important parcel·la de terreny fou la construcció d'un Grup Escolar i d'un Camp d'Esport.

¡To seguit es va fer l'explanació per al camp de futbol, disposant, ensems, el projecte i edificació del magnífic Grup Escolar «Salvador Ninot», que avui disfruta la mainada i que consta de cinc aules còmodes i espaioses, dotades de tot el necessari per l'ensenyament primari en els temps actuals. L'edifici és de bona planta, gran, airós i elegant. El seu cost ultrapassa el milió de pessetes, havent regalat tot el mobiliari la Direcció General d'Ensenyança Primària. Fou inaugurada l'obra pel Governador Civil de la Província, En Josep González-Sama, el dia 30 de gener de l'any 1960. El nou Grup Escolar està dedicat a la memòria d'En Salvador Ninot Miró, que fou durant molts anys mestre de la nostra població, havent deixat una pregona empremta en l'ensenyament i en l'educació de la juvenalla.

Grup Escolar «Salvador Ninot»

Seguidament, en vàries etapes i gràcies a l'eficaç ajuda de l'afició futbolística, s'ha arreglat el camp de futbol i s'ha vorellat tot el seu entorn, havent-hi seients i uns bons vestuaris amb dutxes, essent un magnífic camp, només superat pels d'herba, puix les instal·lacions són de les millors de la província en els pobles de la nostra categoria. També hi ha el projecte de completar el Camp Municipal d'Esports amb altres instal·lacions esportives.

Durant la dècada del 1960 a 1970 cal destacar la demolició de tres cases velles de la plaça de l'Església, començant, ensems, a ésser agençada. Amb aquesta encertada millora es feu més gran la plaça, que,

actualment arriba fins al carrer de l'església. També és ben notable el progrés lograt en l'eixampla i en la urbanització de la Vila. Amb la compra i derroc de dues cases del carrer de Sant Francesc s'obriren dos nous carrers que donen accés al centre de la població per la part Oest, on ja hi han construïts tallers d'alabastre i edificis de bon gust. El nom dels esmentats carrers són XXV Anys de Pau i Avinguda de Catalunya. Així mateix el carrer de les Eres ha estat perllongat fins a la carretera que ve de Valls o Avinguda de Calvo Sotelo i a la part Est de la Vila també s'ha construït una nova via, al costat del Camp Municipal d'Esports, continuació del Raval de Targa, molt beneficiosa per l'entrada i sortida del trànsit de la població.

Amb un gran esforç econòmic dels vilatans propietaris d'edificis s'han pavimentat gairebé tots els carrers de la població. Aquesta millora, que dóna a la Vila un aspecte pulcre i una distinció de progrés, ha costat alguns milions de pessetes.

Durant aquest temps s'han erigit magnífics edificis, entre els quals destaca el construït per la Caixa de Pensions i Estalvis al solar, on anteriorment hi havia les Escoles. Es un soberbi i modern edifici per estades i oficines, que dóna prestigi a la Vila.

En els últims anys, degut a alguns estius secs, al confort de les cases i a la pujança de les indústries, ha escassejat l'aigua, havent de resoldre les Autoritats locals aquest problema tan molest. Es procedí amb un conducte de tubs a la recollida de les aigües de totes les fonts i fontanelles que hi han en el troç del riu Anguera des del pont vell, sota de les ruïnes de l'església de l'antic poblat d'Anguera, fins a la Font de la Júlia, des d'on surt tot el devessall d'aigua vers la població amb una nova canonada més gran que l'anterior, que va des de l'esmentat pont vell d'Anguera fins a la caseta de la bomba, elevadora de l'aigua de la Vila. Són més de 3.500 metres de canonada que ha costat prop d'un milió de pessetes.

A l'any 1969 es col·locà a l'entrada de la Vila per la carretera de Montblanc la Creu Termal de Sant Bartomeu, admirable joia arquitectònica del segle XIV, que des de finals del segle passat estava situada dins del Cementiri municipal.

En començar l'any 1970 s'ha construït un nou dipòsit, regulador d'aigua potable, de 500 m.³, més alt que l'existent, per a que l'aigua arribi perfectament a totes les cases de la població. Es una obra important d'un cost aproximat a les 600.000 pessetes.

En la present relació hem pogut constatar com durant la última dècada l'auge econòmic de la Vila ha donat una important embranzida a la vida municipal.

LES COOPERATIVES EN LA NOSTRA VILA

Les Cooperatives són associacions que tenen la finalitat d'efectuar operacions econòmiques, que reportin utilitat mútua, de fomentar l'estalvi i de suprimir certs intermediaris en les esferes de la producció, del crèdit i del consum per a obtenir beneficis comuns que es reparteixen entre els associats, essent variable el nombre de socis i, per tant, el del capital.

Les condicions necessàries per la prosperitat de les Cooperatives, són:

- 1.ª Que tinguin una hàbil direcció.
- 2.ª Que existeixi molt d'ordre no volent exercir tots la mateixa autoritat.
- 3.ª Que el diàleg entre la direcció i els socis sigui positiu, intentant buscar sempre el bé comú, i
- 4.ª Que l'administració dels béns dels associats sigui escrupulosa, recta i prudent, essent exercida per pocs i competents, car, com diu l'adagi, quants més són a administrar una cosa resulta pitjor administrada.

Passats els estralls de la fil·loxera, de nou foren plantades les vinyes que començaren a produir.

En els primers anys d'aquest segle el moviment cooperatiu, iniciat a la veïna nació francesa, s'anava propagant a la nostra Regió. Amb el nom de Sindicats s'agrupaven els pagesos i colliters per a valorar més els productes que obtenien amb llur esforç.

Amb data 15 d'agost de 1907 i amb el nom de Sindicat Agricol es constituí a Sarreal la primera societat d'aquesta mena, organitzada per un grup petit de pagesos modestos. La nova entitat té el fi d'elaborar conjuntament el vi de la pròpia collita, de l'adquisició d'adobs i d'altres articles pels associats. El seu primer President fou el vilatà En Francesc Vilà Miret que li donà una important embranzida. El primer domicili social s'instal·la a la casa n.º 21 del carrer 14 de gener, actualment propietat de N'Emili Mateu. A l'any 1913, aquest Sindicat, que anà prosperant i augmentant el nombre de socis, construeix la seva bodega amb instal·lacions de maquinària, adequada per la transformació del raïm. Aquesta bodega, reformada posteriorment, és la que avui està situada al carrer 14 de gener i senyalada amb el nom de Bodega n.º 2 de l'actual Cooperativa.

També durant l'any 1913 el Sindicat Agrícol compra l'edifici de cal Belltall, on hi havia en funcionament un cafè i una sala de ball i de teatre. L'Entitat hi trasllada el seu domicili social i, fetes unes reformes al conjunt de l'edifici, queda un local decorós i suficient pel desenvolupament de la Societat.

El dia 6 de març de 1914 es crea una nova entitat, el Sindicat de Vinicultors, amb molts més associats que el Sindicat Agrícol i amb la major part dels propietaris més importants de la Vila. El seu primer President és En Josep Farré Ferrer. La nova entitat instal·la el seu domicili social al carrer de Sant Joan, n.º 32, anomenat a cal Corcat, on hi ha el cafè, la sala de festes i les instal·lacions per la vida del Sindicat. Seguidament construeix la seva Bodega entre la carretera de Belltall i la de Santa Coloma de Queralt amb la maquinària més moderna d'aquells temps per a elaborar el vi.

Amb l'erecció dels dos Sindicats queden associats la major part dels pagesos i propietaris de la Vila, llevat d'un reduït nombre d'agricultors que tenen lloc suficient a casa seva per a posar el vi i d'altres, poc decidits, que en l'esdevenidor també portaran el vi als cellers dels Sindicats.

A l'any 1919 es crea la Federació de Sindicats de la Conca de Barbarà, posant el seu domicili a Montblanc. S'hi adhereixen tots els Sindicats de la Conca, excepte un dels dos Sindicats de Barbarà. La Federació construeix una fassina per la destil·lació de l'alcohol, procedent de les brises, situada a l'antic Molí del Poca vora la carretera i prop de l'Espluga de Francolí.

Una de les obligacions dels Sindicats amb la Federació és la de portar-hi les brises de les collites del vi. En pocs anys els Sindicats de Sarreal veieren que la confederació no donava els resultats esperats, puix, entre altres inconvenients, esdevenia que les despeses de carreteig i transport de la brisa dels Sindicats a la fassina eren molt elevades amb relació a l'escaç valor del producte. Aleshores procuraren desfer-se del tracte o compromís contret i escripturat. El Sindicat Agrícol, en ésser econòmicament més dèbil i en tenir molt menys quantitat de brises, va procurar deslligar-se mitjançant una avenença amb la Federació, però no així el Sindicat de Vinicultors que no volgué portar-hi la brisa, alegant que el negoci era ruïnós i que devia procedir-se a una revisió de les normes establertes. La desavenença fou total. Llavors la Federació va portar l'assumpte als jutjats, formulant-se el famós «plet de la fassina» de gens grata memòria i econòmicament funest, car el Sindicat hagué d'acudir al pagament de les despeses, que foren molt quantioses, a més d'ocasionar a la Vila durant bastant temps malestar i desavenences amb odis entre els veïns i socis del Sindicat.

A l'any 1930 el Sindicat de Vinicultors, com a prova de la bona marxa i progrés de l'Entitat, construeix un nou edifici-bodega d'unes dimensions aproximades a l'anterior per a ampliar l'estiba existent, obtenint una cabuda d'uns 35.000 hectolitres de vi. El Sindicat Agrícol disposa d'una cabuda d'uns 17.000 hectolitres, resultant que entre els dos poden encabir tota la producció de vi del terme de Sarreal.

Els dos Sindicats, que regulen gairebé tota l'activitat agrícola, van prosperant i en ells progressa la vida socio-econòmica de la pagesia. Estan regits per una Junta Directiva de 9 socis, elegits en reunió general, de la qual tots els anys se'n renova la tercera part (últimament la meitat). Dels constituents de la Junta Rectora, en són nomenats el President, Vice-President, Tresorer... També funciona en cada Sindicat una Caixa Rural de Prèstecs i Estalvis, molt beneficiosa pels associats. L'administració és hàbil i saludable i les entitats s'adapten a les vicissituds i esdeveniments dels temps fins a la nostra guerra civil, quan les circumstàncies anòmales obliguen a adoptar noves orientacions, constituint-se durant la contesa un Sindicat únic.

Acabada la conflagració interna de la nostra patria, ràpidament es torna a posar en marxa la vida regular dels dos Sindicats que emprenen el difícil camí del ressorgiment de l'economia dels pagesos, decaiguda i gairebé arruïnada a causa de la guerra. Salvant esculls i obstacles, que de tant en tant es presenten, les entitats tiren endavant i els socis en reben l'ajuda precisa

A l'any 1947, en compliment de la Llei de Cooperació de 2 de gener de 1942, els dos Sindicats de Sarreal cambien de denominació, constituint-se amb el nom de Cooperativa Agrícola i Cooperativa de Vinicultors, que seran continuadores a tots els efectes dels Sindicats, anomenats fins a l'esmentada data, i quedaran integrades dins el si de la Unió Territorial de Cooperatives del Camp de Tarragona, domiciliada a Reus.

Passen alguns anys, poc fecunds, entre secades i altres inclemències, amb collites mediocres i poc remunerades. La pagesia es desanima i un considerable nombre de pagesos no té aguant i marxa a la ciutat, deixant la terra i llur patrimoni. L'èxode ocasiona una manca de braços per a efectuar les feines del camp, que la nova maquinària ja comença a suplir. La vinya del terme es va cultivant igualment i la producció vinícola no minva en absolut. Mentrestant les dues Cooperatives continuen la seva tasca normal i rutinària.

A finals de l'any 1958 la Germandat Sindical d'Agricultors i de Ramaders presenta un projecte de fusió de les dues Cooperatives de la Vila. La finalitat, que s'exposa per a dur a cap aquest projecte, és molt bona: Unir dues entitats econòmiques en una sola perquè amb el temps s'obtinguin uns beneficis ben substancials per a tots els associats que ja representen tota l'activitat agrícola de la població.

Es realitzen algunes reunions de les Juntes Rectores junt amb la de la Germandat per a tractar del projecte de la fusió i de les possibilitats de realització. S'acorda de que la Direcció de cada Cooperativa convocarà Junta General de socis i exposarà l'esmentat projecte de fusió de les dues Cooperatives en una sola. Molts pagesos reconeixen que l'objectiu és excel·lent, però, degut a una anquilosi rutinària, a interessos creats i a diferents tendències institucionals, sorgeixen dos bàndols dins de les entitats, uns militen en pro i els altres en contra de la fusió, els quals ocasionen la celebració de varies assemblees en cada Cooperativa, essent algunes bastant violentes i borrascoses. Vençuts d'una manera radical els inconvenients i les raons de l'oposició, el dia 1 d'abril de 1959 es porta a cap la fusió, restant constituïda la nova societat amb el nom de COOPERATIVA VINÍCOLA, la qual entitat serà continuadora de les dues Cooperatives fusionades, assumint íntegrament els drets i obligacions, tant en el règim interior com exterior.

El respecte al lliure desenvolupament de les dues entitats i la manca d'homes decidits amb visió del futur retardà en la nostra Vila el fet de la fusió, que ja tenia d'ésser realitzada molts anys abans. D'aquesta manera s'haurien evitat escenes desagradables en el si d'algunes famílies i en la població.

Com a primer President de la nova Cooperativa Vinícola és designat N'Isidre Mateu Bonet, i s'instal·la el domicili social a l'edifici que era propietat de la Cooperativa Agrícola en el carrer del General Mola n.º 52, per reunir més bones condicions. En aquest local hi ha la sala de festes i d'esbargiment, que amb la paga d'un arrendament utilitza des del fi de la guerra civil l'Obra Sindical d'Educació i Descans, la qual també administra el cafè i cuida de l'organització de totes les festes de la Vila. Una de les primeres intervencions de la nova Cooperativa és reclamar a l'Autoritat Municipal el cessament d'Educació i Descans i l'entrega de totes les dependències del local. L'Autoritat accedeix i la Cooperativa se'n fa càrrec per a llur explotació i administració directa.

La Cooperativa Vinícola intenta la tasca coordinadora i el desenrotllament de les activitats cooperativistes amb una embranzida que dóna l'esperança d'un reeiximent extraordinari en benefici dels pagesos i d'una comuna col·laboració com a expressió col·lectiva d'haver-se superat l'endarreriment dels bàndols en una entitat econòmica.

Quan les aigües desbordades de les passions i dels odis tornaven al seu curs normal, es presenta en Junta General un projecte de construcció d'un nou local d'espectacles, capaç d'encabir a tots els veïns de la Vila i als forasters que acudeixen a les nostres festes, puix que l'existent resultava petit pels assistents de les grans diades. Si el projecte de la fusió va portar opinions contradictòries, aquest en provoca

moltes més, puix s'intenta fer una despesa de varis milions i molts en són contraris. Es tracta l'assumpte en diverses assemblees, en les quals la Junta Rectora, interessada en la nova construcció, posa sempre com a condició primordial de que cap soci en sortirà perjudicat, ja que el local ben administrat pot amb els propis ingressos rendir el suficient per amortitzar el seu cost en uns quants anys. Adhuc amb aquesta garantia l'oposició fou extremada principalment en les persones grans; però la joventut n'era gairebé tota partidària de la realització de l'obra. Un grup de més experts i espavilats defensava la construcció d'un local que pogués reunir les comoditats i exigències dels temps moderns en el lloc i en totes les dependències de l'entitat. Aleshores altra volta eixamenaren els partidistes, retornant les disputes agres i les dissensions enverinades que ocasionaren un gran malestar entre els socis de la Cooperativa. Però sigui com sigui, es va aprovar el projecte de construcció del nou local, que devia estar situat al costat del vell, perquè fossin aprofitades totes les dependències existents i no resultés el cost molt elevat. Es compraren varies cases veïnes, que foren tirades a terra, i, un cop net el solar, a l'any 1962 es comença a construir el gran local que avui disposa la Cooperativa i disfruta còmodament el poble, on hi cap tothom amb espai suficient per a qualsevol acte. La inauguració s'efectuà el dia 6 d'abril de 1963 amb l'assistència de les Autoritats provincials i de la Vila així com de gran nombre de sarrealencs que ompleren l'espaiós saló.

Durant els últims anys s'han fet importants reformes a la Bodega de la Cooperativa, modernitzant totes les instal·lacions de maquinària per la transformació del vi. Aquestes reformes solament han estat encaminades a conseguir una elaboració del vi menys costosa, disminuint la mà d'obra i les despeses que ocasionen els treballs de la verema. El que no s'ha lograt, car no s'ha fet res per a obtindre-ho, és millorar la qualitat del vi, puix de cada any va tenint menys graduació. La causa en part pot ésser que els agricultors planten les varietats de ceps que produeixen més sense mirar la qualitat. Aquest desig o ambició d'obtindre més quantitat, ajudat, ensems, per una sèrie de factors i circumstàncies que fa que la varietat dels ceps de trepat siguin més resistents als flagells de la naturalesa i s'adaptin fàcilment a les nostres terres, en l'esdevenidor pot portar alguns desventatges i conseqüències no gens beneficioses, quan ja s'entrellueix que arreu i en tots els camps de la producció s'imposa la qualitat. Essent encara la vinya una font important de riquesa pels agricultors de la Vila, cal que, si tenim ceps que produeixen un bon rendiment de fruit, es procuri que el vi d'aquests sigui el millor possible, adoptant els mitjans més apropiats per a conseguir una qualitat acceptable als mercats, que esdevenen cada dia més exigents i difícils. Aquesta hauria d'ésser la

principal tasca i la constant preocupació dels dirigents de la Cooperativa en benefici dels socis vinyataires.

L'actual Cooperativa Vinícola disposa i administra diverses seccions: Màquines de batre, molí de pinsos, selecció de llavors, tractors, bàscula, mercaderies, caixa rural de préstecs i estalvis i secció recreativa. Té un considerable volum econòmic, essent de les més importants de la rodalia.

L'ALABASTRE

Primitivament l'alabastre es denominava *onyx* per la seva semblança amb l'àgata onix (pedra preciosa, semitransparent amb zones de colors varies).

El nom grec de «*alabastros*» (insaciable) es deriva, segons alguns autors, dels gerros o vasos molt polits, que es construïen antigament amb aquesta substància per la conservació de perfums, bàlsams o ungüents. Altres autors sostenen que fou la substància que donà nom als vasos. Els fenicis, que exportaven grans quantitats de perfums, es distingiren per la confecció d'aquests vasos. I en l'Évangeli de Sant Joan c. 12, referint el sopar de Betània, tenim un testimoni de llur utilitat: «*Maria prengué una lliura de nard pur, espigat i de molt preu, i unguí els peus de Jesús i els hi eixugà amb sos cabells. I, trencant l'alabastre, l'abocà sobre el cap de Jesús mentre estava a taula, i la casa quedà rublerta de la fragància de l'essència*».

En molts llocs del món, que habitem, es troben jaciments d'alabastre, que no són uniformes, sinó que presenten una gran varietat per llur color i qualitat. L'alabastre, que es troba en les pedreres del terme municipal de Sarreal, es pot classificar de la següent manera: Alabastre de guix translúcid, blanc i de vegades gris o groc, sovint amb vetes i jaspia. Es d'excel·lent qualitat i molt apreciat.

L'exploració i treball de l'alabastre en obres artístiques es remonta a l'antiguitat. Els fenicis, els grecs i els romans molts segles abans de Jesucrist construïren i modelaren una infinitat d'obres d'art. Els artistes de tots els temps han fet escultures de mèrit amb aquest mineral. En els grans palaus, temples i museus del món s'hi conserven innumerales obres que són joies d'un valor extraordinari.

En l'Edat Mitjana i en els primers temps del Renaixement s'usà molt l'escultura decorativa en alabastre per a adornar retaules i sepulcres. Són dignes de menció a Catalunya l'altar major de la Catedral de Tarragona, que conté centenars d'aprimorades figures d'alabastre en alt relleu, així mateix el sepulcre de Ramon de Cardona, a Bellpuig (Lleida), notable obra del segle XVII, i en els cenobis de Poblet i Santes Creus abunden els temes escultòrics-decoratius en alabastre.

L'ALABASTRE DINS LA VIDA DE LA POBLACIO

A Sarreal antigament s'explorava ja la muntanya del ciment, que

conjuntament amb el guix era expedit per una munió de pobles. I, en furgar les muntanyes del ciment i del guix, es toparen juntament amb un grandíós filó d'alabastre finíssim que ben prompte cridà a la Vila picapedrers i artistes.

En els segles XVI i XVII les pedreres que eren explotades, i els tallers on es feien escultures d'alabastre, enriquiren la població. El famós escultor Isidre Espinal, nascut a Santa Maria de la Plana de Vic i resident gairebé sempre a la nostra Vila, justament amb els seus descendents, de nom també Isidre Espinal i escultors de professió, que constituïren vàries generacions d'artistes de mèrit, escamparen arreu durant els segles XVII i XVIII la fama de Sarreal. Isidre Espinal comptava amb un bon taller a últims del segle XVII i de llurs obres i de les dels seus descendents encara n'existien en començar la present centúria.

De les pedreres del nostre terme municipal s'extragué la pedra per a portar a cap el grandíós retaule del cèlebre altar major del Monestir de Poblet, tot alabastre i inspirat en el renaixement italià. Gran part d'aquest important retaule, obra de l'artista valencià Damià Forment, fou construït a Montblanc, on hi era portada la pedra per carros de Sarreal.

Forment, en firmar el contracte amb l'Abat P. Caixal en el dia 2 d'abril de 1527, s'empenyà en executar tan complicada obra en tres anys, però l'acabà abans, això és en 1529 segons consta, en una inscripció del mateix retaule. El preu es concertà en 4.862 lliures barceloneses (unes 12.900 ptes.) i una mula de propina. Tantost feta la convenció els frares de Poblet acusaren a l'Abat de malgastador i el condemnaren a presó perpètua en 1531, justament quan encara faltava pagar a Forment unes 1.200 lliures. S'armà un plet i en morir l'artista en 1540 àdhuc s'estava tramitant.

Baldament les conseqüències de la realització d'aquesta obra no fossin plenament satisfactòries per l'escultor i pel P. Abat, ens deixaren una joia escultural i un testimoni de l'estima en què ja aleshores el nostre alabastre era tingut.

A més de l'admirable retaule de Poblet, també en aquell temps sortirien dels tallers de la Vila notables obres artístiques que per manca de dades és impossible esmentar. D'aquests antics tallers d'alabastre tampoc en queda rastre ni recordança d'on estaven instal·lats a la Vila.

L'explotació de l'alabastre a Sarreal fou descuidada durant moltíssims anys. Probablement els estralls de la invasió francesa i de la guerra dels set anys a principis del segle passat foren la causa principal de l'abandó definitiu, puix el país restà en estat d'extrema pobresa. Si bé en alguna ocasió s'utilitzaren les pedreres per extreure pedra destinada a guix i a l'exportació. Precisament un vagó de guix,

que hi havia en una estació de Barcelona, cridà poderosament l'atenció del francès Maurice Raud i de l'italià Víctor Arcangioli, que estaven en aquella ciutat com a desertors durant la guerra europea 1914-1918. Mirada la procedència, la pedra resultà ésser de Sarreal, on s'encaminaren per a dedicar-se a llur explotació. En arribar a la Vila es trobaren que la pedra d'alabastre no era treballada ni apreciada per la població i que les pedreres només eren explotades per a guix i ciment. Aleshores, amatents, intentaren revifar la indústria de l'alabastre, puix En Víctor Arcangioli era un bon treballador i en Maurice Raud sobresortia en qualitats naturals i d'emprenedor.

Per l'any 1917 instal·laren el primer taller en un local de la fàbrica de farines d'En Florenci Mateu, el qual s'hi havia associat, prestant el capital per a emprendre la nova indústria mentre ells hi aportarien el treball tècnic i l'administratiu. Valent-se d'alguns joves de la Vila, que començaren a ensinistrar en l'ofici, En Víctor s'encarregà de dirigir el treball de torn i En Maurice cuidava principalment de l'administració. Una notable producció de columnes, gerros i altres objectes, omplia la sala d'exposició, però el negoci no funcionava bé, car la venda era migrada, alguns estris no estaven prou perfeccionats i altres, com una serra-cinta, no donaven utilitat per manca de destresa, après d'ésser malversat el capital. En Florenci Mateu en veure que el negoci no rendia, decidí desfer la companyia que només havia durat de dos a tres anys. L'ocasió fou l'anada d'En Maurice a Madrid per a vendre l'alabastre, doncs en retornar havia tingut més despeses que entrades, portant només una bicicleta com a benefici, i també l'entrada d'un gos a la sala d'exposició, destroçant gairebé tots els objectes.

Durant l'any 1920 En Maurice Raud buscà un nou capitalista, que patrocinés el desenvolupament de la indústria, formant una altra companyia amb un hisendat de la Vila, En Daniel Giné (negociant, el qual prestà el seu local del carrer de Targa, situat davant dels vestidors de l'actual camp de futbol, per a instal·lar-hi el taller. Però el consorci no va durar gaire, puix, degut a una forta crisi en el negoci, al cap de dos anys es desfà la societat. Aleshores En Maurici llogà el mateix local i es restablí ell sol, mentre que En Víctor marxava a treballar a Barcelona, on residí fins a l'any 1923, en que, retornant a la Vila, feu d'encarregat de la indústria, propietat d'En Maurice. Uns dotze homes i unes vuit dones treballaven llavors en aquest taller. La pedra d'alabastre s'extreia principalment de la pedrera de la Serra, que pertanyia a casa Fonoll. També s'iniciaren les manufactures artístiques per un bon escultor, En Florenci Gavarró Escalé, mut, format al Col·legi dels Salesians i a l'Escola de Belles Arts, de Barcelona. Aquest excel·lent artista formaria en avant un bon estol de joves de Sarreal, entre els

quals destacarien N'Antoni Miró Vidal, En Casimir Figueras Canela, En Josep Gimeno Jovani i altres.

Cap a finals de l'any 1925 sorgiren diferències entre En Raud i En Víctor, separant-se definitivament. Aleshores En Raud va adquirir una parcel·la en el Portell del Moix junt a la carretera de Santa Coloma per a edificar-hi un local, on instal·là el taller durant l'any 1927. El nou encarregat fou En Jaume Rull Padullés. En Víctor, amb la protecció d'alguns amics, començà a treballar a l'edifici, anomenat de les Monges, del carrer de Sant Joan. Més endavant En Daniel Giné afavorí la nova indústria, construint un local, ben aprop de l'altre, al número 25 de la mateixa carretera. El dia 16 de març de 1929 En Víctor es casà amb Na Magdalena Giné Tarés, filla d'En Daniel Giné, començant al cap de pocs dies a funcionar el nou taller. L'ànima de les realitzacions artístiques d'aquesta indústria fou l'excel·lent escultor En Joan Masagué Ventura, format a Barcelona en bona escola, el qual vingué a Sarreal a petició d'En Víctor, puix hi havia ja una gran competència entre ell i En Raud. Aquests dos tallers d'alabastre ben equipats amb la maquinària que podien disposar en aquell temps i tenint una trentena de treballadors entre homes i dones amb escultors de vàlua, produïren un gran nombre d'objectes d'alabastre, constituint una vertadera artesanía i tornant a Sarreal l'anomenada i la fama que havia tingut en els segles passats.

Sobretot durant els anys 1928 i 1929 aquesta indústria fou en gran manera florent, puix treballà molt per l'Exposició de Barcelona i començà a expendre per a tota Espanya. Es posaren botigues a Poblet, Vallfogona i altres indrets turístics. En Raud en col·locà una al carrer del Consell de Cent, de Barcelona, traslladant-la més tard a la Gran Via, on encara la conserva el seu fill.

A l'any 1930 va fer cap a la Vila el jove alicantí N'Antoni Dejoan Garcia, ambulant, que treballà durant dos anys al taller d'En Raud, adquirint les primeres nocions de l'ofici. Amb aquests coneixements rudimentaris fou el promotor de la indústria de l'alabastre a Cintruénigo (Navarra), la qual ha esdevingut molt important, puix actualment té més de vint tallers amb uns quatre cents cinquanta treballadors i una producció considerablement superior a la nostra, però ha buscat només la part lucrativa i, si bé és filla de la de Sarreal, li ha mancat l'ornament delicat i l'escola artística que ens deixaren els dos mestres En Florenci Gavarró i En Joan Masagué.

En arribar al 18 de juliol de 1936 començà la guerra civil que repercutí desfavorablement en la normal activitat de la nostra indústria, puix En Raud tancà el taller al cap de tres mesos de començada la comtesa i En Joan Masagué fou expulsat de la població pel Comitè antifeixista, deixant en decadència la indústria d'En Víctor que restà

sense direcció artística i només amb l'aprenent En Josep Miquel Tarés, que amb el temps seria un excel·lent escultor. Aleshores la producció i la qualitat minvaren, treballant-se només al torn i fent-se petits i senzills objectes artístics de regal. Malgrat les dificultats es continuà treballant fins a últims de 1938, quan tota l'activitat de la Vila quedà paralizada pels moments difícils i incerts que s'estaven vivint a causa de la guerra.

En acabar la guerra civil es posen de bell nou en marxa els dos tallers d'alabastre que funcionaven abans. Els primers temps són costosos, puix la comtesa ha deixat desfeta l'economia de la nació.

El dia 12 de desembre de 1939, a l'edat de 44 anys, mor En Víctor Arcangioli Giol'li, de Castel Franco di Sotto (Itàlia), que havia estat un dels promotors del ressorgiment de la nostra indústria. Ço és un contratemps important pel desenvolupament del seu taller, del qual encara continua responsable En Jaume Badia durant tres mesos, essent el nou encarregat En Jaume Rull Padullés. També continuen com a escultors En Joan Massagué Ventura i el seu deixeble En Josep Miquel Tarés. Vivint immediatament aquesta indústria uns moments difícils, el primer la deix al setembre de 1940 i el segon a primers de 1941, passant ambdós a la casa d'En Raud, com també alguns treballadors. La vídua persevera bregant amb uns pocs en espera de temps millors.

A l'any 1940 N'Antoni Miquel Sans, que encara feia el servei militar, instal·la un altre taller d'alabastre a l'antic edifici de la panificadora del carrer 14 de gener. Els primers treballadors, que porten aquesta indústria, són En Joan Miquel Gatell, En Rossend Miró Miralles i En Salvador Torroja Huguet. A finals de 1941 comença a treballar-hi l'escultor En Joan Massagué Ventura. Vençudes les primeres dificultats, aquesta indústria que esdevindrà la més important de la Vila, ja comença a obrir-se pas.

Degut a una deficient administració En Maurice Raud, que viu a Barcelona, es dona compte que el seu taller no va de cap manera, i que les despeses pugen més que les entrades. Aleshores determina vendre el taller amb la maquinària, la casa, el solar i el dret de pedrera, que adquireix N'Antoni Miquel per la quantitat de quaranta mil pessetes. El dia 4 d'abril de 1943 En Raud es descompromet dels seus treballadors, traspasant definitivament la seva indústria. L'escultor En Josep Gimeno Jovani continua treballant per a ell i quasi tots els demés treballadors passen a integrar l'equip de N'Antoni Miquel, que també durant una temporada realitza un gran nombre de comandes de caire religiós fetes a En Raud.

Albirant que l'esdevenidor serà favorable al treball de l'alabastre, En Josep Sanahuja Roset, excel·lent treballador, actualment el més

antic en aquesta indústria, i En Josep Morell Guardias, que ja havia fet un bon aprenentatge a les cases de N'Arcangioli i d'En Miquel, instal·len durant el juny de 1947 un nou taller en un local de la carretera, propietat d'En Joan Miquel Torroja. Amb esforç i enginy la societat Morell-Sanahuja arribarà a ésser pròspera i important.

Durant la dècada del quaranta i part del cinquanta la indústria de l'alabastre, dedicada gairebé totalment a l'objecte religiós, passa una època de molt treball, exornant els temples destruïts durant la guerra civil, amb imatges i altars. Es realitzen veritables obres d'art, entre les quals destaquen l'altar major de Sant Joan, de Lleida, projecte de l'arquitecte En Pere Domènech, que dirigí també la construcció del Sindicat de Vinicultors, l'altar de la Immaculada del carrer de Casp, a Barcelona, l'altar major de Moià, el de Sant Carles de la Ràpita i el de la Parròquia de Sant Antolí, de Múrcia...

A l'any 1947 comença l'exportació d'obres religioses a Centre Amèrica. La primera tramesa és un altar per la Parròquia de Nostra Senyora del Carme, de Santa Anna (El Salvador). Es construeixen diverses obres de mèrit per Veneçuela, Costa Rica, Cuba, El Salvador i República Dominicana, essent destinades les més importants al Liceu Salvadoreny (Sant Salvador), la qual amb l'emballatge feu un pes de 18 tones, i al Palau presidencial de la República Dominicana, encarregada pel President Trujillo.

L'exportació d'obres religioses a l'Amèrica continua fins al començament de la dècada del 60, però vers l'any 1953 disminueix en gran manera dins de la nació la comanda de treballs per les esglésies parroquials i per les capelles privades o de comunitats religioses, puix moltes ja estan completament restaurades i, ensems, les directrius litúrgiques determinen la construcció d'altars de pedra. Aleshores la indústria de l'alabastre torna a passar uns moments difícils per l'escassetat de treball, que dura alguns anys, però la crisi es va superant poc a poc, doncs l'any 1955 augmenta la producció d'objectes de regal, destinats al mercat nacional, començant l'any següent a ésser exportats a diferents nacions de tot el món. La nova embranzida culminarà amb una altra època florent en la dècada dels seixanta.

En un temps oportú, el setembre de l'any 1956, En Ramon Marimon Savidó, que havia treballat per la casa «Morell-Sanahuja», i En Josep Torroja Huguet, treballador de la casa «Miquel», obren un nou taller d'alabastre. En un local d'En Ramon Marimon, situat al carrer de les Eres, 16, comença la petita indústria. Al gener de 1958 entra a formar part de l'empresa En Salvador Torroja Huguet, que des de l'any 1947, exercia l'ofici de forner. Aquesta societat té un bon reeiximent degut al constant i abnegat treball dels associats.

El dia 8 d'abril de 1957 l'escultor En Josep Miquel Tarés, deixant de treballar a casa «Miquel», instal·la al carrer de Sant Joan un obrador, on continuarà modelant a compte propi.

Cap a l'any 1958 l'antiga casa «Arcangioli» pren el nom d'Alabastres «Tardiu Balcells», puix En Joan Tardiu Rodríguez, casat amb Na Magdalena Arcangioli Giné, comença a formar societat amb En Jaume Balcells Civit.

Degut a la bona marxa de la indústria de l'alabastre els treballadors van augmentant considerablement, s'edifiquen nous tallers i es formen diferents societats durant la dècada dels seixanta.

A l'any 1961 els alabastres «Morell-Sanahuja» inauguren a l'avinguda de Calvo Sotelo un excel·lent edifici amb estada i taller, on precisament en el mes de març de l'any 1965 es construeix el seient del P. Abat per l'altar major del Monestir de Poblet. Més endavant aquesta indústria aixecarà a la mateixa avinguda un local per tenda i exposició d'objectes.

Durant el maig de 1964 els germans En Ferran Serra Bové, que havia treballat a les cases «Arcangioli» i «Miquel», En Josep Serra Bové, paleta i En Joan Serra Bové, agricultor, formant una societat, instal·len un taller a l'avinguda de Calvo Sotelo, 19. Porta el nom d'alabastros «Serra».

Encara no havia passat un any, al febrer de 1965, els germans En Jordi i En Joan Massagué Pagès i En Didac Fuentes Castellanos, retornen d'Andorra, on treballaven des del gener del 1964, i obren un taller al carrer de Targa amb el nom de «Reial Alabastre». Els germans Massagué Pagès havien treballat divuit anys a casa «Miquel», essent En Joan un excel·lent escultor.

Al setembre de 1965 els Alabastres Marimon-Torroja estrenen un espaiós taller al carrer 25 anys de pau.

En Josep Bacardi Mateu, deixant el treball de comerç, emprèn amb el seu fill Ramon la tasca de la indústria de l'alabastre a la casa del carrer de Sant Francesc, 54. Això esdevé durant el setembre de 1967. Posteriorment posa una exposició d'objectes i una tenda de vendes a l'avinguda de Calvo Sotelo. Porta el nom d'alabastres «Bacardi».

Els antics locals d'En Maurice Raud, transformats en sala de cinema des del 25 de desembre de 1950, són novament destinats per N'Antoni Miquel a la indústria de l'alabastre. Es construeixen uns grans tallers amb estada i dependències folgades per a l'exposició i oficines, que són inaugurades al març de 1968.

Des de l'edat de dinou anys En Jaume Ballesté Gabarró, que fou ensenyat per l'escultor En Josep Gimeno, té un taller propi al carrer Atlàntida, 7; però resultant esquitit el lloc per a desenvolupar la

indústria, construeix un nou local més ampli a la carretera de Montblanc, essent obert al setembre de 1968 amb el nom d'Alabastres «Ballesté».

En Manel Rull Cots, treballador durant quatre anys a casa «Tardiu-Balcells», i N'Emili Cortada Pons inicien la seva indústria al 26 de maig de 1969 a l'avinguda de Josep-Antoni, 35. Porta el nom d'Alabastres «Cortada-Rull».

El negoci de l'alabastre segueix un curs ascendent. Ço que determina la formació d'una nova societat sota la direcció de N'Alfred Pijoan Giné, que estableix la indústria a l'avinguda de Josep-Antoni durant l'octubre de l'any 1969. El dia 19 de març de 1970 obren una tenda en el mateix lloc del taller amb nom d'Alabastres «Alfredo».

En Francesc Carricondo López amb els seus fills Joan-Avelí i Marius obre el taller d'alabastre al carrer d'Orient durant el novembre de 1969 amb el nom d'Alabastres «Carricondo».

A l'avinguda de Josep-Antoni En Celestí Aluja Plana, que té un taller de fusta, inaugura una botiga de talla i d'alabastre durant l'any 1969.

Al gener de 1970 En Ricard Potau Roca i En Floramant Tarragó Elias, formant societat, posen una indústria a la carretera de Targa. Porta el nom d'Alabastres «Tarragó-Potau».

Els germans Joan i Antoni Moreno Garcia, tallistes a casa «Celestí Aluja» i posteriorment treballadors de casa «Miquel», s'instal·len a compte propi al carrer Atlàntida amb el nom d'Alabastres «Moreno».

Finalment, a 15 de maig de 1971, comencen a treballar els Alabastres «Sarreal», que momentàniament posen punt final a la sèrie de noves indústries i societats en la època florent de l'alabastre. Estan dirigits per N'Isidre Magre Mestre, tenen el taller a la carretera de Targa i la tenda-exposició a l'avinguda de Josep-Antoni, 38. De moment només treballen alabastre de les pedreres de la Vila.

Existeixen també varis escultors i tallistes que treballen l'alabastre en obradors i a casa seva per encàrrec dels tallers i de fora la Vila.

Ultimament la indústria s'ha modernitzat en alguns tallers i disposa de bona maquinària per a fer una important producció de varietats de peces i d'objectes artísticament valuosos. En l'actualitat hi ha dedicades a aquesta activitat unes 225 persones, treballant-hi quasi la totalitat de la joventut laboral de la Vila. Així mateix constitueix un dels mitjans econòmics més importants i sanejats de la població, havent fet elevar d'una manera considerable el nivell de vida dels vilatans, que es nota en tots els aspectes i afers quotidians.

Un fenomen curiós s'ha produït en l'explotació de l'alabastre. De les pedreres del nostre terme, on hi ha un alabastre d'una bellesa i

qualitats valuoses, actualment s'extreu poca quantitat, essent la major part procedent de l'Aragó. Aquest alabastre és menys formós per a modelar escultures i altres peces, però per alguns objectes té bona acceptació i és molt més fàcil de treballar. Tampoc les pedreres d'aquest terme podrien suministrar a les fàbriques locals la gran quantitat d'alabastre que necessiten pel seu normal treball i, si les explotessin en aquest ritme, segurament quedarien esgotades o bé seria molt costosa la seva extracció.

Sarreal s'ha fet famós per tot el món. La producció de l'alabastre es distribueix per totes les nacions, i el turisme estranger, que en gran nombre acudeix a la nostra nació, i el nacional, que en els últims anys també és molt nombrós, vénen contínuament a la Vila per a visitar les sales d'exposicions dels tallers i a efectuar compres de bells i preciosos objectes d'art.

L'alabastre és treballat en altres llocs d'Espanya; però Sarreal sempre l'ha modelat millor que cap altre. Aquesta tradició hauria d'estimular els nostres tallers a millorar-se encara més, car l'art sempre és apreciat. Així conservaríem la fama i seria una manera de superar les possibles crisis que es poden presentar a aquesta indústria.

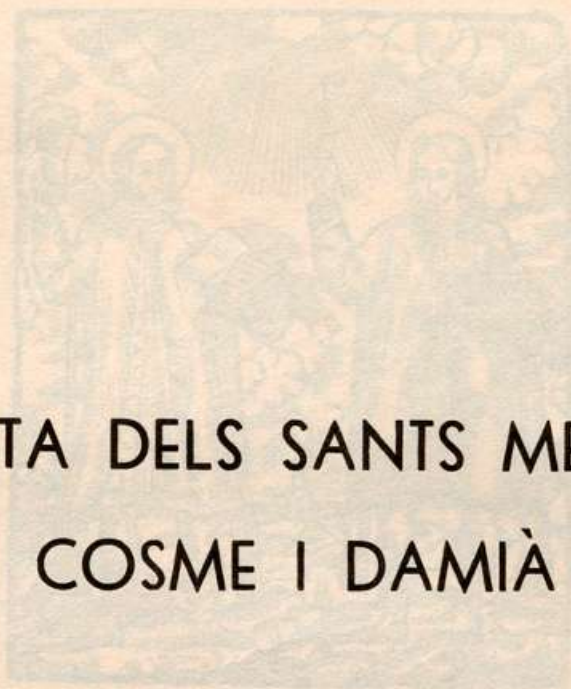

... d'ailleurs que nécessairement par son caractère d'objet
en soi, il est nécessairement considéré comme un objet
de la connaissance. ...

... d'ailleurs que nécessairement par son caractère d'objet
en soi, il est nécessairement considéré comme un objet
de la connaissance. ...

... d'ailleurs que nécessairement par son caractère d'objet
en soi, il est nécessairement considéré comme un objet
de la connaissance. ...

... d'ailleurs que nécessairement par son caractère d'objet
en soi, il est nécessairement considéré comme un objet
de la connaissance. ...

ERMITA DELS SANTS METGES COSME I DAMIÀ

VIDA DELS SANTS MARTIRS

En començar la història de la nostra terra, veiem com els sants Cosme i Damiano, que també foren metges, van viure la seva vida professional i personal, i com van ser martiritzats pel seu amor al treball i al servei dels pobres.

Cosme i Damiano, junt amb els germans Sant Antoni, Basili i Gregori, que també foren metges, de gran fama a Egipte, després de l'Armenia van arribar a la nostra terra. Ells, en una petita estança oïda de pare la seva mare, treballaven com a metges voluntaris, procurant donar als pobres una educació cristiana i una cura física i espiritual, i un bon exemple de vida cristiana.

Per exemple Cosme i Damiano, que vivien a Egipte, havien basat el seu treball, desenvolupant una gran activitat. Van arribar a l'Armenia i després a la nostra terra, i posteriorment l'Armenia, i van continuar amb el seu treball de caritat i de servir als pobres i necessitats que hi havia, preparant als pobres i als necessitats i als pobres i necessitats. Per això ara, no sols són coneguts als metges, sinó també als laics.

ERMITA DELS SANTS METGES

COSME I DAMIÀ

VIDA DELS SANTS MARTIRS

En començar la història de la nostra Ermita cal evocar primerament la vida dels germans Cosme i Damià, dels quals la contextura professional mèdica es tot un missatge d'amor i de zel en el compliment del deure.

Cosme i Damià, junt amb els germans llurs, Antimo, Lleonci i Euprepi, que també foren màrtirs de Crist, nasqueren a Egea, ciutat de l'Arabia vers la meitat de la tercera centúria. Essent encara petits restaren orfes de pare. La seva mare, Teodora, dona de nobles qualitats, procurà donar als seus fills una acurada educació cristiana sense descuidar el perfeccionament de llurs facultats intel·lectuals.

Ben prompte Cosme i Damià feren progressos en les lletres, llavors bastant abandonades, demostrant una aptitud privilegiada. Van aprendre l'art sanitari a Síria, i posteriorment l'exerciren com a missió. Amb admirable esperit de caritat curaven els malalts o accidentats que hi acudien, preparant ells mateixos els medicaments o productes curatius. Per això, ara, no sols patrocinen espiritualment als metges, sinó també als farmacèutics.

L'exercici de la professió mèdica fou una ocasió propícia per a alternar amb els pagans i, ensems que aplicaven els remeis en els cossos malalts, procurant el guariment natural, no descuidaven l'aplicació dels remeis sobrenaturals per a sanejar les dolences de l'esperit.

Déu va beneir l'apostolat mèdic dels joves metges, els quals varen fer progressos tan extraordinaris en la penetració de la naturalesa i en el coneixement de la medicina, que ben tost adquiriren arreu una gran reputació, acrescuda encara moltes vegades pels prodigis amb que acompanyaven les seves cures.

Així mateix refusaven els elogis que els malalts guarits els hi feien, de tal manera que, atribuint la seva virtut medicinal, més al poder de Déu que a la pròpia habilitat, es consideraven indignes de rebre qualsevol recompensa. Era tan exemplar el seu desinterès que a Grècia foren anomenats *anargyrios*, que vol dir *homes sense diner* o *servidors gratuïts*, puix ho feien per amor a Déu, del qual havien rebut la ciència i el poder curatiu.

El primer transplantament

El primer transplantament de membres humans, que registra la Història, s'atribueix a Cosme i Damià. Fou realitzat en un pacient, al qual tallaren la cama esquerra, ulcerada, substituint-la per la del cadàver d'un negre

Es tracta del més conegut miracle de Cosme i Damià. El «miracle del transplantament», en el qual, a més de l'acció sobrenatural, entrà en joc indubtablement la competència mèdica i els coneixements científics dels sants.

El martiri de Cosme i Damià

Vers el començament de la quarta centúria l'Emperador Dioclecià publicà diferents edictes de persecució contra els cristians. Aleshores a Egea era procònsul Lissies, el qual executà amb ferocitat les lleis persecutòries. Havent tingut notícia de la fama dels insignes metges i de llur constància en la fe cristiana, manà que compareguessin a la seva presència, intentant amb tota mena de promeses i d'amenaques induir-los a sacrificar als déus de l'Imperi, però, veient que eren inútils tots els seus esforços, ordenà que Cosme i Damià fossin assotats i turmentats cruelment.

El dia següent, preguntats pel mateix Lissies si persistien en la seva primera obstinació, i trobant-los constants en la confessió de la fe, manà que fossin tirats a una gran foguera, però els nostres Sants romanien en oració en mig de les flames, que foren respectuoses amb

llurs cossos, alabant i donant gràcies a Déu per les meravelles que es dignava obrar a favor seu. Això deixà astorat a Lissies que no comprenia la virtut de tants prodigis, però, persistint obstinat i preocupat de que tot fos embruixament, ordenà que fossin lligats a la soca d'un arbre per a apedregar-los i assegetar-los. Aquests fets causaren en la ciutat tan gran avalot que el procònsol disposà tot seguit decapitar-los. Així posà fi a les vides de Cosme i de Damià com també a la dels seus germans Antimo, Lleonci i Euprepi. L'ur martiri esdevingué el 27 de setembre de l'any 303. Els seus cossos foren sepultats a les afores de la ciutat d'Egea i més tard a Cirus de Síria.

Devoció als sants Cosme i Damià

Aviat foren venerats a Orient i a Occident, i ja en el segle VI tenien dedicats sumptuosos temples a Cirus de Síria, a Pamfília, a Jerusalem, a Constantinoble, a Roma...

A l'any 530 una part important de les relíquies dels sants màrtirs foren portades a Roma i col·locades a un formós temple que el Papa sant Fèlix feu edificar a la via sacra. En aquesta basílica, que actualment és títol cardenalici, des d'aleshores hi han estat venerats i, per la seva intercessió, Déu ha obrat diferents miracles.

Es conta que a l'any 550 curà d'una greu enfermetat per intercessió dels sants l'emperador Justinià, el qual en agraïment volgué perpetuar la memòria del miracle i estendre la seva devoció, fent construir a Constantoble dos temples en llur honor.

Des de temps antic han estat moltes les manifestacions d'amor i de veneració de l'església oriental als sants Cosme i Damià. La devoció occidental, encara que estesa des de l'antigor, prengué força embranzida en els segles mitjos, a mesura que es formaven els gremis professionals i creixien les necessitats espirituals i materials dels països. Mentre s'intensificava la devoció, les comunitats cristianes desitjaven tenir relíquies dels sants màrtirs, essent diferents que ho aconseguiren. Destaquem, a més de Roma, les de Venècia, París i Munic.

Sobre la vida i martiri dels sants metges són in comptables les obres d'art que els artistes han realitzat, essent l'expressió d'una exigència externa de la devoció dels fidels. Com a mostra senyalem les famoses pintures i talles que es conserven al Museu de Louvre, de París, i a la Pinacoteca antiga, de Munic.

Relíquies i iconografia a Espanya

Es interessant evocar que en diferents indrets d'Espanya resten importants testimonis d'una pregonera i antiga devoció als sants metges.

La Catedral d'Oviedo, on són molt venerats, guarda curiosament un braç i una mà.

Moltes peregrinacions acudeixen al Santuari de Valdecuna, de Pola de Lena (Astúries), que posseeix un preciós reliquiari amb ossos dels sants i una Butlla, redactada pel Papa Climent VI, concedint el Jubileu als pelegrins que el visitaven durant la setmana de Pasqua i en el 27 de setembre.

Preades relíquies es conserven a Madrid, a la vila d'Ocon, de la província de Logroño, i a altres poblacions.

Important i nombrosa és la iconografia dels sants Cosme i Damià. Sobresurten les pintures que guarda el Museu d'Osca, i el famós retaule gòtic de la Catedral de Barcelona, obra del pintor En Miquel Nadal en 1454.

Cal senyalar que l'art ha estat pròdig en la representació del transplantament, atribuït als sants metges.

Existeix, per exemple, un quadre del pintor En Ferran del Rincon de Figueroa, de finals del segle XV, que recolleix el fet. En el quadre l'operació ja ha estat realitzada. Aquesta pintura es troba actualment al Museu del Prado.

Són interessants un llenç, reproduint el moment del transplantament, i un baix-relleu en fusta, de l'escola castellana del segle XV, que es guarden a Barcelona.

Indubtablement, el retaule de la capella de Sant Gregori, de la Catedral de Palència, és el més famós i expressiu. En magnífica talla les figures sobresurten el marc quadrangular, on es representa el moment de la intervenció quirúrgica. Cosme i Damià actuen en equip amb la col·laboració d'una dona, a guisa d'infermera, i d'altres auxiliars sanitaris. Segons el catàleg del Museu d'aquella Catedral, l'autor de l'obra és un «mestre palentí», del començ del Renaixement.

A més dels esmentats, també es troben en molts indrets d'Espanya altres monuments i testimonis d'una antiga i profunda devoció als Sants Cosme i Damià. L'Ermita de la vila de Sarreal, n'és una prova que anirem manifestant d'una manera detallada en els següents capítols.

La devoció de Sarreal als Sants Metges

Ja hem esmentat que la devoció a Sant Cosme i Sant Damià, encara que de remota vellúria, s'intensificà durant els segles mitjos. La devoció que els veïns de Sarreal i altres pobles de la nostra terra senten i professen als Sants Metges data de la peste general que assolà el país en 1348. Fou tan gran la marfuga que els seus habitants no tingueren altre remei sinó aixecar la vista al Cel en demanda de protecció i de misericòrdia, interposant el singular valiment dels Sants. Obtinguda la bonança, l'agraïment arrelà en el cor del poble, que donà diferents mostres d'amor i de correspondència envers llurs advocats celestials.

Sarreal manifestà l'amor als Sants Metges d'una manera gran ja en el començ del segle XV. Aleshores construí la primitiva ermita, símbol d'una devoció que acreixia en el cor dels sarrealencs i principi d'unes pàgines glorioses i memorables en la història de la Vila.

Des d'aleshores l'Ermita dels Sants Metges esdevingué el lloc predilecte, on han acudit especialment els sarrealencs en recerca d'alleujament a tota sofrença corporal i espiritual i, ensems, el propiciatori perenne, des d'on els sants han allargat sobre la Vila, ajocada a llurs plantes, tota mena de favors.

Efectivament en el transcurs de quasi sis segles són nombroses les visites que els veïns de la Vila i de la rodalia hi han fet, incomputables les festes que s'hi han celebrat, i els beneficis que Sarreal i comarca han rebut per la intercessió dels sants.

Detallem només les manifestacions més rellevants de devoció popular i els prodigis més importants a favor de la Vila:

Durant l'any 1800

Memorable és el remei que en l'any 1800 obtingueren els habitants de Sarreal en l'atac d'una epidèmia, segons el «vulgus», però de febres pútrides, segons els facultatius.

La marfuga pestilent havia invadit de tal manera la població que ningú absolutament volia venir a la Vila, puix els estralls causats per l'enfermetat eren extraordinaris. Durant el decurs de l'anyada els viaticats arribaren a 482, dels quals 212 moriren, 77 infants i 135 adults.

El dia 22 de juny foren sacramentats el rector En Pere Cabré i dotze persones més.

En contemplar l'enorme mortaldat els sarrealencs estaven esborronats de la mortífera marfuga i tenien el cor destroçat pel dolor. Tement els prohoms de la Vila que, augmentant el temps calurós, disminuís encara més la població, demanaren ajuda als Sants Metges i a finals de juny, determinaren baixar-los en processó a l'Església Parroquial.

Tan prompte les imatges dels gloriosos màrtirs arribaren a la Parròquia, una onada de consol es propagà per les cases de tots els tarats i s'experimentà una extraordinària disminució en els casos de la malaltia epidèmica, arribant ben aviat el guariment total. Això esdevingué, quan per motiu de l'estació calurosa es temia que haurien augmentat els contagiats fins a no deixar un sol habitant a la Vila.

El còlera de l'any 1854

Altre dels valiments celestials dispensats a Sarreal per la intercessió dels màrtirs Cosme i Damià, és el de l'any 1854. Aquest any havia d'ésser tristament memorable en els anys de la nostra terra. Catalunya, principalment la seva capital Barcelona, fou flagel·lada desapiadadament per la marfuga del còlera, essent pocs els pobles que deixaren d'experimentar els seus dolorosos efectes. Mentre els estralls eren imponents a Valls, Pla de Santa Maria, Montblanc, Espluga de Francolí, Santa Coloma de Queralt, Tàrrega, Verdú..., la vila de Sarreal no tingué de deplorar les tristes conseqüències del còlera, havent-ho d'atribuir a què la primera precaució dels sarrealencs fou la de suplicar al Cel per mitjà dels seus Sants Protectors. Més encara, organitzats en processó de rogatives, anaren a l'Ermida, on es cantà una Missa solemne amb assistència de tot el poble, sense distinció de persones, i amb gran devoció. Acabat l'acte religiós es retornà processionalment a la Parròquia portant les imatges de Sant Cosme i Sant Damià, que foren col·locades a l'altar major sota un dosser que havia estat preparat. Per espai de dos mesos i mig restà oberta l'església, estan a totes hores plena de feligresos a demanar la protecció dels Sants, i l'autoritat civil tenia cura que de dia fos vigilada per dos homes i de nit per quatre. També la joventut sarrealenca renuncià completament durant el temps del còlera a tots els divertiments profans.

Sarreal fou l'únic poble d'alguna importància en la Conca i Segarra, que restà completament lliure de la dolença, recobrant, a més, la salut dels atacats que vingueren a la Vila.

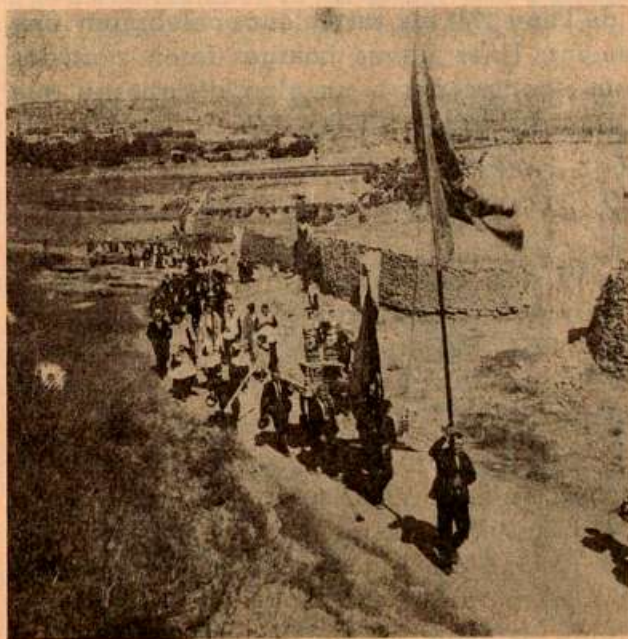
En mig dels càntics, d'agraïment i d'entusiasme, les imatges dels

Sants Màrtirs foren retornades a la seva Ermita el dia 6 de juny de l'any 1855. Des d'aleshores ve celebrant-se en aquesta data un aplec amb Missa cantada.

Volem, també, els fills de la Vila manifestar amb obres l'agraïment de tan singular benefici, tots sense excepció entregaren importants donatius per a embellir i millorar l'Ermita.

El còlera de l'any 1885

Novament s'acudí a la protecció de Sant Cosme i Sant Damià en el còlera de l'any 1885. En aquesta ocasió la vida dels sarrealencs era un veritable drama. La marfuga havia envaït moltes cases de la vila, escampant arreu el pànic i la congoixa, puix aviat començà a causar les primeres víctimes. Les defuncions augmentaren de tal manera que les campanes ja no tocaven a morts. Des del 13 d'agost al 6 de setembre foren enterrats 48 cadàvers. El dia 17 d'agost moria el rector de la Parròquia, Mn. Francesc Aymamí, a l'edat de 42 anys. Per a comunicar-ho a la feligresia passà a punta de dia pels carrers una dona, cridant: «Ha mort el Sr. Rector!». Els cadàvers pel temor al contagi, eren traslladats tot seguit des de llur casa al cementiri i fins s'ordenà enterrar algun malalt que encara no havia mort. Tots els dies al capvespre es feien pels carrers de la Vila grans fogueres amb farigola i ro-

Processó retornant els Sants Metges a l'Ermita. Any 1885

maní per a desinfectar l'ambient. La població tenia un aspecte trist i de plany continuat. No es trobava remei per a parar l'epidèmia. Aleshores els sarrealencs determinaren, a primers de setembre, implorar en comú la protecció dels Sants Metges. Llurs imatges foren portades, amb l'assistència de gran nombre de feligresos i de persones de la rodalia, des de l'Ermita al Temple Parroquial, on el veïnat hi acudia continuament en demanda de salut i de

consol i a fer-hi ofrena de molts ciris que cremaven de dia i de nit.

Malgrat les defuncions assenyalades l'arribada dels Sants Metges fou el principi d'un alleujament, que seria progressiu fins al total restabliment, cessant de seguida les defuncions a causa del còlera. Mentre existiren símptomes de l'epidèmia, es celebraren solemnes actes religiosos, destacant les diferents processons de rogatives que van recórrer els carrers de la vila.

A finals de setembre les imatges dels Sants Protectors foren retornades processionalment a l'Ermida. En la festa que es celebrà en acció de gràcies, cantà les glòries dels Sants el vilatà En Josep Vallet, canonge de Barcelona. En record d'aquella data es col·locaren als Sants Metges unes cintes de seda, que les imatges actuals encara porten a la mà, amb aquesta inscripció: «En acció de gràcies. Còlera 1885».

Una festa de desagreujament

En començar la guerra civil 1936-39 l'Ermida quedà tancada al culte i, ensems, alguns iconoclastes sarrealencs destruïren les imatges dels Sants Metges. Aquest fet va ofendre el bon nom de Sarreal en la devoció als seus Sants Protectors.

Acabada la contesa, l'Ermida fou restaurada promptament i oberta al culte. S'improvisà un altar, posant-hi un quadre de Sant Cosme i Sant Damià. Al setembre de l'any 1941 els sarrealencs celebraren una gran festa de desagreujament. Unes noves imatges foren portades processionalment a l'Ermida i col·locades a un altar d'alabastre que s'havia construït amb la contribució de les famílies de la Vila.

El centenari de la gràcia: Any 1954

La festa del dia 6 de juny, que commemora anualment la gràcia otorgada als nostres avantpassats, fou celebrada amb gran solemnitat per la vila de Sarreal a l'any 1954. Els sarrealencs, seguint llur trajectòria històrica i tradicional, no deixaren passar la data centenària sense donar noves proves d'amor i de devoció als Sants Metges.

El primer acte, que es realitzà en recordança d'aquell benefici, fou el trasllat de les imatges dels Sants al Temple parroquial. A les deu de la nit del dia 5 de juny s'organitzaren dues processons. Una, formada d'homes i de joves, baixà de l'Ermida, portant les sagrades imatges, i l'altra amb bon nombre de senyores, noies i infants, portant llum, sortí de la Vila a rebre els Sants Cosme i Damià. En trobar-se les dues comitives es formà una sola processó amb acompanyament

de música fins a l'Església Parroquial, on durant tota la nit hi hagué vetlla d'homes i de joves.

El Diumenge, dia 6 de juny, es celebraren dues Misses resades i la Major, cantant-se la Missa «Crist Rei», a 3 veus, del mestre Vittadini, per la Comunitat de Pares Paüls, d'Espluga de Francolí. Predicà el Dr. N'Adolf Pascual, canonge de Tarragona. A la tarda els sarrealencs van retre novament homenatge als Sants Protectors, assistint a la processó que recorregué els carrers i places de la Vila amb cants polifònics, interpretats per l'esmentada Comunitat. Seguidament, vibrant tothom d'emoció, honorant, agraint i pregant als celestials Advocats, llurs imatges foren retornades processionalment a l'Ermita, on finalitzà la festa amb cants d'orfeó, ballets de l'esbart dansaire, de Reus, sardanes...

En començar la gran diada el rector de la Parròquia, Mn. Jaume Ciurana, digué que la festa del centenari de la gràcia havia superat tots els càlculs d'assistència i d'entusiasme.

Una altra data memorable

El dia 5 de febrer de l'any 1967 les imatges dels Sants Cosme i Damià foren baixades solemnement al Temple Parroquial, on havien de romandre fins al 27 de setembre del 1970. Aquesta vegada no mogué als sarrealencs la necessitat o la marfuga, sinó el desig de perpetuar l'herència dels seus avantpassats i de donar un nou testimoni de

Sortida de l'antiga Ermita en processó. Any 1967

fe i d'agraïment. El motiu fou la renovació de l'Ermita i de la casa de l'ermità que estaven en estat ruïnos.

La festa resultà esplèndida. A dos quarts de dotze del matí unes set-centes persones, presidides pel magnífic Ajuntament, es reuniren a l'Ermita per a escoltar la Paraula de Déu i per a celebrar l'Eucaristia. El rector de la Parròquia, Mn. Antoni Morell, senyalà en l'homilia la importància de l'acte que anaven a realitzar i demanà la col·laboració de tots els fills de Sarreal i dels devots dels Sants Metges per a portar a terme l'obra de renovació de l'Ermita. Acabada la Santa Missa, s'organitzà la Processó durant la qual el jovent fou portador de les sagrades imatges i l'Orquestra local interpretà diferents peces musicals.

La Processó baixant pel camí vell Any 1967

Entrada de les imatges al Temple parroquial. Any 1967

En arribar a l'Església parroquial, els Sants protectors foren col·locats en un lloc escaient del Presbiteri on reberen la constant i amorosa veneració dels feligresos fins a la festa del seu retorn definitiu a la nova Ermita.

Durant els tres anys i mig, que duraren les obres de restauració, la festa d'acció de gràcies en el dia 6 de juny

fou celebrada a la Parròquia, mentre que per l'Aplec del 28 de setembre es continuava anant a l'Ermita, on es pujaven les imatges per a presidir l'acte religiós.

Altres favors i ex-vots

Endemés de les manifestacions extraordinàries de devoció popular i dels prodigis més importants a favor de la Vila, sovint, en fer memòria dels Sants Metges, els sarrealencs esmenten amb humil agraïment les gràcies rebudes per llur intercessió. Escapen, però, a tota verificació humana els favors particulars, individuals en la intimitat de la consciència, que aviven la devoció i en són gràcia prolífica

No ens hem de meravellar si les ofrenes dels devots i agraciats, a manera de fefaents ex-vots d'una devoció i agraïment continus, han sovintejat espontànies tot a l'entorn dels Sants Metges i de l'Ermita.

Les relíquies

Des de temps immemorial Sarreal posseeix unes relíquies dels Sants Cosme i Damià. Durant el domini revolucionari dels anys 1936-1939 l'ermità En Josep Llenas Contijoch les va tenir amagades a casa seva.

Estan col·locades en un senzill reliquiari de fusta daurada i en totes les festes, que es celebren a l'Ermita, poden ésser venerades

Aplecs a l'Ermita

La Parròquia celebra dos Aplecs a l'Ermita: el d'acció de gràcies, el dia 6 de juny, i el del 28 de setembre, segon dia de la festa dedicada als Sants Metges.

També durant l'any són molts els devots que particularment o en família van a retre homenatge als seus Sants Protectors.

* * *

La tradicional pietat esmentada a través dels segles no s'ha pas estroncat ni decandit. La devoció als Sants és viva. Les necessitats no han pas cessat ni disminuït encara. Aquesta devoció, tan secularment pròpia del cor sarrealenc, no pot pas deixar d'imposar-se a tot esperit, que escoltant les veus d'un passat harmoniós, cerqui ànima endins les més pures essències del seu poble.

L'ERMITA DELS SANTS METGES

Situació i antiguitat

L'Ermita de Sant Cosme i Sant Damià fou edificada a un quilòmetre de la Vila cap a la banda oriental, al peu d'un tossal, anomenat vulgarment *d'En Fessit*. El lloc és sumament atractiu i pintoresc, des d'on es contempla gairebé tota l'amplada de la Conca de Barberà. Fins fa poc s'hi anava seguint les catorze estacions, que recorden el camí de la Creu, però actualment hom també pot pujar-hi en cotxe per una bona carretera.

No existeix el document antic que ens parli directament o indirectament de la fundació de la primera Ermita.

No ja quan escrivim això, després de la destrucció total a l'any 1936, sinó molt abans no es conservava cap rastre documental fidedigne, puix l'Arxiu parroquial havia sofert varies i lamentables vicissituds, havent estat destruïts nombrosos documents com els de l'Arxiu de la Comunitat de preveres.

Encara que es desconeix l'origen, consta que a principis del segle XV existia una Ermita dedicada als Sant Metges.

La primitiva Ermita

La primitiva Ermita, de la qual s'ha conservat l'absis en les restauracions posteriors fou bastant reduïda i fins s'assegura l'existència d'una petita capella, on hi cabien de dotze a catorze persones, de la qual no es conserva rastre.

Els sis nervis que aguanten l'absida ens diuen clarament

Paratge on està situada l'Ermita

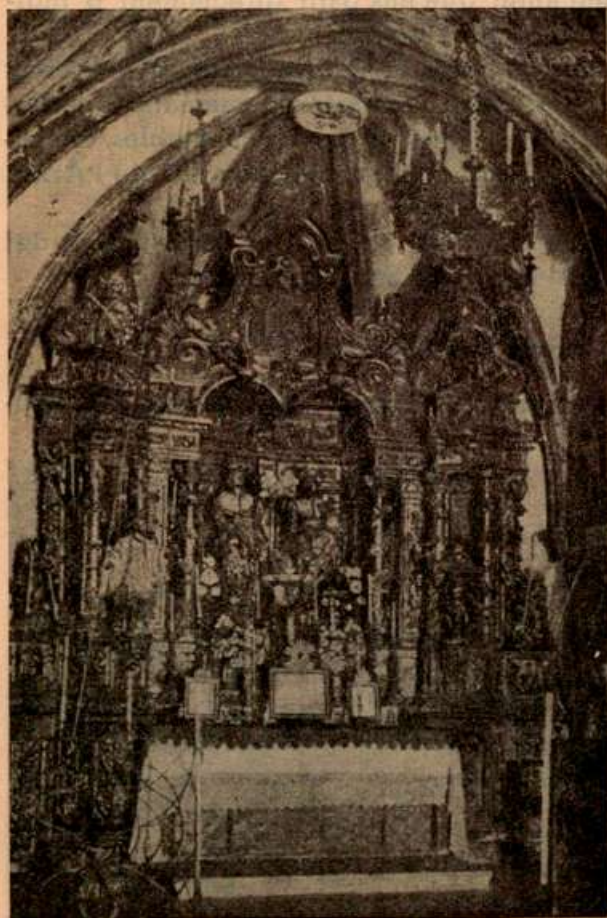
que la directriu artística fou el gòtic rebaixat. Una bona mostra n'és la clau de la volta, on hi ha esgrafiada la figura del Pare Etern.

Aquesta Ermita tingué un sol altar amb un llenç, on eren pintades molt toscament les imatges de Sant Cosme i Sant Damià.

La segona Ermita

Arribat el segle XVIII (1700), puix que el local resultava petit i estava bastant deteriorat, es construeix en el mateix lloc l'Ermita i la casa de l'ermità, que tots recordem. De la primitiva Ermita es conserva l'àbsis i el quadre de llenç que figurava en l'antic retaule, del qual les desferres foren portades al Temple parroquial.

En realitzar la nova construcció, adés per a economitjar despeses, adés per manca de direcció en l'arquitectura, tingueren el desencert de fer descansar la teulada de l'església damunt la mateixa volta.

Retaule barroc - Any 1770

Així, passats alguns anys, fou precisa una nova consolidació, puix la volta i les parets laterals, ressentint-se de l'excessiu pes, perderen el seu natural equilibri. Indubtablement la fàbrica de l'església s'hauria enderrocat si els sarraïlencs no haguessin acudit amb promptitud a posar els mitjans per a evitar el perill imminent.

El retaule barroc

L'any 1770 fou construït el retaule barroc, que hi hagué fins a l'any 1936, tallat amb precisió remarcable i amb una decoració de gran valor. Fou esculpturat per l'artista Espinal, tallista de nota i natural de la Vila.

Aquest altar i unes imatges dels Sants sopliren les pintures antigues que resultaven pobres dins l'Ermita restaurada.

L'altar es composava de tres parts. En el basament inferior hi havia representats diferents passos del martiri dels Sants Germans: empresonament, crema, flagel·lació... En el centre, darrera el sagrari, on es guardaven les Santes Relíquies, el pas de la prova final, en el que apareixien Cosme i Damià penjats i lligats a uns arbres rebent les sagetes verinoses, mentre els altres tres germans eren apedregats. En els intercolumnis estaven col·locades dues imatges, Sant Francesc Xavier i Sant Pau de la Creu, centrant el nínxol que cobricela els Sants Protectors, dues escultures barroques i anàlogues, que tenien una alçada de 1'17 metres. El retaule era acabat pel relleu de la glori·ficació, centrat també per altres dues imatges i per un plafó superior, on hi havia gravada la data de construcció, any 1770.

Nova consolidació de l'Ermita

La consolidació de l'obra portada a terme vers l'any 1750 no donà el resultat esperat. Novament l'edifici aparegué esquerdat, de tal manera que en començar el segle passat semblava enrunar-se. Això deixà angoixats i abatuts als sarrealencs, no solament per contemplar l'estat llastimós de la seva estimada Ermita, sinó també per resultar-los-hi molt difícil de restaurar, puix la Vila es trobava en una situació misèria. D'aquesta manera continuà fins a l'any 1832, en que l'Arquebisbe de Tarragona, N'Antoni-Ferran Echanove i Zaldivar, en passar visita Pastoral, prohibí celebrar-hi missa, manant que fos clausurada, per a evitar desgràcies personals, fins a tant que s'allunyés el perill d'enderrocar-se la volta.

Els sarrealencs, desitjant remoure el perill que motivà el tancament de l'Ermita, estaven disposats a consolidar novament l'edifici, si no ho hagués impedit la guerra dels set anys en què la Vila va sofrir molts socaires, restant gairebé orfe d'habitants.

Acabada la guerra a l'any 1842, retornaren a la Vila les famílies expatriades. Els sarrealencs havien quedat sense béns de fortuna i tenien moltes necessitats urgents; però, puix que tenien un gran anhel de restaurar la seva Ermita, no pararen fins a fer-li les obres necessàries per a que fos novament habilitada per al culte.

Una obra tan convenient per la vida religiosa d'un poble no podia restar negligida ni ajornada per enormes que s'oposessin les dificultats i despeses. Una fe somorta ens hauria llegat un pedregam informe al lloc que ocupava l'antiga Ermita. Però la fe dels nostres avantpassats era prou viva per no permetre-ho.

Millores a l'Ermita en l'any 1854

L'any 1854, en que la vila de Sarreal fou amparada per la protecció saludable dels Sants, totes les famílies sense excepció entregaren en agraïment importants almoines per a embellir i millorar l'Ermita dels seus Sants Protectors. Aleshores s'efectuaren obres de considerable importància a dins i a fora del recinte, retocant i restaurant del tot la construcció existent.

En l'exterior es tirà a terra el frontispici de l'Ermita, construït en el seu lloc una altra façana més gran, que fou exornada amb un campanar i campanes, amb un pòrtic trilobat, que sostenia el cor, i amb

Façana de l'Ermita amb el pòrtic trilobat. Any 1854

les imatges dels Sants Antimo, Lleonci i Euprepi, germans dels Sants Metges, els quals foren posats també, amb indumentària professional, amb uns nínxols a les parets avançades de la plaça irregular que es feu davant l'Ermita, i a la qual condueix una escala de dotze graons.

L'interior, a més d'exornar-se amb la construcció de quatre petits altars de gust renaixentista: *Santa Bàrbara, la conversió de Sant Pau, Santa Marina i la maternitat de Maria*, fou estucat i pintat completament pel famós pintor reusenc En Fortuny, que en aquell temps començava a lluir la seva fama. A aquestes pintures arribaren a nosaltres molt deteriorades a causa de la humitat de les parets i de les goteres del sostre.

El presbiteri fou tancat amb una reixa de ferro, que ostentava dos medallons amb les pintures dels Sants i llur martiri. Fou donada pel devot N'Antoni Vallet en el mateix any 1854.

L'Ermita quedà amb les següents mesures: llargada 21'30 metres, amplada 5'15 i alçària 5'52, això de llum i comprès l'atri.

Noves obres de restauració. Any 1885

A l'any 1885, en desaparèixer la marfuga del còlera, es realitzaren noves obres a l'Ermita i als seus voltants.

Heus ací la llista de despeses que ocasionaren les obres i l'import de la subscripció popular per a cobrirles:

DESPESES:

A Joaquim Verdura, per obres	1.600'— ptes.
Arreglar les parets de la Plaça i camí de la Font	402'—
Altres despeses	26'—
	<hr/>
En junt:	2.028'— ptes.

ENTRADES:

Subscripció a la Casa de la Vila	822'— ptes.
• a la plaça Nova i carrers de la Indústria i Sant Roc	200'50
Carrers de l'Hospital, Nàrmez i raval de Sant Francesc	263'50
Carrer i Raval de Sant Joan	162'50
Carrers Major, Roser i Travessia de l'Església i Plaça	257'50
Ravals de Sant Pere i de Tàrrrega	69'50
Un donatiu particular	100'—
	<hr/>
En junt:	1.875'50 ptes.

Altres millores durant la centúria vintena

Durant les primeres dècades del segle actual s'efectuaren millores d'importància a l'Ermita. A més d'adornar el temple amb tots els objectes necessaris per al culte, fou arranjat el paviment, que costejà en 1912, el devot En Joan Llorc i, en 1932, la senyora Inès Miró i Poblet tingué cura de l'arranjament del cor.

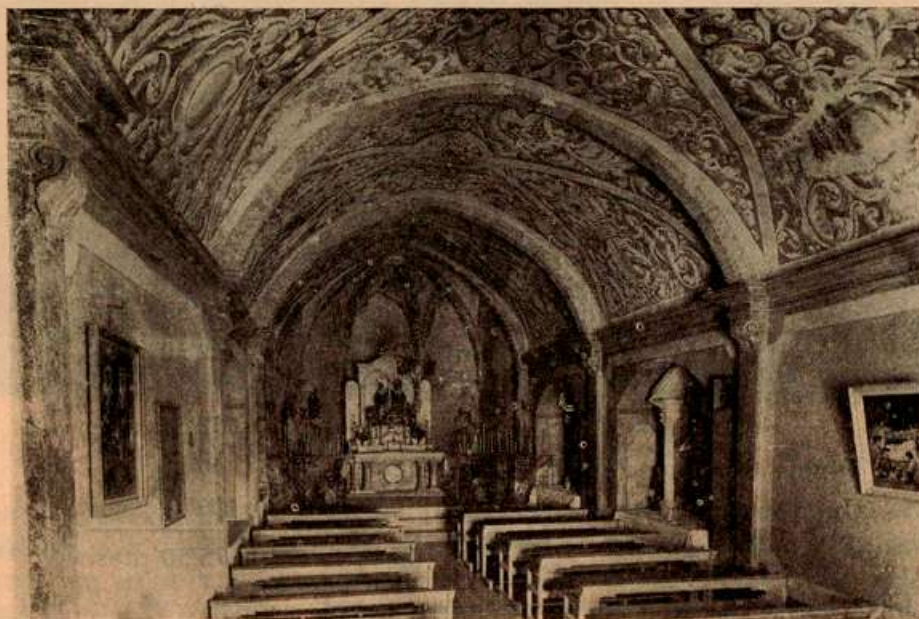
Període revolucionari 1936-39

Durant el domini revolucionari dels anys 1936-39 foren destruïts els altars, el retaule barroc i les imatges dels Sants Metges, essent salvades de la crema per mans piadoses les talles de Sant Francesc Xavier, de Sant Pau de la Creu i de Santa Francesca Romana, com també les relíquies i altres objectes del culte menys valuosos.

Restauració en la post-guerra

Després de la guerra civil 1936-39, la Vila realitzà immediatament les obres imprescindibles per a deixar habitable i endreçada l'Ermita dels seus Sants Protectors.

Durant l'any 1941 es procedí a la restauració total dels desperfectes interiors i exteriors de l'Ermita i a la construcció d'un altar i d'un retaule d'alabastre, on foren col·locades les imatges de Sant Cosme i Sant Damià.

Interior de l'Ermita. Altar i retaule d'alabastre

A l'Arxiu Parroquial hi ha la llista dels donatius que foren entregats per les famílies de la Vila als diferents comissionats de la restauració i de la festa inaugural. Ací només publiquem el resum de les entrades i de les despeses:

ENTRADES:

Recaptat pel grup N'Antoni Bonet Bonet i En Joaquim Tous Tarragó	2.050'— ptes.
» » N'Emili Mateu Mateu i En Josep Pons Barrot	1.450'—
» » En Joan Bonet Potau i En Bru Arnavat Alió	1.978'50
» » En Bartomeu Borràs Santandreu i En Francesc Pijoan Bacardí	1.215'—
» » En Joan Carbó Esteve i En Joan Rull Giné	1.131'—
» » N'Isidre Mateu Bonet i En Joan Freixas Clarasó	1.122'—
» » En Jaume Ballesté Segura i En Joan Roca Civit	1 222'—
» » En Ramon Rosanes Vinadé i En Marià Veciana Carbonell	640'—
Donatiu particular	500'—
» »	192'—
Recaptat per la venda de medalles i col·lecta de la festa	920'55
	<hr/>
En junt:	12.421'05 ptes.

DESPESES:

Altar d'alabastre. Part realitzada per N'Antoni Miquel	4.200'— ptes.
» » Part realitzada per vídua d'En Víctor Arcangioli	2.800'—
A En Josep Pons, mestre de cases	3.643'50
Al pirotèncic Espinós, de Reus	250'—
Servei religiós	225'—
A En Josep Mas, pintor i músics	300'—
A En Joan Massagué, escultor	216'—
A En Jaume Contijoch, ferrer	115'—
A En Bru Arnavat, diferents despeses	122'05
Programes de la festa	71'50
Compra de medalles	312'—
Vidriera de l'Ermita	100'—
	<hr/>
En junt:	12.355'05 ptes.

Realitzada en la post-guerra la reconstrucció esmentada, durant vint-i-cinc anys no s'efectuà a l'Ermita cap millora i arranament d'importància. Tots els esforços s'esmerçaren en refer l'església parroquial, el campanar i la casa rectoral que van restar en runes durant la contesa. Mentrestant cada dia s'accentuava més el perill d'enderrocar-se la casa de l'ermità i la dificultat de remuntar l'edifici de l'Ermita. En arribar a l'any 1966 el rector de la Parròquia anuncià a tots els sarrealencs i als devots dels Sants Metges la intenció de portar-hi a terme una acurada restauració.

L'ERMITA NOVA

Proclama de la restauració

El dia 10 d'abril de l'any 1966, festa de la Pasqua de Resurrecció, fou publicada pel rector de la Parròquia, Mn. Antoni Morell, la següent proclama:

«La grandesa històrica de la nostra Vila està estretament lligada amb l'Ermita de Sant Cosme i Sant Damià. Sarreal sense la devoció als Sants Metges deixaria d'ésser ço que és, car li faltaria quelcom essencial i característic. Ensems l'Ermita està situada en un lloc sumament pintoresc i atractiu, esdevenint no solament el nostre centre turístic, sinó també el dels familiars, amics i forasters que ens visiten.

Actualment ens fa pena a tots contemplar l'Ermita i la casa de l'ermità en estat ruïnos. Hem sentit a persones que exclamaven: «Seria una llàstima el deixar caure l'Ermital». I veritablement és així, car Sarreal perdria la nota més atraient de la seva vida.

Han passat molts anys sense efectuar-se cap millora a l'Ermita, i no ha estat pas perquè no hi fos convenient. Ja ha arribat, doncs, l'hora de manifestar la devoció i l'amor als Sants Protector de la Vila i de no deixar-se guanyar en generositat. Per tant la llista de donants resta oberta per a tots els sarrealencs presents i absents i per a tots els devots dels Sants Metges.

Volem amb la cooperació de tots, restaurar, adecentar i modernitzar l'Ermita, deixant només la part antiga més peculiar, i també fer una nova casa de l'ermità. La renovació serà gairebé total.

Si em pregunteu, quan hauríem de donar?, us contestaré que tant com pogueu perquè el pressupost serà molt elevat, o bé allò que vulgueu, car respectem la llibertat de tothom.

Publicarem els donatius al nostre Full Parroquial, si bé es guardarà l'anònim per les persones que ho demanin.

Quan s'ha tractat de l'Ermita dels Sants Metges els sarrealencs sempre han estat generosos. Així ho esperem ara per unes obres tan importants. I serà per la vila de Sarreal un motiu de legítim orgull i de satisfacció el tenir l'Ermita dels Sants Protectors digna i formosa.

Aquesta notificació fou publicada al Full Parroquial en forma de circular que va ésser enviada als sarrealencs absents.

La demanda de col·laboració

En rebre els sarrealencs la notícia de la restauració de l'Ermita, tot seguit començaren a oferir tota mena de col·laboració.

El dia 24 d'abril de 1966 sortí una segona circular per a concretar les maneres de cooperar i per a agrair la bona acollença que havia tingut la primera proclama. Els paràgrafs més característics de la circular són els següents: «La vila de Sarreal ha rebut amb joia i amb entusiasme la nova de la restauració de l'Ermita, que tant esperava, car tots els sarrealencs professen una pregona devoció als Sants Metges, als quals invoquen constantment en llurs tribulacions i enfermetats».

«L'estat ruïnós de l'Ermita ens reclama una col·laboració prompta i eficaç. Tots els sarrealencs presents i absents haurien de cooperar a la seva restauració».

Detallades les maneres de cooperar (donatius en metàl·lic, materials de construcció, prestació personal i de tractors...), indica que «en efectuar el donatiu serà lliurat un record-rebut numerat que correspondrà al número del donatiu publicat en el Full Parroquial».

«Esperem que tots els donants en proporció al seu esforç rebin el cent per u, puix els Sants Metges no es deixaran vèncer en generositat».

La primera idea de restauració

Ensems que foren publicades les esmentades circulars, es confià al vilatà En Josep Puig Torné l'estudi de la restauració de l'Ermita. El dia 9 de desembre de l'any 1966 s'efectuà un col·loqui, al qual estaven invitats tots els sarrealencs, per a tractar de les obres que s'havien de realitzar. Fou celebrat amb escassa concurrència. Els assistents exposaren la seva opinió i l'arquitecte, com a director tècnic de l'obra, manifestà que l'edifici es podia reparar i millorar, principalment en la part exterior, restaurant en lo possible l'interior de la capella sens variar la seva estructura i deixant l'Ermita més esvelta, elegant i, sobretot, blanca perquè es veiés de lluny i es destaqués d'entremig de la verdor dels arbres i del rogenic de les terres del seu entorn.

El treball preparatori

El dia 5 de febrer de l'any 1967 foren traslladades les imatges dels Sants a l'Església Parroquial per a començar l'endemà les obres preparatòries de la restauració. Es començà amb l'enderrocament de la casa de l'ermità. Aquesta etapa va durar fins a finals de l'estiu.

Nova proposta de restauració

Començat el treball preparatori, la primera idea no satisfà a l'arquitecte car comprova que l'edifici no ofereix prou seguretat i que la reparació resultaria poc autèntica. Aleshores escriu al rector de la Parròquia la següent carta:

«Apreciat Mn. Antoni: Com vostè sap, tenim molta il·lusió en la tasca de la renovació de l'Ermita, coneixem els perills que la mateixa comporta, i conscients de quina deu ésser la nostra posició al respecte, ens veiem obligats a prendre les següents decisions:

1) Creiem que l'únic valor arquitectònic de l'Ermita està en l'àbsis gòtic de la primitiva Ermita.

2) La nau coberta amb voltes de guix -part està en mal estat- no té cap valor arquitectònic, però en té un altre de pictòric(?) per l'atribució de l'obra al pintor Fortuny.

3) La façana no té cap valor ni arquitectònic ni escultòric, per tant i degut a que té de derruir-se per a reparar-la no és lícit reproduir-la exactament, ni tractar de modernitzar-la, i de la mateixa manera que una catedral començava romànica i continuava gòtica, així la nostra Ermita tindrà un inici gòtic i una façana actual.

Per arribar a aquesta conclusió hem tingut de treballar dibuixant la façana actual, discutir el seu valor i, finalment, dibuixar les noves façanes.

Creiem que seria interessant publicar aquesta carta o resum d'ella i més endavant convocar una nova reunió...»

Davant una proposta de tanta importància el senyor Rector convoca a tots els sarrealencs a una segona reunió, a la qual hi assistirà l'arquitecte per a exposar els motius del nou intent de restauració.

El dia 2 d'abril de 1967 es celebra la reunió amb l'assistència de bon nombre de sarrealencs entre els quals hi figuren En Josep Puig Torné, N'Antoni Freixas Savidó i En Lluís Savidó Roselló, tècnics en l'art de projectar i de construir.

En el col·loqui s'exposen les raons que han induït a canviar de resolució. L'arquitecte opina que l'interior de l'Ermita és ruïnós i que l'obra de restauració, après d'èsser costosa, resultaria falsa, tenint també en compte la poca qualitat d'una construcció quasi tota guixenca. La idea de construir una nova Ermita és discutida llargament. En Josep Puig Torné diu rotundament que no vol fer-se càrrec de l'obra de reparació de l'Ermita i que, si ha de cuidar de la direcció tècnica, ha d'èsser amb la condició de fer-ne una de nova, deixant solament l'arcada gòtica de l'àbsis de la primitiva Ermita, des d'on començaria l'estructura del nou edifici, puix aquest àbsis és l'única part que té valor arquitectònic i que val la pena de conservar.

El desig d'alguns assistents és la restauració, conservant i millorant la construcció antiga. La idea d'una ermita nova els hi plau, però sempre han vist l'Ermita tal com està i els hi costa pensar en un altra que desconeixen. Endemés una ermita nova importa unes despeses tan considerables que no es veu la manera de sufragar.

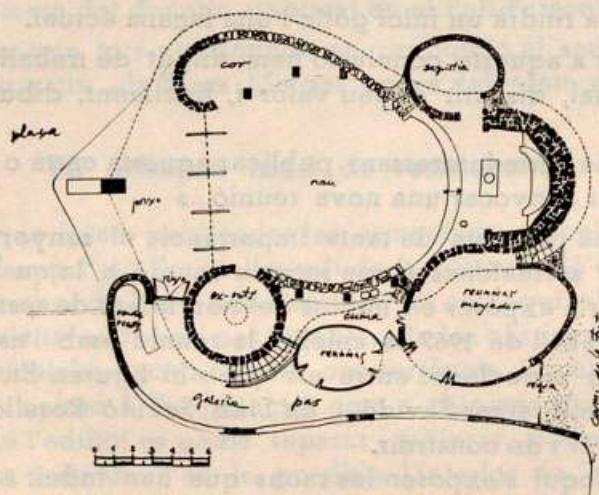
Discutit l'assumpte i davant la negativa de l'arquitecte a fer una reparació, es decideix la construcció d'una Ermita nova sota la direcció tècnica d'En Josep Puig Torné que, en acabar el col·loqui, promet presentar aviat el projecte.

El projecte de la nova Ermita

Durant el mes de setembre de l'any 1967, l'arquitecte presentà el projecte de la nova Ermita.

L'estructura és moderna i resta lligada al passat mitjançant l'àbsis que es conserva de l'Ermita antiga.

El projecte és el següent:

Projecte de l'Ermita nova

Gran nau pels cultes amb possibilitat d'obrir-se cap a la plaça amb un espaiós porxo.

Zona per a ex-vots.

Sagristia.

Sales i porxos per a reunions, aplecs, àpats...

Cuina.

El raonament del projecte

L'arquitecte explica els motius que mogueren a ell i als seus col·laboradors a projectar la nova Ermita.

«Tinguérem en compte les següents condicions:

El caràcter popular de l'Ermita. El lloc i la població. La necessitat d'una obra sense cost de manteniment. Cost mínim dintre d'una gran qualitat i la possibilitat d'usar molta mà d'obra, no especialitzada, com jornals de prestació personal.

Amb el projecte es va intentar resoldre al màxim aquests condicionants. Les parts importants i pròpiament d'Ermita són la Nau i el lloc pels ex-vots. Aquestes parts s'expressen amb més força per la seva millor altura, tancades amb groixuts murs de pedra i cobertes amb teula vella de l'Ermita antiga. La llibertat de les corbes originades a l'àbsis vell dóna com a conseqüència la dolça unió de les dues parts. Els murs de pedra donen a l'Ermita el caràcter propi, el lligam al lloc i a la població, essent obra sense manteniment. L'oferiment de pedres velles amb alguns jornals de tractors i amb l'especialització d'alguns vilatans en bastir paret de pedra ens donen aquest cost mínim amb una gran qualitat.

La sinuosa forma dels murs i de la coberta de teula lliga l'obra amb l'entorn de turons erosionats i amb l'horitzó de corbes suaus. La coberta de forma guerxa, iniciada a l'àbsis, amb directrius corbes i generatrius rectes de forma de nau invertida i d'altura d'amplada creixent cap a l'entrada, s'acaba al vèrtex de la peça de formigó trencat que suporta la campana i dóna verticalitat al porxo d'entrada.

Les parts secundàries, com sagristia i dependències de venda de records, cuina i menjadors per aplecs, són sempre tancades amb formes corbes, però amb parets de totxo vist, de menor altura, i amb coberta plana i terrassa.»

L'aprovació del projecte

El projecte fou exposat durant alguns dies al cancell del Temple Parroquial per a què els sarrealencs poguessin contemplar-lo i, ensem, donar el parer sobre la nova estructura de l'Ermita. La crítica fou generalment favorable. Això ens animà a tirar endavant i a presentar el projecte a l'Autoritat eclesiàstica competent, sol·licitant la seva aprovació, que obtinguérem el dia 4 d'octubre de l'any 1967.

El començ de les obres

Durant l'estiu de l'any 1967 ja es treballà en revestir de pedra una part de l'àbsis per a evitar l'enfonsament en derrocar l'Ermita antiga.

Obtingut el permís per a edificar la nova Ermita, s'encomanà l'execució del projecte al vilatà En Lluís Savidó Roselló, mestre de cases, que des del primer moment manifestà un gran entusiasme per l'obra.

*L'Ermita
en construcció*

El dia 25 d'octubre de l'any 1967 comencen pròpiament les obres d'edificació, seguint les directrius del projecte.

Des del principi els directors tècnics i els constructors intenten portar a terme l'edificació amb tot esment. Ensenms una febril activitat pro Ermita envaeix els àmbits de la Vila i una generosa col·laboració dels sarrealencs es manifesta de diferents maneres.

*La casa
en construcció*

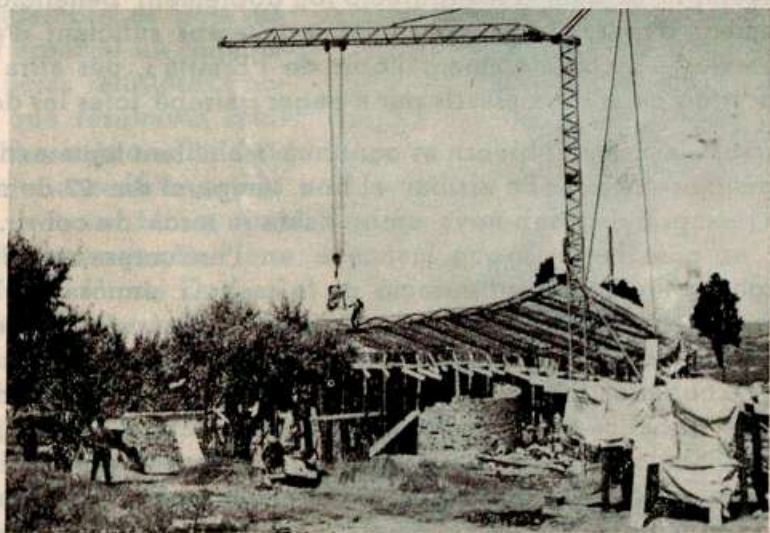
Les obres d'edificació

Realitzada curosament la fonamentació, alguns margeners de la Vila van col·locant sota la direcció del mestre de cases la pedra, essent la quantitat empleada en l'edificació unes cent trenta «tractorades», que fou tret de diferents llocs, a més de la que restà de l'Ermita antiga. Les parets corbes i de formes irregulars creixien amb lenta constància. Solament les inclemències del temps produïren curtes interrupcions.

En la primera etapa, que durà del 25 d'octubre del 1967 al 29 d'octubre del 1968, foren edificats els groixuts murs de pedra i l'estructura de la casa. Ja s'havia donat un pas molt important, puix l'Ermita restava a punt de cobrir.

Hauria resultat sumament difícil de tirar endavant, si no hagués estat tot un poble que ajudava a bastir la nova Ermita. Els sarralecns no escatimaren esforç de cap mena, car desitjaven veure-la aviat acabada. Això ens incità a començar promptament la segona etapa d'edificació amb el propòsit de fer la inauguració durant les pròximes festes de Sant Cosme i Sant Damià.

El dia 4 de novembre del 1968 es començaren els treballs preparatoris per a cobrir. S'intentava deixar llesta la coberta abans de l'hivern, però degut a la grandiositat de l'obra i a manca de treballadors especialitzats s'arribà a les festes del Nadal sense haver acabat d'encofrar i d'encanyissar. Aleshores, considerant que el fred podia ésser

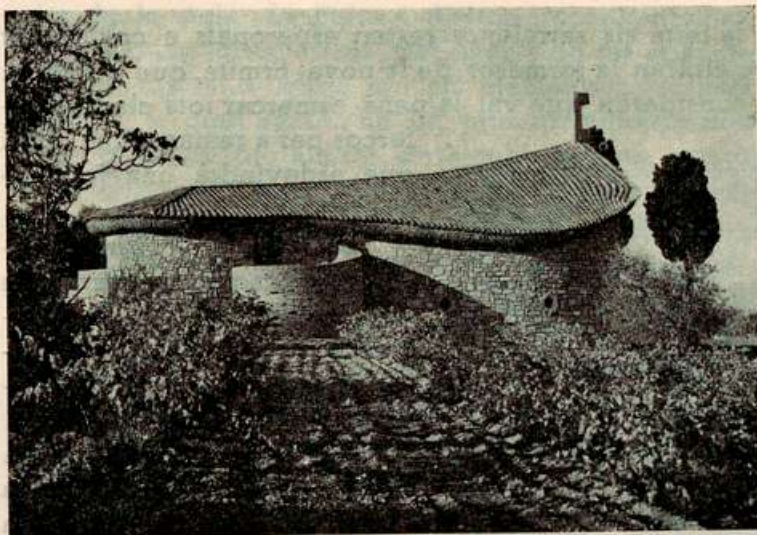
La coberta en construcció

Rosetó lateral de l'Ermita

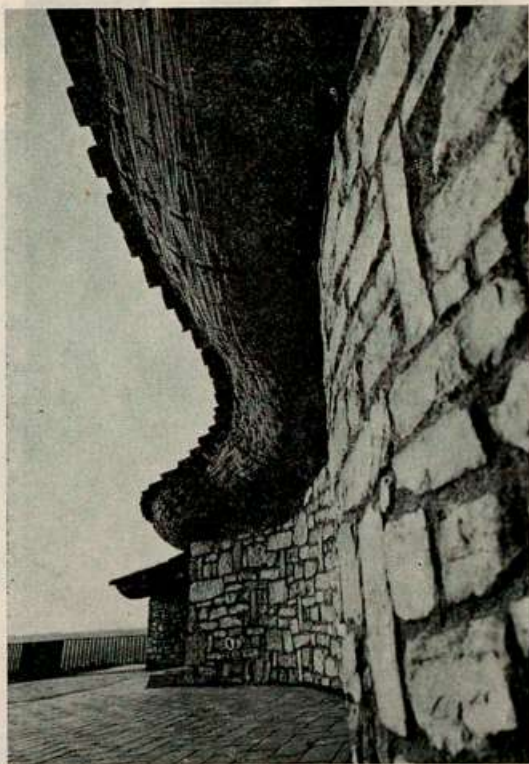
un perill per a la col·locació del formigó, quedaren paralizades les obres de cobriment i fins creguérem convenient que per una obra tan important i costosa s'ajornés la festa inaugural. Aquesta decisió d'assenyalar nova data d'inauguració fou doblement beneficiosa puix l'ajornament d'un any donà, per una part, temps suficient d'enllestir sense presses i amb deteniment l'obra de l'Ermita i, per altra banda, de recollir els cabals necessaris per a pagar gairebé totes les despeses.

Durant els mesos d'hivern es continuà treballant lentament en les dependències annexes. En arribar el bon temps, el dia 27 de maig, es tornà a reemprendre amb nova embranzida la tasca de cobrir. Primerament es posà la fusta que mancava en l'estructura, resultant un treball costós i lent la configuració de la corba i sinuosa barbacana. Damunt de l'enfustat es teixí un canyís, format de tres mil quatre-cents canyes. Hom pot contemplar actualment aquest teixit en la part inferior de la coberta. Endemés es col·locaren unes nou tones de ferro que foren treballoses d'aparellar. Cap a la meitat del mes de juliol ja restaven acabats els preparatius. Llavors tot seguit es posà el formigó, en el que hi entraren uns cinc-cents cinquanta sacs de pòrtland amb l'arena i grava corresponent. Aquest treball es realitzà del 22 al 29 de juliol amb l'ajuda d'una grua, d'un grup elèctric i de bon nombre de sarralecns que oferiren prestació personal.

*Vista lateral
amb la coberta
acabada*

A primers de setembre es va treure l'encofrat de la coberta i tothom ja pogué admirar la figura de la nova Ermita. Aleshores els sarralecns, veient que les obres estaven molt avançades i que la segona etapa d'edificació havia estat decisiva i important, ho volgueren celebrar amb tota solemnitat. En la festa del 28 de setembre es posà un esment especial en organitzar els actes religiosos i populars que resultaren molt lluïts. L'assistència de feligresos i de sarralecns absents a la Santa Missa, que presidí Monsenyor En Francesc Vives, Vicari General de l'Arquebisbat, fou extraordinària. També donà solemnitat als actes religiosos el cor de nois i noies de l'església parroquial del Sagrat Cor, de Barcelona, que interpretà formosos càntics amb acompanyament de guitarres.

Detall de la barbacana i terrassa

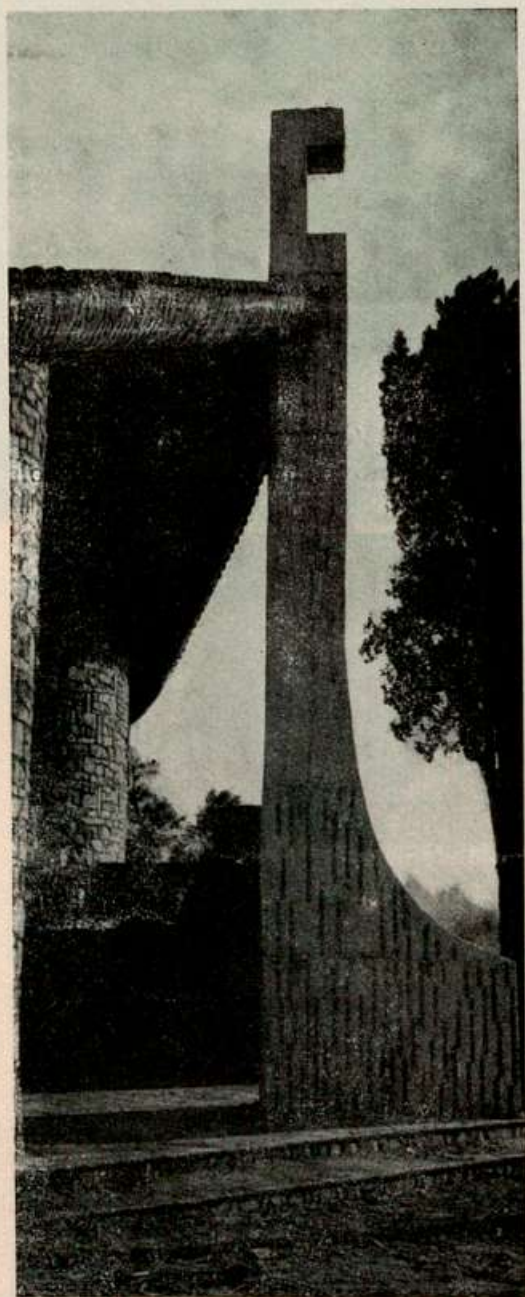
Després de la festa els sarralencs resten esperonats a col·laborar novament, car ja albiren la formosor de la nova Ermita, que a tothom plau i, ensems, consideren que val la pena esmerçar tota classe d'esforços per a rematar una obra que esdevindrà una joia arquitectònica.

La tasca de l'últim període d'edificació que durà fins a les festes inaugurals i es dedicà a embellir i acabar l'obra, fou fàcil, si hom la compara amb el treball realitzat.

Abans que tot tinguérem de resoldre en aquesta tercera etapa la manera d'acabar la façana, puix era el punt del projecte que no ens agradava. La primera idea d'una façana de peces d'alabastre fou reemplaçada per la d'una vidriera artística al ciment, que tampoc ens va plaure perquè també venia a ésser com un envà que separava l'interior de l'exterior i trencava la línia de la coberta. Aleshores l'arquitecte proposà la col·locació d'una reixa de ferro que esmenava els inconvenients dels projectes anteriors, però en presentava de nous en l'ordre pràctic.

Mentrestant el pintor català En Josep Grau Garriga, situat a l'avanguardia mundial de la tapisseria artística, és invitat per l'arquitecte a visitar l'Ermita.

Fou En Grau Garriga qui trobà la manera de compaginar artísticament la idea de la reixa amb la de la vidriera, que preservaria l'interior de l'Er-

Campanar

mita de la pols, de l'aire i d'altres inconvenients.

Les eines agrícoles, els instruments de les arts liberals i trossos de vidre de diferents colors són els elements principals que integren el teixit de la gran reixa. En un principi aquesta idea fou acceptada amb prevenció per alguns sarralencs, que no comprenien com amb estris vells i usats es podia realitzar quelcom útil i artístic.

Els veïns de Sarreal i de Montbrió de la Marca donaren gairebé tots els utensilis, i durant el juliol i agost es formà sota la direcció d'En Grau-Garriga l'artística reixa en un espaiós magatzem situat a l'avda. de Calvo Sotelo, 10 i propietat de Na Josepa Plana Anguera.

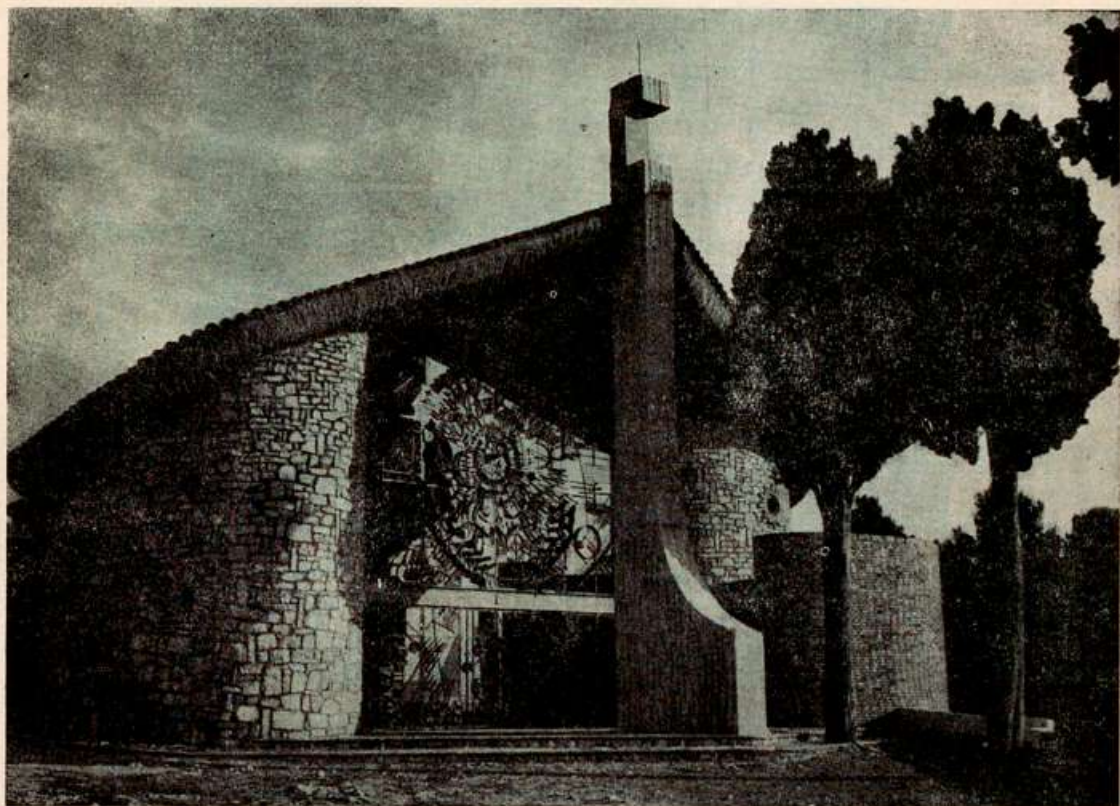
A primers de setembre es traslladaren amb tractors les vuit peces de la reixa fins a l'Ermita, on hi foren col·locades, complementant d'aquesta manera l'obra que havia estat fruit d'un treball abnegat i d'un esforç generós.

Encara que la façana ocupava la part principal de la tercera etapa d'edificació, també cal esmentar la restauració de l'àbsis i la col·locació del nou altar, l'empedrament de l'Ermita i dels voltants, l'ampliació de la plaça...

En arribar les festes inaugurals, els dies 27 i 28 de setembre de l'any 1970, els sarralencs, plens de joia, pogueren constatar que l'Ermita quedava plenament assolida i, exceptuant petits detalls, totalment acabada.

*Vista interior de la
reixa vidrada*

Les despeses de la nova Ermita

La nova Ermita ha estat fruit de la generositat de gran nombre de sarralencs i de devots dels Sants Metges. El treball desinteressat d'alguns i els donatius d'altres en diferents materials ha fet possible que l'obra valorada prop de tres milions de ptes. hagi costat en metàl·lic la quantitat de 1.331.634'50 ptes. que s'han esmerçat de la següent manera:

Jornals de Paletes i Manobres:

Factures d'En Lluís Savidó	154.213'25	
Factures d'En Josep Tudó	155.547'—	
Factures d'Emili Clofent	12.450'—	
Factures d'En Ramon Padreny	9.380'—	
Factures d'En Josep Fernández	59.225'—	
Factures d'En Joan Bonet	33.625'—	
Factures d'En Joan Prats	21.525'—	
Factures dels picapedrers	8.064'65	
Factures d'altres manobres i peons	22.800'—	476.829'90

Materials de Construcció:

Factures de grava i arena	61.290'—	
Factures de portland	94.495'54	
Factures d'obra	86.070'65	
Factures de pedra d'Alcover	33.392'68	
Factures de la C. Asfaltex	24.649'12	
Factures d'Antoni Torné (canyís)	14.250'—	314.147'99

Ferreteria i Serralleria

Factures d'Enric Freixas	71.739'38	
Factures d'En Ramon Magre	21.583'—	
Factures dels ferralles	23.700'—	
Factures de ferro	121.241'60	238.263'98

Fusteria

Factures d'En Joan Miquel	27.688'—	
Factures d'En Josep Tarragó	9.453'—	
Factura de compra de fusta	4.344'—	
Factures dels «encofradors»	60.092'—	101.577'—

Electricitat i Fontaneria

Factura d'En Joan Rovira	25.560'—	
Factures d'En Josep Sans	6.417'—	
Factures de N'Amadeu Roca	23.884'50	55.861'50

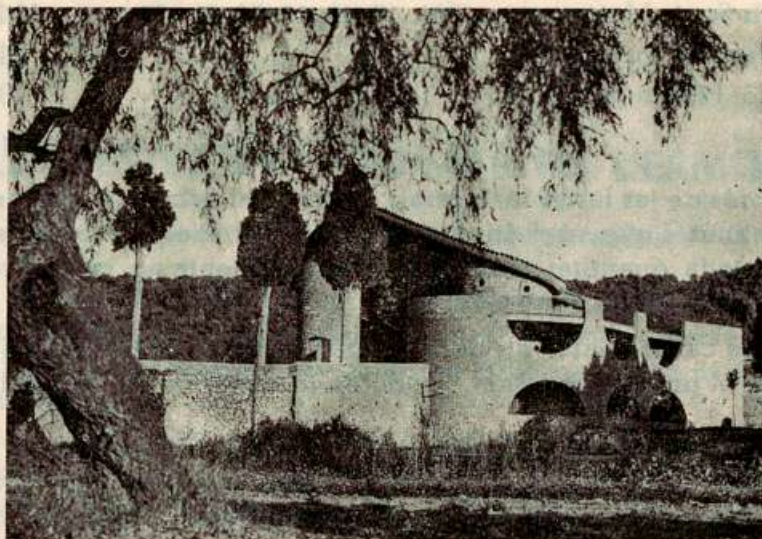
Vidrieria

Factures Sanromà	26.202'05	
Factura Padrós, S. A.	8.621'—	34.823'05

Diversos

Factures per l'Excavadora	26.512'50	
Factura de Plana i Cia. (grua)	14.405'—	
Factura Matias Huguet (fonda)	14.915'—	
Factures Ferreteria	4.323'80	
Factura Petersime (reparac. del grup elèctric)	1.394'—	
Factures de pintures	1.428'—	
Factura fotografia Camprubí	2.000'—	
Factura de gasolina i d'oli	3.181'25	
Pro carretera Ermita	40.887'—	
Despeses vàries	1.084'53	110.131'08

En junt: 1.331.634'50

Vista de l'Ermita i dependències

Donatius "pro Ermita"

El dia 10 d'abril de l'any 1966 va sortir la primera proclama, demanant la col·laboració de tots els sarralecns i dels devots dels Sants Metges pro restauració de l'Ermita. Des de llavors fins a les festes inaugurals s'oferiren constantment donatius de tota mena:

Col·laboració tècnica (vegeu apèndix I, a).

Prestació personal i de tractors (vegeu apèndix I, b).

Altres aportacions (vegeu apèndix I, c).

I la quantitat de 1.331.634'50 ptes. que es recolliren de la següent manera:

290 donatius dels sarralecns i devots dels Sants Metges, de Barcelona	353.150'—
• 441 donatius dels feligresos de la Parròquia de Sarreal	314.857'—
26 donatius dels sarralecns del Salvador, Mèxic i Nicaragua	82.439'—
130 aportacions dels sarralecns residents a altres poblacions	79.860'—
72 aportacions de la joventut sarralecna	25.060'—
Donatiu pro empedrat de l'Ermita i voltants	58.000'—
Rifes pro Ermita	101.257'50
Col·lectes dels primers diumenges de mes	101.422'—
Superàvit de la Parròquia anys 1967, 68, 69 i 70	66.100'—

Festa dels Sants Metges anys 1966, 67, 68, 69, 70, 71 i 72	114.589'—
Venda records caixeta	24.900'—
Diputació Provincial	10.000'—

En juny: 1.331.634'50

Després de les festes inaugurals encara fou necessari que es fessin nous donatius i que es destinessin alguns ingressos parroquials per a obtenir tota la quantitat esmentada, puix el deute no restà totalment pagat fins a finals de l'any 1972.

També cal esmentar els donants que han fet els 959 donatius, publicats en el precedent resum. Trobareu la memòria en l'apèndix I, d.

LES FESTES INAUGURALS DE L'ERMITA

Les principals activitats preparatòries

La Parròquia i l'Ajuntament conscients de la importància i transcendència històrica de l'obra de l'Ermita i, ensems, interpretant el desig de tot el poble, volgueren donar un relleu extraordinari a la seva inauguració.

Es crearen una Comissió d'Honor (vegeu Apèndix II, a) i una altra d'Executiva (vegeu Apèndix II, b). Aquesta es dedicà plenament a preparar les Festes inaugurals i a confeccionar un extens programa- invitació.

Una representació de la Comissió de Festes passà per totes les indústries i comerços de la Vila a demanar, a canvi d'un anunci propagandístic, una aportació econòmica amb que es pogués costejar els programes dels actes religiosos i populars. L'assentiment fou gairebé unànime i totalment eficient (vegeu Apèndix II, c). També es demanà la col·laboració i l'escalf de tot el veïnat per a que els actes programats fossin ben lluïts. Com sempre que es tracta de festejar els Sants Protectors, la proclama trobà un excel·lent ressò en tots els sarralecns.

Cal esmentar la visita que els representants del Comí i de la Parròquia, En Josep Antoni Cantó i Pifarré i Mn. Antoni Morell i Jansà amb el doctor de la Vila N'Adolf Andreu i Padreny, feren a l'Il·ltre. Col·legi de Metges de Tarragona per a posar a llur disposició l'Ermita, com a centre espiritual, i per a invitar a tots els metges de la Província a les Festes inaugurals. La invitació fou degudament corresposta i l'oferiment molt ben acceptat pel President, Dr. En Joan Domènech i Miró, i pels demés membres de la Junta Directiva, havent-se determinat que cada any, en una data oportuna i propera a la festa de Sant Cosme i Sant Damià, es celebri a l'Ermita una Missa i un acte de gemonor, als que seran invitats els professionals de la medecina i llurs familiars.

Els actes religiosos i populars

Durant vuit dies es celebraren diferents actes religiosos i populars. Les Festes començaren el dia 20 de setembre i culminaren en els dies 27 i 28 amb la inauguració de l'Ermita.

Tirada al Plat: A les nou del matí es celebrà una tirada al plat que tingué caràcter extraordinari. Quaranta tiradors vinguts de distintes poblacions de Catalunya, hi competiren per a obtenir els importants premis en metàl·lic i els trofeus d'alabastre, donats per les diferents indústries de la Vila. Un nombrós públic, atent i entusiasmat, seguí l'evolució de les tirades, premiant d'una manera especial als guanyadors amb una salva d'aplaudiments.

Presentació de la Pubilla i el Pregó de Festes: A dos quarts d'onze de la nit tingueren lloc a la Sala d'Espectacles de la Cooperativa els actes de la presentació de la Pubilla de la Vila i el Pregó de Festes.

Els esmentats actes foren oberts pel Batlle En Josep Antoni Cantó i Pifarré, fent un interessant discurs de presensació del programa de Festes i d'exhortació a tots els sarraïencs a continuar la marxa de superació, empresa per una Vila pròspera i dinàmica que es posa a l'altura dels temps moderns.

A continuació va presentar la Pubilla de la Vila senyoreta Mercè Giné i Andreu i les Dames d'Honor senyoretetes Montserrat Fontanals i Miquel, Montserrat Giné i Huguet, Ramona Giné i Figueras i Mercè Tarragó i Plana, cinc formoses damisel·les, dignes del títol que els hi fou conferit en votació celebrada entre totes les noies de la seva edat, residents a la població

El Batlle els hi imposà la banda distintiva de l'honor adquirit, fent entrega d'un pomell de flors a cada una d'elles. La Pubilla, en nom propi i de la seva cort de dames, va pronunciar unes paraules d'agraïment per la distinció que els hi era atorgada, manifestant que totes procurarien ésser dignes de tan honorífica representació.

Seguidament el vilatà En Joan Carbó i Esteve, advocat amb exercici a Tarragona, pronuncià el Pregó de les Festes inaugurals de la nova Ermita. En una llarga i interessant dissertació explicà el significat i la importància d'aquestes festes i destacà els valors humans i espirituals de la tradició i de la família. També feu una repassada total de la història de l'Ermita, cantant-ne els trets més importants, i exaltà el gran esforç que els sarraïencs havien posat per la seva renovació. Finalmente exhortà a tots els concurrents a viure agermanats i a retre homenatge amb joia i amor als Sants Protectors Cosme i Damià.

El nombrós públic que emplenava el saló, restà molt satisfet de la bella peroració del senyor Carbó, i al final l'aplaudí llargament.

La vetllada finalitzà amb la intervenció d'un «Grup de Folk», de Montblanc, que interpretà diferents cançons de folklore català amb acompanyament de guitarres i de flautes.

DIA 23

Projecció de curt-metratges: A dos quarts d'onze de la nit, al mateix saló d'espectacles de la Cooperativa, es projectaren pel·lícules de curt-metratge, referents a temes locals i de l'Ermita, filmades pels aficionats vilatans En Josep Andreu i Queralt, En Joan Moliner i Cardona i En Josep Tous i Arnavat. Les pel·lícules van agradar molt al nombrós públic que assistí a la representació, i d'una manera especial les que també va presentar En Dionís Campà i Vives, puix semblaven fetes d'un professional en la matèria per l'art i tècnica en la realització.

DIA 25

Concurs fotogràfic: A les set de la tarda, a la Sala de Cultura de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis, fou inaugurada l'exposició de fotografies del concurs convocat en el mes de juliol amb els temes «Ermita» i «lliure».

Prengueren part en el certamen, 26 concursants, essent 7 vilatans i 19 de fora vila i presentant en conjunt 87 obres que corresponien 47 al tema «Ermita» i 40 al tema «lliure».

El primer premi del tema «Ermita» que consistia en un trofeu d'alabastre i 500 ptes., fou atorgat a la fotografia anomenada «Contrallum», d'En Pere de la Rosa, de Valls, obtenint accèssit Na Ramona Pijoan i Rull i En Josep Andreu i Queralt, de Sarreal, i En Francesc Parés, de Valls. I el primer premi del tema «lliure», que també consistia en un trofeu d'alabastre i 500 ptes., va ésser concedit a l'obra anomenada «El petit guardià», d'En Josep Branchat, de Reus, obtenint altres premis i accèssits En Josep M.ª Ribas, de Reus, En Francesc Parés, de Valls, En Jaume Vila, de Badalona, En Josep M.ª Bofarull, de Valls, i En Dionís Campà, de Barcelona. Els premis als concursants residents a Sarreal foren atorgats a En Josep Andreu i Queralt, Na Ramona Pijoan i Rull i En Joan Magre i Anglès.

L'exposició de les obres fou molt interessant i molt visitada pels sarralencs i forasters durant els dies 25, 26, 27 i 28 de setembre, des de les set a les nou del vespre.

També foren exposades vàries fotografies retrospectives de diversos llocs de la Vila, cedides gentilment pel repòrter gràfic Sr. Bert, de Barcelona, vinculat familiarment a Sarreal, despertant una gran curiositat i atractiu, puix hom pogué contemplar coses i detalls que ja no existeixen a la Vila.

DIA 26

Festival infantil A les quatre de la tarda va celebrar-se el festival infantil anunciat que tenia com a fi primordial el donar la benvinguda

als sis nous nans, que simbòlicament foren batejats i apadrinats pels infants i que feren les delícies del gran nombre d'assistents a l'acte, en especial de la gent menuda.

En acabar el festival els infants foren obsequiats amb xocolata, coca adobada i altres lllaminadures, que contribuïren a donar més color i més dolçor a la festa. A continuació els nans recorregueren els carrers de la Vila, seguit per la bulliciosa i alegre mainada que corria i saltava entusiasmada entorn d'ells.

El castell de foc: A les nou de la nit es disparà un espectacular castell de focs d'artifici amb traca final que junt amb el repic de les campanes anunciava la gran diada de Sant Cosme i Sant Damià i de la inauguració de l'Ermita.

DIÀ 27. DIADA DELS SANTS METGES I DE LA INAUGURACIO DE L'ERMITA

Els actes del diumenge, dia 27 de setembre, diada de Sant Cosme i Sant Damià, assoliren el màxim d'assentiment i vibració espiritual i sarralenca. L'amor als Sant Metges es manifestà amb tota plenitud. És difícil d'escriure la realitat, ja que la jornada constituí una eloqüent expressió de la fermesa amb que Sarreal vol seguir la fonamentada devoció que tenien els seus avant passats. En aquest baticor unànim i fervent s'hi sumaren també els sarralencs foravilers (que actualment

Les imatges són retornades a l'Ermita. Sortida del Temple

són tants!) que vingueren incontables a la Vila nadiua amb motiu de les Festes inaugurals.

El temps, esplèndid i benigne, contribuí a donar relleu a la festa, associant-se a la joirosa manifestació de tot un poble per a retre homenatge als seus Sants Protectors. També la Vila, abillada amb les seves millors gales, oferia un aspecte festiu i rialler.

Cercavila: A les nou del matí hi hagué un cercavila que recorregué els principals carrers de la població. Hi participaren els nostres nans i la Banda de cornetes i tambors de Vilaseca. Aquesta desfilada donà una nota típica i popular al començ de la gran Diada.

El trasllat de les imatges: A les deu del matí, en repicar les campanes del nostre cloquer, es concentrà a la plaça de l'església un gran nombre de fidels per a acompanyar les imatges dels Sants Cosme i Damià.

A dos quarts d'onze les venerables imatge sortiren del Temple parroquial, on havien estat durant la construcció de la nova Ermita. La comitiva s'iniciava amb els nans, que feien alegres cabrioles, i amb altres manifestacions folklòriques. Seguia la Banda de cornetes i tambors. L'escolania, formada amb dues files, la Pubilla de les Festes amb les dames d'honor i el cor parroquial precedien les imatges, que eren escortades per un grup de joves de la Vila. Seguidament hi anaven el senyor Vicari General de l'Arquebisbat, monsenyor En Francesc

La processó va pujant pel camí de l'Ermita

Vives i Recasens, representant el senyor Cardenal de Tarragona, En Benjamí de Arriba i Castro, el rector de la Parròquia, mossèn Antoni Morell i Jansà, amb la clerecia dels pobles veïns, l'alcalde de Montblanc i Diputat Provincial, En Josep Gomis i Martí, l'alcalde de la Vila, En Josep Antoni Cantó i Pifarré amb tota la Corporació Municipal, el President del Col·legi de Metges de la Província, En Joan Domènech i Miró, i diverses autoritats i representacions d'organismes i entitats de la població i de fora, seguits d'una nombrosa multitud de fidels i devots dels Sants Metges.

La processó va emprendre la marxa pel carrer de l'església vers la plaça d'En Padreny, seguint pel carrer Nou, raval de Targa, carrer Atlàntida, camí de la Font de Dalt i de l'Ermita. En tot el llarg del tra-

La vella ermitana obre la porta de l'Ermita

jecte s'uniren espontàniament molts fidels a la fervorosa i atapeïda manifestació que omplia gairebé tota la llargada i amplada del camí de l'Ermita. Mai no s'havia vist una processó amb tanta d'assistència i relleu. Ensenms una alegria desbordant omplia els cors de tots els assistents i es respirava un ambient de profunda emotivitat, ja que els Sants Metges són per als sarralecns la nota més consubstancial i l'aglutinant més poderós, com de nou es posà de manifest en les Festes inaugurals.

Arribada de les imatges a l'Ermita: En arribar la processó a la plaça la fervent multitud, que allí estava congregada, va prorrompre en

forts aplaudiments i en altres manifestacions d'entusiasme. Alhora les portes de la nova Ermita eren obertes per Na Teresa Pons Barrot, de 80 anys d'edat, que durant molts anys va viure a l'antiga, de la que sempre en fou gelosa guardiana. De seguida entraren en primer lloc les imatges dels Sants, les autoritats i la comitiva fins a omplir el temple de gom a gom. La resta dels nombrosos assistents va quedar-se a la plaça per manca d'espai a l'interior de l'Ermita. Quan els Sants Cosme i Damià

*Entrada de les Imatges
a l'Ermita*

Interior de l'Ermita durant la Santa Missa

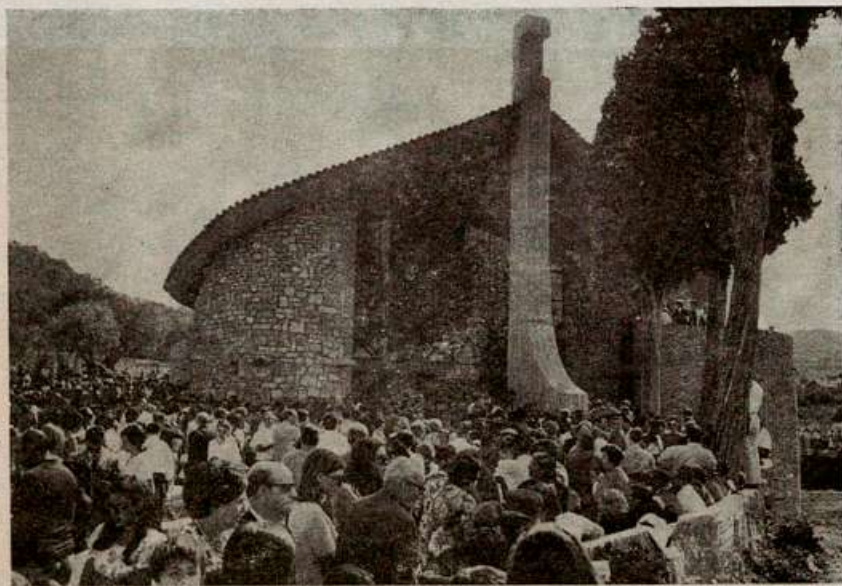
foren col·locats en la peanya de la part central de l'àbsis es repetiren les mostres d'entusiasme i d'alegria. ¡En quants ulls es veien lluir llàgrimes d'emoció mentre miraven les imatges dels Sants en el seu lloc degut i imploraven llur protecció!

En presència de les preades imatges, que des de la seva Ermita presideixen novament la vida de la població, es percebien sentiments de vinculació amb tantes generacions nostrades que de segles han venerat i han acudit als Sants Protectors en moments difícils.

Santa Missa i veneració de les relíquies: Seguidament començà la Missa solemne que concelebraren el Sr Vicari General de l'Arxidiòcesi i tots els sacerdots assistents a la Festa. El Dr. Vives, després de fer el panegíric dels Sants Màrtirs, enaltí la sincera devoció dels sarraïens i llur esforç en construir una Ermita tan sòlida i magnífica. Un nodrit cor de nois i de noies de l'església del Sagrat Cor, de Barcelona, interpretà amb acompanyament de guitarres els cants de la missa junt amb el poble i també uns motets durant la Comunió.

En acabar la Missa el senyor rector mossèn Antoni Morell, emocionat per aquell gran espectacle de tot un poble entorn de l'Ermita, pronuncià unes vibrants paraules, agraïnt l'assistència i totes les col·laboracions i recomanant una ferma unió i una efectiva continuïtat en la devoció dels Sants Protectors.

Finalment tots els fidels van passar a venerar les Relíquies mentre es cantaven els goigs dels gloriosos màrtirs.

Durant la Missa la multitud omple la plaça de l'Ermita

Ballada de sardanes: Acabades les cerimònies religioses, tingué lloc a la plaça de l'Ermita una audició de sardanes, que va interpretar l'orquestra-cobla «Caravana». Participaren en la ballada gran nombre de sardanistes. Aquest acte acabà d'arrodonir la festa matinal, ja de si prou rodona...

Gran partit de futbol: A la tarda, com a complement de la Festa i a benefici de la nova Ermita, es va celebrar un partit de futbol entre l'equip de Veterans del C. F. Barcelona i l'equip sarralenc. L'encontre fou molt bonic i divertí al nombrós públic que acudí al nostre Camp Municipal d'Esports. El partit es decantà a favor dels Veterans per 4 gols a 3. Així mateix a la mitja part de l'encontre s'imposà la insígnia d'or de la «U. D. Sarrealense» a N'Antoni Miró Ricart, principal organitzador d'aquest i d'altres importants actes esportius celebrats a la Vila.

* * *

La Televisió va estar present a la Festa per a filmar els actes més importants i varis repòrters van prendre fotografies per a il·lustrar les cròniques que foren publicades en els diaris de Barcelona, Tarragona i d'altres llocs.

DIA 28. TRADICIONAL APLEC A L'ERMITA

El dia 28 de setembre es va celebrar el tradicional aplec que també assolí un gran relleu. L'Ermita s'omplí novament de gom a gom per a participar en la Missa, que s'oferí pels fidels difunts sarralencs i que concelebraren els sacerdots de la comarca, presidint el conegut poeta mossèn Ramon Muntanyola, que pronuncià una homilia molt adient i encoratjadora. L'acte religiós saturà de veritat a tots els que hi participaren. I, en acabar, els fidels van venerar les relíquies dels Sants Cosme i Damià.

Així acabaren les Festes inaugurals de l'Ermita, que al nostre entendre han deixat una lluminosa, reconfortant i perenne recordança.

Ballade de l'automne. À l'automne les couleurs se font
plus vives, les feuilles se font plus rouges, les fleurs
se font plus jaunes. L'automne est la saison de la
récolte. À l'automne les oiseaux se font plus
silencieux.

Le jour se fait plus court, la nuit plus longue.
L'automne est la saison de la mélancolie.
L'automne est la saison de la tristesse.
L'automne est la saison de la solitude.
L'automne est la saison de la réflexion.
L'automne est la saison de la sagesse.

La nature se prépare à l'hiver.
Les arbres se font plus nus.
Les fleurs se font plus rares.
Les oiseaux se font plus silencieux.

LA 28. TRADITIONNELLE À PERMITS

Elle se fait à l'automne, à la fin de l'été.
Elle se fait à la fin de l'été, à l'automne.
Elle se fait à la fin de l'été, à l'automne.
Elle se fait à la fin de l'été, à l'automne.
Elle se fait à la fin de l'été, à l'automne.

Ainsi se fait la traditionnelle à permits.
Ainsi se fait la traditionnelle à permits.

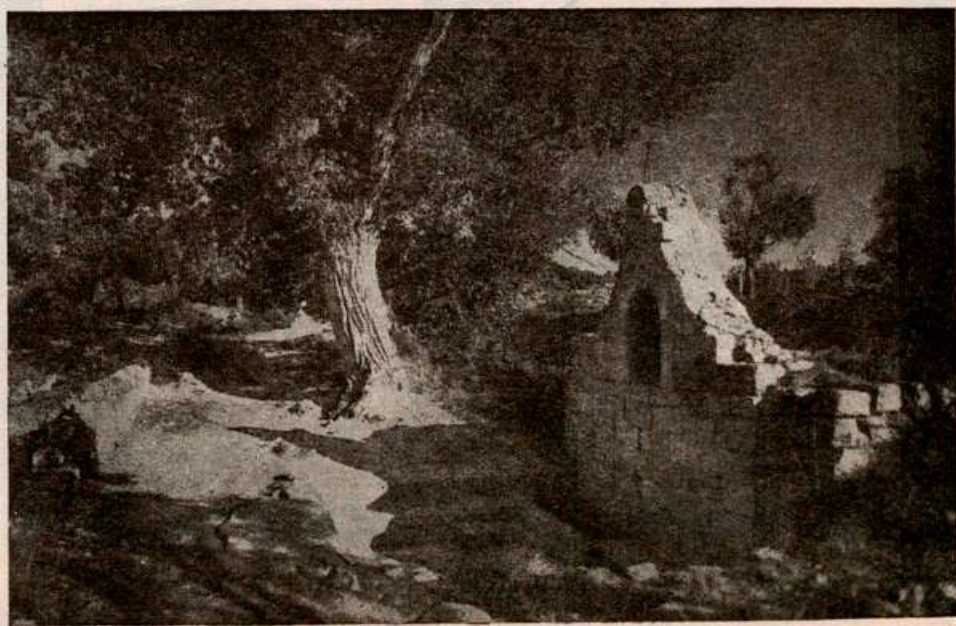
LA FONT DE L'ERMITA

Junt a l'Ermita dels Sants Metges hi ha una font d'aigua molt bona que neix naturalment per entremig d'estretes esclotxes obertes al peu. El seu origen és difícil d'esbrinar; però probablement, en construir-se la primera Ermita, ja existia en aquell indret una font que el decurs del temps ha estat convenientment arranjada.

L'actual frontal de pedra amb un nínxol, on encara s'entreveuen unes imatges d'alabastre, desgastades, pot ésser del segle XVII, quan una generació d'artistes «Els Espinals» donaren fama a Sarreal, esculturant en els tallers d'alabastre d'aquell temps.

Encara que les pluges no siguin freqüents, la font sempre ha obsequiat amb el seu doll abundós d'aigua fresca a tots els romeus que han acudit a l'Ermita. Els goigs ho canten així:

«En la font junt a l'Ermita
que raja contínuament
retroben salut i vida
malalts i tota la gent...»

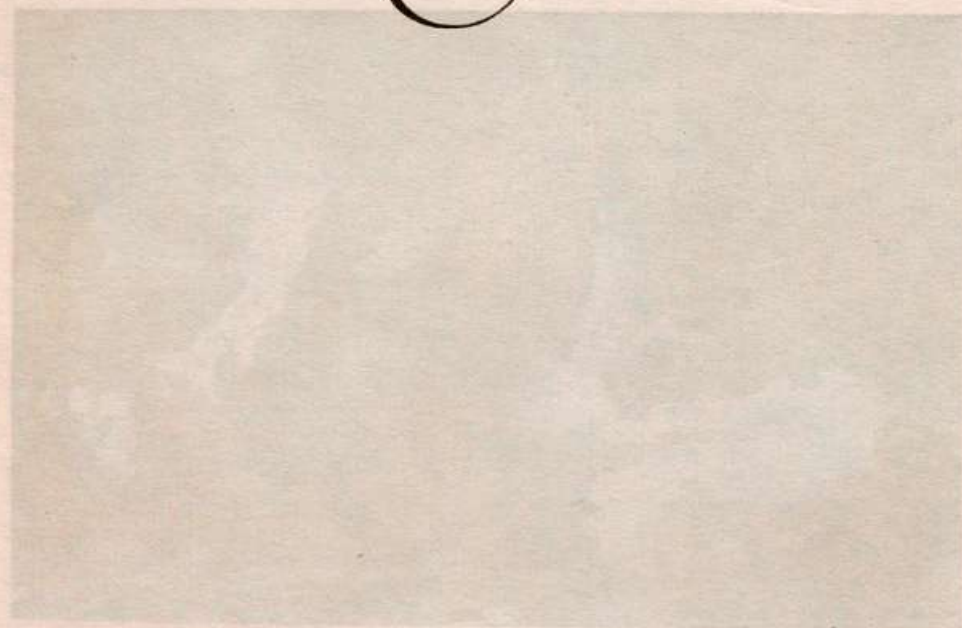

Font de l'Ermita

Està situada en un paratge atractiu i acollidor, on junt a un arbre corpulent i exòtic hi ha pollancre i oms, que fan l'estada agradable als qui s'asseuen a llur ombra per a refrescar-se amb l'oreig de la matinada i per a fer alguna menjada.

Actualment es pot anar per una bona carretera fins a la font, que ha esdevingut el centre turístic de la Vila.

E

GOIGS

GLORIOSOS
Sant Cosme, y
la gran y devota
la de Sarreal, Ar-
ragona, en la
rá, del partit
ahont son vene-
racles experi-
de

DELS

MARTYRS
Sant Damiá, de
Hermita de la vi-
quebisbat de Tar-
Conca de Barbe-
de Montblanch,
rats ab molts mi-
mentan sos
vots.

¶ UIX Deu vos ha dat virtut
de tornar lo malalt sá,
Vullaunos donar salut
sant Cosme y sant Damiá.
Anavau los dos germans
per lo mon ab molt gran zel,
curavau ab gran descais
lo malalt guanyant lo Cel,
deixantlos ab quietut
ben curats de vostra má:
Vullaunos donar salut, &c.

Una cama junts llevareu
al humil devot pudrida,
la de un Negre li posareu
ja cos mort, que no te vida;
ho fereu ab tal virtut,
que del tot curat restá:
Vullaunos donar salut, &c.

Las donas perjudicadas
de mals pars y de sanch fluir,

¶ al instant eran curadas
nomenant sovint Jesus;
anareu ab recelitat
consolant tot cristiá:
Vullaunos donar salut, &c.

No curavau per diners,
sino per amor de Deu,
ningun modo de interés
en vosaltres may se veu;
deixant al malalt perdut,
ben curat per vostre má:
Vullaunos donar salut, &c.

Ab tot lo Tyrá malvat
que á les hores presidia,
per estar ja molt cansat
de la vostra santa vida;
per los seus ab prontitud
irat, dins mar vos llansá:
Vullaunos donar salut, &c.

Vingué lo angel del Senyor
hius tragué de dins del mar,
lo President al rigor
sagotats vos feu cremar;
lo foc no tingué virtut,
persó prest vos degollá:
Vullaunos donar salut, &c.

Sinch germans foreu plegats
patint martyri cruel,
tots sinch foreu degollats,
y pujareu junts al Cel;
O goigs, ó beatitut,
guiaunos Sants per allá:
Vullaunos donar salut, &c.

En la font junt á la hermita,
que raja continuament,
encontran salut y vida,
malalts y tota la gent:
nons desampareu perduts,
allargaunos pres la má:
Vullaunos donar salut, &c.

Ja que te iu tal virtut
per al devot Christiá,
Vullaunos donar salut
sant Cosme y sant Damiá.

¶ Ora pro nobis sancti Cosma & Damiane.

¶ Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

OREMUS.

*Presta quæsumus omnipotens Deus, ut qui Sanctorum Martyrum tuorum Cosma & Damiani nata-
litia colimus á cunctis malis imminentibus eorum intercessionibus liberemur. Per Dominum nostrum
Jesuschristum filium tuum, &c.*

REUS: Lliberia de Roca, carré majó. — 1848.

Facsimil de l'original:

177 x 26 - 22 x 31, de la Col·lecció Torrell de Reus. Barcelona

Els Goigs en honor dels Sants Metges

Hem volgut incloure ací el gravat facsímil dels Goigs dels Sants Metges que data de l'any 1848, perquè, apart la raresa de l'exemplar imprès, és l'edició més antiga que coneixem i en el text no hi figuren les tres estrofes, que, amb motiu del còlera del 1854, foren afegides a les posteriors edicions.

També publiquem el gravat facsímil de l'última edició que conté el mateix text anterior amb lleugeres variants ortogràfiques i que amb relació a la de l'any 1848 té afegides les estrofes VIII, IX i X.

Relació de les edicions

Goigs-Dels/Gloriosos - Martyrs/Sant Cosme, y -Sant Damià, de /la gran devota-Hermita de la vi-/la de Sarreal, Ar-quebisbat de Tar/ragona, en la-Conca de Barbe-/rá, del partit-de Montblanch,/ ahont son vene-rats amb molts mi-/racles experi-mentan sos/de-vots. Gravat. Text a dues col. Corondell doble. Orla. REUS: Llibreria de Roca, carré majó.=1848. 17'7 x 26 - 22 x 31.

Goigs -Dels/Gloriosos-Martyrs/Sant Cosme y -Sant Damià, en/ la devota Her- mita de la vila/ de Sarreal, Ar-quebisbat de /Tarragona, -ahont son/venerats- ab gran/devo- -ció. Gravat. Text a dues col. Corondell doble. Orla. TARRAGONA : Imp. de F. Aris.-1858. 17'5 x 27'5 - 21 x 31.

Goig-Dels/Gloriosos-Martyrs / Sant Cosme y -Sant Damià, en /la devota Her- -mita de la vila/ de Sarreal, Ar-quebisbat de /Tarragona, -ahont son/venerats ab-gran devoció. Text a dues col. amb nou motius iguals Orla. Tarragona : Imp. de Puigrubí y Aris. - 1881.17'5 x 27'5 21 x 30'5.

Edic. Tarragona : Imp. F. Aris y Fill.-1907 17'5 x 27'5 - 21'5 x 31.

Edic. Tarragona : Suc. de Torres & Virgili. 1926.17'28 x 21 - 21'5 x 31'5.

Edic. Goigs de l'Arquebisbat de Tarragona. N.º 70. Text a dues tintes. E. F. C. 1946. s. peu d'imp. (Torres & Virgili). Al verso : Nota de la devocio. 15 x 20 - 20 x 25.

Edic. Montblanc : Imp. Requesens. - Any 1964. 18 x 28 - 22 x 32'5.

GOIGS

gloriosos

Sant Cosme
en la devota Ermita
Sarreal. Arquebisbat
on són venerats

DELS

màrtirs

i Sant Damià.
de la vila de
de Tarragona,
amb gran devoció

Puix Déu us ha dat virtut
de tornar el malalt sà.
*Vulgueu-nos donar salut
Sant Cosme i Sant Damià.*

Anàveu els dos germans
per el món amb molt gran zel,
curàveu amb gran descans
el malalt guanyant el Cel,
deixant-los amb quietud
ben curats de vostra mà. *Vulgueu-nos etc.*

Una cama junts llevàreu
a l'humil devot podrida,
la d'un negre li posàreu
ja cos mort, que no té vida;
ho féreu amb tal virtut,
que del tot curat restà. *Vulgueu-nos etc.*

Les dones perjudicades
de mals parts i de sang fluix,
a l'instant eren curades
nomenant sovint Jesús;
anàreu amb rectitud
consolant tot cristià. *Vulgueu-nos etc.*

No curàveu per diners,
sinó per amor de Déu,
cap manera d'interés
en vosaltres mai es veu;
deixant al malalt perdut,
ben curat per vostra mà. *Vulgueu-nos etc.*

Amb tot el tirà malvat
que aleshores presidia,
per estar ja molt cansat
de la vostra santa vida;
per els seus amb promptitud
irat, dins mar us llançà. *Vulgueu-nos etc.*

Vingué l'àngel del Senyor
i us tragué de dins del mar;
el President amb rigor

V. *Orota pro nobis sancti Cosma et Damiàne.*

OREMUS: Deus qui nos per intercessionem sanctorum martyrum tuorum Cosmæ et Damiáni, ab imminenti periculis et infirmitatibus liberare dignatus est, concede quæsumus: ut ipsorum intercedentibus meritis in gloria coelesti, salute perfruamur æterna Per Dominum nostrum, etc.

sagetats us fan cremar;
el foc no tingué virtut,
per ço prest us degollà. *Vulgueu-nos etc.*

Cinc germans foreu plegats
patint martiri cruel,
tots cinc foreu degollats
i pujàreu junts al Cell
Oh goig, oh beatitud!
guieu-nos Sants per allà. *Vulgueu-nos etc.*

Essent l'any cinquanta-quatre,
sobre el de mil vuit cents,
quan el còlera terrible
atacava fortament,
la vila de Sarreal,
en Vós, oh Sants, confià. *Vulgueu-nos etc.*

Dia vint-i-tres d'agost,
de l'any ja sobre dalt dit,
els veïns d'aquesta Vila
reunits amb gran desig,
portar-vos a la Parròquia
tots junts van determinà. *Vulgueu-nos etc.*

Fou tan gran la devoció
dels habitants de Sarreal,
que per vostra intercessió
es lliuraren de tot mal,
i després amb alegria
a l'Ermita us van tornà. *Vulgueu-nos etc.*

En la font junt a l'Ermita,
que raja continuament,
retroben salut i vida,
malalts i tota la gent;
no'ns desempareu perduts,
allargueu-nos prest la mà. *Vulgueu-nos etc.*

Ja que teniu tal virtut
per al devot cristià.
*Vulgueu-nos donar salut
Sant Cosme i Sant Damià.*

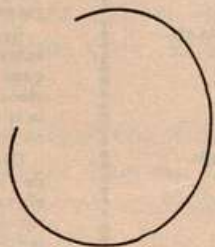
R. *Ut digni efficiamur promissionibus Christi.*

Edic. facsímil. Xmes 1959 Busquets - Guàrdia. Torrell de Reus (504).
11 x 16.

Edic. facsímil 12 x 18'5. Hoja Parroquial de Sarreal. Any XXIII.
7 d'octubre 1973. Imp. Requesens. Montblanc. N.º 1229. pag. 8.

Edic. facsímil 12'5 x 19'5. Hoja Parroquial de Sarreal. Any XXIII.
14 d'octubre 1973. Imp. Requesens. Montblanc. N.º 1230. pag. 8.

Frag. de Goigs. - Estampa del Viatge N.º 255. En la Visita a l'Er-
mita pels «Amics dels Goigs» 28/3/71. Torrell de Reus. 9 x 15.

APENDIXS

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

APPENDIX

APENDIX I, a

Col·laboració tècnica «Pro Ermita»

D'una manera gratuïta contribuïren tècnicament a l'obra de l'Ermita:

En JOSEP PUIG i TORNE, arquitecte, fill de la Vila, que confeccionà el projecte de l'Ermita i portà la direcció tècnica de l'obra.

En JOSEP M.ª ESQUIUS i PRAT, arquitecte, associat a Puig-Torné, que col·laborà en la confecció del projecte.

En JOSEP GRAU i GARRIGA, pintor català de primera línia, i tapisser de fama mundial en tapisseria artística, que ideà la reixa monumental de la façana de l'Ermita.

N'ANTONI FREIXAS i SAVIDO, aparellador, fill de la Vila, i En FRANCESC SERRANO, aparellador, que prestaren llur col·laboració durant la gestació del projecte.

En LLUIS SAVIDO i ROSSELLO, mestre de cases, fill de la Vila, que portà el pes i la direcció de la construcció, seguint les normes de l'arquitecte.

HIPERCESA, S. A., Societat dedicada al càlcul d'estructures i a la seva realització, que realitzà, sota la direcció de Puig-Torné, els càlculs de la llosa nerval de la coberta.

APENDIX I, b

Prestació personal «Pro Ermita»

Col·laboraren a l'obra de l'Ermita amb prestació personal:

Andreu Roset, Salvador	6 jornals
Ballesté Segura, Jaume (Martra)	3
Balsells Miró, Antoni (Balsells)	3
Beltran Companys, Ramon (Serenó)	1
Bonet Llenas, Joan (Planot)	17
Bonet Llenas, Josep-Antoni (Planot)	9
Borrull, Borrull, Josep	1
Bové Carbonell, Joan (Angelina)	2
Bové Tarragó, Ramon (Romeu)	2
Cantó Pifarré, Jaume (Arnet)	1
Cantó Pijoan, Josep-Miquel (Arnet)	1
Casañas Llargues, Joan (Casañas)	3
Casellas Ballesté, Isidre (Morera)	3
Civit Bové, Josep (Pep Negre)	2
Civit Vilà, Joan (Pep d'Ollés)	1
Clofent Orpinell, Emili (Farines)	3
Contijoch Vilà, Ramon (Ramon de Montbrió)	9
Dalmau Miró, Jaume (Polaco)	14
De los Mozos Sánchez, Pere	1
Espinach Contijoch, Rafel (Garbí)	1
Esteve Tudó, Josep M. ^a (Safrané)	6
Esteve Vilà, Joan (Colom)	2
Felip Berengué, Joaquim (Piupes)	1
Forn Orga, Francesc (Angelet)	1
Fornés Saltó, Josep (Porqueretes)	2
Fuentes Castellanos, Antoni	2
Garcia Garcia, Josep	1
Gibert Roset, Joan (Aleix)	1
Gutiérrez Tejado, Mateu	4
Huguet Bonet, Josep (Esperanço)	3
López Martos, Teodor	2
Marín Cayuela, Antoni	4
Martínez Plana, Josep M. ^a (Belltall)	7
Mateu Canela, Josep (Bromo)	2

Mateu Mateu, Emili (Cano)	4 jornals
Mateu Queralt, Antoni (Andreu)	1
Mateu Serra, Miquel (Pitxo)	3
Mateu Talavera, Joan (Bot)	2
Morell Jansà, Antoni (Rector de la Parròquia)	66
Padreny Anguera, Isidre (Tudó)	10
Padreny Llauredó, Ramon (Sancrestet)	2
Panadès Teixidó, Joan (Cosme)	2
Pérez Romero, Pere	1
Plana Mateu, Josep (Tóto)	2
Poblet Rosanes, Lluís (Lluís del Felip)	11
Poblet Rosanes, Ramon (Ramon del Felip)	9
Prats Guàrdia, Joan	3
Recasens Bonet, Jaume (Moixó)	5
Roales Lobato, Pere	1
Roca Ballesté, Amadeu (Pau Moreno)	12
Roca Civit, Joan (Groc)	12
Rodríguez Díaz, Vicente	1
Rodríguez Fonoll, Jaume (Foraster)	6
Rosanes Giné, Damià (Felip)	17
Rovira Rull, Josep (Caterina)	3
Rull Giné, Ramon	2
Rull Jordana, Josep (Cardó)	7
Rull Padullés, Gabriel (Biel del Jordana)	4
Sabidó Barrabèig, Josep (Matalassé)	1
Sabidó Roselló, Pere (Pepo)	1
Sabidó Tarragó, Antoni (Matalassé)	5
Saltó Roig, Joan (Fatxenda)	3
Sendra Dalmau, Joan (Sendra)	3
Sendra Dalmau, Pere	3
Serra Teixidó, Valentí (Quadres)	19
Solé Civit, Josep (Pep d'Ollés)	7
Tardiu Martí, Antoni (Tardiu)	2
Tardiu Mateu, Ramon (Culot)	11
Tarés Ribas, Salvador (Pira)	2
Tarragó Freixas, Tomàs (Borres)	12
Tarragó Vidal, Francesc (Niño)	1
Teixidó Miró, Joan (Rabaquet)	4
Travé Aluja, Celestí (Pau Ros)	14
Travé Badia Francesc (Sílio)	3
Torné Tarragó, Antoni (Cistallé)	5
Torres Roca, Jaume (Torres)	6
Tous Massagué, Joan (Fabre)	7
Tudó Gasol, Josep (Tudó)	6

Veciana Bonet, Antoni (Sió)	1 jornals
Veciana Fusté, Jaume (Claret)	3
Vidrí Llord, Antoni (Pallarès)	31

Parròquia de Montbrió de la Marca

Amill Llovera, Josep (Antonet)	1
Borràs Vilà, Josep (Borràs)	1
Esteve Esteve, Eugeni (Colom)	1
Esteve Esteve, Ramon (Llovera)	1
Forn Orga, Casimir	1
Ibàñez Nogués, Vicens (Mestre)	1

En junt són 463 jornals de prestació personal en treball de peó principalment. També hi ha alguns jornals de paleta.

Prestació de treball en tractor

Col·laboraren a l'obra de l'Ermita amb prestació de treball en tractor:

Albaigès Bonet, Cosme (Fonoll)	1 jornals
Amill Canela, Josep (Rabanadó)	2
Balsells Fornés, Antoni (Balsells)	3
Cantó Pifarré, Jaume (Arnet)	4
Cooperativa Vinícola	2
Duch Fabregat, Jaume (Moix)	7
Fabregat Tardiu, Joan (Mossegat)	5
Fabregat Tardiu, Josep (Serrallé)	5
Giné Poblet, Joan (Duc)	9
Giné Sanahuja, Daniel (Negociant)	4
Llorach Llauredó, Andreu	1
Mateu Dejoan, Antoni (Gori)	2
Ollé Tarragó, Jaume (Tano)	10
Poblet Rosanes, Lluís (Lluís del Felip)	18
Potau Roca, Ricard (Pau Moreno)	2
Potau Teixidó, Josep (Mari)	2
Roca Civit, Joan (Groc)	5
Rull Rosanes, Gabriel (Mas del Biel)	13
Sans Duch, Joan (Diego)	1
Teixidó Escoda, Joan (Joan del Nen)	2
Vidrí Llord, Antoni	18

En junt són 116 jornals.

APENDIX I, c

Altres aportacions

● CARRETERA DE L'ERMITA

L'Ajuntament de Sarreal contribuí d'una manera extraordinària i eficient a la realització de la carretera que va des des de la Vila fins a l'Ermita.

Hi han col·laborat:

L'Excma. Diputació Provincial amb importants aportacions.

La Parròquia de Sarreal amb 40.887 ptes.

I, donant terra els propietaris següents:

Cantó Pifarré, Miquel (Arnet)
Farré Vinadé, Marcel·lí
Giné Poblet, Joan (Duc)
Giné Tarés, Ramon (Negociant)
Miquel Vinadé, Antoni (Gardela)
Montserrat Farré, Jordi (Xamora)
Queralt Cortada, Josepa (Pira)
Queralt Cortada, Maria (Gris)
Rosanes Vinadé, Ramon (Ramon del Felip)
Tarragó Bech, Joan (Joanet del Tarragó)
Tarragó Verdú, Jaume (Pansella).

● AMPLIACIO DE L'ERMITA I DE LA PLAÇA

En Marcel·lí Farré Vinadé donà terra per a ampliar l'Ermita i la plaça.

● MATERIALS: ARENA

Donaren arena:

Encinas Martos, Adrià	8 metres
Masip Blanch, Francesc i Sallés Masip, Joan .	66 »
Roig Cabestany, Joan	4 »

En junt són 78 metres.

● CIMENT

N'Emili Mateu Mateu donà:

260 sacs de ciment ràpid, 653 sacs de ciment lent i
197 sacs de calç hidràulica

En junt són 1.109 sacs.

● FERRO

En Ramon Ballesté Torné construï i regalà dues portes de ferro: la del museu de l'Ermita i la de la part posterior de la casa.

● FUSTA

Hipercesa, S. A., deixà gairebé la totalitat de taules, taulons i puntals per a encofrar.

La Cooperativa Vinícola de Sarreal, deixà alguns puntals.

● GUIX

En Josep Ballesté Torné pagà 130 sacs de guix.

● PEDRA

Donaren pedra per a edificar l'Ermita:

Bonet Duch, Joan (Planot)	5 «tractorades»
Duch Fabregat, Jaume (Moix)	2
Llorach Balsells, Joan (Mn. Joan)	41
Martí Padrell, Josep (Cadiré)	2
Puig Fabregat, Antoni, de FORES	54
Rull Giné, Joan (Mas del Biel)	2
Serra Mateu, Joan (Botet)	2
Teixidó Ballesté, Josep (Fornaret)	3
Torné Tarragó, Antoni (Cistallé)	68

En junt són 179 «tractorades».

● PEDRA D'ALCOVER

N'Antoni Vidrí Llorç pagà la pedra d'Alcover de l'Ermita i dels voltants i també la col·locació.

● ELECTRICITAT

N'Antoni Manzano Carbonell, actualment Cap de la FECSA en la regió catalana, cuidà de proporcionar l'electricitat a l'Ermita.

«La Petersime», de Santa Coloma de Queralt, que regentava en Josep Moix Franquesa, deixà un grup elèctric per a impulsar la grua i altres aparells elèctrics.

● MENJADES

En Matias Huguet Segura donà 34 menjades i estatge d'una persona durant 6 dies.

N'Isidre Magre Mestre donà 89 dinars als encofradors.

● PINTURA

En Paco Rodríguez García decorà l'àbsis de l'Ermita.

● SERVEI DE TAXI

Oferiren alguns viatges:

Bonet Potau, Joan
Mariano Torrelles Moisès.

● TRANSPORT EN CAMIO

Realitzaren viatges de transport:

Bonet Figueras Joan	:	2 de Valls a l'Ermita.
Encinas Martos, Adrià	:	1 d'arena
Magre Guardias, Antoni	:	10 a L'Espluga de Francolí
	:	1 a Salou
	:	2 a altres llocs
Magre Anglès, Moisès	:	3 a diferents llocs
Masip Blanch, Francesc i		
Sallés Masip, Joan	:	11 d'arena
Mateu Mateu, Emili	:	2 Santa Coloma
	:	4 a altres llocs
Moliner Cardona, Adolf	:	1 a Valls
Roig Cabestany, Joan	:	1 d'arena.

● TREBALL

La Constructora MEDOL, S. A. realitzà el desencofrat de la coberta.

«Derribos Sans», de Barcelona, (En Jaume Cuello Riera), col·laborà en l'enderrocament de l'antiga Ermita.

* * *

Resten per a esmentar altres in comptables aportacions que, sumades, donarien un valor molt elevat:

Temps, gestions... dedicats a l'obra.

Treballs, no cobrats dels electricistes, ferrers, fusters, mestres de cases, d'altres artistes i persones.

Servei administratiu de l'obra.

Descompte en algunes factures.

Viatges en cotxes particulars.

Algunes hores de tragella.

Deixada d'aparells útils per l'obra.

Donatiu d'alabastre i de totes les eines de pagès, d'artesà i de metge... per la façana.

APENDIX I, d

Els 959 donatius «pro Ermita»

Es recolliren des de l'abril de 1966 fins al total pagament de l'obra a finals de 1972. Durant aquest temps algunes persones i famílies, que esmentarem, feren diferents donatius.

Els donants són sarralencs o devots dels Sants Metges.

Sarralencs i devots dels Sants Metges, de Barcelona

Aguyé, Pere

Albiac, Albert i Montserrat Campà Viñeta

Alió Aluja, Ramon

Alió Giné, Rosa i Josepa

Almenara Barrot, Antoni

Almenara Barrot, Eduard

Almenara Barrot, Josep

Almenara Mateu, Josepa

Aluja Panadès, Joan

Aluja Prats, Josepa

Ametlla germans

Ametlla Martí Josep

Ametlla Miró, Josep

Ametlla Torné, Josep

Anglada Serra, Joan i Carme Montserrat Rosanes

Anguita Cereceda, August i Mercè Mateu Castellà

Arnavat Irene, vda. Tremosa

Aznar família.

Ballesté Torné, Ramon

Balsells Segura, Josep

Balsells Torné, Ramon

Barbens Santacana, Antoni

Barceló Camps, Josep M.^a

Barrabeig Tarragó, Joan

Barrabeig Tarragó, Josep

Barrot Rodríguez Joan

Bea Montull, Josep

Bellart Vives, Antoni

Bonet Alió, Marcial

Bonet Duch, Jordi
Bonet Cots, Jaume
Bonet Figueras, Mercè
Buesa, Eduard i Carme Rodríguez
Campà Vives, Dionís i Antònia Viñeta Teixidó
Cantí Cladella Anna
Cantí Cladella, Carme
Cantó Giné, Salvador
Cantó Pérez, Salvador
Carbonell Orpinell, Josep
Cardona Compte, Joan
Civit Canela, Josep
Clarasó Teixidó, Teresa
Clariana Orpinell, Dolors
Contijoch, Agustí i Jordi
Contijoch, Rosa i germans
Cortés Santisteve, Miquel i Irene Giné Sanahuja
Cots Padreny, Joan
Crespi, Josep i Rosa Bellart Vives

Duch Josa, Ramon

Escoda Potau, Teodor

Fanlo, Teresa
Farré Aluja, Josep Antoni
Farré de Segur, Josepa
Folch Vidal, Conrad i Maria Vázquez Veciana
Fontanals Bonet, Antoni
Fontanals Bonet, Joan
Fornés Amill, Josep
Fornés Balsells, Joan
Fornés Prous, Magina
Freixes Clarasó, Joan
Freixas Trayé, Joan
Fusté Greoles, Manel

Generés Plana Maria,
Gil Castellnou, Anna
Giménez Martí, Marcus
Giné Farré, M.ª Antonieta
Giné Miró, Teresa
Güell Gassó, Lurdes

Jiménez, Rafaela
Jou, Joan i Joana Orpinell Padreny

Laporta Brugat Jaume
Lechuga Paños, Manel Ricard

Magre Farré, Josep M.^a
Marro Escudero, Montserrat
Martínez Panadès, Angel
Mas Aluja, Rosa
Mas Mas, Pasqual
Mateu Ametlla, Magdalena
Mateu Bonet, Magdalena i fill Joan Pros Mateu
Mateu Mateu, Antoni
Mateu Mateu, Joan
Mateu Pijuan, Ramon
Mateu Talavera, Carme
Mateu Tardiu, Joana
Mauri Pons, Josep
Mialet Badia, Francesc
Mialet Badia, Josep
Miquel Compte, Domènec
Miquel Montserrat, Ricard
Miquel Rodríguez, Emili
Miró Badia, Adela
Miró Badia, Isidre
Miró Badia, Jaume
Miró Badia, Maria, vda. Carvajal
Miró Cortada, Maria
Moix Capdevila, Santi
Morell Guardias, Antoni
Munné Munné, Joan

Navarro Guzman, Rafel
Ninot Nolla, germans
Ninot Nolla, Joaquim
Nolla Generés, Joan

Oliva Ollé, Joan
Olivé Potau, Joana
Olivé Torres, Lluís
Ollé, Elisa
Orpinell Bosch, Rosa
Orpinell Duch, Joan

Padreny Farré, Joan
Padrós, Joaquim i Rosa Alió Aluja
Padrós Alió, germans

Pagani Mateu, Jaume
Pagès Brullet, Maria
Pascual Segarra, Josep
Pessa Cortada, Lluís
Pie Pons, Joan
Pijoan, Isabel
Pijoan Bacardí, Francesc
Pijoan Voltas, Joan
Plana Berenguer, Joana
Pons Sancho, Rosa, vda. Mauri
Potau Torné, Josep
Prous Bellart, Bonaventura
Puiggener Savidó, Enriqueta

Recasens, Rafel i Consol Torres Rodríguez
Recasens Tuà, Joan i M.^a del Carme
Ribera Pocino, Albert i Consol Rosanes Vinadé
Ribera Torné, Victòria
Rodríguez, Francesca
Rodríguez Garcia, Francesc
Rodríguez Miquel, Magdalena
Roig Roca, Mercè
Roig Vinadé, Josep
Roig Vinadé, Maria
Rull Badia, Jaume i Antoni
Rull Torné, Jaume

Sabaté Bañeras, Ramon i Satur Mateu Ametlla
Sanahuja Panadès, Maria
Sans Maura, Mercè
Santamaria, Pasqual i Roser Marimon Savidó
Savidó Tosas, Ricard
Segarra Gavarró, M.ª Dolors, vda. Bofill
Simó, Paulí i Trinitat Tardiu Novell
Solé Moles, Manel

Tardiu Borràs, Francesc
Tardiu Novell Ramon
Tarés Mateu Antònia
Tarés Mateu, Carme i Josepa
Tarragó Cots, Joan
Tarragó Fonoll, Maria
Tarrago Segarra, Francesca
Teixidó Figarola, Beatriu, vda. Viñeta
Tenesa, Enric i Rosa Tardiu Novell

Torné Tarragó, Ramon
Torres Rodríguez, Josep
Torroja Huguet, Teresa
Travé Aluja, Joan
Travé Aluja, Rafel
Travé Badia, Rossend
Tuà, Francesc

Valldosera Tarragó, Jaume i Magdalena Miquel Miquel
Valls Borràs, Magí
Vidal Alemany, Joan
Vila, M.ª Rosa
Vivó Arnavat, Jaume

Els sarralecns i devots dels Sants Metges, de Barcelona, que hem esmentat, lliuraren la quantitat de 353.150 ptes. amb 290 donatius.

Exceptuant les tres aportacions, fetes per En Conrad Folch i esposa Na Maria Vázquez Veciana, i que sumen cent cinquanta mil pessetes, les restants foren, per família, inferiors a les deu mil ptes.

Feligresos de la Parròquia de Sarreal

Cal advertir que algunes famílies, degut al canvi de domicili durant la recollida de donatius, estan anomenades en diferents carrers.

Atlàntida (carrer)

Ballesté Gavarró, Jaume (C. Jaume del Queralt)
Figueres Hilari, Manel (C. Bonastre).

En junt: 2.000 ptes.

Calvo Sotelo (avinguda)

Ballesté Gavarró, Jaume (C. Jaume del Queralt)
Bové Prous, Delfina
Corbella Torres, Joan
Manresa Barrufet, Ramon
Mialet Vendrell, Mercè (C. Mercè del petit de Valls)
Miró Badia, Joan (C. Peres)
Morell - Sanahuja, Alabastres
Plana Anguera Josepa (C. Belltall)
Sans Vinadé, Flavià (C. Flavià)
Savidó Montpeó, Estanislau (Matalassé)
Serra Bové Josep (C. Serra)

En junt 10.175 ptes.

Catalunya (avinguda)

Torroja Huguet, Salvador

En junt: 1.500 ptes.

14 de gener (carrer)

Freixas Bonet, Enric (Botja)
Furné Orga, Enric (C. Enric de Sta. Coloma)
Masip Bru, Ramon
Miquel Poblet, Ramon (Basté)
Miró Companys, Joan (C. Moliner)
Moliner Salvadó, Adolf
Orga Sol, Lluïsa (Josepet del Felip)
Miquel Sans, Joan (C. Joan del Carreté)
Plana Llord, Josep (C. Miquel Farré)
Rodríguez Diez, Vicens
Prieto Pérez, Santi
Tarés Ribas, Salvadó (C. Salvador del Pira)

En junt: 9.100 ptes.

Eres (carrer)

Marimon Sabidó, Ramon (C. Cistallé)
Moles Padreny, Manel (C. Moles)
Sendra Nuet, Pere (C. Sendra)
Solé Ribes, Joan (Valencianet)
Tuset Solé, Joan (C. Tuset)

En junt: 5.900 ptas.

Església (carrer)

Aluja Vinadé, Irene (C. Estanquer)
Amill Cots, Magí (C. Rabanadó)
Clarasó Teixidó, Antoni (Anton del Clarasó)
Morell Bonet, Joan (C. Calces)
Poblet Rosanes, Dolors (C. Dolors del Felip)

En junt: 5.950 ptes.

Església (plaça)

Cantí Cladelles, Maria (C. Maria del Boira)
Claparols Palomeras, Ramon
Gibert Figueres, Joan (C. Joan de Bonastre)
Llobet Ballesté, Joan (C. Pequeño)
Morell Jansà Pvre., Antoni (C. rectoral)
Miró Badia, Josep (C. Peres)
Rull Cots, Manel (Manel del Gorrista)
Savidó Roselló, Lluís (C. Lluïset)
Sanahuja Cantí, Lurdes
Tarragó Marsal, Isidre (C. Vaqué)
Tarragó Freixas, Josep C. Borres)

Tarragó Saltó, Josep (C. Borres)
Travé Badia, Francesc (C. Sílio)

En junt: 18.200 ptes.

General Mola (Major, carrer)

Aluja Panadès, Arseni (C. Arseni)
Barrabeig Bonet, Andreu (C. Andreu de l'Anastàsia)
Barrot Bonet, Magdalena (C. Gallet)
Berenguer Farré, Concepció (C. Piupes)
Bonet de Compte, Laura (C. Mena)
Bonet Martí, Josep (C. pintor Josep Bonet)
Campdepadrós Iborra, Mercè
Cantó Pifarré, Josep (C. Arnet)
Casañas Llargues, Joan (C. Casañas)
De los Mozos Sánchez, Pere
Encinas Martos, Adrià
Escoda Potau, Ramon (C. Ramon del Coix)
Espelt Moix, Antònia (C. Iborra)
Freixas Bonet, Josep (C. Pep del Botja)
Foraster Llorens, Jordi (C. Claret)
Gaona Sastre, Pau
Giné Pilar, vda. Cantó (C. Ventureta)
Gorris Redón, Domènec
Llorach Llauradó, Andreu (C. Andreu del Mn. Joan)
Lloses Fornés, Josep (C. Lloses)
Manresa Barrufet, Antoni (C. Manresa)
Miró Mestres, Isidre (C. Peres)
Miró Padreny, Valentí (C. Valentí)
Miró Travé, Mercè (C. Andrès)
Montseny Farré, Jordi (Xamora)
Ollé Tarragó, Jaume (C. Tano)
Pamies Fernández, Elvira (C. Arnet)
Queralt Rodríguez, Joan (C. Gris)
Roig Capdevila, Andreu (C. Xanero)
Rosanes Vinadé, Ramon (C. Ramon del Felip)
Sabaté Muntañola, Francesca (C. Portella)
Sabidó Vilà, Pere (C. Pere del Bernat)
Sanahuja Roset, Rosa (Rosa del Boira)
Tarragó Verdú, Maria (C. Tano)
Tarragó Vidal, M.ª Dolors (C. Diego)
Teixidó Martí, Maria (C. Fèlix)
Torné Poblet, Josep (Pep del Forn)
Tudó Gasol, Josep
Veciana Vendrell, Magdalena (C. Claret)

Vendrell Potau Joan (C. Anguera)
Verdú Padreny, Joan (C. Tano)

En junt: 54.740 ptes.

Generalíssim (passeig)

Ballesté Segura, Jaume (C. Martra)
Bonet Potau, Antoni (C. Anton del Garrofa)
Bonet Potau, Joan (C. Garrofa)
Bonet Potau, Josepa i Teresita (C. Garrofa)
Cantó Giné, Josep (Pep del Ventureta)
Giné Recasens, Antoni (C. Anton del Figueres)
Padreny Castelló, Mercè (C. Mercè de la Nita)
Padreny Teixidó, Josep (C. Pepo)
Plana Vidal, Joan (C. Mercè de la Nita)
Potau Tous, Carme (C. Garrofa)
Potau Vendrell, Joan (C. Roset)
Torné Poblet, Ramon (C. Ventura de la Martra)

En junt: 13.000 ptes.

Hospital (carrer)

Badia Vendrell, Francesc (C. Vicens)
Bonet Vives, Joan (C. Esperanço)
Gimeno Jovaní, Josep (C. Ignasieta)

En junt: 1.300 ptes.

Indústria (carrer)

Gómez García, Lluís

En junt: 50 ptes.

Josep-Antoni (avinguda)

Aixelà Vila, Ramon
Bonet Bonet, Joan (C. Massagué)
Borràs Vidal, Joan (C. Maset)
Buirà Corratgé, Rosa (C. Simeó)
Casellas Ballesté, Isidre (C. Morera)
Fontanals Sans, Modest (C. Gardela)
Fruitós Masalles, Maria (C. Joan de la Júlia)
Magre Nuet, Ramon (C. Ferrer del Magre)
Mariano Torrelles, Moisès (C. Moisès)
Mateu Bonet, Isidre (C. Isidre de la Júlia)
Miró Sendra, Antoni (C. Empàs)
Miquel Sans, Antoni (C. Alabastres Miquel)
Pijoan Giné, Alfred (C. Alabastres Alfredo)
Tardiu Potau, Josep (C. Mustela)
Tardiu Rodríguez, Joan (C. Arcangioli)
Tarragó Molins, Manel (C. Manel del Sabatè)

Tous Tarragó, Joaquim (C. Joaquim del Tous)

En junt: 22 000 ptes.

Lliri (carrer)

Tarragó Vidal, Francesc (C. Niño)

Teixidó Escoda, Joan (C. Ros de la Magina)

En junt: 1.300 ptes.

Marconi (Carrer)

Carbó Esteve, Joan (C. Carbó)

Gibert Roset, Josep (C. Josep de l'Aleix)

Torres Albareda, Francesca i Duch Torres, Teresa (C. Gasparó)

En junt: 1.550 ptes.

Màrtirs (plaça)

Bonet Poblet, Maria (C. Mante)

Forn Orga, Francesc (C. Angelet)

Poblet Rosanes, Lluís (Lluís del Felip)

Roig Roca, Ramon (C. Salat)

En junt: 5.300 ptes.

Monturiol (carrer)

Duch Rovira, Trinitat (C. Planot)

Poblet Abellà, Antoni (C. Paraire)

En junt: 1 500 ptes.

Narmes (Carrer)

Fornés Saltó, Jaume (C. Purgaretes)

Gibert Roset, Joan (C. Aleix)

Mateu Serra, Miquel (C. Pitxo)

Miret Roset, Filomena

Miró Vilà, Jaume (C. Solivella)

Orpinell Bosch, Joan (C. Joan del Salat)

Saltó Roig, Joan (C. Faxenda)

Savidó Tarragó, Francesc (C. Matalassé)

Veciana Orpinell, Antoni (C. Anton de la Sió)

En junt: 3.800 ptas.

Nord (carrer)

Bonet Martí, Antoni (C. pintor A. Bonet)

Borrull Borrull, Josep (C. Borrull)

Fortuny Plana, Lurdes (C. Sinto)

Mateu Ametlla, Maria (C. Botet)

«Patu» Carbòniques

Serra Bové, Joan (Manel de la Pica)

Serra Mateu, Joan (C. Botet)

En junt: 4.700 ptes.

Nou (carrer)

Carricondo López, Francesc (C. Carricondo)
Garcia Garcia, Josep
Rull Giné, Joan (C. Mas del Biel)

En junt: 2.500 ptes.

Padreny (plaça)

Andreu Padreny, Adolf (C. Sr. Metge)
Bonet Martí, Josep (C. pintor J. Bonet)
Farré Savidó, Matilde (C. Amic)
Giné Farré, Josepa (C. Amic)
Giné Tarés, Ramon (C. Negociant)
Huguet Segura, Matias (C. Oliaire)
Magre Elies, Elias (C. Borretes)
Torné Sarró, Albert (C. Albert del Beato)
Vellvé Gibert, Mateu (C. Farmàcia)

En junt: 11.500 ptes.

Roser (carrer)

Mateu Queralt, Antoni (C. Andreuet)
Montserrat Castel, Carme (C. Torero)
Pijoan Bacardí, Francesc (C. Sisco del Valent)
Roca Ballesté, Amadeu (C. Pau Moreno)
Roca Recasens, Amadeu (C. Pau Moreno)
Rovira Rull, Josep (C. Caterina)
Savidó Roca, Josep (C. Peret del Lluís)
Serra Ferran, Antònia (C. Antònia del Sancristet)
Talavera Badia, Joan (C. Fornaret)
Tarragó Saltó, Isidre (C. Isidre del Borres)
Tous Tous, Jaume (C. Jaume del Tous)
Vilà Casellas, Rosa (C. Rosa del Morera)

En junt: 8.525 ptes.

Sant Francesc (carrer)

Bacardí Mateu, Josep (C. Portella)
Balsells Miró, Joan (C. Balsells)
Beltran Companys, Isidre (C. Isidre de les Arnes)
Bonet Tarragó, Antoni (C. Esperanço)
Cantó Pifarré, Jaume (C. Jaume de l'Arnet)
Castro Masot, Trini
Duch Bonet, Maria (C. Nofre)
Espelt Iborra, Ramon (C. Espelt)
Freixes Bonet, Joan (C. Botja)
Farré Fontanilles, Gabriel
Magre Guàrdias, Josepa (C. Pepeta del Tronxo)

Magre Anglès, Moisès (C. Moisès del Tronxo)
 Masot Novell, Aurora
 Massip Buixó, Ramon (C. Delegat de la Caixa de Pensions)
 Miquel Sans, Antoni (C. Alabastres Miquel)
 Miró Vidal, Miquel (C. Miquel del Polaco)
 Moliner Cardona, Joan (C. Moliner)
 Padreny Castelló, Joan (C. Juanito de la Nita)
 Pijoan Bonet, Josep (C. Valent)
 Pijoan Roca, Anna (C. Valent)
 Miró Vidal, Miquel (C. Miquel del Polaco)
 Plana Mateu, Antònia (C. Tóto)
 Plana Reñé, Manel (C. Manel del Groc)
 Poblet Rosanes, Ramon (C. Ramon del Felip)
 Pons Pons, Jaume (C. Jaumet del Piano)
 Rabadà Trilla, Ramon (C. Rabadà)
 Recasens Bonet, Jaume (C. Moixó)
 Riscos Gómez, Florenci
 Romero Garcia, Pere
 Roset Ricart, Jaume (C. Fideuè)
 Sarró Amill, Lluïsa (C. Beato)
 Torné Sarró, Joan (C. Beato)
 Vinadé Plana, Petronella (C. Petronella)

En junt: 36.500 ptes.

Sant Joan (carrer)

Albaigés Camí, Marius (C. Fonoll)
 Aluja Prats, Josepa (C. Aluja)
 Alvarez Olivet, Pere (C. Balañà)
 Andreu Queralt, Josep (C. Corts)
 Arbós Esteve, Pilar
 Barrufet Aixelà, Maria (C. Manresa)
 Barrabeig Carbonell, Ramon C. Balandra)
 Bonet Duch, Joan (C. Planot)
 Bonet Figueres, Joan (C. Ous)
 Bonet Guàrdias Carolina (C. Fonoll)
 Bonet Veciana, Ramon (C. Ous)
 Campos Mula, Rosa (C. Meroño)
 Esteve Tudó, Josep M.^a (C. Safrané)
 Esteve Vilà, Joan (C. Colom)
 Fabregat Mullerach, Lluís (C. Lluís del Gaspar)
 Gavarró Fort, Ramon (C. Ramon de Segura)
 Giné Plana, Daniel (C. Daniel del Duch)
 Mateu Figuerola, Joan (C. Bot)
 Mateu Talavera, Joan (C. Bot)

Meroño Romero, Andreu (C. Meroño)
Miquel Cabestany, Josep (C. Pep de la Teresa)
Orpinell Bosch, Serafina (C. Garbí)
Orpinell Bosch, Antònia
Padreny Bonet, Enriqueta (C. Gilet)
Potau Ricart, Ricard (C. Pau Moreno)
Potau Tarragó, Ricard (C. Pau Moreno)
Roca Mateu, Maria (C. Marieta del Bromo)
Sans Iborra, Maria (C. Maria del Sala)
Savidó Tarragó, Francesc (C. Matalassé)
Tarés Mateu, Joan (C. Pira)
Tarés Mateu, Teresa (C. Teresa del Pira)
Tarés Ribes, Joan (C. Pira)
Torres Balsells, Josep (C. Vicens)
Vilà Miquel, Salvador

En junt: 30.700 ptes.

Sant Roc (carrer)

Balsells Civit, Jaume (C. Nadal)
Contijoch Vilà, Jaume (C. Ferrer de Montbrió)
Duch Fabregat, Montserrat (C. Mosagat)
Fabregat Tardiu, Joan (C. Mosagat)
Farré Tous, Salvador (C. Salvador del Vilaplana)
Fuentes Castellano, Carles
Gutiérrez Gómez, Ladislau
Llorach Balsells, Joan (C. Mn. Joan)
Padreny Canela, Joan (C. Sebío)
Padreny Castelló, Magdalena (C. Sebío)
Pons Tarés, Josep
Torroja Huguet, Josep

En junt: 7.800 ptes.

Sant Roc (travessera)

Calull Sanahuja, Manel (C. Manel del Gardela)
Dejoan Teixidó, Carme (C. Gori)
Martí Padrell, Rosa (Pep del Bromo)
Mateu Bonet, Antoni (C. Gori)
Pijoan Bonet, Maria (C. Panxa)

En junt: 2.325 ptes.

Santa Llúcia (Carrer)

Andreu Roset, Salvador (C. Salvador de Vallvert)
Canela Tous, Domènec (C. Domènec del Magí Pons)
Mateu Briansó, Teresa (C. Pagani)
Marimon Savidó, Lúdia (C. Miquel del Moliner)
Miró Companys, Miquel (C. Miquel del Moliner)

En junt: 3.000 ptes.

Targa (raval)

Balsells Miró, Antoni (C. Anton del Balsells)
Clarasó Teixidó, Joan (C. Joan del Clarasó)
Cortada Pons, Emili (C. Xepis)
Freixes Bonet, Ramon (C. Botja)
Mas Puig, Isidre (C. Pintor)
Massagué Pagès, Joan (C. Escultor)

En junt: 7.050 ptes.

Verdaguer (carrer)

Badia Talavera, Joan (C. Ferrer de la Siló)
Badia Talavera, Magdalena
Barrabeig Alsina, Josep (C. Balandra)
Esteller Lapaz, Pere
Inglès Gibert, Josep (C. Inglès)
Llobera Escoté, Elvira (C. Nicolau del Duc)
Magre Nuet, Joan (C. Magre)
Miquel Panadès, Josep (C. Basté)
Miró Badia, Antoni (C. Rabassa)
Padreny Llauradó, Ramon (C. Ramon del Llauradó)
Potau Potau, Antoni (C. Anton del Curraló)
Serra Bové, Fernando (C. Fernando)
Teixidó Vives, Jaume (C. Sislliures)

En junt: 7.150 ptes.

Verge de Montserrat (carrer)

Panadés Teixidó, Joan (C. Cosme)
Pons Barrot, Josep (C. Torroja)
Sans Sans, Josep (C. Pep del Lampista)
Sans Sans, Lluís (C. Lluís del Lampista)
Sans Solsona, Marià (C. Lampista)
Vallet Carbonell, Manel (C. Manel de l'Espardenyer)

En junt: 3.050 ptes.

Els feligresos de la Parròquia de Sarreal, lliuraren en junt la quantitat de 314.857 ptes. amb 441 donatius.

Els sarralencs d'El Salvador, Mèxic i Nicaragua

El Salvador:

Artiàno, Miquel i Vidrí Miró, Antònia
Bonet Poblet, Joan
Compte Bonet, Albert
Castellà Sagarra, Jaume
Dada, Ventura M.

Gadala Maria, Guillerme
Llort Escalante, Angelita
Llort Escalante, Pau
Miquel Gatell, Joan
Miró Badia, Benet
Miró Badia, Raimunda
Miró Llort, família
Panadés Bonet, Josep
Vidrí Llort, Ramon
Vilà, Eusebi

En junt: 66.259 ptes.

Mèxic:

Potau Farré, Joan
Rodríguez Vilà, Magdalena
Sàenz, vda. Rodríguez, Ofèlia

En junt: 14.180 ptes.

Nicaragua:

Tarés Mateu, Antoni

En junt: 2.000 ptes.

Els sarraïencs d'El Salvador, Mèxic i Nicaragua, lliuraren en junt la quantitat de 82.439 ptes. amb 26 donatius.

Els sarraïencs residents a altres poblacions

Aquest grup comprèn a tots els donants de fora de Sarraïal, que no resideixen a Barcelona:

Alió Castañé, Mercè (Tarragona)
Amenós Farré, Francesc (Reus)
Andreu Miret, Francesc (Badalona)
Andreu Roset, Salvador (Viladecans)
Arnavat Alió, Bru (Tarragona)
Arnavat Alió, Magdalena (Tarragona)
Arnavat Queralt, germans Bru, Maria i Mercè-Emília (Tarragona)

En junt: 16.000 ptes.

Badia Sendra, Maria (Valls)
Badia Talavera, Magdalena (Sabadell)
Balsells Civit, Joan (Reus)
Barrabeig Alsina, Francesc (Vilanova i Geltrú)
Batet Guasch, Agustí (Esterrí d'Aneu)
Burguera Sarró, Josepa (Sueca)
Burillo Solé, Lluís M.^a (Tarragona)

En junt: 10.000 ptes.

Caballero Torres, Francesc (Artesa de Segre)
Cabestany Farré, Joan M.^a (Mollet)
Cabestany Moles, Josep (Mollet)
Cabestany Moles, Tecla (La Selva del Camp)
Capons Trenchs, Matias (Valls)
Civit Canela, Rosa (Igualada)
Companys Castells, Ramon (Premià de Mar)
Cortada Blancafort, Josep (Badalona)
Cortada Llobet, Emili (Badalona)
Costa, Joan i Requesens, Maria (Les Escaldes - Andorra)

En junt: 8.850 ptes.

Duch Pons, Dolors
Duch Pons, Isabel

En junt: 1.300 ptes.

Esplugas Martí, Raimunda
Esplugas Serra, Manel
Esteve Esteve, Eugeni
Esteve, Jaume i Orpinell, Concepció

En junt: 1.650 ptes.

Farré Pomés Florentina
Forn Orga, Casimir
Fornés Mateu, Ramir
Fornés Tardiu, Josep
Fortuy, Josep i Garcia, Roser
Furné Orga, Daniel

En junt: 4.000 ptes.

Gabarró Bonet, Martí
Giné Farré, Ramon
Grau Guardias, Joan
Greoles Caselles, Josep M.^a

En junt: 5.700 ptes.

Inglés Gibert, Daniel

En junt: 500 ptes.

Mañé Solanes, Pere
Marimon Gavarró, Montserrat
Marimon Torné, Ramon
Martí Manresa, Francesc
Massip Buxó, Ramon
Mateu, Autocars
Mateu Cases, Magí
Mateu Dejoan, Jaume
Mateu Talavera, Josep
Mateu Tardiu, Antoni

Millan Abril, Marià
Minget Majoral, Antònia
Miquel Miró, Joan
Miquel Poblet, Antoni
Miró Badia, Joana
Miró Mestres, Maria

En junt: 11.175 ptes.

Padreny Canela, Antònia (Valls)
Pagani Mateu, Magdalena (Constantí)
Pagès Prous, Josep (Tarragona)
Pagès Prous, Pere (Reus)
Panadès Teixidó, Teresa (Calafell)
Pifarré Badia, Jaume (Lleida)
Pons Barrot, Adela (Riudarenes)
Potau Bianya, Joan (Vimbodí)
Potau Potau, Teresa (Barberà)

En junt: 6.300 ptes.

Queralt Rodríguez, Josepa (Belianes)

En junt: 1.000 ptes.

Requesens, Impremta (Montblanc)
Ribas Nin, Ramon i Ballesté Nuet, Teresa (Tarragona)
Rodon Giné, Carme (Tarragona)
Rodríguez Miró, Mercè (L'Espluga de Francolí)
Romeu, Ramon i Fabra Vinadé, Elvira (Barberà)
Rosanes Roselló, Damià (Tarragona)
Rosanes Roselló, Ramona (Tarragona)
Rosanes Vinadé, Maria (Artans)
Rull Padullés, Jaume (Reus)
Rull Rovira, Martí (Tarragona)

En junt: 5.000 ptes.

Saltó Torné, Lluís (Sitges)
S. E. M., de Tarragona
Sendra Navarro, Josep

En junt: 1.800 ptes.

Talavera Sabater, Albert (Tarragona)
Tardiu Martí, Maria (Lloret de Mar)
Teixidó Martí, Josepa (La Selva del Camp)
Tormes Blasi, Concepció (Riudecols)
Torné Savidó, Bonaventura (Andorra)
Torra Miró, Isidre i Cristòfol (Sabadell)
Torrelles, Robert i Torné Gené, Francesca (Valls)
Torres Fornés, Antoni (Igualada)
Tous Arnavat, Josep (Tarragona)

En junt: 7.800 ptes.

Veciana Benet Josep (Barberà)
Verdú Llorens, Joan (Alella)
Verdú Veciana, Joaquim (Tiana)
Vilà Vilà, Montserrat (Montbrió de la Marca)
Vinadé, Filomena i Giralt Joan (L'Escala)

En junt: 1.785 ptas.

Sendra Navarro, Josep

En junt: 1.000 ptas.

Aquest grup de donants lliuraren en junt la quantitat de 79.860 ptas. amb 130 donatius.

La joventut sarraïenca

Albaigés Bonet, Cosme
» » Paulina

Amorós Rosanes, Damià i Elisa

Andreu Beltran, M.ª Teresa i Maria

Aluja Giné, Montserrat

Aluja Freixas, Josep
» » M.ª Teresa

Aluja Tarragó, Florenci i M.ª Teresa

Barba León, Adela

Bonet Llenas, Josep Antoni

Bonet Mateu, M.ª Antonieta

Bonet Miró, germans

Bonet Orpinell, Antoni i M.ª Lluïsa

Bové Tarragó, Ramon i M.ª Antonieta

Carbó Tous, Montserrat

Contijoch Potau, Magda

Cantó Espelt, Josep i Antoni

Esteve Moncusí, Josep i Angel

Figueras Clarasó, Salvador i Joan August

Fornés Tardiu, Santi

Freixas Badia, Flora

Freixas Bonet, Josep M.^a

Gavarró Gibert, Joan i Ramon

Gibert Pons, M.^a del Carme

Giné Huguet, Ramona i Montserrat

Jiménez Farré, Gabriel

Jové Padreny, Josep

López Balazote, Josep
López Collado, Josep

Magre Mateu, Albert
Mariano Forn, Ester
Marimon Boixadós, Ramon
Marsal López, Jaume
Martínez Plana, Josep M.^a
Martínez Plana, M.ª Isabel
Masip Fabre, Anna M.^a
Mateu Clofent, Joan
Mateu Pons, Josep M.^a i Maria
Miquel Andreu, Montserrat
Miquel Fabre, M.ª Teresa
Molas Tuset, Pilar

Padreny Sala, Encarnació
Padreny Vallet, Rosa
Pérez Altadill, Manel
Plana Mateu, Antoni
Potau Civit, Maria

Rodríguez Roca, Jaume
Roig Vinadé, Maria
Rubio López, Anna M.^a i M.ª Dolors
Rull Salla, Josep M.^a

Saltó Roig, Joan
Solé Tuset, Montserrat

Tardiu Arcangioli, Antoni
Tardiu López, Angel
Tarés Balsells, M.ª Antònia
Tarragó Plana, Anna M.^a
Torné Sarró, M.ª Lluïsa
Torné Serra, Josep
Torné Tardiu, Joan
Torroja Contijoch, Josep M.^a i Jaume
Torroja Farré, M.^a del Carme
Tuset Vallet, Jordi

La joventut sarralenca lliurà en junt la quantitat de 25.060 ptes.
amb 72 donatius.

APENDIX II, a

Comissió d'Honor de les Festes Inaugurals de l'Ermita

Dr. En Conrad Folch i Vidal i Sra.

Dr. En Josep M.ª Gil-Vernet i Vila i Sra.

Dr. En Joan Domènech i Miró i Sra.

President de l'Illm. Col·legi de Metges de Tarragona

En Joaquim Ninot i Nolla

President dels Amics de Sarral

En Josep Puig i Torné i Sr.

Arquitecte

En Josep-Antoni Cantó i Pifarré i Sra.

Alcalde de la Vila

Mn. N'Antoni Morell i Jansà

Rector de la Parròquia

En Matias Huguet i Segura i Sra.

Jutge de Pau

Dr. N'Adolf Andreu i Padreny i Sra.

Metge de Sarral

Dr. N'August Anguita i Cereceda i Sra.

Dr. En Joan Barrot i Rodríguez i Sra.

Dr. En Santiago Moix i Capdevila i Sra.

Dr. En Joan Nolla i Generès i Sra.

Dr. En Joan Vendrell i Anguera i Sra.

N'Antoni Vidrí i Llord i Sra.

N'Emili Mateu i Mateu i Sra.

En Marcel·lí Farré i Vinadé i Sra.

N'Antoni Freixas i Sabidó

APENDIX II, b

Comissió Executiva de les Festes Inaugurals de l'Ermita

Andreu Queralt, Josep
Bonet Potau, Joan
Caralt Rosell, Carles
Cantó Pifarré, Josep
Giné Recasens, Antoni
Massip Buxó, Ramon
Mateu Morelló, Florenci
Miró Ricart, Antoni
Molas Padreny, Manuel
Moliner Cardona, Joan
Morell Guàrdias, Josep
Morell Jansà, Pvre. Antoni
Rosanes Vinadé, Ramon
Sans Sans, Josep
Savidó Roselló, Lluís
Vidrí Mas, Joan

Per raó del càrrec:

El President de la Germandat de Llauradors
El » de la Cooperativa Vinícola
El » de la Comissió de festes del jovent

Els joves:

Bonet Llenas, Josep A.
López Balazote, Josep
Poblet Capdevila, Ramon
Roca Bonet, Amadeu.

APENDIX II, c

Col·laboració pro Festes Inaugurals

A Sarreal

- Alabastres «Alfredo»
» «Bacardí»
» «Ballesté»
» «Carricondo»
» «Cortada-Rull»
» «Marimon-Torroja»
» «Miquel»
» «Morell-Sanahuja»
» «Serra»
» «Tardiu-Balcells»
» «Tarragó-Potau»

Reial Alabastre

Banc Central

Bar del Centre

Bar «Sant Cosme i Sant Damià»

Barberia «Andreu Barrabeig»

- » «Manel Vallet»

Caixa Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis

Carbòniques «Miracle» (En Joan Bonet Potau)

- » «Patu»

Carniceria «Joan Casañes»

- » «Anna Meroño»
» «Torres»
» i Queviures «Baltasar Sànchez»
» i Tocineria «Isidre Tarragó»

Cistelleria «Antoni Torné»

Comestibles «Ignàsia Badia»

- » i Tocineria «Bonet»

Comestibles «Josep Lloses»
 » i Tocineria «Magdalena Miró»
 » «Josep Rovira»
 » «J. Tarragó»
 Confeccions «Rosa Vilà»
 Cooperativa Vinícola, de Cariñena (En Jaume Duch Fabregat).

 Electrodomèstics «J. Forns»
 » «Sans»

 Fàbrica de ciments i farines «Emili Mateu»
 » de guix i plaques de cel-ras «Pere Potau»
 Farmàcia «Navarro»
 Fonda «Matias»
 Forn del «Cigne»
 » «Llobet»
 » «Olivé»
 » «Josep Torné»
 Fusteria «Pere De los Mozos»
 » «Miquel»
 » «Josep Tarragó»

 Indústria auxiliar del moble «Aluja»
 Indústries de la carn «Magre»

 Merceria «Andreu»
 » «Nati»
 » «Vda. Ramon Potau»
 Mobles «Antoni Miró»

 Pastisseria «Albert»
 Perfumeria «Ferran Serra»
 Perruqueria de Senyores «P. Albaigès»
 » «Montserrat i Ramona»
 » «Antònia Pons»

 Pintor «Antoni Bonet»
 » «Josep Bonet»
 Portland «Oro» i ceràmica (En Josep Andreu Queralt)
 Serralleria «Enric Freixas»

Taxi «Moisès»
Transports «J. Corbella»
» «Magre»

A Montblanc

Garatge «Gaya»
» «Univers»
Hotel «Ducal»
Macaya Agrícola, S. A. (En Josep Roselló)
Sastreria «Ferrer»
Impremta Requesens»

A Montbrió de la Marca

Fàbrica d'embutits i escorxadors «F. O. M. A. T.»

A Valls

Auto reparació «Sánchez Coll»
Bar Restaurant «Torreblanca»
Casa «Saltó»
Comercial «Bonet»
Drogueria «La Moderna»
Ferreteria «Roca-Recasens»
Joieria i rellotgeria «Tomàs»
Llibreria «Moncunill»
Magatzems «Mussoles»
Material construcció «Ramon Macaya»
Patisserie «SKEI»
Teixits «Domènech»
» «La Renovació»

APENDIX III, a

Alguns escrits del programa de les festes inaugurals

En el programa de les festes inaugurals hi ha diferents escrits d'interès sobre la nova Ermita. En aquest apèndix només transcrivim els més significatius, dels quals llur contingut no està inclòs dins el present llibre de la història.

EL PORTIC DEL PROGRAMA

«Fa sis cents anys que Sarral està sora l'esguard amorós i protector dels Sants Cosme i Damià. Llurs imatges tenen estada en una Ermita, situada a l'indret més atractiu i pintoresc del nostre terme. En el transcurs de sis segles especialment els sarralencs i veïns de la Conca de Barberà hi han acudit amb confiança i amor, i n'han fet com un dispensari, on han trobat sempre alleujament a tota sofrença corporal i espiritual.

No tot és pietat utilitària i tradició. També és una cè'l'lula viva de pietat que estima i un focus de llum que assenyala els camins de la superació i del renovament. La nova Ermita n'és el símbol expressiu.

La tenacitat en conservar i l'habilitat en modernitzar és una qualitat molt necessària i, ensems, molt difícil per als pobles. En ella resideix el secret del ritme entre la tradició i el progrés indispensable. Si els nostres avantpassats deixaren en l'Ermita un monument d'amor i d'agraïment, també la generació actual ho ha volgut perpetuar; però amb nova saba i embranzida. L'Ermita, que inaugurem és el testimoni eloqüent de la profunda devoció, arrelada en el passat i projectant els seus brots nous vers el futur.

Sarral, radiant d'alegria, es disposa a viure el gran esdeveniment històric, que serà un toc de reunió general per a tots els sarralencs, desitjosos d'oferir als Sants Metges la nova estada i els ex-vots del nostre temps, que són les eines de treball posades a la façana.

L'Ilm. Col·legi de Metges de Tarragona ens acompanyarà en aquesta gran diada, que dediquem als Sants Protectors, i ha tingut la gentilesa d'acceptar la nostra Ermita com el centre espiritual dels professionals de la medicina en la Província. El nostre agraïment.

Alhora les presents paraules siguin un testimoni de gratitud a tots els sarralencs i als no sarralencs, que amb esperit de col·laboració, digne d'elogi, han contribuït d'alguna manera a l'obra de l'Ermita i a la festa de la inauguració. En les pàgines de la història de Sarral, que estem escrivint, tindrem ocasió de fer-ne esment detallat. Avui podem felicitar-nos mútuament perquè l'Ermita, que és de tots i per a tots, ha arribat al seu terme. Tots l'hem ajudat a créixer poc a poc i l'hem contemplat amb la mateixa il·lusió com una mare veu créixer el fill estimat. En avant tots, agermanats, hi anirem novament, unit fermament els pols de la tradició i del temps actual.

Sant Cosme i Sant Damià, accepteu aquest homenatge humil, que és d'amor i d'agraïment, protegiu constantment el vostre poble fidel i feu que mai no s'apagui en nosaltres la flama de l'amor i la llum de a fe en el camí de la vida que ha d'ésser de renovació i de perfeccionament.—Antoni Morell, Pvre., rector de Sarral».

Renovament

«Hi han a la nostra Conca varies ermites, nius de garses, cabirons podrits, teules trencades, melodies de pardals i orenetes sinceres que es lamenten damunt la boira espessa del temps.

Els pobles s'enfonsen. El soroll els invadeix. Els ritmes es succeïxen trencant nobles sentiments.

Sembla que el verb destruir verdegi.

Sembla que el verb conservar es podreixi.

Però sempre la veritat es troba en el terme mig dels extrems.

Renovar. Renovar.

Renovar perquè la cadena de veritats no es rovelli i es trenqui.

Renovar creant noves anelles per afegir-les a la vella renovada cadena del temps.

Sarral, poble com els altres pobles i tan diferent, en dona un exemple de fe viva i afirma la llei essencial de la biologia «nomès mor el poble que no vol viure».

Sarral vol viure i lluita per a viure i superar-se.

Sarral es renova en tots els aspectes de l'acció constructiva.

L'Ermita de Sant Cosme i Sant Damià és un símbol actiu i un estímul per la Conca de Barberà.

Heu sentit i heu valorat l'home que vibra, ple de vida humanitzada sota una sotana negra, i us heu entregat, conscients i actius a l'obra salvadora.

Aquest retaule, ple d'utensilis de treball variat, que honora la vida dels Sants Metges, és un crit, viril, d'una força extraordinària, que empeny, tot venerant un passat, vers un futur d'esperança i de vida.

Les paraules sobren sempre, les meves encara més. Són els actes els qui compten i Sarral, els seus homes encaminats per l'home (Mn. Anton) han donat prova de proesa.

Poesia i filosofia, trenant el nou ritme de veritats eternes, ballen la sardana en el gresol de la Conca. Els músics són de Sarral.— Joan Vallvè, metge».

La nova Ermita

«El manteniment del prestigi artístic i senyorívol de la vila de Sarral no és pas una iniciativa baldera en el procés de recobriment de la vitalitat de la localitat i de la comarca. Enguany és intentat, amb resultat notòriament positiu, a l'ermita de Sant Cosme i Sant Damià, pròpia dels sarralencs i popular a tota la Conca. La festa dels «Sants Metges», que coincideix amb la Festa Major de Sarral, s'escau els dies 27 i 28 de setembre: el costum tradicional consistia en l'Aplec a l'Ermita, a un quilòmetre al SE de la Vila, on hom oïa Missa i el sermó tradicional, cantava els goigs i bevia l'aigua de la font que rajava sempre i curava de tot mal. «En realitat, —diu Claudi Ametlla— aquesta festa era poc religiosa i molt profana; però plena de joia popular, de germanívola convivència i de gaudi col·lectiu. No em ve a la memòria que mai s'hi hagués produït cap incident desagradable: una festa de catalans en fi». Enguany, serà més agradable i absolutament catalana. L'edifici ha estat reformat sota la direcció de l'arquitecte sarralenc Josep Puig Torner, que n'ha fet una meravella: es tracta d'arquitectura autènticament contemporània i integrada al paisatge. Un fet importantíssim i gens freqüent, per tal com generalment els estils arquitectònics són importants. Ha estat una obra de tres anys, plenament assolida, que farà figurar el nom de Sarral a la història de l'arquitectura catalana moderna.

Josep Grau-Garriga, pintor català de primera línia, que s'ha situat a l'avanguardia mundial de la tapisseria artística, ha complementat l'obra amb una reixa monumental, de gran volum, que omple tota la façana de l'Ermita. Grau-Garriga ha estat sempre obsessionat per a l'adequació de l'obra artística a l'ambient on és situada, i ha tingut una afeció especial envers l'eina símbol i instrument del treball manual creador. D'aquesta manera, la reixa monumental de l'edifici nou

de l'Ermita, vol ésser, i és, una síntesi de la feina camperola i menes-tral—industrial—de Sarral. Un collage d'eines agrícoles i d'instru-ments de les arts liberals—hi figuren des del podall anònim fins els fòrceps donats per un metge de la Vila, passant per un motor autèntic de l'alabastreria sarralenca—forma un retaule—com escau a una Er-mita que ve a ésser el temple hipocràtic dels metges tarragonins que és dedicat, precisament, al poble sarralenc, heroi anònim però mai ignorat de gestes obscures. Em cal recordar un aspecte, simbòlic si voleu, però transcendent: des de l'interior de l'Ermita hom veurà un teixit de ferro i vidre, a través de la reixa monumental de Grau-Garri-ga. I els elements de vidre que componen l'obra em semblen, precisa-ment, el símbol de l'esperança que el poble de Sarral, treballador i sofert, al llarg de la història, ha de posar en l'esdevenidor de la seva Vila, de la comarca i del seu poble que, en definitiva, i per sobre de qualsevol circumstància, ha de defensar i de mantenir, al preu que sigui.—Xavier Fort i Bufill».

APENDIX III, b

Algunes poesies del programa de les festes inaugurals

El programa de les festes inaugurals conté diferents poesies.
En aquest apèndix publiquem les més interessants per als sarralencs.

SARRAL

Pedrera d'imatges
mà esquerra i comerç,
hereus i colònies
per tot l'univers.

La fe en els Sants Metges
l'endreç i la sal,
les portes obertes:
són llei de Sarral.

Ramon Muntanyola, Pvre.

PREGARIA A SANT COSME I SANT DAMIA

Per un camí tortuós
costarut i pedregós
es va a l'Ermita.
Vilatans i pelegrins,
vinguts de pobles veïns,
s'hi han de donar cita.

Dies de Festa Major,
no fa fred ni fa calor
i a mig matí,
prop del camp i el bosc flairós
tot és bell i sanitós,
i has de venir!

I si l'encant del paisatge,
i els ocells i el blau celatge,
no et diuen res,
és que els sentits tens malalts,
i per curar-te dels mals...
encara més!...

Es ben cert, malalts estem,
que no sentim ni copsem
la veu divina,
que no veiem la llum clara
que des del Cel sens «depara»
i ens il·lumina.

Sant Cosme i Sant Damià
ajudeu-nos a pujar
al Santuari,
que si el vostre amor no ens mou,
la font i els pins no són prou,
per arribar-hi.

La voluntat se'ns doblega
i encara que hom resa i prega,
i tenim fe,
si a pujar no ens ajudeu
i la mà no ens allargueu
qui ho té de fer?...

Toqueu-nos el cor, si cal,
i aparteu el pedregal
que ens priva el pas,
puix comencem a sentir
el desig i el frenesí
de rompre el glaç.

Vindrem, si, i ens hem de postrar
al redós del vostre altar
de filigrana,
que és la font inesgotable
d'on la vida saludable
brolla i dimana.

I si flors no hi ha al camí,
d'espígol i romaní
i amor ardent,
teixirem una guirnalda
que ens uneix a vostra falda
per sempre. Amén!

Adolf Andreu

Metge de Sarral

A LA NOVA ERMITA

Benvinguda siguis, ermita estimada,
joiosa la Vila t'estava esperant,
de festa i d'amor es sent abrاندada
i ornamentada resta esperant.

El pit covava dolor d'orfandat
sense el caliu de tes parets sagrades,
i que llarg fou aquell temps passat
sentint l'enyor de tan belles jornades.

Tu portes claror d'una nova aurora
i a dolls brolla ta gran resplendor
i avui arriba amb tu aquella hora
que nova llum entra el nostre cor.

I amb tu s'esquinça el vel de tristesa
i el Cel apareix de nou clar i brillant
i aquell murmurar de la font que resa
la melodia n'has fet d'un bell cant.

Olivers i pins contents remoreigen
per la companyia que tu els hi faràs
i els rierols pel camp serpenteigen
creant nova molça avui en son pas.

Rierols, font, xiprers, pins i llorers,
amb la nova ermita doneu-vos les mans,
que dels Sants Metges és el seu voler
que d'eix lloc sagrat sigueu guardians.

I gentil vindrà nova primavera
i el camp somrient de flors vestirà,
per tu serà sa ofrena primera
perfumant de nou el teu bell altar.

I la campana gentil bullanguera
repicarà alegre en ton cloquer,
engendrant als cors l'alegria teva
la virtut, l'amor, el goig i la fe.

Ja no hi ha dolor que avui ens fereixi
i aquell gran sofrir ens sembla a tots lleu
en veure't no resta ja un cor que sofreixi
i ta formosor tots cantem arreu.

Que la perfecció amb tu està lograda
amb inspiració d'artista genial,
pels indiferents seràs admirada,
pels fidels creients seràs venerada
perquè ets una joia pels fills de Sarral.

Antoni Clarassó,
de Sarral

APENDIX IV, a

Altres dades d'interès sobre la nova Ermita

Per l'esdevenidor és convenient que fem referència d'algunes dades interessants, no incloses en el context de la història.

L'ALTAR DE LA NOVA ERMITA: Està format per una curra, donada per N'Emili Cortada Pons (C. Xepis) i per una llosa que estava col·locada en el balcó d'una casa, propietat d'En Josep Montserrat Roig.

EL SEIENT DEL PRESBITERI: Es un frontó circular que estava a la portalada de la casa n.º 33, del carrer 14 de gener, d'En Pau Veciana Carbonell (C. Serrallé). Portava la data de 1781 que fou reemplaçada per la de 1970, any de la Inauguració de l'Ermita.

EL FARISTOL DEL PRESBITERI: Es una pedra que pertanyia a la creu de terme del segle XV, renovada parcialment.

EL MUSEU DE L'ERMITA: Conté ex-vots i objectes de l'Ermita antiga. Cal destacar un reliquiari de fusta daurada amb les relíquies del Sants Cosme i Damià, les imatges de Sant Francesc Xavier, de Sant Pau de la Creu i de Santa Francesca Romana, que són talles del segle XVIII (actualment estan a la Parròquia per evitar que siguin robades), i també una safata amb les imatges de Sant Cosme i Sant Damià i un àngel de l'antic retaule barroc, que foren salvats de la destrucció de l'any 1936.

LA CLAU DE LA PORTA PRINCIPAL DE L'ERMITA ANTERIOR: Està col·locada en la biga de ferro de la façana.

LA PORTA DAVANTERA DE LES DEPENDENCIES: Està formada per la barana que hi havia en el presbiteri anterior. La part superior era la central, que s'obria, i la part inferior les laterals que estaven fixes. Hi ha la data de 1854, que fou l'any de la construcció de la barana i d'altres millores amb motiu de la benignitat del còlera a la vila de Sarreal.

APENDIX IV, b

Junta Administrativa de l'Ermita

Des de finals de l'any 1971 existeix una Junta que té cura de promoure l'obra de l'Ermita.

Des de l'any 1972 fins al segon semestre de 1975, s'han esmerçat 227.529'58 ptes. en propaganda, millores, realitzades principalment a la casa anexa i, sobretot, en l'ampliació de la plaça amb un mur de pedra, que fou acabat a l'any 1974. També s'ha retornat la quantitat de 66.100 ptes. al fons parroquial, del qual foren tretes durant la construcció de l'Ermita.

La Junta cuida de l'organització de les festes. En aquest sentit ha pres la decisió de celebrar en el primer diumenge de juny un aplec extraordinari. El primer celebrat en 1975 fou un èxit d'assistència.

Membres de la Junta Administrativa

Actualment hi ha els següents membres:

Morell Jansà, Antoni, Pvre., rector de la Parròquia

Cantó Pifarré, Josep, batlle de la Vila

Andreu Queralt, Josep

Molas Padreny, Manuel

Bonet Llenas, Joan

Moliner Cardona, Joan

Giné Recasens, Antoni

Morell Guardias, Josep

Mateu Morelló, Florenci

Rull Rosanes, Gabriel

Miró Ricart, Antoni

Sabidó Roselló Lluís

I els joves:

Amorós Rosanes, Damià

Gimeno Badia, Josep

Andreu Pijoan, Josep

Travé Cortada, Josep M.^a

Gabarró Gibert, Joan

Tuset Vallet, Jordi

En caràcter honorífic són membres de la Junta: En Conrad Folch Vidal, En Joaquim Ninot Nolla, En Josep Puig Torné i En Marcel·lí Farré Vinadé.

APENDIX V

Sarreal abans de la carta de població (1)

El comte Ramon Berenguer I i la princesa Almodis, convençuts de la importància que tenia Forès per a la seguretat militar de les marques, el donen a 11 de gener de 1058 a Mir Foguet i al seu nebot Bernat Llop. L'escriptura de donació, traduïda del llatí al català, està publicada en aquest llibre (vegeu pag. 16).

El territori que Forès abarcava aleshores, era de gran extensió. Per això es pot dir que en aquest temps la colonització de la Conca de Barberà, tret d'alguns petits nuclis, era encara bastant feble.

Sarreal o Saüc, com s'anomenava en aquells moments, restava sota la jurisdicció de Forès.

La gran amplitud del terme del castell de Forès, malgrat que les fites posades a la carta de donació fossin realment clares, provocà una sèrie de disputes entre els nous posseïdors i el monarca.

Vers la segona meitat del segle XII crida l'atenció la força repobladora que en poc temps ha agafat la reconquesta en aquesta comarca. Apareixen ja dues viles noves de certa importància: Pedrenyà —abans, al segle XI solament era una partida del terme de Forès— situada dessota mateix de Forès, i Saüc, al terreny pla, regada per per l'Anguera, població que més tard s'anomenarà Sarreal.

Com a conseqüència de la disputa entre Alfons el Cast, que reivindicà els seus drets en la comarca, i els seus feudataris, el monarca es retingué com a dominatura reial Pedrenyà, Saüc i les Arenelles, cosa que fou aprovada pel senyor i castlans de Forès en una concòrdia feta a Lleida a l'any 1178.

En aquest període la comarca ja ens ofereix una etapa viva i dinàmica, car el primer Comte-Rei posa gran interès per tal de fer-ne d'ella un nucli d'especial repoblació i enfranchiment. També realitza una reestructura reial de la Conca de Barberà que motivarà l'atorgament de la carta de població i franquícia de Sarreal.

(1) Aprofitant un treball realitzat per En Josep Me Sans i Travé sobre els antecedents històrics de la carta de població i franquícia de Sarreal, fem un petit resum d'aquest estudi que té molt d'interès per a la nostra Vila.

CARTA DE POBLACIÓ I FRANQUICIA DE SARREAL (1)

1180, setembre 12

In Christi nomine. Sit notum cunctis quos ego Ildelfonsus, Dei gratia rex Aragonum, comes Barchinone et marchio Provincie, dono, laudo et concedo omnibus populatoribus, presentibus atque futuris, ipsam populationem de Reyal quae olim nuncupatur Saduc, cum omnibus suis terris cultis et incultis et lignis, aquis, pascuis, arboribus, petris et petrariis, ingressibus et egressibus suis, et cum omnibus illis que ad usum hominum pertinere debent. Predictam autem populationem cum omni liberitate et salvetate eis dono absque omni censu, absque omni usatico, ita quod possint libere et quiete res suas et honores vendere et pignoraré, dare et dimittere in vita et in morte cuicumque voluerint de suis similibus; militi, vero, de rebus militibus legare possint si voluerint. Retineo autem ibi mihi et meis melondinos et furnos et fabricam et justicias, rixas; exorquias et intestaciones et albergam ibi non requiram nec cucucias nisi quod ille excuguzator currat per villum sicut mos est istius patrie, et non sustineant alium damnum vel penam propter cuguciam. Predicta autem populatio affrontat ab oriente, in Monte Claro; a meridie, in Valle Orsera que vocatur Espades; hac sequent ipsa serra usque ad gardia que vocatur Coscol, et sequent ipsa serra usque ad collum Portelle, had sequent ipsa serra usque ad collum des Alzmaven, pergit strada et sequent de podio in podio et per serras et per valles et per planas usque ad Ollarios ad flumen aqua; ab occiduo affrontat in podio super Ollarios gissar, vadit in antea de podio in podio et per serras et per valles et per planas usque in podio super Olivella, hac sequent podio et serra et planis et vallis usque ad petra que vocatur Lamp; a parte circio sequent ipsa serra usque ad bassa de Fores, hac sequent totam serram usque ad gardiam de Oromir et terminatur usque ad gardiam de Piles; tamen terminatur per totam serram usque ad castrum que vocatur Mont Claro. Quantum his terminis et affrontacionibus includunt, totum vobis laudo et concedo sicut melius dici vel intelligi potest ad vestrum bonum.

Actum est hoc II idus septembris, anno MCLXXX Dominice Incarnationis.

Signum Ildelfonsis, regis, comes Barchinone, marchio Provincie.

Signum Alnaldi Petri, baiuli regale. Signum Berengarii, Tarrachone archiepiscopi. Signum Berengarii de Vilafranca. Signum Guillelmi de Avinione.

Guillelmus de Cortes hoc scripsit precepto Guillelmi de Bassa, notarii regis.

(1) Arxiu de la Corona d'Aragó. Cancilleria, Pergamins d'Alfons I, núm. 298. Josep M.ª Font i Rius, Carta de Población y Franquicia de Cataluña, I, Textos n.º 160, Pp. 222-223 (publicada)

CARTA DE POBLACIÓ I FRANQUÍCIA DE SARREAL (1)

La conveniència ja esmentada, feta a Lleida l'any 1178, i relativa al castell de Forès, donava al rei per diumenge les viles de Pedrenyà i Saüc. D'aquesta manera en podia disposar lliurament com a senyor, sense condicionants de cap mena.

Resumint, podríem dir que l'intent del rei Alfons d'instituir en aquell llogaret, Saüc, una vila reial, com un graó més dins el programa d'enfranquiment a la Conca de Barberà i pensant que d'aquesta forma, una altra població a l'ampar del seu favor i deslligada dels excessius vincles senyorials, rebrà nova vida i una més forta vigoria social i econòmica. El desig del monarca té la seva culminació amb la carta de població i franquícia lliurada l'any 1180, al 12 de setembre.

En força de la concessió, dóna als habitants de Saüc, i a tots els qui, esperonats per les noves franquícies, volguéssin anar a residir a la citada població, la qual d'ara en avant s'anomenarà Reial, una sèrie de privilegis i d'exaccions que per la seva importància anem a analitzar detalladament.

En primer lloc, els concedeix el nucli habitat, element necessari per a la constitució del poble, com una comunitat de gent, que, amparada pel favor reial, podrà desenvolupar molt aviat la seva vida política i econòmica. Com a complement els assigna un terme del qual amb tota justesa delimita les afrontacions: de la banda d'Orient, Monclar, a migdia, Valdorsera, anomada també Espades, d'ací, seguint les serres i topònims de la Guàrdia de Coscoll, coll de la Portella, coll d'Alzraven, Ollers, Olivella, Bassa de Forès, Guàrdia d'Oromir, Guàrdia de les Piles, fins arribar de nou al terme del Castell de Montclar. Les terres cultivades o ermes, els boscos, les aigües, les pastures, els arbres, les pedres i pedreres, i tot allò que pugui servir a la nova comunitat i es trobi dins aquestes fites, se'ls dóna amb tota salvetat i liberalitat. Però potser els retrets més interessants són els relatius a l'estat jurídic dels habitants, ja que el Comte-rei els eximeix de qualsevol cens i prestació personal i els dóna llibertat dispositiva de llurs coses, de manera que les puguin vendre o empenyar. I més encara, podran, si volen, legar els seus béns mobles als cavallers. Amb tot, el monarca es reserva alguns monopolis senyorials, els quals li representaven certament uns bons ingressos puix que tots els habitants de Sarreal devien fer-ne ús forçosament: eren els molins, el forn i la «fàbrica» o ferreria. Així, els sarraencs per tal de moldre els seus

(1) Comentari de Josep M.ª Sans i Travé.

productes devien pagar al rei el dret dit «moltura», consistent en una part del gra mòlt. Per a coure el pa al forn, devien satisfer també una gabela el «fornaticum» o fornatge. Per a emprar el forn, per tal de compondre o bé arreglar els atifells i eines agrícoles, pagaven el dret de «Locidum» o llòssol. També es reté la justícia, és a dir, la regalía per la qual els delictes perpetrats en aquesta població i terme, devien d'ésser jutjats pel monarca, o bé un representant nomenat directament per ell.

Un altre aspecte que volem posar en relleu és el de l'exempció dels mals usos d'eixòrquia, intèstia i cugúcia (2). Pel que fa a aquest darrer, potser el més vexatori dels tres perquè suposava la ingerència del senyor en la vida privada i familiar del pagès malgrat de perdonar la pena econòmica, no ho fa així amb la moral ja que estableix que l'atrapat en aquest delicte haurà de passar vergonya pels carrers de la vila «segons és costum d'aquesta terra». Els dispensa encara de l'alberga, és a dir, el dret que tenia el senyor d'ésser allotjat, ell o bé els seus representants quan visitaven el lloc del seu domini.

Tots aquests privilegis i franqueses, com hem dit, estaven encaminats a constituir un nou nucli urbà a la Conca de Barberà que a la part de Montblanc, l'altra vila reial, fos un centre de gran puixança econòmica i social.

(2) *Exòrquia*: Dret pel qual el senyor es quedava amb una part dels béns del pagès mort sense descendència.

Intèstia: El senyor percebia la meitat o bé una tercera part dels béns del pagès intestat

Cugúcia: Prestació deguda al senyor del pagès en el cas d'adulteri de la seva dona, pel qual dret el dit senyor prenia la meitat dels béns de l'adúltera.

TRADUCCIÓ DE LA «CARTA DE POBLACIÓ I FRANQUICIA», DE SARREAL (1)

1180, setembre 12

En el nom de Crist. Sigui de tots conegut que jo Alfons, per la gràcia de Déu rei d'Aragó, comte de Barcelona i marquès de Provença, dono, defineixo i concedeixo a tots els habitants, tant els actuals com els futurs, la població de Reial, que abans era anomenada Saduc, amb totes les seves terres, conreades i ermes, amb les fustes, aigües, pastures, arbres, pedres i pedreres, entrades i sortides, i amb totes aquelles altres coses que poden ésser útils als homes. Dono, doncs, la dita població, amb tota llibertat i descàrrec, als seus habitants sense cap mena de cens ni cap usatge de tal manera que puguin lliurament i pacíficament vendre i empenyorar les seves coses i propietats, donar i cedir en vida i en mort a qualsevol persona de la seva classe, i si ho volen podran llegar al cavaller aquelles coses de tipus militar.

Retinc però per a mí i els meus els molins i els forns i la ferreria i les justícies amb les seves entrades; no els requeriré però exòrquies ni intestacions, ni el dret d'acolliment ni tampoc les cugúcies, i en aquest cas només exigiré que hom que cometi el dit crim sigui passejat per la vila, segons el costum d'aquesta terra, sense cap altra dany ni pena per raó de la cugúcia.

La dita població limita per orient amb Montclar; a migdia amb Valldorsera, anomenat també Espades, i d'ací segueix per la mateixa serra fins a la guàrdia anomenada Coscol, i segueix per la mateixa serra fins al Coll de la Portella, i segueix la mateixa serra fins al coll de l'Alzmaven, prossegueix pel camí i continua d'espona en espona, i per serres i per valls i per planes fins a Ollers, fins a arribar al torrent; limita d'occident amb el puix de damunt d'Ollers Gissar, i després continua de puig en puig, i per les serres i les valls i les planes fins al puig de damunt de Solivella, i segueix per espones, serres, planes i valls fins a la roca anomenada Llamp. De ponent segueix la mateixa serra fins a la bassa de Forès, i continua per l'espona fins a la guàrdia d'Oromir i d'ací a la guàrdia de Les Piles, continuant, no obstant, per tota la serrallada fins al castell anomenat Montclar.

Tot el que resta inclòs dins els dits termes i fites, tot us ho defineixo i dono, segons ha estat dit i segons convé al vostre bé.

Fet els dos idus de setembre de l'Any de l'Encarnació del Senyor 1180.

Signe d'Alfons, rei, comte de Barcelona i marquès de Provença.

Signe d'Arnau Pere, batlle del rei.

Signe de Berenguer, arquebisbe de Tarragona.

Signe de Berenguer de Vilafranca.

Signe de Guillem d'Avinyó.

Guillem de Corts, ho va escriure per manament del notari del rei Guillem de Bassa.

(1) ArxIU de la Corona d'Aragó. Cancilleria, Pergamins d'Alfons I, núm. 298. Josep M.ª Font i Riu, Carta de Població y Franquicia de Cataluña, I, Textos n.º 160, Pp. 222-223 (publicada).

INDEX

	PAGINA
La Conca de Barberà	2
Notes històriques de la Vila	
El nom de Sarreal	11
La vila de Sarreal i el terme municipal	15
Habitacions prehistòriques i antiguitat de la població	16
La vida política de Sarreal	
Els temps primitius de la població	19
Sarreal, senyoriu de Santes Creus	20
La Vila durant el segle XV	22
Sarreal en la guerra dels segadors	24
Sarreal, senyoriu del Marqués de Mortara	25
El plet de l'any 1800	28
La guerra de la independència	28
Les guerres carlines del segle passat	29
Primera meitat del segle XX	31
Notes Eclesiàstiques	
Sarreal, vila religiosa	33
L'església primitiva	37
La segona església	38
Tercera església	40
Quarta església	44
Cinquena església	48
El Sant Crist de Sarreal	53
Els campanars	57
Les campanes	62
Missions practicades a la Vila	71
Principals festes a la Parròquia	73
El Cementiri	77
La Comunitat de preveres	81
Alguns rectors de la Parroquia	85
La Casa Rectoral	87
Esglésies desaparegudes	91
Altres notes històriques	
Privilegis i prerrogatives de la població	93
La Vila closa	95
L'Hospital dels pobres	97
Fills il·lustres de Sarreal	103
La Comunitat de les monges	107

Notes típiques i llegendàries

Els «jueus» de Sarreal	109
La Processó de l'encontre	113
La cova cativera	115
Les fonts del terme	117
La fira de Sarreal	123
Alguns motins populars	125

Notes contemporànies de la Vila

Demografia	129
Població activa i edificis de la Vila	131
La vida econòmico-social	133
La vida municipal	143
Les cooperatives	148
L'alabastre	155

Ermita dels Sants Metges Cosme i Damià

Vida dels Sants Màrtirs	167
La devoció de Sarreal als Sants Metges	171
L'Ermita dels Sants Metges	179
L'ermita nova	187
Les despeses de la nova Ermita	199
Donatius «Pro Ermita»	201
Les festes inaugurals de l'Ermita.	203
La font de l'Ermita	213
Els goigs en honor dels Sants Metges	216

Apèndixs

Apèndix I, a: Col·laboració tècnica «Pro Ermita»	221
» I, b: Prestació personal «Pro Ermita»	222
» I, c: Altres aportacions	225
» I, d: 959 donatius «Pro Ermita»	229
» II, a: Comissió d'honor de les festes inaugurals	246
» II, b: Comissió Executiva de les festes inaugurals	247
» II, c: Col·laboració pro festes inaugurals	248
» III, a: Alguns escrits del programa de les festes inaugurals	251
» III, b: Algunes poesies del programa de les festes inaugurals	255
» IV, c: Altres dades d'interès sobre l'Ermita	259
» IV, b: Junta administrativa de l'Ermita	260
» V, Sarreal, abans de la carta de població	261
» Carta de població i franquícia de Sarreal	262

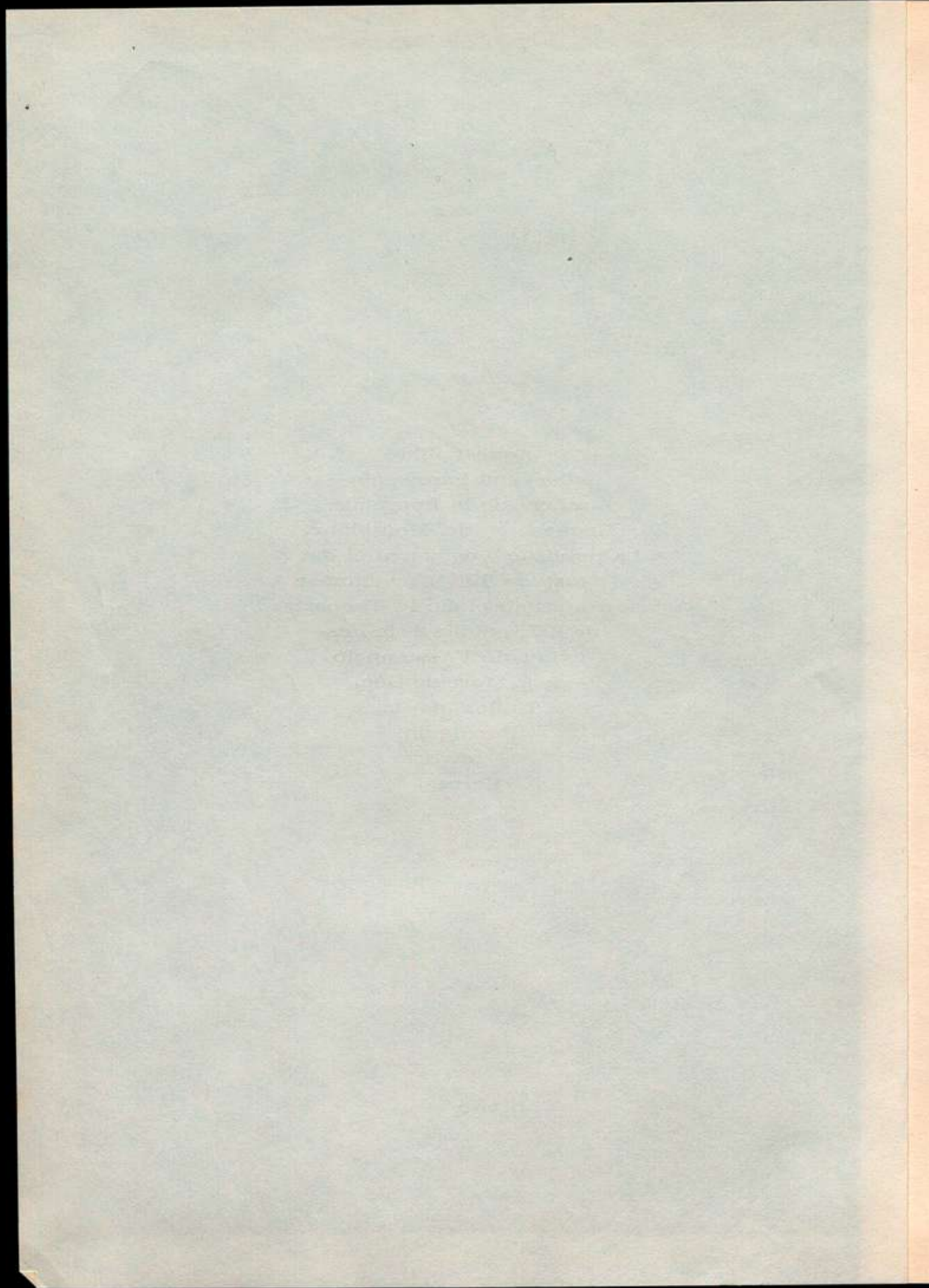
GRAVATS QUE IL·LUSTREN AQUEST LLIBRE

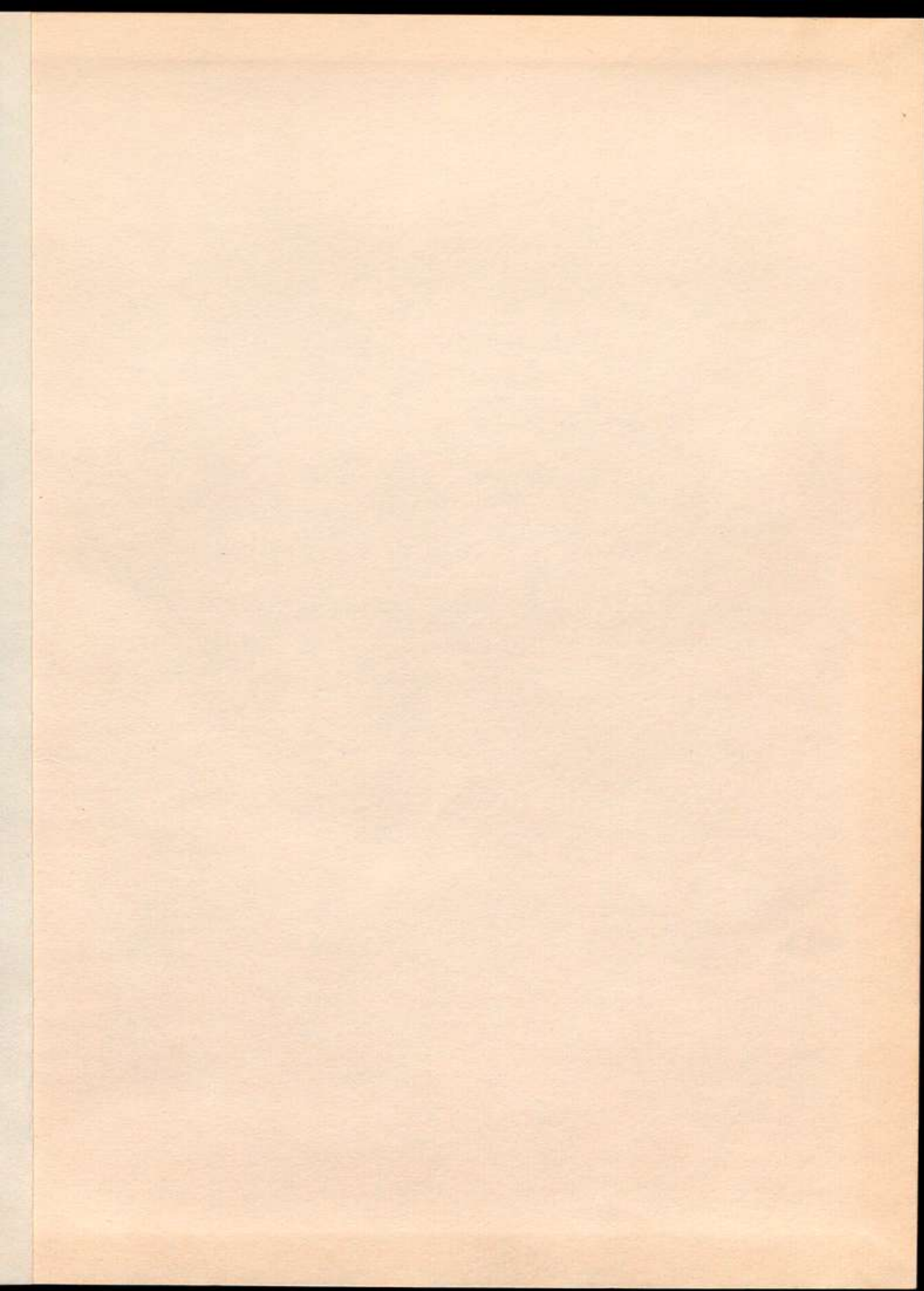
PAGINA

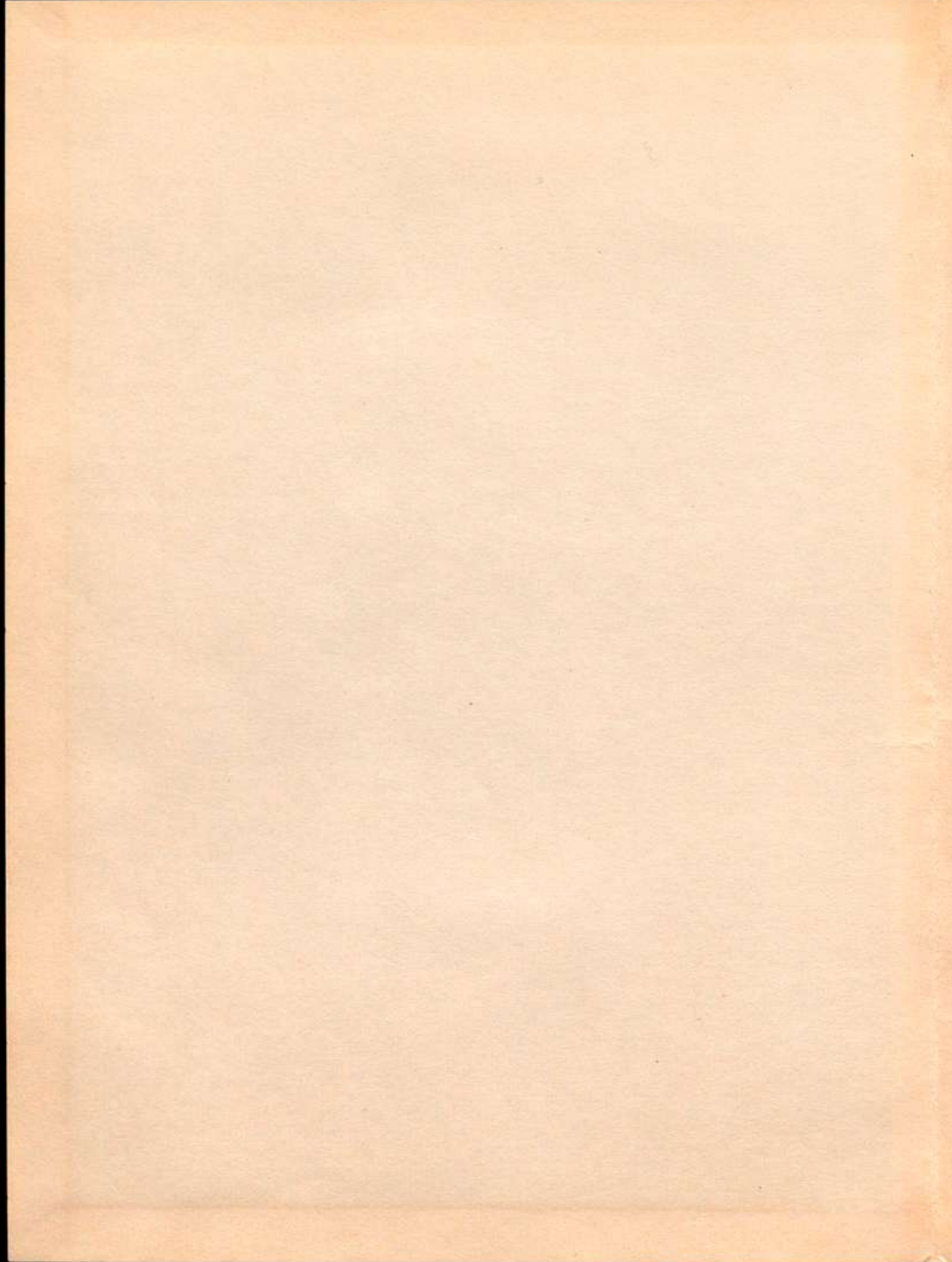
Vista general de Sarreal	1
Vista del Temple parroquial	33
Timpà de la primitiva església	37
Altar Major abans del 1936	44
Altar Major destruït el 1936	47
Façana i campanar destruïts el 1936	47
Assumpta de l'altar Major	49
Interior de l'església	50
Vista general de Sarreal abans de la destrucció de l'església	57
Sarreal sense campanar	58
Campanar en construcció	59
Campanar gairebé acabat	60
Campanar actual sense cúpula	61
Moment que puja la campana	62
Moment de la col·locació de la campana Major	63
Campana Major	64
Bust de l'insigne patrici En Pau Llord i Inglès	66
Escut d'El Salvador	68
Goigs dels Sants Abdon i Senén. Any 1767	74
Part de la façana de l'antiga casa rectoral	87
Façana de la nova casa rectoral	88
Grup escolar «Salvador Ninot»	146
Processó retornant els Sants Metges a l'Ermita. Any 1885	173
Sortida de l'antiga Ermita en Processó. Any 1967	175
La Processó baixant pel camí vell. Any 1967	176
Entrada de les imatges al Temple. Any 1967	176
Paratge on està situada l'Ermita	179
Retaule barroc. Any 1770	180
Façana de l'Ermita amb el pòrtic tribolat. Any 1854	182
Interior de l'Ermita. Altar i retaule d'alabastre	184
Projecte de l'Ermita nova	190
L'Ermita en construcció	192
La casa en construcció	192
La coberta en construcció	193
Rosetó lateral de l'Ermita	194
Vista lateral amb la coberta acabada	195
Detall de la barbacana i terrassa	195
Campanar de l'Ermita	196
Vista interior de la reixa vidrada	197
Vista general de l'Ermita	199
Vista de l'Ermita i dependències	201
Les imatges són retornades a l'Ermita. Sortida del Temple	206
La processó va pujant pel camí de l'Ermita	207
La vella ermitana obre la porta de l'Ermita	208
Entrada de les imatges a l'Ermita	209
Interior de l'Ermita durant la Missa	209
Durant la Missa la multitud omple la plaça de l'Ermita	210
La font de l'Ermita	213
Goigs dels gloriosos Màrtirs. Any 1848	215
» » » Any 1964	217

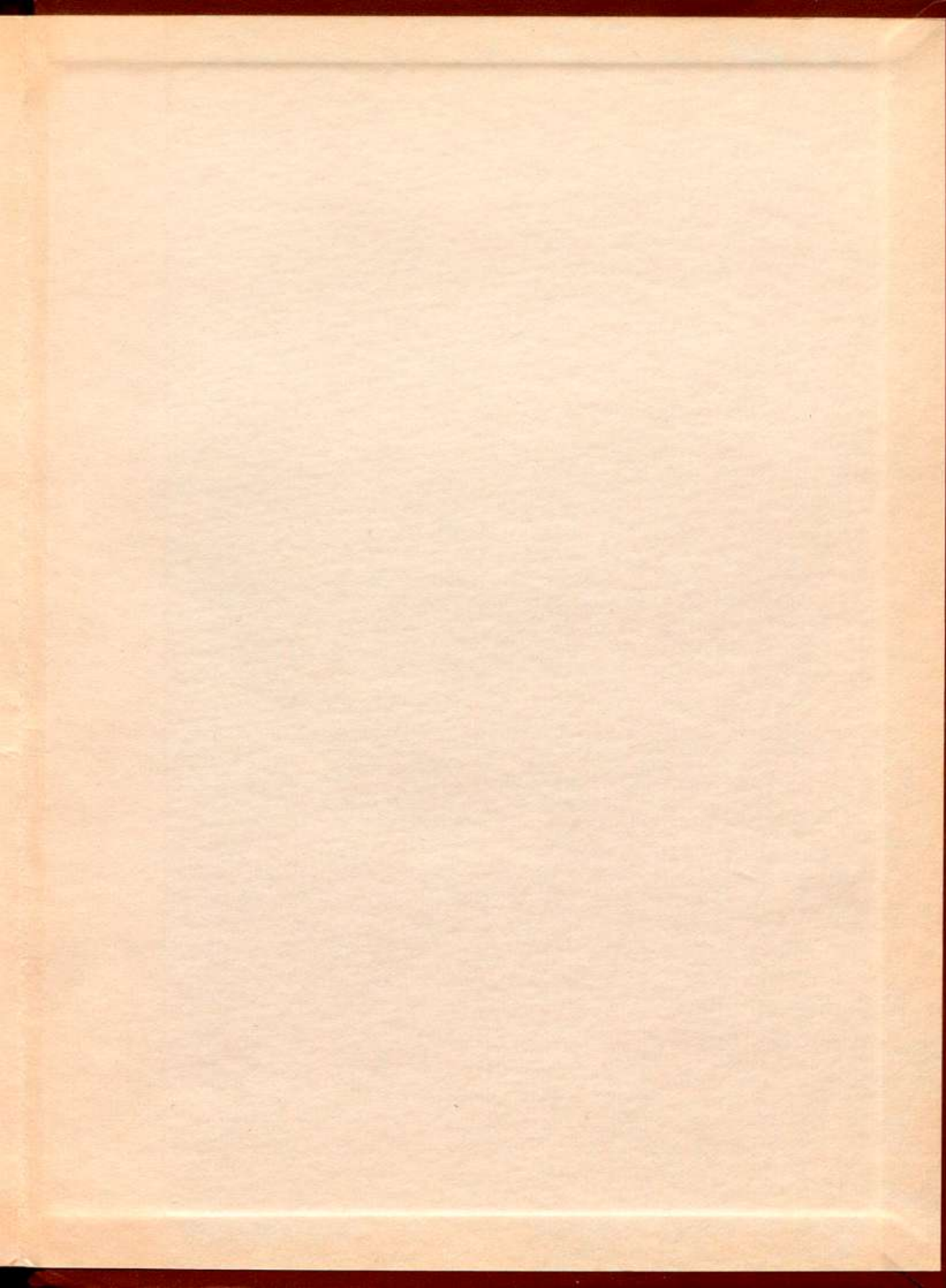
Aquest llibre
ha estat imprès als
tallers de la Impremta
Requesens, de Montblanc.
La publicació començà el dia 2
d'agost de 1964, acabant-se
d'imprimir el dia 14 d'agost
de 1975, vigília de la Fes-
tividat de l'Assumpció
de la Mare de Déu,
Titular de la
Parròquia
de
Sarreal

Antoni Morell
i Jansa, Pvrce.

HISTORIA DE SURREAL